

Na osnovu člana 67. stav 1. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS”, br. 88/17, 27/18 – dr. zakon i 10/19),

Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja donosi

PRAVILNIK
o programu nastave i učenja za osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

Član 1.

Ovim pravilnikom utvrđuje se program nastave i učenja za osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja, koji je odštampan uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

Član 2.

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Republike Srbije – Prosvetnom glasniku”, a primenjuje se počev od školske 2021/2022. godine.

Broj 110-00-249/2019-04

U Beogradu, 31. jula 2019. godine

Ministar,

Mladeršarčević, s.r.

**PROGRAM NASTAVE I UČENJA
ZA OSMI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA**

1. CILJEVI OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA SU:

- 1) obezbeđivanje dobiti i podrška celovitom razvoju učenika;
- 2) obezbeđivanje podsticajnog i bezbednog okruženja za celoviti razvoj učenika, razvijanje nenasilnog ponašanja i uspostavljanje nulte tolerancije prema nasilju;
- 3) sveobuhvatna uključenost učenika u sistem obrazovanja i vaspitanja;
- 4) razvijanje i praktikovanje zdravih životnih stilova, svesti o važnosti sopstvenog zdravlja i bezbednosti, potrebe negovanja i razvoja fizičkih sposobnosti;
- 5) razvijanje svesti o značaju održivog razvoja, zaštite i očuvanja prirode i životne sredine i ekološke etike, zaštite i dobiti životinja;
- 6) kontinuirano unapređivanje kvaliteta procesa i ishoda obrazovanja i vaspitanja zasnovanog na proverenim naučnim saznanjima i obrazovnoj praksi;
- 7) razvijanje kompetencija za snalaženje i aktivno učešće u savremenom društvu koje se menja;
- 8) pun intelektualni, emocionalni, socijalni, moralni i fizički razvoj svakog učenika, u skladu sa njegovim uzrastom, razvojnim potrebama i interesovanjima;
- 9) razvijanje ključnih kompetencija za celoživotno učenje, razvijanje međupredmetnih kompetencija za potrebe savremene nauke i tehnologije;
- 10) razvoj svesti o sebi, razvoj stvaralačkih sposobnosti, kritičkog mišljenja, motivacije za učenje, sposobnosti za timski rad, sposobnosti samovrednovanja, samoinicijative i izražavanja svog mišljenja;
- 11) osposobljavanje za donošenje valjanih odluka o izboru daljeg obrazovanja i zanimanja, sopstvenog razvoja i budućeg života;
- 12) razvijanje osećanja solidarnosti, razumevanja i konstruktivne saradnje sa drugima i negovanje drugarstva i prijateljstva;
- 13) razvijanje pozitivnih ljudskih vrednosti;
- 14) razvijanje kompetencija za razumevanje i poštovanje prava deteta, ljudskih prava, građanskih sloboda i sposobnosti za život u demokratski uređenom i pravednom društvu;
- 15) razvoj i poštovanje rasne, nacionalne, kulturne, jezičke, verske, rodne, polne i uzrasne ravnopravnosti, razvoj tolerancije i uvažavanje različitosti;
- 16) razvijanje ličnog i nacionalnog identiteta, razvijanje svesti o osećanja pripadnosti Republici Srbiji, poštovanje i negovanje srpskog jezika i maternjeg jezika, tradicije i kulture srpskog naroda i nacionalnih manjina, razvijanje

interkulturalnosti, poštovanje i očuvanje nacionalne i svetske kulturne baštine;

17) povećanje efikasnosti upotrebe svih resursa obrazovanja i vaspitanja, završavanje obrazovanja i vaspitanja u predviđenom roku sa minimalnim produžetkom trajanja i smanjenim napuštanjem školovanja;

18) povećanje efikasnosti obrazovanja i vaspitanja i unapređivanje obrazovnog nivoa stanovništva Republike Srbije kao države zasnovane na znanju.

2. PROGRAMI ORIJENTISANI NA ISHODE I PROCES UČENJA

Struktura programa svih nastavnih predmeta je koncipirana na isti način. Na početku se nalazi cilj nastave i učenja predmeta za drugi ciklus obrazovanja i vaspitanja. U tabeli koja sledi, u prvoj koloni, definisani su predmetni ishodi za kraj osmog razreda, u drugoj koloni date su oblasti i/ili teme, a u trećoj se nalaze predmetni sadržaji. Iza tabele nalaze se ključni pojmovi sadržaja programa i preporuke za ostvarivanja nastave i učenja konkretnog predmeta pod naslovom *Uputstvo za didaktičko-metodičko ostvarivanje programa*.

Programi nastave i učenja zasnovani su na opštim ciljevima i ishodima obrazovanja i vaspitanja i potrebama i mogućnostima učenika osmog razreda. Usmereni su na proces i ishode učenja, a ne na same sadržaje koji sada imaju drugačiju funkciju i značaj. Sadržaji više nisu cilj sami po sebi, već su u funkciji ostvarivanja ishoda koji su definisani kao funkcionalno znanje učenika tako da pokazuju šta će učenik biti u stanju da učini, preduzme, izvede, obavi zahvaljujući znanjima, stavovima i veštinama koje je gradio i razvijao tokom jedne godine učenja konkretnog nastavnog predmeta. Ovako koncipirani programi podrazumevaju da ostvarenost ishoda vodi ka razvijanju kompetencija, i to kako opštih i specifičnih predmetnih, tako i ključnih, kao i međupredmetnih. Pregledom ishoda koji su dati u okviru pojedinih programa nastave i učenja može se videti kako se postavljaju temelji razvoja ključnih i opštih međupredmetnih kompetencija koje želimo da naši učenici imaju na kraju osnovnog obrazovanja. Na putu ostvarivanja cilja i ishoda ključna je uloga nastavnika koji dobija značajan prostor za slobodu izbora i povezivanje sadržaja; metoda, postupaka i tehnika nastave i učenja i aktivnosti učenika. Orijehtacija na proces učenja i ishode stara se ne samo o rezultatima, već i načinu na koji se uči, odnosno kako se gradi i povezuje znanje u smislene celine, kako se razvija mreža pojmova i povezuje znanje sa praktičnom primenom.

Programi nastave i učenja namenjeni su, pre svega, nastavnicima koji neposredno rade sa učenicima, ali i onima koji na posredan način uzimaju učešće u obrazovanju i vaspitanju. Zato treba imati u vidu da terminologija, koja je korišćena u programima nastave i učenja, nije namenjena učenicima i treba je prilikom definisanja konkretnih nastavnih jedinica, bilo za neposredan rad sa učenicima, bilo za potrebe udžbeničkih i didaktičkih materijala, prilagoditi uzrastu učenika. Programi nastave i učenja su nastavnicima polazna osnova i pedagoško polazište za razvijanje obrazovno-vaspitne prakse: za planiranje godišnjih i operativnih planova, neposrednu pripremu za rad kao i okvir za preispitivanje prakse razvijanja planova, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja nastave i učenja kroz sopstvena promišljanja, razgovor sa kolegama itd.

Obrazovno-vaspitna praksa je složena, promenljiva i ne može se do kraja i detaljno unapred predvideti. Ona se odvija kroz dinamičnu spregu međusobnih odnosa i različitih aktivnosti u socijalnom i fizičkom okruženju, u jedinstvenom kontekstu konkretnog odeljenja, konkretne škole i konkretne lokalne zajednice. Zato, umesto izraza realizovati program, bolje je reći da se na osnovu datih programa planira i ostvaruje nastava i učenje koje odgovara konkretnim potrebama odeljenja.

3. OBAVEZNI PREDMETI

Naziv predmeta	SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST
Ciljevi učenja predmeta	<i>Srpski jezik i književnost</i> jesu da se učenik osposobi da pravilno koristi srpski jezik u različitim komunikativnim situacijama, u govoru i pisanju; da kroz čitanje i tumačenje

Cilj književnih dela razvija čitalačke kompetencije koje, uz književno znanje, obuhvataju emocionalno i fantazijsko uživljavanje, živo pamćenje, istraživačko posmatranje; podstiču imaginaciju i umetnički senzibilitet, estetsko doživljavanje i kritičko mišljenje, moralno prosuđivanje i asocijativno povezivanje; da se odgovarajućim vrstama čitanja osposobljava da usmereno pristupa delu i prilikom tumačenja otkriva različite slojeve i značenja; da stiče osnovna znanja o mestu, ulozi i značaju jezika i književnosti u kulturi, kao i o medijskoj pismenosti; da stiče i razvija najšira humanistička znanja i da nauči kako funkcionalno da povezuje sadržaje predmetnih oblasti.

Razred Osmi

Godišnji

fond 136 časova

časova

ISHODI

Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:

- čita sa razumevanjem književnoumetničke tekstove i ostale tipove tekstova, primenjujući različite strategije čitanja;
- tumači značenja, jezičke, estetske i strukturne osobine umetničkih tekstova, koristeći književne termine i pojmove;
- kritički promišlja o stvarnosti na osnovu pročitanih dela;
- istakne univerzalne vrednosti književnog dela i poveže ih sa sopstvenim iskustvom i okolnostima u kojima živi;
- poveže pisce i dela iz obaveznog dela programa od 5. do 8. razreda;
- izdvoji osnovne odlike književnog roda i vrste u konkretnom tekstu, kao i jezičko-stilske karakteristike teksta u sklopu interpretacije;
- uoči slojevitost književnog dela i međužanrovsko prožimanje;
- poveže književna dela sa istorijskim ili drugim odgovarajućim kontekstom;

OBLAST/TEMA

SADRŽAJI

LEKTIRA

LIRIKA

1. Đura Jakšić: „Otadžbina”
2. Jovan Jovanović Zmaj: „Svetli grobovi”
3. Jovan Jovanović Zmaj: „Đulici” (izbor)
4. Desanka Maksimović: „Proletnja pesma” / „Opomena”
5. Momčilo Nastasijević: „Truba”
6. Ivan V. Lalić: „Vetar”
7. Marina Cvetajeva: „Mesečev sjaj”

EPSKO-LIRSKA VRSTE

– odredi vremenski okvir u kojem je pisac stvarao;

– razlikuje autora književnoumetničkog teksta od naratora, dramskog lica ili lirskog subjekta;

– prepozna nacionalne vrednosti i neguje kulturnoistorijsku baštinu, poštujući osobenosti sopstvenog naroda i drugih naroda;

– učestvuje u izboru književnih dela i načina njihove obrade i predstavljanja;

– objasni nastanak i razvoj srpskog književnog jezika;

– razume značaj književnog jezika za kulturu i istoriju srpskog naroda;

– svrsta srpski jezik u odgovarajuću jezičku grupu u Evropi;

– imenuje dijalekte srpskog jezika;

– razume postojeće jezičke prilike u Srbiji;

– izdvoji delove tvorenice i prepozna osnovne modele njihovog građenja;

– koristi sadržaje iz gramatike obrađene u prethodnim razredima i poveže ih sa novim gradivom;

– dosledno primeni pravopisnu normu;

– primeni osnovna pravila o rasporedu akcenata;

– uoči razliku između naučnog, administrativnog i razgovornog funkcionalnog stila;

– piše i govori poštujući karakteristike različitih funkcionalnih stilova;

– uoči razliku između reči i lekseme;

– prepozna metaforu i metonimiju kao leksičke mehanizme i razume

KNJIŽEVNOST

1. Branko Radičević: *Đački ristanak* (odlomak „Oj Karlovci, mesto moje drago...”)

2. Narodna epsko-lirska pesma: *Ženidba Milića Barjaktara*

EPIKA

1. Vuk Stefanović Karadžić: *O narodnim pevačima*

2. Vuk Stefanović Karadžić: *Žitije Ajduk Veljka Petrovića* (odlomak)

3. Dositej Obradović: *Život i priključenja* (odlomak)

4. Prota Mateja Nenadović: *Memoari* (odlomak)

5. Petar Petrović Njegoš: *Gorski vijenac* (odlomak „Badnje večer”)

6. Simo Matavulj: „Pilipenda”

7. Laza Lazarević: „Sve će to narod pozlatiti”

8. Miloš Crnjanski: *Seobe* (odlomak) / *Roman o Londonu* („Proleće je stiglo u London”)

9. Branimir Ćosić: *Pokošeno polje* (odlomak iz prve knjige „Čitava jedna mladost”)

10. Dino Bucati: „Kolumbar”

11. Herman Hese: „Magija knjige” / Nil Gejmen:

„Zašto naša budućnost zavisi od biblioteka, čitanja i sanjarenja” / Milorad Pavić: *Roman kao država* (izbor odlomaka izogleda: „Kratka istorija čitanja”,

„Poslednjih sto čitalaca”, „Nova generacija elektronske knjige”, „Skakutavo čitanje ili povratak fusnote”, „Romani bez reči”)

DRAMA

1. Danilo Kiš: *Noć i magla*

2. Petar Kočić: *Jazavac pred sudom* (odlomak)

3. Žan Batist Poklen Molijer: *Građanin plemić* (odlomak)

NAUČNOPOPULARNI I INFORMATIVNI TEKSTOVI

1. Veselin Čajkanović: „O uskršnjim običajima”

2. Milutin Milanković: *Kroz vasionu i vekove* (odlomak)

3. Hilda Dajč: *Pisma* — odlomak, (obavezna napomena o vlasniku prava: ©Jevrejski istorijski muzej)

4. Spomenka Krajčević: *Krugom dvojke* (izbor odlomaka: „Unutrašnja pruga”: „Stanica pristanište” – „Početak i kraj”, „Odlazak”; „Stanica Kalemegdan” – „Gozbe”, „Teorija”; „Stanica Braće Baruh” – „Izvesnost”, „Tajna”; „Stanica Vukov spomenik” – „Prostor”, „Bulevarska bajka”)

5. German Titov: „25 sati u svemiru”

Sa navedenog spiska, obavezan je izbor dva dela za

značenje višeznačnih reči
 karakterističnih za svakodnevnu
 komunikaciju;
 – razume značenje zastarelih reči i
 neologizama;
 – koristi rečnik, enciklopediju i
 leksikon;
 – uoči manipulaciju u
 propagandnim tekstovima;
 – napiše prikaz, raspravu i kraći
 esej;
 – razlikuje delove teksta i knjige –
 uključujući indeks, pojmovnik,
 bibliografiju – i ume da ih koristi;
 – povezuje informacije i ideje
 iznesene u tekstu, uočava jasno
 iskazane odnose i izvodi
 zaključak zasnovan na tekstu.

obrađu.

DOMAĆA LEKTIRA

1. Narodne epske pesme novijih vremena (tematski krug o oslobođenju Srbije: „Početak bune protiv dahija”; „Boj na Mišaru”, „Boj na Čokešini”...)
2. Ljubavne narodne lirske pesme („Srpska djevojka”, „Ljubavni rastanak”...); običajne narodne lirske pesme (izbor)
3. Izbor iz savremene srpske poezije (npr. Vasko Popa: „Očiju tvojih da nije”, Branko Miljković: „Kritika metafore”, Vojislav Karanović: „O čitanju poezije”, Momčilo Mošo Odalović: „Ršume, jesi li znao Crnjanskog”, Ana Ristović: „Gledajući u drveće”...)
4. Ivo Andrić: *Deca* („Deca”, „Knjiga” i „Panorama”)
5. Branislav Nušić: *Sumnjivo lice*
6. Klod Kampanj: *Zbogom mojih petnaest godina*
7. David Albahari, *Mamac*

DOPUNSKI IZBOR LEKTIRE

(birati 3–6 dela)

1. Miloš Crnjanski: „Ja, ti i svi savremeni parovi”
2. Oskar Davičo: „Srbija” / „Detinjstvo” (izbor)
3. Branko Ćopić: *Mala moja iz Bosanske Krupe*
4. Stanislav Vinaver: *Ratni drugovi* („Ariton”)
5. Narodna pripovetka: *Usud*
6. Vuk Stefanović Karadžić: *Srpski rječnik* (izbor, npr. „Otmica”...);

7. Rastko Petrović: *Afrika* (odlomci)
8. Radoslav Bratić: *Majstorova ruka* (odlomak)
9. Milorad Pavić: *Hazarski rečnik*, odrednice o Ćirilu i Metodiju (odlomci)
10. Dušan Kovačević: *Ko to tamo peva*
11. Grozdana Olujić: *Glasam za ljubav*
12. Džon Selindžer: *Lovac u žitu*
13. Ričard Bah: *Galeb Džonatan Livingston*
14. Kajo Riter: *Dečko koji nije bio iz Liverpula*
15. Džon Bojn: *Dečak u prugastoj pidžami*
16. Sju Tausend: *Dnevnik Adrijana Mola*.

KNJIŽEVNI TERMINI I POJMOVI

Stilska sredstva: anafora i epifora, apostrofa.

Lirske vrste: narodne ljubavne pesme, običajne pesme (svatovske, tužbalice i zdravice); ljubavna pesma (autorska).

Epsko-lirske vrste: poema, balada.

Dramski spev.

Memoari. Biografija.

Jezik Slovena u prapostojbini; seobe Slovena i stvaranje slovenskih jezika. Misija Ćirila i Metodija. Početak pismenosti kod Srba.

Staroslovenski jezik i pisma (glagoljica i cirilica).

Razvoj srpskog književnog jezika: srpskoslovenski, ruskoslovenski, slavenosrpski jezik.

Vuk Karadžić – reforma jezika, pisma i pravopisa.

Književni jezik kod Srba od Vuka do danas (osnovni podaci).

Osnovne jezičke grupe u Evropi i mesto srpskog jezika u porodici slovenskih jezika.

Dijalekti srpskog jezika: ekavski (prizrensko-timočki, kosovsko-resavski, šumadijsko-voždanski) i ijekavski (zetsko-raški i istočnohercegovački). Narodni jezik (jezik kao skup dijalekata) i književni (normirani)

Gramatika jezik. Službena upotreba jezika i pisma prema Ustavu.

Jezici nacionalnih manjina (osnovni podaci).

Jezik – osnovne osobine govornog i pisanog jezika.

Građenje reči:

– osnovni modeli: izvođenje, slaganje, prefiksacija;

JEZIK

– proste reči i tvorenice (izvedenice, složenice, prefiksarne tvorenice);

– sastav tvorenica: koren, tvorbena osnova, prefiks, sufiks.

Sistematizacija prethodno obrađenih sadržaja iz

**JEZIČKA
KULTURA**

fonetike, morfologije i sintakse.

Fonetika: podela glasova i glasovne promene.

Morfologija: vrste i podvrste reči i njihove kategorije.

Sintaksa: rečenični članovi (sastav i funkcija); nezavisne i zavisne rečenice; slaganje rečeničnih članova.

Pisanje imena iz stranih jezika sa akcentom na njihovu promenu.

Pravopis

Spojeno i odvojeno pisanje reči (složenice, polusloženice, sintagme).

Genitivni znak.

Crta i crtica; drugi interpunkcijski i pravopisni znaci.

Ortoepija

Kratkouzlazni i kratkosilazni akcent; pravila o rasporedu akcenata i neakcentovanih dužina (osnovni pojmovi).

Književni i ostali tipovi tekstova u funkciji unapređivanja jezičke kulture.

Tekstovi pisani različitim funkcionalnim stilovima: publicistički stil (reportaža, intervju); administrativni stil (molba, žalba, uplatnica, obrasci, radna biografija); birokratski jezik; naučni stil (primeri iz tekstova u udžbenicima drugih nastavnih predmeta; upotreba termina).

Leksikologija:

- jednoznačnost i višeznačnost reči;
- leksička metafora i leksička metonimija kao mehanizmi ostvarivanja višeznačnosti;
- sinonimija, antonimija i homonimija;
- zastarele reči; nove reči – neologizmi;
- rečnik, leksikon, enciklopedija.

Propagandni tekstovi (reklame i slično).

Rasprava i esej na zadatu temu.

Prikaz (knjige, filma, pozorišne predstave i sl.).

Govorne vežbe: interpretativno-umetničke (izražajno čitanje, recitovanje); analiza snimljenog razgovora; intervju; rasprava (diskusija); prezentovanje činjenica i komentara.

Pravopisne vežbe: diktat, uočavanje i objašnjavanje pravopisnih grešaka u tekstu; pisanje imena iz stranih jezika; pisanje pozajmljenica (informatički termini, mejl i sl.); pisanje složenica, polusloženica i sintagmi; pisanje crte i crtice; zapeta u nezavisnosloženim

rečenicama.

Jezičke vežbe: uočavanje i ispravljanje grešaka u nepravilno markiranom tekstu; popunjavanje teksta sa prazninama; traženje grešaka u tekstu i ispravljanje.

Leksičko-semantičke vežbe: dopunjavanje rečenica homonimima (homonimi i akcenti); pronalaženje odgovarajućeg sinonima; antonimski lanac; određivanje značenja metafore i metonimije u tekstu; tumačenje zastarelih reči i neologizama; definisanje leksema.

Pismene vežbe i domaći zadaci i njihova analiza na času.

Četiri školska pismena zadatka – po dva u svakom polugodištu.

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezička kultura.

Pojedini nastavni sadržaji za koje nastavnik proceni da se tokom godine ne mogu realizovati na redovnim časovima, mogu se planirati za obradu na časovima projektne nastave, ambijentalne, kao i na časovima dodatnog rada i rada u sekcijama.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Srpskog jezika i književnosti čine tri predmetne oblasti: Književnost, Jezik i Jezička kultura. Preporučena distribucija časova po predmetnim oblastima je sledeća: Književnost – 52 časa, Jezik – 50 časova i Jezička kultura – 34 časa. Ukupan fond časova, na godišnjem nivou, iznosi 136 časova. Sve tri oblasti programa nastave i učenja se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima. Predviđeni časovi u okviru oblasti Jezička kultura u određenom obimu izjednačeni su sa časovima utvrđivanja sadržaja iz podoblasti Književnost, što doprinosi prelivanju i funkcionalnom povezivanju nastavnog gradiva.

Program nastave i učenja Srpskog jezika i književnosti zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz sve tri predmetne oblasti ovog predmeta. Na kraju osmog razreda ishodi dosegnuti u razredima od petog do osmog združuju se u standarde, definisane u različitim oblastima predmeta, na tri nivoa učeničkih postignuća.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika jeste da načine realizacije podučavanja i učenja prilagodi potrebama svakog odeljenja imajući u vidu: sastav odeljenja i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaze; resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i sadržaja, nastavnik najpre kreira svoj godišnji, tj. globalni plan rada, iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Ishodi definisani po oblastima olakšavaju nastavniku dalju operacionalizaciju na nivou konkretnih nastavnih jedinica. Tokom planiranja treba, takođe, imati u vidu da se neki ishodi ostvaruju brže i lakše, ali je za većinu ishoda (posebno za predmetnu oblast Književnost) potrebno više vremena, više različitih aktivnosti i rad na različitim tekstovima. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo i da on ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima datim u udžbeniku pristupiti selektivno i u odnosu na predviđene ishode koje treba dostići. Pored toga što učenike treba da osposobi za korišćenje udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik valja da ih uputi u načine i oblike upotrebe drugih izvora saznavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine tekstovi iz lektire. Lektira je razvrstana po književnim rodovima – lirika, epika, drama, lirsko-epska dela i obogaćena izborom nefikcionalnih, naučopopularnih i informativnih tekstova. Obavezni deo lektire sastoji se, uglavnom, od dela koja pripadaju kanonskom korpusu dela nacionalne i svetske književnosti i obogaćen je aktuelnim delima. Izbor dela je u najvećoj meri zasnovan na principu prilagođenosti uzrastu.

Uz tekstove koje je potrebno obraditi na času dat je i spisak domaće lektire. Cilj domaće lektire je formiranje, razvijanje ili negovanje čitalačkih navika kod učenika. Obimnija dela učenici mogu čitati u slobodno vreme, čime se podstiče razvijanje kontinuirane navike čitanja.

Uz obavezni spisak dela za obradu dodat je dopunski izbor tekstova. Izborni deo dopušta nastavniku veću kreativnost u dostizanju ishoda.

Preporučeni ishodi nisu diferencirani prema nivoima učeničkih postignuća. Oni predstavljaju obavezne delove opisa standarda i mogu se usitnjavati ili širiti, u zavisnosti od učeničkih individualnih mogućnosti i drugih nastavnih potreba.

Izbor dela treba da bude usklađen sa mogućnostima, potrebama i interesovanjima konkretnog đачkog kolektiva. Razlike u ukupnoj umetničkoj i informativnoj vrednosti pojedinih tekstova utiču na odgovarajuća metodička rešenja (prilagođavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta u zavisnosti od složenosti njegove strukture, povezivanje i grupisanje sa odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja – gramatike, pravopisa i jezičke kulture i sl.).

Tekstovi iz dopunskog dela programa treba da posluže nastavniku i pri obradi nastavnih jedinica iz gramatike, kao i za obradu i utvrđivanje sadržaja iz jezičke kulture. Dela koja neće obrađivati nastavnik treba da preporuči učenicima za čitanje u slobodno vreme.

Isti tekst može se povezivati sa drugima na različite načine, prema različitim motivima ili tonu pripovedanja, u sklopu projektne nastave, koja se bazira na ishodima, a ne na sadržajima učenja.

Predloženi obavezni, književni, naučopopularni i informativni tekstovi i sadržaj obavezne domaće lektire, kao i primeri iz dopunskog izbora, prilikom osmišljavanja godišnjeg plana rada, a potom i pri oblikovanju orijentacionih, mesečnih planova rada, mogu se tematski povezivati. Pored toga, neophodno je uspostaviti i uravnoteženu distribuciju nastavnih jedinica vezanih za sve oblasti predmeta, funkcionalno povezati sadržaje iz jezika i književnosti (gde god je to moguće) i ostaviti dovoljno časova za utvrđivanje i sistematizaciju gradiva. Sa spiska dopunskog izbora nastavnik bira ona dela koja će, uz obavezni deo lektire, činiti tematsko-motivske celine. Nastavnik može grupisati i povezivati po srodnosti dela iz obaveznog i dopunskog programa na mnogo načina.

Mogući primeri funkcionalnog povezivanja nastavnih jedinica mogu biti sledeći (nikako i jedini).

– Prvi srpski ustanak: narodne epske pesme novijih vremena, Vuk Karadžić: *Ajduk Veljko Petrović*, Prota Matija Nenadović: *Memoari*.

– Doživljaj rata: tragička slika ratnih razaranja – lični, nacionalni, istorijski pogled i promišljanje, Laza Lazarević: „Sve će to narod pozlatiti“, Miloš Crnjanski: *Seobe*, Branimir Ćosić: *Pokošeno polje*, Hilda Dajč: *Pisma*, Klod Kampanj: *Zbogom mojih petnaest godina*, David Albahari: *Mamac*.

– O Prvom svetskom ratu: Branimir Ćosić: *Pokošeno polje* (odlomak), Stanislav Vinaver: *Ratni drugovi* („Ariton“); o Drugom svetskom ratu: Danilo Kiš: *Noć i magla*, Hilda Dajč: *Pisma*, Klod Kampanj: *Zbogom mojih petnaest godina*; David Albahari: *Mamac*, Dušan Kovačević: *Ko to tamo peva*, Džon Bojn: *Dečak u prugastoj pidžami*

– Rodoljubiva tematika: Branko Radičević: *Đački rastanak* (odlomak „Oj Karlovci, mesto moje drago...“), Đura Jakšić: „Otađbina“, J. Jovanović Zmaj: „Svetli grobovi“, Petar Kočić: *Jazavac pred sudom*, Momčilo

Nastasijević: „Truba”, Stanislav Vinaver: *Ratni drugovi* („Ariton”), Oskar Davičo: *Srbija*, Momčilo Mošo Odalović: „Ršume, jesi li znao Crnjanskog”.

- Socijalna tematika: Simo Matavulj: „Pilipenda”, Laza Lazarević: „Sve će to narod pozlatiti“, Petar Kočić: *Jazavac pred sudom*, Oskar Davičo: *Srbija*, Miloš Crnjanski: *Roman o Londonu*, Momčilo Mošo Odalović: „Ršume, jesi li znao Crnjanskog”, Grozdana Olujić: *Glasam za ljubav* (različiti socijalni slojevi u socijalizmu).
 - Motiv izgnanstva, napuštanja zavičaja: Miloš Crnjanski: *Seobe, Roman o Londonu*, Momčilo Mošo Odalović: „Ršume, jesi li znao Crnjanskog”, David Albahari: *Mamac*.
 - Upoznavanje sa znamenitim ličnostima srpske istorije kroz biografska, autobiografska dela ili biografski sloj u tekstu: Vuk Stefanović Karadžić: *O narodnim pevačima*, Vuk Stefanović Karadžić: *Žitije Ajduk Veljka Petrovića* (odlomak), Dositej Obradović: *Život i priključenija* (odlomak), Milorad Pavić: *Hazarski rečnik*, odrednice o Ćirilu i Metodiju (odlomci).
 - Približavanje specifičnosti srpskih običaja i tradicije: običajne narodne lirske pesme; Veselin Čajkanović: „O uskršnjim običajima”, Vuk Stefanović Karadžić: *Srpski rječnik* (izbor), P. P. Njegoš: *Gorski vijenac* (odlomak „Badnje veče”).
 - Problemi odrastanja, specifičnosti prelaznog doba iz detinjstva u adolescenciju: Ivo Andrić: *Deca*, Klod Kampanj: *Zbogom mojih 15 godina*, Grozdana Olujić: *Glasam za ljubav*, Džon Selindžer: *Lovac u žitu*, Sju Tauzend: *Dnevnik Adrijana Mola*, Oskar Davičo: *Detinjstvo* (izbor); Kajo Riter: *Dečko koji nije bio iz Liverpula*.
 - Porodični odnosi – toplina, seta i tragično proživljavanje: Laza Lazarević: „Sve će to narod pozlatiti“, Ivo Andrić: „Panorama”, Ana Ristović: „Gledajući u drveće”, Ivan V. Lalić: „Vetar”, David Albahari: *Mamac*, Danilo Kiš: *Noć i magla*, Miloš Crnjanski: *Roman o Londonu*, Džon Selindžer: *Lovac u žitu*, Grozdana Olujić: *Glasam za ljubav*, Kajo Riter: *Dečko koji nije bio iz Liverpula*.
 - Ljubavna tematika: ljubavne narodne lirske pesme; J. Jovanović Zmaj: *Đulici*, Desanka Maksimović: „Proletnja pesma” ili „Opomena”, Marina Cvetajeva: „Mesečev sjaj”, Vasko Popa: „Očiju tvojih da nije”, Miloš Crnjanski: „Ja, ti i svi savremeni parovi”, Branko Ćopić: „Mala moja iz Bosanske Krupe”.
 - Misaona tematika, traganje za smislom postojanja; o prolaznosti ili večnosti: Jovan Jovanović Zmaj: „Svetli grobovi”, Petar Petrović Njegoš: *Gorski vijenac* (odlomak „Badnje veče”), Ivan V. Lalić: „Vetar”, Ričard Bah: *Galeb Džonatan Livingston*.
 - Promišljanje ideje i postupka umetničkog i književnog stvaralaštva; uloga i važnost književnosti: Herman Hese: „Magija knjige” / Nil Gejmen: „Zašto naša budućnost zavisi od biblioteka, čitanja i sanjarenja” / Milorad Pavić (esej iz knjige *Roman kao država*), Vojislav Karanović: „O čitanju poezije”, Branko Miljković: „Kritika metafore”, Radoslav Bratić: *Majstorova ruka* (odlomak).
 - Preispitivanje sudbinskog određenja ljudskog života i povezivanje sa arhetipskim slojem našeg postojanja: narodna epsko-lirska pesma: *Ženidba Milića Barjaktara*, narodna pripovetka: „Usud”, Ivan V. Lalić: „Vetar”, Dino Bucati: „Kolumbar”.
 - Elementi komike i humora kroz koje provejavaju satirični tonovi i tužna ili tragična slika života: Petar Kočić: *Jazavac pred sudom*, Molijer: *Građanin plemić* (odlomak), Branislav Nušić: *Sumnjivo lice*, Dušan Kovačević: *Ko to tamo peva*, Branko Radičević: *Đački ristanak* (odlomak „Oj Karlovci, mesto moje drago...”).
 - Različiti oblici putopisnog narativa kroz koje je moguće upoznati učenike sa kulturološkim, istorijskim, naučno-biografskim specifičnostima koje proizilaze iz ove proze: Milutin Milanković: *Kroz vasionu i vekove* (odlomak), Spomenka Krajčević: *Krugom dvojke* (odlomci), German Titov: „25 sati u svemiru”, Rastko Petrović: *Afrika* (odlomci).
- Tekstovi: Dositej Obradović: *Život i priključenija* (odlomak), Milorad Pavić: *Hazarski rečnik*, odrednice o Ćirilu i Metodiju (odlomci) mogu se koristiti i u nastavi jezika, u lekcijama koje su vezane za istoriju srpskog jezika. Tokom obrade književnih dela, kao i u okviru govornih i pismenih vežbi, nastojaće se da učenici budu u stanju da

načine različite vrste karakterizacije likova: otkrivaju što više osobina, osećanja i duševnih stanja književnih likova (prema osobinama: fizičkim, govornim, psihološkim, društvenim i etičkim), da izražavaju svoje stavove o njihovim postupcima i da pokušaju da ih sagledaju iz različitih perspektiva.

Obrada književnog dela poželjno je da bude protkana rešavanjem *problemskih pitanja* koja su podstaknuta tekstem i umetničkim doživljavanjem. Mnogi tekstovi, a pogotovu odlomci iz dela, u nastavnom postupku zahtevaju umesnu *lokalizaciju*, često i višestruku. Situiranje teksta u vremenske, prostorne i društveno-istorijske okvire, kao i obaveštenja o bitnim sadržajima koji prethode odlomku – sve su to uslovi bez kojih se u brojnim slučajevima tekst ne može intenzivno doživeti i pravilno shvatiti.

Pri obradi teksta primenjivaće se u većoj meri jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka i gledišta. U skladu sa ishodom, učenike treba navikavati da svoje utiske, stavove i sudove o književnom delu detaljnije dokazuju činjenicama iz samoga teksta i tako ih osposobljavati za samostalan iskaz, istraživačku delatnost i zauzimanje kritičkih stavova, s posebnom pažnjom na zauzimanje različitih pozicija u odnosu na tekst i uvažavanje individualnog razumevanja smisla književnog teksta. Učenike u ovom uzrastu treba podsticati da aktuelizuju svet književnog dela, odnosno da ga dovedu u vezu sa sopstvenim iskustvom, razmišljanjima i svetom u kojem žive. U nastavnoj interpretaciji književnoumetničkog dela objedinjavajući i sintetički činoci mogu biti: umetnički doživljaji, tekstovne celine, bitni strukturni elementi (tema, motivi, pesničke slike, fabula, odnosno siže, književni likovi, smisao i značenje teksta, motivacioni postupci, kompozicija), forme pripovedanja (oblici izlaganja), jezičko-stilski postupci i literarni (književnoumetnički) problemi.

Književnoteorijske pojmove učenici će upoznavati uz obradu odgovarajućih tekstova i pomoću osvrta na prethodno čitalačko iskustvo. U programu nisu navedeni svi pojmovi i vrste književnih dela predviđeni za usvajanje u prethodnim razredima, ali se očekuje će se nastavnik nasloniti na stečeno znanje učenika, obnoviti ga i produbiti na primerima, shodno starijem uzrastu. Obnavljanje i povezivanje književnih termina i pojmova obrađivanih u prethodnim razredima sa novim delima koja se obrađuju u ovom razredu je obavezno.

U osmom razredu potrebno je izvršiti celovite sistematizacije gradiva u okviru klasifikovanja književnih rodova i vrsta usmene i autorske književnosti. Posebnu pažnju valja pokloniti lirsko-epskim vrstama, baladi i poemi, (koje se u ovom razredu prvi put imenuju), kao i književnonaučnim vrstama: autobiografiji, biografiji, dnevniku, memoarima i putopisu.

Sistematizacija savladanih književnih termina zahteva obradu i obnavljanje jednog istog književnog pojma na više načina: posle prepoznavanja i uočavanje njegove funkcije u tekstu; sagledavanje istog pojma/termina u različitim kontekstima, što doprinosi pouzdanom usvajanju i dugotrajnom pamćenju naučenog, a poslužiće i kao odlična podloga za dalji rad u srednjoj školi.

Posebna pažnja prilikom sistematizovanja nastavnog gradiva iz starijih razreda osnovne škole poklanja se integracionim činocima nastavne interpretacije, a to su: tematsko-motivski sloj dela, idejni sloj teksta, struktura (kompozicija) dela, karakterizacija likova, oblici kazivanja (forme pripovedanja) i jezičko-stilski sloj dela. Kad je reč o lirici, sistematizuju se i znanja o versifikaciji. Jezičkostilskim izražajnim sredstvima prilazi se s doživljajnog stanovišta; polazi se od izazvanih umetničkih utisaka i estetičke sugestije, pa se potom istražuje jezičko-stilska uslovljenost i njene posebnosti.

Uz pomoć Dnevnika čitanja, vođenog u starijim razredima osnovne škole, učenici se podsećaju književnih dela, koja su pročitali od petog do osmog razreda, i njihovih autora. Iz osnovne škole poželjno je da ponesu stečena znanja o znamenitim piscima i njihovim delima (predviđenim programima nastave i učenja), kao i osnovne informacije iz života pisaca i podatke vezane za različite tipove lokalizovanja književnoumetničkih tekstova. Pored korelacije među tekstovima, neophodno je da nastavnik uspostavi vertikalnu korelaciju. Nastavnik se prethodno obavezno upoznaje sa sadržajima Srpskog jezika i književnosti iz prethodnih razreda radi uspostavljanja principa postupnosti i sistematičnosti.

Nastavnik, takođe, treba da poznaje sadržaje drugih predmeta koji se obrađuju u petom, šestom, sedmom i osmom razredu osnovne škole, koji koreliraju s predmetom Srpski jezik i književnost. Tako, horizontalnu korelaciju nastavnik uspostavlja, pre svega, sa nastavom istorije, likovne kulture, muzičke kulture, verske nastave i građanskog vaspitanja.

Ishodi vezani za nastavnu oblast Književnost zasnovani su na čitanju. Kroz čitanje i tumačenje književnih dela učenik razvija čitalačke kompetencije koje podrazumevaju ne samo istraživačko posmatranje i sticanje znanja o književnosti, već podstiču i razvijaju emocionalno i fantazijsko uživanje, imaginaciju, estetsko doživljavanje, bogate asocijativne moći, umetnički senzibilitet, kritičko mišljenje i izgrađuju moralno prosuđivanje. Razni oblici čitanja su osnovni preduslov da učenici u nastavi stiču saznanja i da se uspešno uvode u svet književnog dela. Osim doživljajnog čitanja učenike sve više treba usmeravati na istraživačko čitanje (čitanje prema istraživačkim zadacima, čitanje iz različitih perspektiva i sl.) i osposobljavaju da iskažu svoj doživljaj umetničkog dela, uvide elemente od kojih je delo sačinjeno i razumeju njihovu ulogu u izgradnji sveta dela.

Povećan broj dopunskog izbora lektire ukazuje na mogućnost obrade pojedinih predloženih sadržaja (književnih dela) na časovima dodatne nastave.

Časovi dodatne nastave pružaju mogućnost nastavniku da uz pomoć programa, ali i samostalno, formira sadržaje koji će se na tim časovima obrađivati, u zavisnosti od individualnih interesovanja svojih učenika. Preporučuje se zasnivanje problemskog, korelativnog i istraživačkog pristupa sadržajima iz književnosti, organizovanje projektne nastave i rad sa talentovanim učenicima na pripremi za takmičenje iz književnosti.

Preporučuje se da učenici u nastavi koriste elektronski dodatak uz udžbenik, ukoliko za to postoji mogućnost u školi.

Kako su Standardi učeničkih postignuća, definisani za kraj drugog ciklusa obaveznog obrazovanja, diferencirani po nivoima (osnovni, srednji i napredni), na kraju osmog razreda važno je sameriti uspeh pojedinaca, ali i odeljenja u celini, spram nivoa učeničkih postignuća.

JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju standardnim srpskim jezikom. Otuda zahtevi u ovom programu nisu usmereni samo na usvajanje jezičkih pravila i gramatičke norme, već i na razumevanje njihove funkcije i pravilnu primenu u usmenom i pismenom izražavanju.

Kada se u sadržajima programa navode nastavne jedinice koje su učenici već obrađivali u prethodnim razredima, podrazumeva se da se stepen usvojenosti i sposobnost primene ranije obrađenog gradiva proverava, a ponavljanje i uvežbavanje na novim primerima prethodi obradi novih sadržaja, čime se obezbeđuje kontinuitet rada i sistematičnost u povezivanju novog gradiva sa postojećim znanjima.

Gramatika

Osnovni programski zahtev u nastavi gramatike jeste da se učenicima jezik predstavi i tumači kao sistem. Nijedna jezička pojava ne bi trebalo da se izučava izolovano, van konteksta u kojem se ostvaruje njena funkcija (u svakoj pogodnoj prilici mogu se znanja iz gramatike staviti u funkciju tumačenja teksta, kako umetničkog tako i naučnopopularnog). Jedan od izrazito funkcionalnih postupaka u nastavi gramatike jesu vežbanja zasnovana na korišćenju primera iz neposredne govorne prakse, što nastavu gramatike približava životnim potrebama u kojima se primenjeni jezik pojavljuje kao svestrano motivisana ljudska aktivnost. Na ovaj način kod učenika se i razvija svest o važnosti kulture govora, koja je neophodna za svakodnevni život kao deo opšte kulture, a ne samo kao deo nastavnog programa.

Nastava gramatike u osmom razredu započinje gradivom iz istorije jezika. Učenike treba upoznati sa tim ko su bili Sloveni, gde je, prema naučnim saznanjima, bila njihova postojbina. Takođe, potrebno je dati nekoliko osnovnih informacija o njihovom zajedničkom prajeziku, iz koga su se izdvojile tri grupe slovenskih jezika. Deo koji se odnosi na seobe Slovena, stvaranje slovenskih jezika, i ulogu Ćirila i Metodija treba povezati sa nastavom istorije (podsetiti učenike na gradivo iz 6. razreda, pre svega na lekcije „Misija Ćirila i Metodija” i „Rana pismenost i

kultura južnih Slovena”). Početak pismenosti kod Srba treba vezati za staroslovenski jezik i dva pisma, glagoljicu i ćirilicu (s tim u vezi treba pomenuti spis „O pismenima” Crnorisca Hrabra). Dalji razvoj srpskog književnog jezika treba objasniti etapno, preko srpskoslovenskog, ruskoslovenskog i slavenosrpskog, sve do pojave narodnog jezika. U okviru teme *Književni jezik kod Srba od Vuka do danas*, učenici treba da steknu osnovna znanja o počecima standardizacije srpskog književnog jezika i pravopisa u prvoj polovini XIX veka. Treba pomenuti najpre reformu ćirilice Save Mrkalja, a potom Vukovu reformu jezika, pisma i pravopisa. Ovo gradivo treba funkcionalno povezati sa nastavom književnosti (dela Vuka Karadžića, Branka Radičevića i Petra Petrovića Njegoša i 1847. godina). Potom učenike treba uputiti na razvoj srpskog književnog jezika u drugoj polovini XIX veka i u XX veku, samo u osnovnim crtama.

Učenike treba upoznati sa osnovnim jezičkim grupama u Evropi i to funkcionalno povezati sa nastavom stranih jezika (npr. ukazati na to da francuski pripada romanskoj grupi, ruski slovenskoj, a engleski i nemački germanskoj grupi jezika). Važno je dati kao primere pojedine reči na osnovu kojih će učenici uočiti jezičke sličnosti, odnosno razlike. Potom slovenske jezike podeliti na tri grupe i navesti koji jezici pripadaju kojoj grupi. Na taj način naglasiti mesto srpskog jezika u porodici slovenskih jezika.

O dijalektima srpskog jezika učenici treba da steknu osnovna znanja: kako su raspoređeni, kako se nazivaju (ekavski – prizrensko-timočki, kosovsko-resavski, šumadijsko-vojvođanski i ijekavski – zetsko-raški i istočnohercegovački) i po kojim se tipičnim osobinama razlikuju. Naročito je važno naglasiti da su i ekavski i ijekavski književni izgovori srpskog jezika (ukazati na ijekavski izgovor pisaca kao što su, npr. Njegoš, Ćopić, Karadžić). Takođe je važno naglasiti da postoji narodni jezik (kao skup dijalekata) i književni jezik, koji ima svoju određenu normu i mora se učiti i negovati. Učenicima treba objasniti šta je službena upotreba jezika i pisma prema Ustavu Srbije: srpski jezik kao službeni jezik i ćirilica kao službeno pismo, dok se latinica javlja kao alternativno pismo. Takođe, treba naglasiti da u Srbiji žive i pripadnici drugih naroda, kojima su pored srpskog jezika i pisma u službenoj upotrebi i njihovi jezici i pisma (Mađari, Albanci, Slovaci, Rumuni, Bugari, Makedonci, Bošnjaci, Romi i dr.).

U okviru teme *Jezik – osnovne osobine govornog i pisanog jezika* potrebno je u osnovnim crtama ukazati na sličnosti i razlike govornog i pisanog jezika: govorni jezik ima neke vrednosti koje teško mogu da se prenesu pisanim putem (npr. akcenat, intonacija, intenzitet, gest, mimika i sl.), dok pisani jezik ima neke karakteristike koje nema usmeni (vrsta slova: velika i mala slova i sl.). Usmeni i pisani jezik razlikuju se i po brzini prenošenja poruke (tri puta brže govorimo nego što pišemo).

Oblast građenje reči treba povezati sa znanjima iz morfologije. Treba jasno napraviti razliku između morfologije i tvorbe reči, pošto se u morfologiji javljaju samo različiti oblici jedne iste reči (dodavanje gramatičkih morfema na gramatičku osnovu), dok se u tvorbi reči dodavanjem tvorbenih morfema dobija nova reč. Treba ukazati na tri osnovna modela građenja reči – izvođenje, slaganje i prefiksaciju. Primeri treba da budu dobro odabrani i nesporno da predstavljaju dati tip tvorbe. Prema tvorbenom kriterijumu sve reči treba podeliti na proste i tvorenice (izvedenice, složenice, prefiksalne tvorenice). U okviru tvorenica učenici treba da uoče koren, tvorbenu osnovu, prefiks, sufiks, spojni vokal. Na taj način grupisati i porodice reči. Tvorbu reči treba povezati i sa znanjima iz fonetike i ukazati na glasovne promene koje se beleže na spoju prefiksa/sufiksa i tvorbene osnove.

Sa učenicima treba raditi sistematizaciju gradiva koje je naučeno u prethodnim razredima. Neophodno je da se po gramatičkim nivoima obnove i povežu znanja, i to logički i kriterijalno, tako što će usvajati pravila i načine funkcionisanja gramatičkog sistema. Na konkretnim primerima rečenica najbolje je obnoviti znanja iz morfologije (vrste reči, gramatičke kategorije) i sintakse (rečenični članovi, tipovi rečenica i sl.). Kada se u sadržajima programa navode nastavne jedinice koje su učenici već obrađivali u prethodnim razredima, podrazumeva se da se stepen usvojenosti i sposobnost primene ranije obrađenog gradiva proverava, a ponavljanje i uvežbavanje na novim primerima prethodi obradi novih sadržaja, čime se obezbeđuje kontinuitet rada i sistematičnost u

povezivanju novog gradiva sa postojećim znanjima.

Pravopis

Sadržaje iz pravopisa neophodno je povezivati sa odgovarajućim primerima i na časovima gramatike i na časovima književnosti. Treba na jednostavan način ukazati na adaptaciju (prilagođavanje) imena iz stranih jezika i njihovu promenu. Pitanje spojenog i odvojenog pisanja obraditi na jednostavnim, uobičajenim primerima i predočiti mogućnost trojakog pisanja (složenice, polusloženice, sintagme).

Upotrebu genitivnog znaka treba povezati sa dužinom, koja se u govoru čuje, a u pisanju beleži ovim znakom. Takođe, treba objasniti razliku u beleženju crte i crtice, ukazujući na pravila upotrebe jednog, odnosno drugog znaka.

Ortoepija

Ortoepske vežbe ne treba realizovati kao posebne nastavne jedinice, već uz odgovarajuće teme iz gramatike, ali i na temama iz književnosti.

Na ovom nivou učenici treba da uoče razliku između kratkosilaznog i kratkouzlaznog akcenta. Takođe, potrebno je sistematizovati znanja o rasporedu akcenata i neakcentovanih dužina na jednostavnim primerima.

Ukoliko za to postoje mogućnosti, nastavnik bi trebalo da pušta snimke pravilnog izgovora i ukazuje na razlike u izgovoru. Učenike treba navikavati da prepoznaju, reprodukuju i usvoje pravilno akcentovan govor, a u mestima gde se odstupa od akcenatske norme, da razlikuju standardni akcent od svoga akcenta, tj. od dijalekatske akcentuacije.

JEZIČKA KULTURA (USMENO I PISMENO IZRAŽAVANJE)

Oblast *Jezička kultura* programski je konstituisana kao posebno područje, ali je neophodno da se povezuje sa drugim dvema oblastima: sa književnošću i sa jezikom. Jezička kultura obuhvata usmeno i pismeno izražavanje i jednaku pažnju bi trebalo posvetiti i jednom i drugom načinu izražavanja. Krajnji cilj nastave jezičke kulture odnosi se na to da učenici budu osposobljeni za uspostavljanje kvalitetne i svrsishodne komunikacije.

U osmom razredu nastavlja se sa razmatranjem specifičnosti funkcionalnih stilova. Sa učenicima treba ponoviti funkcionalne stilove koji su obrađeni u sedmom razredu: književnoumetnički i novinarski, a potom ih upoznati sa odlikama administrativnog, naučnog i razgovornog stila. Karakteristike administrativnog stila – standardizacija i unifikacija – trebalo bi da budu predočene, između ostalog, kroz podsticanje učenika da napišu npr. molbu, žalbu, radnu biografiju ili da popune određene obrasce. Takođe, uz administrativni stil bi trebalo izdvojiti negativne karakteristike birokratskog jezika i pokazati ih na primerima. Objektivno sagledavanje stvarnosti i zasnovanost na pojmovnom mišljenju naučnog stila trebalo bi učenicima predstaviti kroz korelaciju sa drugim nastavnim predmetima, a posebno bi im trebalo ukazati na upotrebu i značenje termina, odnosno na terminološku leksiku. Činjenica da određena jezička konstrukcija ne mora uvek predstavljati ogrešenje o jezičku i stilsku normu, ukoliko se ne nameće kao jedini način izražavanja, možda bi se učenicima najbolje mogla objasniti uz razgovorni stil i njegove odlike.

Cilj obrade svih pet funkcionalnih stilova ne bi trebalo da bude reprodukcija i utiskivanje funkcionalnostilističkih znanja u svest učenika, već sticanje aktivnog znanja koje se može primeniti u svakodnevnoj komunikaciji. Učenici bi trebalo da budu osposobljeni da objasne sličnosti i razlike između funkcionalnih stilova, da prepoznaju i obrazlože njihove elemente u adekvatno odabranim tekstovima, razvijajući razumevanje njihovih osobenosti i idući ka zaključivanju o njihovoj prirodi. Pritom, značajno je da učenici aktivno učestvuju u otkrivanju i uviđanju karakteristika funkcionalnih stilova srpskog jezika.

Jedan od najvažnijih programskih zahteva jezičke kulture jeste bogaćenje rečnika učenika. Stoga je izuzetno značajno na sistematičan način pristupiti obradi tema koje se odnose na leksički sistem srpskog jezika. Nije nužno da se svaki leksički odnos do detalja objasni učenicima, ali je važno uvek imati na umu složenost i višedimenzionalnost određene leksičke pojave o kojoj se govori, kako bi se problem ili deo problema predstavio učenicima u skladu sa njihovim uzrastom i mogućnostima.

Teme iz leksikologije na ovom uzrastu trebalo bi da obuhvate, najpre, ukazivanje na razliku između *reči* i *lekseme*. Jedan od pristupa ovoj tematici mogao bi biti da se *reč* analizira kao jedinica morfolologije, tvorbe, sintakse i leksikologije.

Razmatrajući metaforu i metonimiju kao leksičke mehanizme, trebalo bi, između ostalog, ukazati na distinkciju između poetske metafore/metonimije i leksičke (jezičke) metafore/metonimije i istaći njihov značaj za ostvarivanje višeznačnosti (polisemije). Obrada ovog gradiva trebalo bi da se zasniva na brojnim primerima koji bi pomogli učenicima da bolje razumeju i da upotrebljavaju metaforu i metonimiju u spontanoj komunikaciji, što bi doprinelo obogaćivanju njihove jezičke produkcije i unapređivanju njihove komunikativne kompetencije. Primere bi trebalo preuzeti iz književnoumetničkih dela koja se obrađuju tokom nastave književnosti, ali i iz drugih funkcionalnih stilova (npr. naučnog, razgovornog, publicističkog stila).

Sadržinski odnosi među leksemama (sinonimija, antonimija i homonimija) trebalo bi da budu izučavani ne samo na najtipičnijim slučajevima, koji se zasnivaju na značenju lekseme nezavisno od konteksta, već je neophodno uzeti u obzir semantičku poziciju lekseme u stvarnoj jezičkoj upotrebi. Leksemi bi trebalo pristupiti kao višeznačnoj, a ne monosemantičkoj jedinici i trebalo bi skretati pažnju učenicima kako na primarno značenje lekseme, tako i na njena sekundarna značenja. Trebalo bi ukazati na podelu na prave i neprave sinonime, odnosno antonime sa stanovišta polisemantičke strukture lekseme i podstaći učenike da diskutuju o stilskom efektu upotrebe sinonima, antonima i homonima.

Nastavnu jedinicu koja se odnosi na zastarele reči i neologizme poželjno bi bilo funkcionalno povezati sa nastavom jezika i književnosti. Takođe, učenicima bi trebalo predočiti da se reči našeg jezika ostvaruju u vrlo različitim prilikama, odnosno da se leksika vezuje za određene sfere upotrebe i određene funkcionalne stilove. Imajući u vidu da je veoma značajno ne samo znati odgovor na različita pitanja, već i znati gde se odgovor može pronaći, važno je ukazati učenicima, pre svega, na rečnike i pravopis srpskog jezika, kao i na leksikone i enciklopedije. Trebalo bi podsticati učenike, na primer, da sami pronađu u rečniku odgovor o značenju određene reči i njenoj upotrebi i da o tome obaveste svoje drugove na času. Kada god je moguće, trebalo bi završiti ili započeti čas jezičke kulture podacima iz odgovarajućih jezičkih priručnika, enciklopedija i sl.

U okviru nastavne jedinice o propagandnim tekstovima (reklamama i slično) potrebno je istaći da se sa ovom vrstom tekstova učenici najčešće sreću u svakodnevnom životu. Posebno je važno naglasiti da ovi tekstovi, između ostalog, imaju manipulativnu prirodu i svoje zakonitosti, kao i da je njihova svrha popuštanje, tj. pristanak primaoca poruke na nešto. Takođe bi trebalo osposobiti učenike da prepoznaju njihov propagandni karakter. Poželjno je da ova vrsta tekstova bude povezana sa odgovarajućim temama iz funkcionalne stilistike. O raspravi i eseju učenicima treba naglasiti da su to tekstovi koji se razlikuju od pripovedanja i opisivanja po tome što se zasnivaju na iznošenju mišljenja, stavova, činjenica i tvrdnji. Trebalo bi im objasniti da je rasprava uvek posvećena određenom pitanju, da na njenom početku stoji izvesna sumnja ili dilema između dva mišljenja, dok je na kraju njihovo razrešenje, kao i da autor rasprave teži da snagom dokaza i argumenata dođe do istine i da potencijalnog sagovornika (čitaoca) ubedi u ispravnost svog mišljenja. Takođe, potrebno je istaći da esej predstavlja tekst u kome se izlažu lični utisci i pogledi na određeno pitanje iz umetnosti, nauke ili života. Učenicima bi trebalo predočiti svrhu pisanja rasprave i eseja i uz češća vežbanja pomoći im da postepeno i sistematično usvoje pravilnosti ova dva oblika izražavanja, da unapređuju kritičko mišljenje i da izgrade i jezički precizno oblikuju svoje stavove o pojedinim temama. Pogodno bi bilo podsticati učenike da pre pisanja rasprave ili eseja naprave podsetnik u kome bi učenik trebalo da odgovori na ključna pitanja. Pored toga, ovu nastavnu jedinicu bi trebalo povezati sa nastavom književnosti, kao i sa drugim predmetima, imajući u vidu teme za pisanje rasprave ili eseja.

Pristup podsticanju učenika da napišu prikaz (knjige, filma, pozorišne predstave i sl.) trebalo bi da bude funkcionalan. Pritom, trebalo bi im pojasniti da je nužno u prikazu izostavi prepričavanje, da je potrebno izneti

osnovne elemente dela, kao i da je neophodno dati kritički sud o delu.

Da bi govorna vežba u potpunosti ostvarila svoju ulogu u nastavi jezičke kulture, neophodno je da bude precizno isplanirana, valjano pripremljena i detaljno organizovana. Na ovom uzrastu funkcionalne mogu biti sledeće govorne vežbe: interpretativno-umetničke (izražajno čitanje, recitovanje); analiza snimljenog razgovora; intervju; rasprava (diskusija); prezentovanje činjenica i komentara.

Pravopisne vežbe predstavljaju najbolji način da se pravopisna pravila nauče, provere, kao i da se uočeni nedostaci otklone. Najbolje je primenjivati i proste i složene pravopisne vežbe koje su pogodne za savlađivanje kako samo jednog pravopisnog pravila iz jedne pravopisne oblasti, tako i više pravopisnih pravila iz nekoliko pravopisnih oblasti. Adekvatne mogu biti sledeće pravopisne vežbe: diktat, uočavanje i objašnjavanje pravopisnih grešaka u tekstu; pisanje imena iz stranih jezika; pisanje pozajmljenica (informatički termini, mejl i sl.); pisanje složenica, polusloženica i sintagmi; pisanje crte i crtice; zapeta u nezavisnosloženim rečenicama.

Vrste jezičkih vežbi potrebno je odabrati prema interesovanjima učenika ili u kontekstu nastavnog sadržaja. To mogu biti: uočavanje i ispravljanje grešaka u nepravilno markiranom tekstu; popunjavanje teksta sa prazninama; pronalaženje i ispravljanje grešaka u tekstu i slično.

Primenom leksičko-semantičkih vežbi kod učenika se stvara navika da promišljaju i traže adekvatan jezički izraz za ono što žele da iskažu (u zavisnosti od komunikativne situacije) i povećava se fond takvih izraza u njihovom rečniku. Pogodne mogu biti sledeće leksičko-semantičke vežbe: dopunjavanje rečenica homonimima (homonimi i akcenti); pronalaženje odgovarajućeg sinonima; antonimski lanac; određivanje značenja metafore i metonimije u tekstu; tumačenje zastarelih reči i neologizama; definisanje leksema.

U svakom polugodištu rade se po dva pismena zadatka (ukupno četiri godišnje). U okviru pripreme za pismene vežbe i pismene zadatke mogu se koristiti neke od sledećih vežbi: sažimanje teksta; paralelno prepričavanje i analiza teksta; uspostavljanje narušenog redosleda (hronološkog, smisaonog) u tekstovima; pretvaranje linearnog u nelinearni tekst i obrnuto; markiranje/podvlačenje tekstova; sastavljanje pitanja na osnovu teksta; pisanje rada na osnovu nekoliko zadatih citata; pisanje tekstova/rečenica primenom različitih funkcionalnih stilova; preoblikovanje teksta prema postavljenim zahtevima.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje i vrednovanje rezultata napredovanja učenika je u funkciji ostvarivanja ishoda, a započinje inicijalnom procenom dostignutog nivoa znanja, u odnosu na koji će se odmeravati dalji napredak i formirati ocena. Svaki nastavni čas i svaka aktivnost učenika je prilika za formativno ocenjivanje, odnosno registrovanje napretka učenika i upućivanje na dalje aktivnosti.

Formativno vrednovanje je sastavni deo savremenog pristupa nastavi i podrazumeva procenu znanja, veština, stavova i ponašanja, kao i razvijanja odgovarajuće kompetencije tokom nastave i učenja. Formativno merenje podrazumeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, pri čemu se najčešće primenjuju sledeće tehnike: realizacija praktičnih zadataka, posmatranje i beleženje učenikovih aktivnosti tokom nastave, neposredna komunikacija između učenika i nastavnika, registar za svakog učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnog vrednovanja na kraju nastavnog ciklusa treba da budu iskazani i brojčanom ocenom.

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik, pored postignuća učenika, kontinuirano prati i vrednuje vlastiti rad. Sve što se pokaže dobrim i efikasnim, nastavnik će koristiti i dalje u svojoj nastavnoj praksi, a ono što bude procenjeno kao nedovoljno delotvorno, trebalo bi unaprediti.

Naziv predmeta **SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK**

PROGRAM A

ZA UČENIKE ČIJI MATERNJI JEZIK PRIPADA NESLOVENSKIM JEZICIMA I KOJI ŽIVE

U HOMOGENIM SREDINAMA

(osnovni nivo standarda)

Cilj	Cilj učenja <i>srpskog kao nematernjeg jezika</i> jeste osposobljavanje učenika da se služi srpskim jezikom na osnovnom nivou u usmenoj i pisanoj komunikaciji radi kasnijeg uspešnog uključivanja u život zajednice i ostvarivanja građanskih prava i dužnosti, kao i uvažavanje srpske kulture i razvijanje interkulturalnosti kao temeljne vrednosti demokratskog društva.		
Razred	Osmi		
Godišnji fond časova	68 časova		
ISHODI			
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI	
<ul style="list-style-type: none"> - razume i koristi predviđeni leksički fond; - razume i koristi gramatičku materiju usvajanu u prethodnim razredima; - koristi osnovne vrste zavisnih rečenica; - sastavlja složenije sintagme; 	JEZIK	<p>Oko 100 novih punoznačnih i pomoćnih reči;</p> <p>Gramatički sadržaji iz prethodnih razreda (ponavljanje i uvežbavanje na poznatoj i novoj leksici);</p> <p>Zavisne rečenice: vremenska (s veznikom <i>kad</i>), namerna (s predikatom u prezentu), izrična (s veznikom <i>da</i>) i odnosna (sa zamenicom <i>koji</i> u funkciji subjekta);</p> <p>Tvorba najfrekventnijih prideva izvedenih sufiksima -<i>ski</i> i -(i)<i>ji</i>;</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - savladane (već usvojene) sadržaje iz književnosti povezuje sa novim književnoumetničkim tekstovima i koristi ih u njihovom tumačenju; - iskaže sopstveni doživljaj književnog dela uz obrazloženje; - odredi temu, motive i likove, glavni događaj, vreme i mesto dešavanja radnje; - razume i imenuje odnose među likovima u tekstu; - razume ulogu humora u delu; - razlikuje pripovedanje u prvom i trećem licu; - dramatiizuje (uz pomoć nastavnika) odlomak proznog teksta u kratkim dijalozima; - iznese jedan argument zbog čega bi književno delo preporučio drugu; - prepozna slične motive u književnim delima 	KNJIŽEVNOST	<p>Narodna bajka po izboru (adaptirana)</p> <p>Narodna priča: „Tamni vilajet” (adaptirana)</p> <p>Narodna lirska obredna pesma po izboru</p> <p>Narodna epska pesma po izboru (adaptirani odlomak)</p> <p>Stevan Raičković: „Selidba” (odlomak)</p> <p>Miroslav Antić: „Plava zvezda”</p> <p>Jasminka Petrović: „Moja porodica” (odlomak iz romana „Ovo je najstrašniji dan u mom životu”)</p> <p>Milan Šipka: „Vežba” (iz knjige „Priče o rečima”)</p> <p>Dobrica Erić: „Vašar u Topoli” (odlomci)</p> <p>Jasminka Petrović: „Kroz trnje do zvezda” (odlomak iz knjige „Kaži teti ’Dobar dan’”)</p> <p>Stanislav Živković: „Čudesni život slike” (odlomak iz knjige „Život slika”)</p> <p>Izbor iz časopisa za mlade</p> <p>Konstruisani tekstovi o Đavoljoj varoši ili</p>	

na maternjem jeziku;

- razume informacije bitne za zadovoljenje svakodnevnih životnih potreba;
- razume sadržaj kratkog govorenog ili pisanog teksta; prati glavnu ideju u svakodnevnoj komunikaciji i povezuje uzrok i posledicu;
- u nekoliko kontinuiranih rečenica opiše sebe i ljude iz okruženje; ispriča neki događaj; saopšti svoje namere, želje i potrebe; adekvatno koristi komunikativne modele za najčešće govorne činove;
- pismeno ili usmeno prenese kratke informacije dobijene od drugih;
- normalnim tempom čita i razume leksički i gramatički poznat tekst pisan ćirilicom ili latinicom, a pojedinačne nepoznate reči određuje na osnovu konteksta;
- piše kraće tekstove u skladu sa ortografskom normom na zadate teme i organizuje ih u smisaone celine.

JEZIČKA KULTURA

Vinči

Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi. Nastavnik bira 6 tekstova za obradu.

I. Lično predstavljanje: osnovne informacije o sebi – kratka biografija

II. Porodica i ljudi:

ljudske vrline i mane

III. Život u kući:

održavanje stambenog prostora (krećenje, popravke); planiranje i organizacija poslova i obaveza u kući; porodična okupljanja

IV. Hrana i piće:

pripremanje hrane; zdrave navike u ishrani

V. Odeća i obuća:

estetska komponenta izgleda, nakit i modni detalji

VI. Zdravlje:

adolescencija, opasnosti od bolesti zavisnosti

VII. Obrazovanje:

mogućnosti daljeg školovanja, vrste srednjih škola, zanimanja; osnovni pojmovi iz hemije

VIII. Priroda:

ekologija, zaštita prirode

IX. Sport:

aktuelne i tradicionalne sportske manifestacije; ponašanje na sportskim manifestacijama

X. Kupovina:

kupovina u specijalizovanim prodavnicama (prodavnica sportske opreme, knjižara...)

XI. Naselja saobraćaj, javni i uslužni objekti:

kulturoistorijski spomenici; korišćenje javnog prevoza, ponašanje u saobraćaju; muzej, galerija

XII. Vreme :

vremenski raspored nedeljnih aktivnosti

XIII. Kultura, umetnost, mediji:

pozorišna predstava; internet i društvene mreže (prednosti i mane)

XIV. Komunikativni modeli:

psihološka stanja i raspoloženja; davanje saveta

Obavezna su dva pismena zadatka u toku školske godine (u drugom i u četvrtom klasifikacionom periodu).

Ključni pojmovi sadržaja: srpski kao nematernji jezik, slušanje, razumevanje, govor, čitanje, pisanje

PROGRAM B

ZA UČENIKE ČIJI MATERNJI JEZIK PRIPADA SLOVENSKIM JEZICIMA I KOJI ŽIVE

U VIŠENACIONALNIM SREDINAMA

(srednji–napredni nivo standarda)

Cilj	Cilj učenja <i>srpskog kao nematernjeg jezika</i> jeste osposobljavanje učenika da vodi usmenu i pisanu komunikaciju sa govornicima srpskog kao maternjeg jezika radi kasnijeg punog uključivanja u život zajednice i ostvarivanja građanskih prava i dužnosti, kao i upoznavanje srpske kulturne baštine i razvijanje interkulturalnosti kao temeljne vrednosti demokratskog društva.	
Razred	Osmi	
Godišnji fond časova	68 časova	
ISHODI		
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> – razume i koristi predviđeni leksički fond; – razume i koristi gramatičku materiju usvajanu u prethodnim razredima; – u govoru i pisanju uobličava složenije sintagme i koristi zavisne rečenice; – razume iskaze u kojima se upotrebljava prezent za budućnost i prošlost; 	JEZIK	<p>Oko 100–150 novih punoznačnih i pomoćnih reči, uključujući i osnovne pojmove iz školskih predmeta;</p> <p>Gramatički sadržaji iz prethodnih razreda (ponavljanje i uvežbavanje na poznatoj i novoj leksici);</p> <p>Nekongruentni atribut;</p> <p>Zavisne rečenice: vremenska (s veznicima <i>kad, dok, čim, pre nego što</i>), namerna (s predikatom u prezentu i potencijalu), izrična (s veznicima <i>da, kako, što</i>), odnosna, dopusna (s veznikom <i>iako</i>);</p> <p>Prezent za označavanje prošle i buduće radnje;</p> <p>Tvorba prideva izvedenih sufiksima <i>-ski</i> i <i>-(i)ji</i></p> <p>Narodna lirska obredna pesma po izboru</p> <p>Narodna epska pesma po izboru (adaptirani odlomak)</p> <p>Stevan Raičković: „Selidba” (odlomak)</p> <p>Jasminka Petrović: „Moja porodica” (odlomak iz romana „Ovo je najstrašnji dan u mom životu”)</p> <p>Milan Šipka: „Vežba” (iz knjige „Priče o rečima”)</p> <p>Dobrica Erić: „Vašar u Topoli” (odlomci)</p>
<ul style="list-style-type: none"> – savladane (već usvojene) sadržaje iz književnosti povezuje sa novim književnoumetničkim tekstovima i koristi ih u njihovom tumačenju; – uporedi sopstveni doživljaj književnog dela sa doživljajem svog druga, uz obrazloženje; 		

– odabrana književna dela predviđena nastavnim programom lokalizuje u osnovne književne kontekste (usmena/autorska i lirski/epska/dramska književnost);

– razume značaj dela velikih srpskih pisaca za srpsku kulturu;

– upoređuje književnost na maternjem jeziku sa srpskom književnošću;

– uočava bitne poetske elemente u strukturi književnoumetničkog teksta koristeći književnoteorijsko znanje stečeno na časovima maternjeg jezika;

– obrazloži razlike između književnoumetničkog i neumetničkog teksta koji obrađuju iste/slične teme, likove i događaje;

KNJIŽEVNOST

Jasminka Petrović: „Kroz trnje do zvezda” (odlomak iz knjige „Kaži teti 'Dobar dan'”)

Stanislav Živković: „Čudesni život slike” (odlomak iz knjige „Život slika”)

Milovan Vitezović: „Princ Rastko – Sveti Sava” (odlomak)

Milutin Tasić: „Stevan Stojanović Mokranjac” (odlomak iz knjige „Srpski velikani umetnosti”)

Gradimir Stojković: „Jednostavnije ne može biti”

Vesna Aleksić: odabrani kraći odlomci iz knjige „Kaljavi konj – priče iz slovenske mitologije”

Izbor iz časopisa za mlade
Konstruisani tekst o Đavoljoj varoši ili Vinči

Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi. Nastavnik bira 8 tekstova za obradu.

I. Lično predstavljanje:

osnovne informacije o sebi – kratka biografija

II. Porodica i ljudi u okruženju: ljudske vrline i mane

III. Život u kući:

održavanje stambenog prostora (krećenje, popravke), osnovni alati, oruđe; porodični izleti i putovanja, porodična okupljanja

IV. Hrana i piće:

pripremanje hrane; zdrave navike u ishrani

V. Odeća i obuća:

estetska komponenta izgleda, nakit i modni detalji

VI. Zdravlje:

adolescencija, opasnosti od bolesti zavisnosti

VII. Obrazovanje:

moćnosti daljeg školovanja, vrste srednjih škola, zanimanja; osnovni pojmovi iz hemije

VIII. Priroda:

ekologija, zaštita prirode; karakteristike i zanimljivosti pojedinih regija, nacionalni

– razume sadržaj jasno izgovorenog teksta o stvarima, osobama i aktivnostima iz svakodnevnog života;

– razume sadržaj emisija elektronskih medija o poznatoj temi;

– učestvuje u svakodnevnoj komunikaciji koristeći izraze u skladu sa govornom situacijom; govori o poznatim temama, postavlja pitanja, daje odgovore, samostalno izlaže u skladu sa

JEZIČKA KULTURA

predviđenim temama i sadržajima;
 – čita i većim delom razume kraći nepoznat tekst pisan ćirilicom ili latinicom, tematski blizak njegovom interesovanju i uzrastu;
 – piše ćirilicom ili latinicom tekst do 15 rečenica na teme predviđene programom.

parkovi

IX. Sport:

aktuelne i tradicionalne sportske manifestacije; ponašanje na sportskim manifestacijama

X. Kupovina:

kupovina u specijalizovanim prodavnicama (prodavnica sportske opreme, knjižara...)

XI. Naselja saobraćaj, javni i služni objekti:

korišćenje javnog prevoza, ponašanje u saobraćaju; muzej, galerija

XII. Vreme:

vremenski raspored nedeljnih aktivnosti

XIII. Kultura, umetnost, mediji:

spomenici kulture; značajni događaji iz kulturne prošlosti; internet i društvene mreže kao izvori informacija

XIV. Komunikativni modeli:

psihološka stanja i raspoloženja; davanje saveta

Obavezna su dva pismena zadatka u toku školske godine (u drugom i u četvrtom klasifikacionom periodu).

Ključni pojmovi sadržaja: srpski kao nematernji jezik, slušanje, razumevanje, govor, čitanje, pisanje
UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Predmet *srpski kao nematernji jezik* pohađaju učenici koji nastavu slušaju na nekom od jezika nacionalnih manjina. Među tim učenicima postoje izrazite razlike u stepenu ovladanosti srpskim jezikom prilikom polaska u školu i u tempu i obimu kojim mogu napredovati tokom školovanja. Ova razlika uslovljena je različitim maternjim jezicima od kojih su jedni bliski srpskom jeziku (razlike među njima su takve da ne moraju ometati komunikaciju), dok su drugi strukturno toliko različiti da, bez elementarnog poznavanja jednog od njih, komunikacija među govornicima nije ostvariva. Osim toga, na nivo kojim učenici realno mogu ovladati srpskim jezikom utiče i sredina u kojoj žive (pretežno homogena ili heterogena sredina).

Imajući ovo u vidu, za predmet *srpski kao nematernji jezik* sačinjena su dva programa.

Prema postavljenom cilju, očekivanim ishodima i datim sadržajima, prvi program (A) primeren je učenicima čiji se maternji jezici izrazito razlikuju od srpskog, koji žive u pretežno jezički homogenim sredinama i imaju malo kontakata sa srpskim jezikom, a u školu polaze gotovo bez ikakvog predznanja srpskog jezika.

Drugi program (B) predviđen je za učenike koji žive u jezički mešovitim sredinama, koji mogu brže i u većem obimu da savladavaju srpski jezik, odnosno da, u skladu s uzrastom, dostignu viši nivo vladanja srpskim jezikom. Oba programa za predmet *srpski kao nematernji jezik* sadrže tri oblasti: Jezik, Književnost i Jezičku kulturu. One su funkcionalno povezane, prožimaju se i međusobno dopunjuju. Stoga ih treba razumeti kao delove kompleksne celine koji doprinose ostvarivanju ishoda ovog predmeta, svaki sa svojim specifičnostima.

Nastavnik je obavezan da se upozna sa ishodima i programskim sadržajima prvog ciklusa obrazovanja ili prethodnih razreda.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Nastavni program orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja.

Uloga nastavnika je da kontekstualizuje dati program potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu: sastav

odeljenja i mogućnosti učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže; resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i sadržaja, nastavnik najpre kreira svoj globalni plan rada, na osnovu koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Ishodi definisani po oblastima olakšavaju nastavniku dalju operacionalizaciju ishoda na nivo konkretne nastavne jedinice. Sada nastavnik za svaku oblast ima definisane ishode. Od njega se očekuje da za svaku nastavnu jedinicu, u fazi planiranja i pisanja pripreme za čas, definiše piramidu ishoda na tri nivoa: one koje bi svi učenici trebalo da dostignu, one koje bi većina učenika trebalo da dostigne i one koje bi trebalo samo neki učenici da dostignu.

Na ovaj način postiže se indirektna veza sa standardima na tri nivoa postignuća učenika. Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena, više različitih aktivnosti. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno da nastavnik pristupi udžbeniku kao jednom od nastavnih sredstava koje je poželjno bogatiti i proširivati dodatnim, samostalno izrađenim nastavnim materijalima. Pored udžbenika, kao jednog od izvora informacija, na nastavniku je da učenicima omogući uvid i iskustvo korišćenja i drugih izvora saznavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

JEZIK

Oblast **Jezik** obuhvata leksiku i gramatičke modele srpskog jezika. U sadržajima i ishodima ove oblasti nalaze se okvirni broj reči i gramatički elementi kojima učenik treba da ovlada u svakom razredu. U ovoj oblasti programa težište je na postepenom usvajanju sistema srpskog jezika počev od 1. razreda. Jezik počinje da se usvaja pomoću minimalnog broja reči upotrebljenih u osnovnim rečeničnim modelima s jasnim komunikativnim kontekstom. Odnosno, reči i njihovi oblici ne usvajaju se izolovano, već u rečeničnom, odnosno komunikativnom kontekstu. Za produktivnu upotrebu jezika nefunkcionalno je vankontekstualno učenje paradigmi (učenje samih oblika reči).

Usvajanje gramatike srpskog jezika u početnim fazama na mlađem uzrastu pretežno je nesvesno – u raznovrsnim aktivnostima učenici slušaju iskaze na srpskom jeziku, ponavljaju ih i kombinuju u odgovarajućim poznatim i bliskim kontekstima. U narednim fazama nastavnik pomaže učenicima da uoče jezička pravila i počnu da ih primenjuju.

Da bi učenik ovladao određenim fondom reči i gramatičkim elementima, neophodno je da ih razume i dugotrajno uvežbava. Na taj način stvaraju se preduslovi da ih primeni u odgovarajućoj komunikativnoj situaciji. Formalno poznavanje gramatičkih pravila ne podrazumeva i sposobnost njihove primene, te je takvo znanje korisno samo ukoliko pomaže boljem razumevanju nekih pravilnosti sistema. Odnosno, savladavanje gramatičkih pravila nije samo sebi cilj. Objašnjenje gramatičkih pravila, ukoliko nastavnik proceni da je korisno, treba da bude usklađeno s uzrastom učenika, njegovim kognitivnim sposobnostima, predznanjima u maternjem jeziku i svedeno na ključne informacije neophodne za primenu. Učenikovo poznavanje gramatičkih pravila procenjuje se i ocenjuje na osnovu upotrebe u kontekstu, bez insistiranja na njihovom eksplicitnom opisu.

Na nižem nivou vladanja jezikom (sredine u kojima se realizuje A program) važno je da se kod učenika razvije sposobnost razumevanja i konstruisanja iskaza koji sadrže elemente određene programom. Pritom je u produkciji (sastavljanju i kazivanju iskaza) na ovom nivou bitno da značenje poruke bude razumljivo, dok se gramatička ispravnost postiže postepeno. Na tom nivou očekuju se tipične greške izazvane interferencijom i nedovoljnom savladanošću materije. Greške nisu samo znak nepoznavanja gradiva, već su upravo pokazatelj da je učenik spreman da se upusti u komunikaciju, što nastavnik treba da podstiče. To ne znači da greške uopšte ne treba ispravljati. Nastavnik odlučuje o tome kada će, na koji način i koje greške ispravljati, vodeći računa istovremeno i tome da učenika motiviše za komunikaciju i o tome da se greške postepeno redukuju.

Upravo su časovi iz oblasti Jezik pogodni za usmereno, ciljano usvajanje pojedinih segmenata, gramatičkih

elemenata srpskog jezika. Tokom ovih časova preporučuje se dinamičko smenjivanje različitih aktivnosti: različiti tipovi vežbi slušanja, provera razumevanja slušanog, ponavljanje, gramatičko i leksičko variranje modela, dopunjavanje, preoblikovanje potvrdnih u upitne i negirane forme i sl.

Realizacija nastave *srpskog kao nematernjeg jezika* prema B programu podrazumeva određeno vladanje srpskim jezikom od početka školovanja, odnosno mogućnost bržeg napredovanja u toku školovanja. U takvim okolnostima očekuje se manja zastupljenost grešaka i njihovo brže ispravljanje. Primena B programa podrazumeva ovladanost sadržajima A programa i podizanje jezičke kompetencije na viši nivo, te je nastava jezika u funkciji osposobljavanja učenika za pravilno komuniciranje savremenim standardnim srpskim jezikom u skladu s jezičkim i vanjezičkim kontekstom.

Budući da učenici koji pohađaju nastavu *srpskog kao nematernjeg jezika*, pohađaju i nastavu maternjeg jezika, svrsishodno je u odgovarajućim prilikama koristiti transfer znanja stečenih na maternjem jeziku i o maternjem jeziku. Nastava *srpskog kao nematernjeg jezika* treba da bude u korelaciji s nastavom maternjeg jezika.

Jezička građa se iz razreda u razred postepeno proširuje i usložnjava, ona je kumulativna i nadovezuje se na prethodnu. Uvođenje novog elementa podrazumeva ovladanost prethodnim, što znači da se nova građa oslanja na prethodnu koja se kontinuirano uvežbava. Sledeći primeri kraćih tekstova ilustruju primenu jezičke materije poštujući postupnost i uvođenje novih jezičkih sadržaja u svakom razredu u A programu: 1

1. razred (prezent glagola u 1, 2. i 3. licu jednine (potvrdni i odrični oblik); prosta rečenica s imenskim delom predikata; lične zamenice 1, 2. i 3. lica jednine u funkciji subjekta; prosta rečenica s glagolskim predikatom; imenice u lokativu jednine s

1 U zagradi su navedeni sadržaji oblasti Jezik za svaki razred.

predlozima *u* i *na* uz glagol *jesam*): *Zdravo! Ja se zovem Marija. Ja sam u školi. Ovo je učionica. Učenik je u učionici. On crta. To je učiteljica. Ona sedi na stolici.*

2. razred (prosta rečenica s pridevom u imenskom delu predikata; akuzativ imenica bez predloga; lokativ s predlozima *u* i *na*; akuzativ s predlozima *u* i *na* saglagolom *ići*; prezent glagola za sva tri lica i oba broja; lične zamenice 1, 2. i 3. lica množine u funkciji subjekta; prisvojne zamenice za 1. i 2. lice jednine sva tri roda u funkciji atributa i imenskog dela predikata): *Ovo je moja škola. Mi smo učenici. Idemo u školu. Imamo torbe. Torbe su velike. Dečaci se igraju u dvorištu. Oni imaju loptu. Oni vole fudbal.*

3. razred (perfekat glagola (sva tri lica i oba broja); prisvojne zamenice za treće lice jednine sva tri roda; prilozi *sada*, *danas* i *juče*): *Marija danas slavi rođendan. Ovo je njena mama. Ona je juče pravila tortu. Ovo je njen tata. Tata je pravio sendviče. Došli su gosti. Marija je vesela.*

4. razred (futura I glagola (sva tri lica i oba broja); imperativ (2. lice jednine i množine najfrekventnijih glagola); imenica u dativu u funkciji nepravog objekta uz glagole davanja i govorenja; prisvojne zamenice za sva tri lica jednine i množine –slaganje s imenicom u jednini; prilozi *sutra*, *ujutru*, *uveče*; uzročna rečenica s veznicima *jer* i *zato što*; frekventni prilozi za način (*brzo*, *polako*, *lepo*); tvorba imenica sa značenjem vršioca radnje, imaoca zanimanja izvedenih sufiksima: *-ar*, *-ac*,

-ač; imenice koje označavaju žensku osobu izvedene sufiksima: *-ica*; *-ka*): *Moj razred će sutra ujutru ići na izlet. Ja ću ustati u sedam sati. Napraviću sendvič. Učiteljica je rekla učenicima: „Ponesite vodu jer će biti toplo”. Brzo ću se spakovati. Vozač Ivan će voziti autobus.*

5. razred (uzročna rečenica s veznicima *jer* i *zato što*; odredbe za način iskazane frekventnim načinskim priložima; složeni glagolski predikat s modalnim glagolima: *trebati*, *morati*, *moći*, *smeti*, *želeti*; imenice u genitivu s predlozima *ispred*, *iza*, *iznad*, *ispod*, *pored* u funkciji odredbe za mesto; kongruencija atributa i imenice u nominativu i akuzativu; tvorba imenica kojima se označavaju nazivi sportista; tvorba priloga od prideva): *Ja želim da igram košarku. Treba mnogo trenirati. Jednog dana biću košarkaš. Pored moje kuće je košarkaški klub. Upisuju nove članove. Moja starija sestra trenira plivanje. Ona je dobra plivačica i vredno trenira.*

6. razred (imenice u genitivu s predlozima *od* i *do* u funkciji odredbi za mesto i vreme; prilozi *rano*, *kasno*, *uvek*,

nikad , ponekad , često , retko , ceo (dan), dugo , zimi , leti ; kongruencija atributa i imenice u nominativu i akuzativu; imenica u instrumentalu sa značenjem sredstva i društva; komparativ i superlativ prideva i priloga; prisvojni pridevi na -ov/ev, -in (u nominativu); nazivi zemalja i regija izvedeni sufiksima: -ija, -ska): Imam dvanaest godina i idem u šesti razred. Volim modernu muziku. Sviram gitaru od četvrtog razreda. U junu ću ići na takmičenje u Italiju. Imam dobre drugove i drugarice. S njima idem u školu autobusom jer je škola daleko. Uvek se dobro zabavljam. Leti često idemo na bazen biciklima. Moj najbolji drug se zove Marko. On je niži od mene i bolji je učenik jer više uči. Markova sestra se zove Mirjana.

7. razred (imenice u genitivu s predlozima *sa, iz, oko, između* u funkciji odredbe za mesto; imenice u genitivu s predlozima *pre i posle* u funkciji odredbe za vreme; lokativ u funkciji nepravog objekta uz glagole govorenja i mišljenja; imeničke, brojne i priloške sintagme sa značenjem količine; kongruencija atributa i imenice u dativu, instrumentalu i lokativu; najfrekventnije zbirne imenice sa sufiksom *-je*; tvorba imenica za označavanje mesta (prostora i prostorijsa) na kojem se vrši radnja:

-ište /-lišće , -onica); tvorba imenica sa značenjem etnika (primeri iz okruženja): Moja porodica živi u kući. Oko kuće imamo cveće. Naš sused je Mađar. Između naše i njegove kuće nalazi se malo igralište. S drugovima često idem tamo posle škole. Ponekad kupimo flašu soka i nekoliko kesica semenki, sedimo na drvenim klupama i razgovaramo o novim filmovima, strogim nastavnicima, muzici i raznim drugim stvarima. Prošle nedelje smo pomagali našem starom susedu da popravi ljujaške i klackalice. Tako će i mlađoj deci biti lepše.

8. razred (zavisne rečenice: vremenska (s veznikom *kad*), namerna (s predikatom u prezentu), izrična (s veznikom *da*) i odnosna (sa zamenicom *koji* u funkciji subjekta); tvorba prideva sufiksima *-ski i -(i)ji*): *Juče sam imala mnogo domaćih zadataka. Kad sam ih završila, uključila sam televizor. Posle pola sata u sobu je ušao moj brat i promenio kanal. Hteo je da gleda utakmicu. Rekla sam mu da ja želim da gledam omiljenu seriju koja počinje za pet minuta. On je rekao da je utakmica veoma važna, jer igraju srpska i mađarska reprezentacija. Nismo hteli da se svađamo. Dogovorili smo se da on ide u dnevnu sobu i tamo gleda utakmicu.*

KNJIŽEVNOST

Program A predmeta *srpski kao nematernji jezik* namenjen je homogenoj sredini, učenicima koji veoma retko imaju kontakata sa govornicima čiji je maternji jezik srpski. Poznavanje jezika je na osnovnom (elementarnom) nivou, komunikacija na srpskom jeziku se teško ostvaruje, gramatički modeli su neuvežbani pošto učenici nemaju prilike da koriste srpski jezik, njihov rečnik ne sadrži veliki broj reči, reči veoma lako iz aktivnog fonda prelaze u pasivni i budu zaboravljene, leksika se usvaja sporije nego kod učenika heterogene sredine, interferencijske greške se često pojavljuju u tolikom obimu da ometaju razumevanje rečenice; iz ovih razloga bi akcenat trebalo da bude na leksici i jezičkim obrascima (modelima) koji će im obezbediti temelj za jednostavnu komunikaciju na srpskom jeziku. U svakom razredu učenicima je ponuđeno više tekstova od broja koji je obavezujući. Osnovni kriterijum za izbor tekstova je nivo poznavanja jezika. Pored odabranih tekstova, obrađuju se i tekstovi po slobodnom izboru, pri čemu se vodi računa o nivou poznavanja jezika i interesovanjima učenika. Uz originalne književne tekstove planirana je i obrada konstruisanih tekstova koji treba da budu u funkciji obogaćivanja leksike neophodne za svakodnevnu komunikaciju na osnovnom nivou. Predlaže se da nastavnik planira najmanje tri časa za obradu jednog teksta kroz teme. Pesme koje se pevaju ne zahtevaju obavezno obradu, gramatička i leksička objašnjenja jezičkih pojava.

Oblast nastavnog programa Književnost doprinosi postizanju komunikativne funkcije jezika. Osnovna funkcija književnoumetničkih tekstova, odnosno adaptacija, pored osposobljavanja učenika za komunikativnu upotrebu jezika, jeste i upoznavanje učenika sa kulturom, istorijom i tradicijom srpskog naroda, kao i s književnim delima značajnim za srpsku književnost.

Funkcije adaptiranog književnog teksta u A programu:

- usvajanje leksike određenog tematskog kruga potrebne za svakodnevnu komunikaciju;
- čitanje, odnosno slušanje teksta u funkciji uvežbavanja razumevanja pisanog i govornog jezika – uvežbava se čitanje u sebi i čitanje sa razumevanjem;
- zadaci u vezi sa tekstom razvijaju umenje razumevanja teksta, uvežbava se veština pisanja, sastavljanje i

pisanje rečenica koje sadrže poznatu leksiku uz uvežbavanje osnovnih jezičkih obrazaca, kao i razvijanje sposobnosti sastavljanja rečenica govornog jezika (prilikom pisanih i govornih vežbi tolerišu se interferencijske greške koje ne ometaju razumevanje rečenice);

- odgovori na pitanja (usmeno i pismeno) pomažu učeniku da razvije mehanizme sastavljanja rečenica na srpskom jeziku, odnosno izlaganje na srpskom jeziku uz vidno prisustvo interferencijskih grešaka – uputno je da nastavnik vrši korekcije ukazujući na pravilne oblike;

- reprodukcija teksta ili prepričavanje razvijaju sposobnost upotrebe jezika – učenik treba da se izrazi koristeći više rečenica, da formira i razvija govorne sposobnosti.

Književnoumetnički, adaptirani i konstruisani tekstovi pogodni su za tumačenje, pri čemu se uzimaju u obzir uzrast i predznanja učenika. Tekstovi su ujedno i polazna osnova za uvežbavanje novih reči i izraza, jezičkih modela, čitanja, pisanja, govora; stoga tri časa namenjena jednom tekstu predstavljaju istovremeno i obradu i uvežbavanje gradiva.

Rad na tekstu obuhvata:

1. Semantizaciju nepoznatih reči: semantizacija može da se izvede pomoću sinonima koji su poznati učenicima, vizuelnim prikazivanjem reči, postavljanjem reči u kontrastne parove (*mali-veliki*), opisivanjem reči jednostavnim rečenicama. Nastavnik mora da vodi računa da rečenica kojom opisuje nepoznatu reč sadrži učenicima poznate reči. Prevod je opravdan samo u slučaju kada ne postoje druga sredstva za objašnjenje značenja reči. Preporučuje se upotreba rečnika na času.
2. Slušanje ili čitanje teksta: savetuje se da nastavnik prvi put pročita tekst – na ovaj način učenici čuju pravilan izgovor reči, pošto učenici homogene sredine retko imaju prilike da čuju srpski jezik, nastavnikovo glasno čitanje je od izuzetne važnosti. Preporučuje se upotreba audio-vizuelnih sredstava. Zahtevi koji se u programu tiču učenja odlomaka iz poezije i proze napamet podstiču usvajanje modela govorenja, kao i intonaciju reči i rečenica. Dramatizacija tekstova vezuje se i za javni nastup, ali i za razgovor o književnom delu pošto predstavlja vid njegove interpretacije. Sažvljavanjem sa likovima dela, učenici mogu ispoljiti osećanja koja prepoznaju u ponašanju junaka i o kojima zaključuju.
3. Kontekstualizacija nove leksike: neophodno je da učenici nove reči postave u rečenični kontekst kako bi se leksika uvežbavala paralelno sa konstruisanjem rečenica. Rečenice treba da budu jednostavne da bi se izbegao veliki broj grešaka koje neminovno nastaju u složenijim konstrukcijama. Ukoliko rečenica sadrži previše grešaka, postaje nerazumljiva slušaocu. Kontekstualizacija novih reči je bitan element funkcionalne upotrebe jezika pošto navodi učenika da sastavlja rečenice i aktivira rečnički fond i jezičke modele.
4. Pitanja u vezi s tekstem (u pisanoj formi i usmeno): proces razumevanja teksta ima više etapa. Tek kada se nova leksika usvoji i primeni u rečenicama može da se pređe na nivo razumevanja teksta. Nivo na kojem je učenik razumeo tekst može da se utvrdi postavljanjem pitanja u vezi s tekstem. Pitanja treba da se zasnivaju na leksici koju su ranije usvojili uz upotrebu novih reči obrađenih u tekstu. Uputno je da pitanja budu kratka (*Šta je u Vesninoj torbi?* – tekst *Vesna i torba*). Korisno je da deo pitanja bude u pisanoj, a deo u govornoj formi. Značajno je da se primarno uvežbava govor, a zatim i pisanje.
5. Pitanja povodom teksta (u pisanoj formi i usmeno): učenici uvežbavaju i ostvaruju komunikaciju na srpskom jeziku zasnovanu na poznatoj leksici, uz tolerisanje grešaka koje ne ometaju razumevanje. Pitanja treba da budu u skladu s leksičkim fondom kojim učenici raspolažu (na primer: *Ko je junak priče?*; *Gde se odigrava radnja?*; *Kako izgleda junak priče?*; *Šta oseća devojčica u pesmi?*). Ovo je sledeći nivo u procesu usvajanja jezičkih veština čiji je cilj navođenje učenika da ostvare komunikaciju na srpskom jeziku. Ovaj cilj je često veoma teško postići kod učenika homogene sredine, ali je neophodno navesti učenika da usmeno, a potom i u pisanoj formi upotrebi određene reči ili izraze na srpskom jeziku.
6. Razgovor o tekstu: u skladu sa leksikom kojom učenici raspolažu razgovor se zasniva na prepoznavanju

glavnih likova, aktivnostima koje se vezuju uz njih, na isticanju osobina likova iz teksta. Kao deo procesa uvođenja učenika u upotrebu jezika uputno je da se učenici, prema modelima iz tekstova podstiču da sastavljaju rečenice potrebne u govornim situacijama. Na primer, dramatizacija teksta *Vesna i torba – Vesna*: Moja torba je stara. *Olovka*: Šta radiš, Vesna? Zašto stavljaš puno stvari u torbu? U torbi nema mesta. *Tata*: Vesna, treba da kupim novu torbu. *Vesna*: Tata, molim te, kupi mi novu torbu. Učenici se podstiču da povodom teksta zaključuju o idejama prepoznatim u tekstu (Šta tekst kazuje o Vesninim osobinama?).

Prilikom obrade poezije ne insistira se na književnoj teoriji, već na doživljaju lirske pesme. Podsticanje učenika da razume motive, pesničke slike i jezičkostilska izražajna sredstva dovodi se u vezu sa ilustrovanjem značajnih pojedinosti, kao i s uvežbavanjem intonacije stiha i uočavanjem rime u pesmi.

7. Komparativni pristup: nastavnik planira uključivanje tekstova maternjeg jezika koji se porede sa predloženim delima srpske književnosti (ukoliko je to moguće) i sa primerima vezanim za film, pozorišnu predstavu, različite audio-vizuelne zapise; u obradu književnog dela uključuje i sadržaje iz likovne i muzičke kulture, strip i različite vrste igara (osmosmerke, rebusi, ukrštene reči, asocijacije...).

Prilikom uočavanja bitnih poetskih elemenata u strukturi književnoumetničkog teksta, koristeći znanje stečeno na časovima maternjeg jezika, nastavnik se trudi da kod učenika (u skladu sa njihovim mogućnostima) objasni osnovne oblike pripovedanja (naracija, deskripcija, dijalog); pojam sižea i fabule, funkciju pesničke slike; ulogu jezičkostilskih sredstava i druge osnovne poetičke odlike teksta.

8. Oblikovanje kratkog teksta u pismenoj formi ili usmeno na osnovu adaptiranog književnog teksta: ovaj nivo upotrebe srpskog jezika u govornoj ili pisanoj formi predstavlja glavni cilj oblasti Književnost u A programu. Pokušaj samostalnog sastavljanja kraćeg teksta od pet ili šest rečenica (u paru ili u grupi) predstavlja viši nivo u ostvarivanju komunikativne funkcije jezika. Učenici razvijaju mehanizam upotrebe jezičke građe i jezičkih modela; spajaju reči u rečenice uz poštovanje gramatičkih struktura, zatim spajaju više rečenica u kraći tekst. Proces se odnosi i na govoreni i na pisani tekst.

Program B:

Književnoumetnički tekstovi u nastavi *srpskog kao nematernjeg jezika* imaju višestruku funkciju. Čitajući i tumačeći književnoumetnička dela i izabrane odlomke najznačajnijih dela srpskih pisaca, učenici će imati priliku da se upoznaju sa srpskom kulturnom baštinom i tako bolje razumeju sličnosti i razlike koje postoje između kulture naroda kojem pripadaju i kulture naroda čiji jezik uče. Tekstovi istovremeno predstavljaju izvor nove leksike i polaznu osnovu za dalji rad – razgovore, čitanje, interpretaciju, različite vrste govornih i pismenih vežbi i druge aktivnosti.

U oblasti nastavnog programa Književnost navedeni tekstovi usklađeni su s uzrasnim karakteristikama i jezičkim mogućnostima učenika. Dati predlog dela nastavnik će prilagođavati potrebama svojih učenika. Od predloženih dela, nastavnik samostalno bira ona koja će obrađivati, kao i dela kojima će proširiti spisak. Za svaki tekst je predviđeno po tri časa.

Za učenike koji *srpski kao nematernji jezik* budu savlađivali po programu koji je namenjen onima koji uče i žive u heterogenim jezičkim sredinama ili im je maternji jezik jedan od slovenskih jezika, predloženi su autentični književnoumetnički tekstovi ili odlomci iz njih. Ipak, postoje značajne razlike između učenika koji žive u heterogenoj sredini, a čiji je maternji jezik neslovenski, i učenika čiji je maternji jezik slovenski. Ove razlike je neophodno uzeti u obzir prilikom izbora tekstova za obradu i pri izradi udžbenika. Stoga se preporučuje autorima udžbenika i nastavnicima da neka od predloženih dela adaptiraju, skrate i prilagode jezičkom znanju i mogućnostima učenika čiji je maternji jezik neslovenski. Nastavnici koji rade s učenicima čiji maternji jezik pripada grupi slovenskih jezika, mogu se opredeljivati za autentična dela.

Bavljenje književnoumetničkim tekstom podrazumeva različite metodičke postupke koji će biti usmereni na njegovo što bolje razumevanje i tumačenje. Rad na tekstu sastoji se iz nekoliko etapa: uvodnog razgovora sa

semantizacijom manje poznatih reči i izraza (ova etapa je posebno važna za učenike čiji jezik nije slovenski); prostorne i vremenske lokalizacije teksta; izražajnog čitanja; kratke provere umetničkog doživljaja i razumevanja teksta; razgovora o tekstu i njegovog tumačenja (različitih analitičko-sintetičkih postupaka kojima će se otkrivati estetske vrednosti dela, važne pojedinosti u njemu i mesta s posebnom ekspresivnošću); povezivanja dela s ličnim doživljajima i iskustvima učenika. Svaka od navedenih etapa zavisi od prirode teksta kao i od predznanja i mogućnosti učenika.

Uvodni razgovor i semantizacija manje poznatih reči i izraza biće za neke učenike od izuzetne važnosti za razumevanje dela i stoga im je potrebno posvetiti posebnu pažnju. O izboru reči za semantizaciju odlučuje nastavnik uvažavajući predznanja svojih učenika. Leksiku je najbolje semantizovati tokom uvodnog razgovora i pre prvog čitanja teksta kako bi se obezbedilo razumevanje sadržaja teksta nakon prvog čitanja. Reči se mogu semantizovati na različite načine – vizuelnim nastavnim sredstvima, demonstracijom, posredstvom sinonima i antonima, različitim opisnim definicijama i, ukoliko je to neophodno, reč se može i prevesti na maternji jezik učenika. Nije potrebno da sve reči koje se semantizuju uđu u aktivan leksički fond učenika, pojedine mogu ostati u pasivnom fondu. Leksika za koju se proceni da treba da uđe u aktivan leksički fond učenika, treba da bude zastupljena tokom razgovora o tekstu i njegove interpretacije, a korisno je osmisliti i različite leksičke vežbe koje će doprineti ostvarivanju ovog cilja. Učenike ovog uzrasta treba uvoditi i u korišćenje rečnika jer je ono sastavni deo čitanja. Važno je da se služe i dvojezičnim i jednojezičnim rečnicima i da ovladaju tehnikom pronalaženja reči i značenja koje reč ostvaruje u datom kontekstu. Rečnici predstavljaju veliku pomoć za čitanje i razumevanje tekstova različitih žanrova, naročito su korisni prilikom samostalnog čitanja.

Mnogi tekstovi, posebno odlomci iz obimnijih književnih dela, zahtevaće i lokalizaciju kako bi bili pravilno shvaćeni i doživljeni. Lokalizacija će u nekim slučajevima podrazumevati prepričavanje sadržaja koji prethode odlomku koji se obrađuje ili, na primer, davanje podataka o autoru. Nekad će biti neophodno delo smestiti u prostorne i vremenske okvire i protumačiti društvene, istorijske i druge okolnosti u kojima se radnja odvija. Čitanje teksta je od velike važnosti za njegovo razumevanje i doživljavanje. U nastavi književnosti javljaju se različiti oblici čitanja. Razumevanje, doživljavanje i tumačenje teksta uslovljeno je kvalitetom čitanja. Važno je da prvo interpretativno čitanje teksta obavi nastavnik ili da učenici poslušaju kvalitetan zvučni zapis. Ovako će se obezbediti pravilno razumevanje i bolji umetnički doživljaj teksta. Mnoga dela zahtevaće jedno ili više ponovljenih čitanja naglas ili u sebi, usmerenih ka određenom cilju. Potrebno je da učenici ovladaju tehnikama glasnog čitanja i čitanja u sebi. Čitanje u sebi može biti u funkciji boljeg razumevanja teksta i ono uvek treba da bude usmereno od strane nastavnika, istraživačko. Učenici će, čitajući u sebi, pronalaziti u tekstu različite informacije kojima će potkrepljivati i svoje mišljenje i stavove, uvežbavaće brzo čitanje i osposobljavaće se za samostalno učenje. Cilj čitanja naglas jeste ovladavanje tehnikom čitanja i savlađivanje važnih činilaca glasnog čitanja (izgovora i intonacije reči i rečenice, jačine glasa, pauza). Ovim putem učenici se postepeno uvode u izražajno čitanje. Ono se uvežbava na pažljivo odabranim epskim, lirskim i dramskim tekstovima. Izražajno čitanje uvežbava se na prethodno obrađenim tekstovima, planski i uz dobru pripremu. Nastavnik treba da osposobi učenike da usklade jačinu glasa, intonaciju, ritam, tempo, pauze s prirodom i sadržinom teksta kako bi izražajno čitanje bilo što uspešnije.

Jedan od važnih oblika rada jeste učenje napamet i izražajno kazivanje kratkih odlomaka iz odabranih književnoumetničkih tekstova u stihu i prozi (lirskih pesama, odlomaka iz proznih i dramskih tekstova). Učenike treba postepeno voditi od glasnog čitanja ka izražajnom čitanju i kazivanju napamet naučenih odlomaka. Tumačenje teksta umnogome će zavistiti od sredine u kojoj se nastava realizuje, predznanja učenika i njihovog maternjeg jezika. S učenicima koji savlađuju program za srednji nivo, tumačenje teksta imaće više obeležja razgovora o važnim pojedinostima u njemu – događajima, likovima, mestu i vremenu odvijanja radnje. Razgovori o tekstu treba da obezbede pravilno razumevanje događaja, uočavanje veza između događaja i likova, tumačenje

postupaka glavnih junaka i njihovih osobina. Bez obzira na to što za ove razgovore nije nužno da učenici znaju stručnu terminologiju (osnovni motiv, epitet, opisna lirski pesma), oni se ne smeju svesti na puko prepričavanje sadržaja teksta. Razgovor o tekstu nastavnik treba da vodi tako da omogući učenicima da u njemu ispolje što veću kreativnost, da im postavlja problemske zadatke, navodi ih da razmišljaju o uzročno-posledničnim vezama u delu, podstiče ih da slobodno maštaju i iznose svoje utiske o umetničkim slikama u delu.

S naprednijim učenicima nastavnik može ostvariti kompleksniju analizu i interpretaciju dela tokom koje će učenici izvoditi složenije zaključke o događajima i likovima, otkrivati ekspresivna mesta u delu i iznositi svoje utiske o njima služeći se osnovnom terminologijom teorije književnosti. U nastavi *srpskog kao nematernjeg jezika* nastavnik treba da se oslanja na književnoteorijska znanja koje su učenici stekli na svom maternjem jeziku i da ih aktivira kad god je to moguće. Tako, na primer, prilikom obrade književnih dela i odlomaka, treba računati na to da su učenici u maternjem jeziku usvojili osnovne književnoteorijske pojmove: tema, motiv, glavni lik i dr. U skladu sa Opštim standardima postignuća za Srpski kao nematernji jezik; poznavanje terminologije iz teorije književnosti očekuje se samo od učenika naprednog nivoa. Oni će, na primerima izabranih dela i odlomaka iz srpske književnosti, proširivati saznanja koja su stekli na svom maternjem jeziku i bogatiti ih novom primerima.

Nakon razgovora o sadržaju dela i njegove interpretacije, potrebno je s učenicima razgovarati i o ličnim doživljajima koji su izazvani delom – podsticati ih da dovode u vezu delo sa svojim ličnim iskustvima, dopustiti im da postavljaju pitanja, stvoriti u učionici uslove u kojima će se razvijati dijalog i diskusija.

Veoma je važno da učenici aktivno učestvuju u svim etapama rada, da iznose svoja osećanja, zapažanja, mišljenja, zaključke i da ih obrazlažu. Učeničke aktivnosti ne smeju biti ograničene samo na rad na času. U obradu teksta učenike treba uvoditi zadavanjem različitih pripremnih zadataka, koje će oni rešavati kod kuće. Nakon obrade teksta važno je da učenici stečena znanja funkcionalno primenjuju u daljem radu – prilikom izrade domaćih zadataka, samostalnog čitanja i usvajanja znanja iz drugih nastavnih predmeta. Nastavniku i učenicima će stečena znanja i veštine biti dragocena za interpretaciju novih književnih dela.

Kad god je to moguće, nastavu književnosti potrebno je povezivati s nastavom jezika, uspostavljati unutarpredmetnu i međupredmetnu korelaciju. Ona će doprineti svestranijem sagledavanju sadržaja, a učenici će steći kvalitetnija i trajnija znanja.

JEZIČKA KULTURA

Realizacija nastavnih sadržaja *srpskog kao nematernjeg jezika* podrazumeva kontinuitet u bogaćenju učeničke jezičke kulture. To je jedna od primarnih metodičkih obaveza nastavnika. Nastavnik treba da proceni sposobnosti svakog učenika za odgovarajući nivo komunikativne kompetencije i u skladu sa tim prilagodi jezički materijal. Ovo treba da dovede do funkcionalne upotrebe jezika u nastavi, ali i u svim ostalim životnim okolnostima, u školi i van nje, gde je valjano jezičko komuniciranje uslov za potpuno sporazumevanje. Jezička komunikacija podrazumeva vladanje receptivnim i produktivnim jezičkim veštinama, a to su: slušanje, čitanje, pisanje i govorenje. Osnovno obeležje savremenog metodičkog pristupa nastavi jezika i jezičke kulture jeste razvijanje učeničkih sposobnosti u sve četiri aktivnosti uporedo i njihovo prilagođavanje kognitivnim sposobnostima i jezičkom okruženju učenika. Ishodi u oblasti Jezička kultura koncipirani su tako da, s jedne strane, obezbede ostvarivanje minimuma jezičkih kompetencija, ali i da, s druge strane, ne ograniče učenike koji su u mogućnosti da ostvare veći napredak. Zbog specifičnosti ove nastave, predviđene ishode (pre svega kada su u pitanju homogena jezičke sredine) potrebno je ostvarivati kroz jezičke aktivnosti (kompetencije) koje su, s metodičkog aspekta, sličnije nastavi stranog nego maternjeg jezika.

Slušanje je prva jezička aktivnost s kojom se učenici susreću u nastavi *srpskog kao nematernjeg jezika*. Ona omogućava učeniku da upozna melodiju jezika, a zatim i njegov glasovni sistem, intonaciju reči i rečenice. Konačni cilj slušanja treba da bude razumevanje, kao preduslov za verbalnu produkciju, odnosno – komunikaciju. Govorenje je najsloženija jezička veština, koja podrazumeva vladanje svim elementima jezika (fonetsko-

fonološkim, morfološkim, sintaksičkim i leksičkim). Govorenje se najčešće realizuje u dijaloškoj formi, te prema tome podrazumeva razumevanje (sagovornika). Pored toga, govorenje je veština koja zahteva određenu brzinu i pravovremenu reakciju. Kao produktivna veština, zajedno sa pisanjem, omogućava učeniku da se izrazi na srpskom jeziku, postavi pitanje, interpretira neki sadržaj i učestvuje u komunikaciji sa drugima.

Čitanje je jezička aktivnost koja podrazumeva poznavanje grafijskog sistema jezika (slova), njihove glasovne realizacije, povezivanje glasova u reči i spajanje reči u rečenicu, uz poštovanje odgovarajućih ritmičkih i prozodijskih pravila. Cilj čitanja mora da bude razumevanje pročitanoj jer samo tako ono predstavlja jezičku kompetenciju, a ne puku verbalizaciju slovnih karaktera.

Pisanje je produktivna jezička veština koja podrazumeva iskazivanje jezičkog sadržaja pisanim putem, upotrebom odgovarajućih slovnih karaktera i poštovanjem pravopisnih pravila. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti grafemama za koje ne postoje ekvivalenti u maternjim jezicima učenika. Takođe je važno obratiti pažnju na pravila fonetskog pravopisa (pisanje ličnih imena stranog porekla itd.). Pored toga, srpski jezik ima dva pisma – ćirilicu i latinicu, a učenik, još u prvom ciklusu obrazovanja, treba da usvoji oba. Cilj pisanja je jezičko izražavanje pisanim putem, te, prema tome, podrazumeva razumevanje.

Ove četiri veštine su kroz ishode dva programa vertikalno povezane tako da jasno opisuju gradaciju postignuća učenika u oblasti Jezička kultura.

Sadržaji po temama predstavljaju leksičko-semantički okvir unutar koga se funkcionalno realizuju jezički sadržaji. Tematske jedinice prezentuju realne, svakodnevne okolnosti u kojima se ostvaruje komunikacija. Za svaku tematsku jedinicu predložene su tematske grupe koje treba da se popune odgovarajućom leksikom, u okviru preporučenog broja novih reči.

Npr. u drugoj tematskoj jedinici, *Porodica i ljudi u okruženju*, u sadržaju A programa predviđeno je da učenici u prvom razredu ovladaju rečima kojima se imenuju članovi uže porodice i upotrebe ih u odgovarajućoj komunikativnoj situaciji. U svakom sledećem razredu ova tematska jedinica se proširuje novom leksikom i novim komunikativnim situacijama. Tako u sledećim razredima učenici ovladavaju nazivima za članove šire porodice, daju osnovne informacije o njima, njihovim fizičkim i karakternim osobinama, zanimanjima, međusobnim odnosima itd.

Ovakva horizontalna vrsta gradacije primenjena je u svim tematskim jedinicama.

Izbor leksike je delimično uslovljen sadržajem iz oblasti Jezik i Književnost, ali zavisi i od procene nastavnika o potrebnosti odgovarajućih leksema i njihove frekventnosti, radi postizanja informativnosti i prirodnosti u komunikaciji. Mnoge reči nisu vezane samo za jednu tematsku jedinicu već se preklapaju i povezuju u nove semantičke nizove, što nastavnik treba da podstiče dobro osmišljenim govornim i pismenim vežbama.

Tematske jedinice se uglavnom ponavljaju u svim razredima, ali se u svakom sledećem razredu broj leksema u okviru tematskih grupa ponavlja i proširuje. Pored selektivnog pristupa leksici, treba voditi računa i o broju leksema koje se usvajaju u jednoj nastavnoj jedinici. Na jednom času ne bi trebalo uvoditi više od pet novih reči, čije značenje će se objasniti i provežbati u tipičnim realizacijama unutar rečenice (kontekstualizacija leksike).

Najefikasnije bi bilo da za novu reč svaki učenik osmisli (minimalni) kontekst, odnosno rečenicu. Na ovaj način nastavnik ima uvid u učenikovo razumevanje značenja reči, pored novih sadržaja podstiče upotrebu i ranije stečenih znanja iz leksike i gramatike, a učenici stiču samopouzdanje jer mogu da izgovore ili napišu rečenice na srpskom jeziku.

Pored datih tematskih jedinica, u prva četiri razreda osnovne škole navodi se i netematizovana leksika koja je potrebna za komunikaciju, nezavisno od teme. U svakodnevnoj komunikaciji veliki značaj imaju ustaljene komunikativne forme kojima učenici postepeno i kontinuirano treba da ovladavaju od prvog razreda osnovne škole. One su izdvojene u posebnu oblast jezičke kulture i usklađene su potrebama i uzrastom učenika. Tako u prvom razredu učenici usvajaju modele za pozdravljanje i predstavljanje, zatim se dalje usvajaju modeli za

čestitanje, zahvaljivanje, iskazivanje želje, molbe itd. do najsloženijih modela kao što su iskazivanje psihološkog stanja i raspoloženja i davanje saveta.

Funkcionalno i ekonomično povezivanje podoblasti predmeta *srpski kao nematernji jezik* (Jezik, Književnost i Jezička kultura) omogućava savladavanje njihovih sadržaja i ostvarivanje predviđenih ishoda na prirodan i spontan način, čineći da jedni sadržaji proizlaze iz drugih, dopunjuju se i preklapaju. Na odabranim delovima književnoumetničkih, neumetničkih i konstruisanih tekstova mogu se razvijati različite komunikativne veštine; govornim vežbama se definišu smernice za izradu pismenih sastava; kreativne aktivnosti u nastavi doprinose razvoju usmenog i pismenog izražavanja, čitanje s razumevanjem utiče na bogaćenje leksike i fluentnost govora, itd. Usklađenost ishoda s jezičkim kompetencijama omogućava nastavniku ne samo kumulativno praćenje napretka svakog učenika nego i uočavanje problema u razvijanju pojedinih kompetencija, što umnogome olakšava proces nastave i učenja jezika.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Na početku procesa učenja, odnosno na početku školske godine, neophodno je sprovesti dijagnostičko vrednovanje kompetencija učenika. Ovo je izuzetno važan zadatak nastavnika, budući da postoje velike razlike u vladanju srpskim jezikom učenika jednog odeljenja. Dijagnostičko ocenjivanje se može realizovati pomoću inicijalnog testiranja koje služi da se ustanove veštine, sposobnosti, interesovanja, iskustva, nivoi postignuća ili poteškoće pojedinačnog učenika ili čitavog odeljenja. Inicijalno testiranje osmišljava nastavnik na osnovu ishoda i sadržaja programa iz prethodnih razreda. Na osnovu toga moguće je efikasno planirati i organizovati proces učenja i individualizovati pristup učenju.

Pored standardnog, sumativnog vrednovanja koje još uvek dominira u našem sistemu obrazovanja (procenjuje znanje učenika na kraju jedne programske celine i sprovodi se standardizovanim mernim instrumentima – pismenim i usmenim proverama znanja, esejima, testovima, što za posledicu ima kampanjsko učenje orijentisano na ocenu), savremeni pristup nastavi pretpostavlja formativno vrednovanje – procenu znanja tokom savladavanja nastavnog programa i sticanja odgovarajuće kompetencije. Rezultat ovakvog vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o tome koje kompetencije su dobro savladane, a koje ne (npr. učenik zadovoljavajuće razume pročitani tekst, ali slabo razume govoreni tekst; zadovoljavajuće piše u skladu s pravilima, ali u govoru ne poštuje pravila kongruencije itd.), kao i o efikasnosti odgovarajućih metoda koje je nastavnik primenio za ostvarivanje cilja. Formativno merenje podrazumeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće tehnike su: realizacija praktičnih zadataka, posmatranje i beleženje učenikovih aktivnosti tokom nastave, neposredna komunikacija između učenika i nastavnika, registar za svakog učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnog vrednovanja na kraju nastavnog ciklusa treba da budu iskazani i sumativno – bročjanom ocenom. Ovakva ocena ima smisla ako su u njoj sadržana sva postignuća učenika, redovno praćena i objektivno i profesionalno beležena.

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje, osim postignuća učenika, i proces nastave i učenja, kao i sebe i sopstveni rad. Sve što se pokaže dobrim i korisnim nastavnik će koristiti i dalje u svojoj nastavnoj praksi, a sve što se pokaže kao nedovoljno efikasnim i efektivnim trebalo bi unaprediti.

Pri vrednovanju učeničkih postignuća nastavnik se rukovodi ishodima definisanim za svaki razred vodeći računa o individualnom napredovanju učenika u skladu sa njihovim mogućnostima i sposobnostima. Pri ocenjivanju pažnja treba da bude usmerena na nivo razvoja reproduktivnih sposobnosti učenika, obim proširivanja leksičkog fonda, nivo smanjivanja različitih tipova grešaka.

Treba imati u vidu nivo poznavanja jezika: učenici homogene sredine sporadično ostvaruju direktan kontakt s govornicima kojima je srpski maternji jezik, sa srpskim jezikom se sreću samo na časovima srpskog kao nematernjeg jezika. Rezultat je da učenici srpski jezik koriste na elementarnom nivou. Jezičke modele usvajaju

sporije, gramatičke kategorije koriste uz mnogo grešaka, imaju problema pri slušanju, odnosno razumevanju srpskog jezika čak i onda kada su im sve reči govornog teksta poznate.

Naziv predmeta	STRANI JEZIK	
Cilj	Cilj učenja Stranog jezika jeste da se učenik usvajanjem funkcionalnih znanja o jezičkom sistemu i kulturi i razvijanjem strategija učenja stranog jezika osposobi za osnovnu pisanu i usmenu komunikaciju i stekne pozitivan odnos prema drugim jezicima i kulturama, kao i prema sopstvenom jeziku i kulturnom nasleđu.	
Razred	Osmi	
Godišnji fond časova	68	
ISHODI	KOMUNIKATIVNE FUNKCIJE	JEZIČKE AKTIVNOSTI (u komunikativnim funkcijama)
Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:		
– razume opšti smisao i glavne informacije iz uobičajenih tekstova koji se odnose na predstavljanje i traženje/ davanje informacijalične prirode;	PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/ DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI I DRUGIMA	Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji se odnose na predstavljanje (dijalozi, narativni tekstovi, formulari i sl); reagovanje na usmeni ili pisani impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka i sl.) i iniciranje i proširivanje komunikacije; usmeno i pisano davanje informacija o sebi i traženje i davanje informacija o drugima (podaci o ličnosti, privatnim i školskim aktivnostima, društvenim ulogama i sl).
– traži, saopšti, prenese informacije lične prirode ili podatke o sebi i drugima;		
– u nekoliko povezanih iskaza predstavi sebe, svoju užu/širu porodicu i prijatelje koristeći jednostavnija jezička sredstva;		
– razume opšti smisao i glavne informacije iz tekstova koji se odnose na opis bića, predmeta, mesta, pojava, radnji, stanja i zbivanja;	OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA, POJAVA, RADNJI, STANJA I ZBIVANJA	Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u kojima se opisuju bića, predmeti, mesta, pojave, radnje, stanja i zbivanja; usmeno i pisano opisivanje/ poređenje bića, predmeta, pojava, mestâ iz iskustvenog sveta i fikcionalnog spektra.
– razmeni informacije koje se odnose na opis bića, predmeta, mesta, pojava, radnji, stanja i		

zbivanja;
 – poveže nekoliko iskaza u kraći tekst kojim se opisuju i poredi bića, predmeti, mesta, pojave, radnje, stanja i zbivanja;
 – razume kraće nizove iskaza koji se odnose na predloge, savete i pozive na zajedničke aktivnosti i odgovori na njih uz odgovarajuće obrazloženje;
 – uputi predloge, savete i pozive na zajedničke aktivnosti koristeći situaciono prikladne komunikacione modele;
 – zatraži i pruži detaljnije informacije u vezi sa predlozima, savetima i pozivima na zajedničke aktivnosti;
 – razume kraće nizove obaveštenja, molbi i zahteva koji se odnose na potrebe i interesovanja i reaguje na njih;
 – saopšti kraće nizove obaveštenja, molbi i zahteva koji se odnose na potrebe i interesovanja;
 – razume i na prikladan način odgovori na čestitku, zahvalnost i izvinjenje;
 – uputi čestitku, zahvalnost i izvinjenje koristeći situaciono prikladne komunikacione modele;
 – razume i sledi kraće

IZNOŠENJE PREDLOGA I SAVETA, UPUĆIVANJE POZIVA ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI I REAGOVANJE NA NJIH

IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA, IZVINJENJA, ČESTITANJA I ZAHVALNOSTI

RAZUMEVANJE, DAVANJE I TRAŽENJE UPUTSTAVA

OPISIVANJE RADNJI U SADAŠNOSTI

Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji sadrže predloge i savete; usmeno i pisano dogovaranje u vezi sa predlozima i učešćem u zajedničkim aktivnostima; pisanje pozivnice za proslavu/ žurku ili imejla/ SMS-a kojim se dogovaraju zajedničke aktivnosti; prihvatanje/ odbijanje predloga i saveta, usmeno ili pisano, uz poštovanje osnovnih normi učtivosti, i davanje odgovarajućeg opravdanja/ izgovora; obrazlaganje spremnosti za prihvatanje predloga i saveta, uz iskazivanje emotivnih i ekspresivnih reakcija (radosti, ushićenosti i sl).

Slušanje i čitanje jednostavnijih iskaza kojima se nešto čestita, traži/ nudi pomoć, usluga, obaveštenje ili se izražava izvinjenje, zahvalnost; usmeno i pisano čestitanje, traženje i davanje obaveštenja, upućivanje molbe za pomoć/ uslugu i reagovanje na nju; izražavanje izvinjenja i zahvalnosti.

Slušanje i čitanje tekstova koji sadrže jednostavnija uputstva s vizuelnom podrškom i bez nje; usmeno i pisano davanje i traženje uputstava.

Slušanje i čitanje opisa i razmenjivanje iskaza u vezi sa događajima/ aktivnostima i sposobnostima; usmeno i pisano opisivanje aktivnosti, radnji i

nizove uputstava u vezi suobičajenim situacijama iz svakodnevnog života;

- traži i pruži nekoliko vezanih jednostavnijih uputstava u vezi s uobičajenim situacijama iz svakodnevnog života;
- razume opšti smisao i glavne informacije iz tekstova koji se odnose na opisivanje radnji i situacija u sadašnjosti;
- razume opšti smisao i glavne informacije iz tekstova koji se odnose na opisivanje sposobnosti i umeća u sadašnjosti;
- razmeni nekoliko informacija u nizu koje se odnose na radnje u sadašnjosti;
- opiše radnje, sposobnosti i umeća koristeći nekoliko vezanih iskaza;
- razume opšti smisao i glavne informacije iz tekstova koji se odnose na opisivanje iskustava, događaja i sposobnosti u prošlosti;
- razmeni nekoliko informacija u nizu o iskustvima, događajima i sposobnostima u prošlosti;
- opiše iskustva, događaje i sposobnosti iz prošlosti povezujući nekoliko kraćih iskaza u smislenu celinu;
- razume opšti smisao i

OPISIVANJE RADNJI U PROŠLOSTI

OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI (PLANOVA, NAMERA, PREDVIĐANJA)

ISKAZIVANJE ŽELJA, INTERESOVANJA, POTREBA, OSETA I OSEĆANJA

ISKAZIVANJE

sposobnosti u sadašnjosti.

Slušanje i čitanje opisa i usmeno i pisano razmenjivanje iskaza u vezi s ličnim iskustvima, događajima, aktivnostima, sposobnostima i osobenostima u prošlosti; usmeno i pisano opisivanje iskustava, aktivnosti i sposobnosti u prošlosti, istorijskih događaja i ličnosti.

Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa odlukama, planovima, namerama i predviđanjima; usmeno i pisano dogovaranje/ izveštavanje o odlukama, planovima, namerama i predviđanjima.

Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa željama, interesovanjima, potrebama, osetima i osećanjima; usmeno i pisano dogovaranje u vezi sa zadovoljavanjem želja i potreba; predlaganje rešenja u vezi sa osetima i potrebama; usmeno i pisano iskazivanje svojih osećanja i reagovanje na tuđa.

Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa

glavne informacije iz tekstova koji se odnose na odluke, obećanja, planove, namere i predviđanja u budućnosti;

- razmeni nekoliko iskaza u vezi sa obećanjima, odlukama, planovima, namerama i predviđanjima u budućnosti;
- saopšti planove, namere i predviđanja;
- razume opšti smisao i glavne informacije iz tekstova koji se odnose na želje, interesovanja, potrebe, osećanja;
- razmeni nekoliko povezanih informacija u vezi sa željama, interesovanjima, osećanjima;
- iskaže i obrazloži želje, interesovanja, potrebe, osećanja;
- razume kraće nizove iskaza koji opisuju prostorne odnose, orijentaciju i pravac kretanja;
- zatraži i pruži obaveštenja o prostornim odnosima, orijentaciji i pravcu kretanja;
- razume jednostavnije tekstove koji se odnose na dozvole, zabrane, upozorenja, pravila ponašanja i obaveze i reaguje na njih;
- razmeni nekoliko informacija koje se

PROSTORNIH ODNOSA I UPUTSTAVA ZA ORIJENTACIJU U PROSTORU

IZRICANJE DOZVOLA, ZABRANA, UPOZORENJA, PRAVILA PONAŠANJA I OBAVEZA

IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I POSEDOVANJA

IZRAŽAVANJE DOPADANJA I NEDOPADANJA

smerom kretanja i specifičnijim prostornim odnosima; usmeno i pisano razmenjivanje informacija u vezi sa smerom kretanja i prostornim odnosima; usmeno i pisano opisivanje smeru kretanja i prostornih odnosa.

Slušanje i čitanje jednostavnijih iskaza u kojima se izražavaju dozvole, zabrane, upozorenja, pravila ponašanja i obaveze; postavljanje pitanja u vezi sa zabranama, dozvolama, upozorenjima, pravilima ponašanja i obavezama i odgovaranje na njih; usmeno i pisano saopštavanje zabrana, dozvola, upozorenja, pravila ponašanja i obaveza.

Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u kojima se govori o tome šta neko ima/ nema ili čije je nešto; postavljanje pitanja u vezi sa pripadanjem i odgovaranje na njih.

Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova kojima se izražava dopadanje/ nedopadanje; usmeno i pisano izražavanje dopadanja/ nedopadanja.

<p>odnose na dozvole, zabrane, upozorenja, pravila ponašanja i obaveze;</p> <p>– razume opšti smisao i glavne informacije iz kraćih tekstova koji se odnose na posedovanje i pripadanje;</p> <p>– razmeni nekoliko kraćih, vezanih iskaza koji se odnose na posedovanje i pripadanje;</p>	<p>IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA</p>	<p>Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u kojima se traži i iznosi mišljenje i izražava slaganje/ neslaganje; usmeno i pisano traženje i iznošenje mišljenja i izražavanje slaganja i neslaganja.</p>
<p>– razume opšti smisao i glavne informacije iz kraćih tekstova koji se odnose na izražavanje dopadanja i nedopadanja;</p> <p>– razmeni nekoliko kraćih, vezanih iskaza koji se odnose na izražavanje dopadanja i nedopadanja i daje kratka obrazloženja;</p> <p>– razume opšti smisao i glavne informacije iz kraćih tekstova koji se odnose na izražavanje mišljenja;</p> <p>– traži i saopšti mišljenje, slaganje/ neslaganje i daje kratka obrazloženja;</p> <p>– razume kraće nizove iskaza koji se odnose na količinu, dimenzije i cene;</p> <p>– razmeni informacije u vezi sa količinom, dimenzijama i cenama.</p>	<p>IZRAŽAVANJE KOLIČINE, DIMENZIJA I CENA</p>	<p>Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u kojima se navode količine, dimenzije i cene; razmenjivanje informacija u vezi s količinom, dimenzijama i cenama, usmeno i pisano.</p>

TEMATSKJE OBLASTI U NASTAVI STRANIH JEZIKA ZA OSNOVNU ŠKOLU – DRUGI CIKLUS

Napomena: Tematske oblasti se prožimaju i iste su u sva četiri razreda drugog ciklusa osnovnog obrazovanja i vaspitanja – u svakom narednom razredu obnavlja se, a zatim proširuje fond lingvističkih znanja, navika i umenja i ekstralingvističkih predstava vezanih za konkretnu temu. Nastavnici obrađuju teme u skladu sa interesovanjima učenika, njihovim potrebama i savremenim tokovima u nastavi stranih jezika.

- 1) Lični identitet
- 2) Porodica i uže društveno okruženje (prijatelji, komšije, nastavnici itd.)
- 3) Geografske osobenosti
- 4) Srbija – moja domovina
- 5) Stanovanje – forme, navike
- 6) Živi svet – priroda, ljubimci, očuvanje životne sredine, ekološka svest
- 7) Istorija, vremensko iskustvo i doživljaj vremena (prošlost – sadašnjost – budućnost)
- 8) Škola, školski život, školski sistem, obrazovanje i vaspitanje
- 9) Profesionalni život (izabrana – buduća struka), planovi vezani za buduće zanimanje
- 10) Mladi – deca i omladina
- 11) Životni ciklusi
- 12) Zdravlje, higijena, preventiva bolesti, lečenje
- 13) Emocije, ljubav, partnerski i drugi međuljudski odnosi
- 14) Transport i prevozna sredstva
- 15) Klima i vremenske prilike
- 16) Nauka i istraživanja
- 17) Umetnost (naročito moderna književnost za mlade; savremena muzika; vizuelne umetnosti; dramske umetnosti)
- 18) Duhovni život; norme i vrednosti (etički i verski principi); stavovi, stereotipi, predrasude, tolerancija i empatija; briga o drugome
- 19) Običaji i tradicija, folklor, proslave (rođendani, praznici)
- 20) Slobodno vreme – zabava, razonoda, hobiji
- 21) Ishrana i gastronomske navike
- 22) Putovanja
- 23) Moda i oblačenje
- 24) Sport
- 25) Verbalna i neverbalna komunikacija, konvencije ponašanja i ophođenja
- 26) Mediji, masmediji, internet i društvene mreže
- 27) Život u inostranstvu, kontakti sa strancima, ksenofobija

JEZIČKI SADRŽAJI**ENGLESKI JEZIK**

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
	<p><i>How are you/have you been/are you doing? I'm/I've been/I'm doing fine, and you? It's been long time. / Long time no see! Yes, it's been a while.</i></p> <p><i>I was born and raised/brought up in Kruševac, a town in Serbia. Where did you grow up? I live in a nuclear/an immediate family. Who do you live with?</i></p> <p><i>We live in a suburb/in the suburbs/on the outskirts of the town. We share the house with another family. We've lived there since I was born. What part of town do you live in?</i></p> <p><i>I've got a twin/half/step brother. Have you got any siblings? The man over there is Alex's and my stepdad.</i></p> <p><i>Is Luka your relative? Yes, he's my second cousin. / He's my close/distant relative. / No, we're not related. He's just a friend of mine. What country was he born in? What/Which school did he go to? Have you got any family in an English speaking country?</i></p> <p><i>Is your step brother the same age as you? No, he's twice/half as old as me. He doesn't go to school, he goes to kindergarten.</i></p> <p><i>The boy in the photo is our schoolmate/teammate/roommate and our mutual friend. He's my</i></p>

POZDRAVLJANJE
I
PREDSTAVLJANJE
SEBE I DRUGIH I
TRAŽENJE/
DAVANJE
OSNOVNIH
INFORMACIJA O
SEBI I DRUGIMA

namesake. Our name is pronounced... , but it is spelled.... My mum's the only person who calls me by my first name, and it usually means I'm in trouble! Do your friends call you by your first name or your nickname?

Dunja's my soulmate; we are inseperable.

Who's your role model? My dad's my main role model, I have always looked up to/admired him. Who has been the most important and most influential person in your life?

Mark Twain was a pen name of the American writer whose real name was Samuel

Clemens. What other names did Samuel Clemens write under?

What was Agatha Christie famous for? She was famous for her detective stories.

What films did Daniel Radcliffe play in? He played the title character in the Harry Potter film series.

It's been nice meeting you/talking to you.

Have a good life!

Farewell, my friends!

The Present Simple Tense i The Present Continuous Tense za izražavanje pojava, radnji, stanja i zbivanja u sadašnjosti

The Past Simple Tense i The Past Continuous Tense za izražavanje pojava, radnji, stanja i zbivanja u prošlosti

The Present Perfect Simple Tense za izražavanje radnji koje su počele u prošlosti i još uvek traju

Pitanja sa Who/What/Which/Where/When/Why/How...

Pitanja sa prepozicionim glagolima

Pasivni oblik glagola u prostim vremenima (Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple)

Saksonski i normanski genitiv

Twice/three times.../half as (adjective) as

Prefiksi over-, under-, un-, in-, im-, ir-, il-, dis...

(Inter)kulturalni sadržaji : ustaljena pravila učtive komunikacije; imena i nadimci; rodbina, porodični odnosi i rodbinske veze; važnije ličnosti iz sveta književnosti, muzike, filma i sporta.

My aunt's an average looking young woman. She's in her early/middle/late 20s.

My uncle has grown a beard/moustache; now he looks twice as old as her.

My parents are middle-aged. My mum's a bit overweight, but my dad's really skinny/underweight.

My grandparents are elderly, but still young at heart/in spirit. How adventurous are your family?

My sister doesn't look anything like me. Who do you look like in your family?/Who do you resemble most? I resemble my mother, while my brother looks more like my father.

I was oversensitive about my looks/to criticism as a child. What were you like as a child? What did the man look like? He looked/seemed/appeared annoyed. He also sounded strange/upset. How interesting!

Jason was wearing a hoodie and sports trousers/pants at the party. Sophia was wearing a circular/semicircular/rectangular/triangular/heart-shaped pendant made of silver/gold.

This steak is undercooked/overcooked. It tastes/smells horrible! What does your steak taste/smell like?

Novi Sad is a major city in Serbia. What's its high/main street?

New York City is nicknamed the Big Apple. Has your city/town got a nickname? By what name was your hometown previously known?

The 50 stars on the American flag represent the 50 states, while the 13 stripes represent the thirteen British colonies that declared independence from Great Britain and became the first states in the U.S. The UK flag is called the Union Jack, or Union Flag.

OPISIVANJE BIĆA,
PREDMETA,
MESTA, POJAVA,
RADNJI, STANJA I
ZBIVANJA

The Serbian coat of arms consists of two main national symbols: a white double-headed eagle and a shield with a cross.

Statehood Day is a national holiday in Serbia. It's celebrated on 15th February to commemorate the outbreak of the First Serbian Uprising against Ottoman rule in 1804. On the same day in 1835, during the rule of Miloš Obrenović, the first modern Serbian constitution was adopted, known as Sretenje Constitution.

Armistice Day is celebrated in memory of the day when the armistice was signed between the Allies of World War I and Germany on the 11th of November, 1918.

Saint Sava is considered the patron saint of education and all the schools in Serbia. He's also the patron saint of our school.

Professor Moriarty is Sherlock Holmes's mortal enemy.

My sister loves video games with immortal characters – so-called immortality games.

The series was voted the best teenage series of all times.

My score is twice as good/bad as yours.

Dragana ran half as fast as Relja.

You can't compare these two things - that's mixing apples and oranges!

It's water under the bridge!

The Present Simple Tense i The Present Continuous Tense za izražavanje pojava, radnji, stanja i zbivanja u sadašnjosti

The Present Perfect Simple Tense za izražavanje iskustava i radnji u neodređenoj prošlosti i radnji koje su počele u prošlosti i još uvek traju

The Past Simple Tense i The Past Continuous Tense za izražavanje pojava, radnji, stanja i zbivanja u prošlosti

Stative verbs (look, seem, appear, sound, taste, smell...)

Pasivni oblik glagola u prostim vremenima (Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple)

Pitanja sa Who...look like, What...look/taste/smell like, How (adjective)...

Prefiksi over-, under-, un-, in-, im-, ir-, il-, dis...

Twice/three times... as (adjective/adverb) as

(Inter)kulturni sadržaji : osobenosti naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika (znamenitosti, geografske karakteristike, nacionalna obeležja i sl.); metaforička upotreba jezika/idiomi.

There aren't enough computers for everybody; why don't we take turns to work on them? Fine, let's do that!

Let's go out for ice cream - my treat this time! Well, I'm trying to cut down on sweets, how/what about having some fruit salad instead? Why don't we split the bill?

Let's start over, shall we? What do you mean? Can/Could you share a link to an example?

Shall I ask him to join us? I think he would love that! He'd better not be late this time!

Shall we meet at my place? Okay, what time?

Is this time next week ok with you? That sounds good to me./That would be great!

Would you like/Do you want me to help you with your English assignment? No thank you, I can manage.

You should/ought to/had better leave or you'll miss your bus. Thank you but don't worry, I'll hurry up now.

You shouldn't/had better not stick your nose in other people's business. It's impolite!

Pets shouldn't be abandoned by their owners. It's irresponsible!

The doctor advised me to have regular meals and a balanced diet in order to stay healthy. She also recommended taking up a sport instead of dieting.

My parents told me not to put off doing things I have to do, because I could regret later.

If I were you I would stop being late for school. You might get expelled.

What would you do if you were in my place/shoes?

Let's not split hairs about it!

IZNOŠENJE
PREDLOGA I
SAVETA,
UPUĆIVANJE
POZIVA ZA
UČEŠĆE U
ZAJEDNIČKOJ

AKTIVNOSTI I
REAGOVANJE NA
Njih

Should/Ought to/Had better za davanje saveta

Izrazi: *How/What about...? Why don't we...? Would you like...? Do you want...? Shall we...? Let's...*

Stative verbs (think, mean, sound...)

Modalni glagoli za izražavanje predloga i verovatnoće - *can/could/may/might...*

Pasivni oblik modalnih glagola

Zapovedni način

Gerund/Infinitive

Indirektni predlozi i saveti

Prvi i drugi kondicional

Negativni prefiksi *un-, im-, ir-, il-...*

(Inter)kulturalni sadržaji : prikladno upućivanje predloga, saveta i poziva i reagovanje na njih; metaforička upotreba jezika/idiomi.

Can/Could/May I retake the listening text? I've misheard some questions.

Can/Could/Will you rewrite the essay? You've misspelled/misspelt some words.

Excuse me teacher, can you draw/pull/close the curtains? Ok, you put the light on. Can you now draw/pull/open them? Ok, let's have some sunlight in!

Could/Would you come to my place tonight if you had time? Your place, sixish!

Please don't tattle on me to my mother/teacher. / Don't be such a tattletale!

Promise not to tell anyone! I promise!

Stop showing off! Nobody likes a show-off!

Stop arguing, will you? Can I tell my side if you let me talk?

Stop beating around the bush and tell me what the problem is!

She told me to stop making fuss about nothing!

My mum asked/warned us to stop giggling.

The head teacher promised to look into the matter.

I'm sorry I overslept/overreacted. It's ok, make sure you don't do that again!

Sorry to disturb/interrupt!

Sorry, it wasn't on purpose. I'm truly sorry.

Thanks for letting me stay/for waiting for me!

Thank you, you've been very kind.

Many thanks in advance! I (really) appreciate that/your help.

Tell your parents I said thank you. Say hi for me!

Pretty please!

Happy anniversary!

Better luck next time! Fingers crossed!

Congrats on your exams!

Modalni glagoli za izražavanje molbe i zahteva – *can/could/may/will*

Zapovedni način

Prvi i drugi kondicional

Indirektna naredba i molbe

Gerund/Infinitive

Prefiksi *over-, mis-, over-, re...*

(Inter)kulturalni sadržaji: pravila učtivice komunikacije, značajni praznici i događaji, čestitanja.

Choose a person in the classroom, but keep the name secret. Note down as much information about the person as you can. What shall we do next? Take turns to ask questions, and try to guess your partner's person!

Find out about an eco-project in your country. Produce a leaflet explaining where it is and what happens there.

IZRAŽAVANJE
MOLBI,
ZAHTEVA,
OBAVEŠTENJA,
IZVINJENJA,
ČESTITANJA I
ZAHVALNOSTI

RAZUMEVANJE,
DAVANJE I
TRAŽENJE
UPUTSTAVA

*What can I use this application for?
Click on the photos if you want to find out more.
If you want to make an appointment/need further information call our office at 555-333.
I think I've been overcharged for my mobile phone bill. What shall/should I do first? Dial these numbers to speak to customer service...
Read the exercise in silence/silently.
Time's up! Put down your pens and hand in your tests.
Sit tight! Sit up straight! Straighten your back! Behave yourself!
Turn sideways! Why/What for? Move over to make room for some more students.
Look me in the eye! Speak when spoken to! Don't speak/talk out of turn! Speak your mind!
Don't blame me, it's not my fault!
Don't wait for me! I might be long!
Don't peek! It's none of your business!
Don't touch the stove until it gets cool.
Hold this for me!
He told me to hold on to his arm.
Tell me who the book belongs to.
The P.E. teacher told/instructed us to pass the ball to each other/one another.
Mind your step!
Beware of the dog!
Caution: wet floor!
Danger: strong current!
Don't limit your challenges – challenge your limits!
Let go of bad memories and be happy!*

Zapovedni način
Modalni glagoli *shall/should* za traženje uputstava
Modalni glagoli za izražavanje verovatnoće: *might/may/could*
Pasivni oblik glagola u kombinaciji sa modalnim glagolima
Prvi i drugi kondicional
Indirektne naredbe i molbe
Prefiksi *over-, un-, im-, ir-, il-...*

(Inter)kulturalni sadržaji: ponašanje u kući, školi i na javnim mestima; značenje znakova i simbola.

*It's getting dark/late/cold/hotter...
She's getting hungry/tired/better/worse...
The weather is getting worse by the minute.
What's bothering/puzzling you? I can't solve this problem.
Who are you doing that for? I'm doing this for my classmate Milica.
Where's Jacob? He's at a sleepover. / He's sleeping/spending the night at a friend's. He often sleeps over at Filip's house. How often do you sleep over at your friends' place?
Who does the new teacher remind you of? He reminds me of my Australian uncle.
This reminds me, have you applied for the competition yet?
This is the first time I've used a crib sheet.
Can I trust you with something?
Anyone can use the application, can't they?
The class teacher tells us to always report the absent students.
I don't know what they are arguing about/who they are laughing at.
My teacher says that the English drink the most tea in the world.
My mum asks me who the message is from.
My friend wants to know which team you support / whether/if you support Red Star or Partisan.
Danilo asks how long I have kept my diary/blog.
Jelena complains that she keeps forgetting her parents' birthdays!
Do you know who I met yesterday?*

OPISIVANJE
RADNJI U
SADAŠNJOSTI

What does UNICEF/the abbreviation stand for?
 What happens if students misbehave in class in your school? Do they get punished for their misbehaviour?
 I would/could help you if I had time now. What would you do if you were rich?
 The Harry Potter film series is based on Joanna Rowling's novels. Which book is the play based on?
 The story/novel is set in the 19th century.
 In my country a lot of children live in a single-parent family or in a family with a step-parent and step brothers and sisters.
 Some city people live in a high rise, but most people live in detached or semi-detached houses.
 International Mother Language Day is held on 21 February to promote awareness of linguistic and cultural diversity.
 How's Labour Day celebrated in your country?
 There are approximately 1000 giant pandas remaining in the world.
 It is estimated that/According to the statistics, 2 million alligators live in the state of Florida.
 The Present Continuous Tense za izražavanje trenutnih i privremenih radnji
 The Present Simple Tense za izražavanje stalnih i uobičajenih radnji
 Stative verbs (taste, smell, remind...)
 The Present Perfect Simple Tense za izražavanje radnji koje su počele u prošlosti i još uvek traju i u izrazima This is the first/second/third time...
 Drugi kondicional
 Can za izražavanje sposobnosti u sadašnjosti
 Modalni glagoli za izvođenje zaključaka o sadašnjosti (must/can't/might/may/could)
 Pasivni oblik glagola u prostim vremenima (Present Simple, Present Perfect Simple)
 Indirektne naredbe i molbe
 Indirektne izjave i pitanja sa uvodnim glagolom u sadašnjem vremenu
 Gerund/Infinitive
 Pitanja sa prepozicionim glagolima
 Get + adjective
 (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi i u širem okruženju – nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja; tradicija i običaji; metaforička upotreba jezika/idiomi.

*I went to the park with some friends of mine yesterday afternoon.
 We had a two months' holiday. What did you do on your holiday/spring/term break? We were having the time of our life!
 Why didn't you tell me about that? I didn't want you to know!
 My friend turned pale/jumped for joy when she heard the news.
 Who forgot their phone?
 When did the centre reopen?
 What was the first concert you went to?Who were you there with?
 My friends threw me a going away/goodbye/farewell party before I moved away/left the town/country. They saw me off at the airport.
 My dad couldn't afford to go to university, but I can now.
 Anastasija was able to answer all of her questions correctly, but I answered mine incorrectly.
 I misheard you. I was mistaken. She misunderstood my message.
 Something's just crossed my mind. I've changed my mind. Have you made up your mind yet?
 I've lost my train of thoughts. / My mind's gone blank.
 Have you read/heard today's/yesterday's news?
 Have you passed to the next round?
 Has it stopped raining?
 I've misplaced my pen / miscalculated the numbers.
 He's gone bananas!*

OPISIVANJE
RADNJI U
PROŠLOSTI

*We were having a rehearsal while the storm was raging/when there was a power cut.
My mum told me to stop to buy some bread on my way home.
The old lady asked/begged us to help her.
I was voted the class president in the previous class meeting.
Who was the book published by? It has been adapted into a film.
The people have been stricken by a lightning.
The cat's been run over by a car.
I haven't been invited to the party.*

*The industrial revolution started in the 18th century.
YouTube, the popular video sharing website, was created in 2005.*

The Past Simple Tense pravilnih i nepravilnih glagola, sve upotrebe

The Past Continuous Tense, sve upotrebe

The Present Perfect Simple Tense za izražavanje iskustava i radnji u neodređenoj prošlosti i sa *ever, never, just, already, yet...*

Could i *was/were able to* za izražavanje sposobnosti u prošlosti

Pasivni oblik glagola u prostim vremenima (*Present Perfect Simple, Past Simple*)

Indirektne naredbe i molbe

Pitanja sa *Who/What/Which/Where/When/Why...*

Pitanja sa prepozicionim glagolima

Gerund/Infinitiv

Prefiksi *mis-, over-, re...*

(Inter)kulturalni sadržaji : istorijski događaji, epohalna otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti; metaforička upotreba jezika/idiomi.

Who are you going to the prom with?

When are you leaving for the airport? When does your plane leave? / What time is your flight? What time does the flight from Moscow arrive? Which platform does the train leave from?

When does the rerun of season 1 begin? I guess/suppose it starts in 2 weeks' time.

We're going to make up the missed class next week. Let me know when/the time!

I'll leave school in 2 years' time. When will you leave school? What are you going to do after you leave school?

Emma will turn 15 in 2 months.

Noah might/may/could take part in the karate tournament/marathon race next week.

I think the party will be over/finished by the time/before we get to Kristina and Helena's place!

We'll figure out/decide what to do as soon as/when/after we all get together.

See you when you get back!

Take your umbrella in case it rains tonight!

I'll tell on you to the teacher unless you stop!

If it's a tie, will we be able to play another round?

If I wish on a shooting star, will my wishes come true?

What will happen if we keep littering?

What would you do if you saw aliens? Would you run away or speak to them?

The Present Continuous Tense za izražavanje unapred dogovorenih/isplaniranih radnji

The Present Simple Tense za izražavanje budućih radnji koje su deo utvrđenih

rasporeda/programa

The Future Simple Tense za izražavanje odluka donetih u trenutku govora, obećanja i predviđanja na osnovu znanja, iskustva i verovanja

Modalni glagoli za izražavanje verovatnoće: *may/might/could*

Going to za izražavanje opštih planova i namera, kao i predviđanja na osnovu čulnih

OPISIVANJE
BUDUĆIH RADNJI
(PLANOVA,
NAMERA,
PREDVIĐANJA)

opažanja

Vremenske zavisne rečenice za izražavanje budućnosti i odgovarajući veznici (*when, after, before, as soon as, by the time...*)

Stative verbs (*promise, believe, think, guess, suppose, hope...*)

Pasivni oblik glagola u prostim vremenima (*Future Simple*)

Prvi i drugi kondicional

Will be able to za izražavanje sposobnosti u budućnosti

(Inter)kulturalni sadržaji : pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom; tradicija i običaji.

What's the matter? My finger/hand is swollen. I've been stung by a bee. That must hurt! Let me have a look. Do you need some tissues? Are you fine with this?

What's the matter with Helen? She's been bitten by a strayed dog. She needs to go to hospital. Why haven't you called an ambulance? She wants us to help her. / She asks if we could help her.

I've got goose bumps/butterflies in my stomach/stage fright. My schoolmates expect me to win/hope that I will win the race/game/competition. You needn't worry! We're on your side!

What would you like to spend the money on? Who would you like to celebrate with if you won?

Why are you smelling the food? What does it smell like? My hands smell of onions!

Iva's tasting the coffee. She says it tastes awful. How do you like yours? Can I taste your pie?

Liam felt embarrassed by his friends' insensitive remarks. He says they really hurt him.

Sanja was pleased with her test results. She hopes to enrol in an art school if she passes her final exams with flying colours. Who wasn't happy with their marks?

What were you good at as a child? I enjoyed being active, but now I'm really into/keen on studying.

I've always been interested in clothes and fashion.

Our parents have always taught us to treat people the way we want to be treated.

I don't want this moment to ever end!

I hope you make wonderful memories today!

We need to laugh. Laughter is the best medicine!

The Present Simple / Past Simple / Present Perfect Simple Tense

Stative verbs (*be, want, wish, need, expect, hope, have, hurt, feel, smell, taste...*)

Need/Needn't

Why don't/haven't you...

Pitanja sa prepozicionim glagolima

Pridevsko-predložke fraze – *interested in, keen on, pleased with, embarrassed by...*

Glagolsko-predložke fraze - *be into...*

Pasivni oblik glagola u prostim vremenima (*Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple*)

Indirektne izjave i pitanja sa uvodnim glagolom u sadašnjem vremenu

Modalni glagoli za izvođenje zaključaka o sadašnjosti (*must, can't, may...*)

Prvi i drugi kondicional

Zapovedni način

Gerund/Infinitive

(Inter)kulturalni sadržaji : mimika i gestikulacija;

Let's meet at the entrance to/exit from the museum!

Could you tell me where the pedestrian area/zone / the main square / the city/town hall is. Go past the traffic lights and go straight on until you get to the roundabout. At the

ISKAZIVANJE
ŽELJA,
INTERESOVANJA,
POTREBA, OSETA
I OSEĆANJA

ISKAZIVANJE
PROSTORNIH
ODNOSA I
UPUTSTAVA ZA
ORIJENTACIJU U
PROSTORU

roundabout turn left. You can't miss it!
I live as close/near as you from the school.
The Science and Technology Park is twice as far as the Natural History Museum.
What would happen if the Sun was twice as far from the Earth?
Čačak is a large industrial town halfway between Kraljevo and Užice.
The baker's/pastry shop is halfway between my home and school.
I don't know where the icon is. It's on the left/right side/at the top/bottom / in the top/bottom left/right corner of the screen.
Move over towards the door.
I slipped as I stepped onto the platform.
We went for a walk along the beach/river bank at dawn.
The boys swam across the lake.
This is the first time I've flown across the Atlantic.

Indirektna pitanja sa uvodnim glagolom u sadašnjem vremenu
 Predložki izrazi za izražavanje položaja i prostornih odnosa: *halfway between / on the left/right side / at the top/bottom / in the top/bottom left/right corner...*
 Predlozi saglagolima kretanja: *towards, onto, into, across, along...*
as + adjective + as: as close/near/far... as
twice/three times... + adjective + as: twice/three times... as (far) as

(Inter)kulturalni sadržaji : javni prostor; tipičan izgled mesta; geografske karakteristike naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika.

IZRICANJE
DOZVOLA,
ZABRANA,
UPOZORENJA,
PRAVILA
PONAŠANJA I
OBAVEZA

You needn't take that subject. It's optional!
You mustn't cheat in exams. It's illegal!
I've had to study hard this month.
We had to make the decision in a split second.
We can't both use the bike at once so we'll have to take turns.
I'm underage – I'm not allowed in pubs!
It's a rude question – you should apologise to the teacher!
I don't think you should drink that water!
I wouldn't swim here if I were you!
My parents always remind me to throw the tissue in the bin after using it.
The government/local authorities should/ought to take more care of the unemployed/homeless/poor/elderly / unemployed/homeless/poor/elderly people.
In my country the young/young people are not permitted to vote until the age of 18.
The Louvre is a must for visitors to Paris.
These are dos and don'ts of social etiquette.

Modalni glagoli i glagolski oblici za izražavanje dozvole, zabrane, upozorenja, pravila ponašanja i prisustva/odsustva obaveze: *can/can't, must/mustn't, need/needn't, should/shouldn't, ought (not) to, have to/don't/doesn't have to, had to/didn't have to, (not to) be allowed to*

Upotreba i izostavljanje određenog člana u izrazima: *the unemployed/homeless/poor/elderly/young... i unemployed/homeless/poor/elderly/young... people*

(Inter)kulturalni sadržaji : ponašanje u kući, školi i na javnim mestima; značenje znakova i simbola.

IZRAŽAVANJE
PRIPADANJA I
POSEDOVANJA

He's a friend of mine. Is that a friend of your cousin's?
My father owns a book/food stall. Who's the owner of that restaurant?
This house has always belonged to my family. Who does that house belong to?
Someday, I would like to possess a sailboat.
How much money does he owe you? He owes me 100 dinars.

Saksonski, normanski i dupli genitiv
 Prisvojne zamenice *mine, yours...*

IZRAŽAVANJE
DOPADANJA I
NEDOPADANJA

Stative verbs (have, own, belong, possess, owe)

(Inter)kulturalni sadržaji : odnos prema imovini

How do you like this colour? I'd prefer a darker/lighter shade.

My dog loves being cuddled/spending time with us.

Would you fancy a drink?

I didn't fancy swimming in that water.

We enjoyed ourselves at the party.

Please don't throw these photos away. They're really close to my heart!

I like doing jumping jacks. They are great for warming up before my gym exercise!

Cycling/Rollerblading is my most liked/preferred leisure activity.

What's your family's favourite pastime? I would say our favourite pastime has always been watching informational videos / exploring interesting places closer to home.

Yoda from the Star Wars series has been one of my best-loved science fiction characters for as long as I can remember. Who's your favourite film character?

One third of the class prefers fantasy books, they say they expand their imagination.

Stative verbs (like/dislike/love/hate/fancy/prefer...)

Gerund/Infinitive

Pitanja sa *What, Who, Why, Which, How...*

(Inter)kulturalni sadržaji : umetnost, književnost za mlade, strip, muzika, film, sport; metaforička upotreba jezika/idiomi.

I agree/disagree. So do I. / Well, I don't.

I don't agree. Neither do I. / I don't agree either. / Well, I do!

I didn't think of that - good idea!

I guess/suppose we should never learn anything by heart.

What exactly do you mean by 'lousy singing'?

It's not a big deal/no biggie.

That's embarrassing/correct/

incorrect/possible/impossible/regular/irregular/convenient/inconvenient/honest/dishonest...

How incredible/disappointing!

Stative verbs (think, guess, suppose, agree, disagree, believe, mean, promise...)

Pitanja sa *What, Why, How...*

So/Neither/Either za izražavanje slaganja i neslaganja.

Prefiksi *un-, in-, im-, ir-, il-, dis-...*

(Inter)kulturalni sadržaji : poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima; metaforička upotreba jezika/idiomi.

It's only half-an-hour's drive / a couple of minutes' walk.

He gave me a few tips/a piece of/some advice.

They told us an interesting piece/a bit of information.

She bought a bunch of grapes/flowers / a bar of chocolate/soap / a jar of honey/jam.

The man was so weak that he could only take a sip of water.

How much sugar do you take in your tea? Half a teaspoon, please.

I don't have as many DVDs as you!

My sister doesn't eat as much chocolate as I do.

There is ten times as much traffic in my town as in yours.

The deep end of the pool is 2 metres deep. The shallow end is only half as deep.

This jacket is twice as expensive as that one.

How much is the return/one-way fare from London to Brighton?

What's the bus fare in London? A single bus fare costs £1.50.

How much did the roasted chestnuts cost? They cost 90 pence/cents a/per cone. How much did they weigh? They weighed 100 g.

None of my classmates won the prize.

IZRAŽAVANJE
MIŠLJENJA

IZRAŽAVANJE
KOLIČINE,
DIMENZIJA I
CENA

Neither of my parents speaks/speak a foreign language.

Saksonski genitiv sa vremenskim periodima: *half-an-hour's, couple of minutes'...*

Partitivi: *a piece/bit/bunch/bar/jar/sip of...*

Twice/three times.../half as (adjective) as

None/Neither

(Inter)kulturalni sadržaji : društveno okruženje; valute ciljnih kultura.

ITALIJANSKI JEZIK

Komunikativna funkcija

Jezički sadržaji

POZDRAVLJANJE I
PREDSTAVLJANJE SEBE I
DRUGIH I TRAŽENJE/ DAVANJE
OSNOVNIH INFORMACIJA O
SEBI I DRUGIMA

Come stai? Come sta? Come va? Bene, grazie./ A presto! A domani! Buona notte!

Di dove sei? Sono di... Sono della Serbia. Come ti chiami?/ Come si chiama?/ Mi chiamo.../ Sono... Piacere. Questo/a è il mio amico/la mia amica... Si chiama.../ Questo è il signor.../la signora... Lui/lei è di Verona. È nato/a Padova, ma vive a Torino./ Questa è mia cugina Marta. Lei vive in Italia. Suo padre è ingegnere e lavora in Fiat. Io sono figlia unica, e tu?/ Hai fratelli o sorelle?/ Questi sono i miei compagni di classe (mostrando la foto).

Quanti anni hai? / Ho 12 anni./ Dove abiti? Dove vivi?/ Abito a ..., in Via .../ Qual è il tuo/il Suo indirizzo?/ Il mio indirizzo è.../ Nome, cognome, indirizzo, nazionalità, data di nascita.../ Quando sei nato/a? Sono nato/a il/...nel .../ Quando è il tuo compleanno?

Cosa fai nel tempo libero? Nel tempo libero gioco a pallavolo/ suono la chitarra.

Che lavoro fa tua madre? Lei è commessa.

Cosa hai fatto ieri dopo la scuola? Sono andata al cinema con mio fratello maggiore, e tu?

Perché non sei venuto alla festa di Mirko?

Prezent indikativa.

Prošlo vreme (Passato prossimo): pravilni i nepravilni glagoli.

Ličnezamenice.

Upitne reči: *come, di dove, quanto, dove, come/chi, che cosa, chi, perché.*

Pokazna zamenica (*questo/a/e/, quello/a/e/i*).

Brojevi.

(Inter)kulturalni sadržaji : ustaljena pravila učtive komunikacije; imena i nadimci; rodbina, porodični odnosi i rodbinske veze. Veći gradovi u zemljama ciljne kulture.

Andrea ha i capelli/ gli occhi/ neri. È alto/a, magro/a... ha gli occhi azzurri / È più alto di Luigi./ I capelli di Anna sono più corti dei miei. La bici è meno costosa della macchina.

Lei è la mia migliore amica. È generosa, simpatica, sincera, buona, ma un po' timida./ Perché sei triste?

Per me questa è la più buona pizza di Napoli./ Questa rosa è la più bella del nostro giardino.

Siamo felici perché andiamo insieme in gita.

Questa è la mia camera. È piccola, ma mi piace molto. È molto ordinata/disordinata. C'è/ Ci sono....

Lui/lei porta i pantaloni neri/la gonna rossa.

Questa è la mia famiglia.../ Nikola è il mio fratello minore/maggiore. Lui suona il violino molto bene.

Non ti capisco, parla piano, per favore.

OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA,
MESTA, POJAVA, RADNJI,
STANJA I ZBIVANJA

*Oggi mi sento male./ Paolo è stanco perché non ha dormito bene.
Il ghepardo è un animale molto veloce/velocissimo
Roma è più grande di Firenze./ Napoli è meno tranquilla di Macerata. //Il
nostro albero è alto come il vostro.*

Ličnezamenice.

Upitne reči (*quanto, dove, come/chi, che cosa*).

Pridevi. Rod, broj i slaganje s imenicama.

Određeni i neodređeni član.

Prilozi za način.

Poređenje prideva sa *più/meno* .

Apsolutni superlativ.

Relativni superlativ.

Poređenje prideva po jednakosti.

(Inter)kulturalni sadržaji : osobenosti naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika (znamenitosti, geografske karakteristike i sl.)

Facciamo una gita domani? Perché no? È un'ottima idea! Perché non chiamiamo anche Marco?

Domani faremo una gita. Torneremo tardi stasera.

Ti invito a venire alla mia festa di compleanno! Vorrei invitarti alla mia festa. /Grazie, ci vengo volentieri!// Mi dispiace, ma non posso perché non mi sento bene...

Va' dal medico! Perché non vai dal medico? Dovresti andare dal medico!// Sta' tranquillo!

Se fa freddo, non uscire! Se piove, portiamo l'ombrello!

Non mangiare troppi dolci!// Bevi tanta acqua!

Facciamo i compiti insieme!

Verresti con me al cinema?

Prezent indikativa povratnih glagola

Sadašnje vreme u značenju budućeg.

Buduće vreme.

Imperativ.

Kondicional sadašnji

(Inter)kulturalni sadržaji : prikladno upućivanje predloga, saveta i poziva i reagovanje na predloge, savete i pozive.

Potresti aprire la finestra, per favore? Grazie. Prego.

Posso aiutarti (darti una mano)? Sì, grazie, sei molto gentile. No, grazie.

/Posso fare una domanda? / Prego.

Vorrei un bicchiere di acqua, pre favore.

Mi dispiace, ma non posso.

Permesso, posso entrare? / Scusa! Scusi!// Un momento/un attimo, per favore.

Scusi signora, che ore sono?Mi aiuti, per favore. Prenda questa medicina due volte alla settimana.

Posso provare queste scarpe, per favore? Che numero porti?

Quale libro ti piace?Questo qui? Quello lì?

Pronto! Sono Anna, vorrei parlare con Luca, per favore.

Grazie del regalo! È bellissimo!

/A che ora parte il treno per Palermo? Alle 20. / Dov'è la fermata dell' autobus numero 71?

Modalni glagoli (*potere, dovere, volere*).

IZNOŠENJE PREDLOGA I
SAVETA, UPUĆIVANJE POZIVA
ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ
AKTIVNOSTI I REAGOVANJE NA
NJIH

IZRAŽAVANJE MOLBI,
ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA,
IZVINJENJA, ČESTITANJA I
ZAHVALNOSTI

RAZUMEVANJE I DAVANJE
UPUTSTAVA

Kondicional učtivosti.

Upitni pridevi: *quale/i; che* ;

Pokazne zamenice: *quello/a/i/e; questo/a/i/e*

Imperativ za formalno obraćanje.

(Inter)kulturalni sadržaji: pravila učtive komunikacije, značajni praznici i događaji, čestitanja.

Ascolta e rispondi alle seguenti domande. Scegli la risposta giusta. Sottolinea le parole che non capisci. Presentate in classe il vostro progetto. Create il poster. Completa la tabella. Usa le parole date./ La scuola è vicino. Deve prendere il tram numero 7./ Va' dritto! Vada dritto!/ Il centro è un po' lontano.

Mi dispiace, ma non lo so.

Pulire le patate. Tagliare (tagliate) le cipolle. Cuocere a fuoco lento.

Imperativ.

(Inter)kulturalni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom.

Vivo in campagna. Abito al settimo piano di un grattacielo.

La mattina si alza presto e fa colazione al bar. / Di solito pranziamo verso le due./ Non va a letto mai prima delle dieci. / Qualche volta vado dai nonni dopo la scuola./ Siamo a scuola dalle 8 alle 14.

In questo film si tratta di una ragazza che descrive la sua infanzia.

Cosa stai facendo? Sto guardando la TV.

Suo fratello è ancora piccolo e non sa nuotare.

Nel mio paese di solito pranziamo alle 3.

Sadašnje vreme. Povratni i prelazni glagoli.

Glagol *sapere*.

Prilozi i priloški izrazi za vreme: *oggi, domani, qualche volta, sempre, mai, ancora, di solito...*

Predlozi.

Stare + gerundio

(Inter)kulturalni sadržaji : porodični život; život u školi i u širem okruženju – nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja; tradicija i običaji.

A che ora ti sei alzata stamattina? Mi sono alzata presto. / Ci siamo vestite in fretta. Prima siamo andate da Lusia e poi siamo andate insieme in piscina./Cosa hai fatto ieri pomeriggio? Ho letto un libro interessante.

Da piccola andavo spesso dai nonni in campagna. Di solito andavamo con i nostri cugini al mare./ Ogni inverno andavano in montagna./

Quando era giovane mia nonna aveva i capelli lunghi e biondi. Era alta e molto bella./ La camera era piccola, ma con tanta luce.

Mentre facevo la doccia, ho sentito il telefono.

Mentre noi studiavamo, il papà preparava da mangiare.

Cosa avete fatto il sabato scorso? Siamo andati in campagna, e voi?

Abbiamo fatto un giro in centro./ L'anno scorso non siamo andati in vacanza. Siamo rimasti a Belgrado.

Non sono potuta venire alla tua festa. Ho dovuto studiare.

Galileo Galilei ha scoperto il cannocchiale. Antonio Vivaldi è nato/nasce a Venezia. È stato un compositore e violinista italiano.

Prošlo vreme (*Passato prossimo*): pomoćni glagoli *essere/avere*;

OPISIVANJE RADNJI U
SADAŠNOSTI

OPISIVANJE RADNJI U
PROŠLOSTI

OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI
(PLANOVA, NAMERA,
PREDVIĐANJA)

ISKAZIVANJE ŽELJA,
INTERESOVANJA, POTREBA,
OSETA I OSEĆANJA

povratni glagoli.

Prošlo nesvršeno vreme, imperfekat (*Imperfetto*).

Upotreba imperfekta (*Imperfetto*) i prošlog vremena (*Passato prossimo*).

Modalni glagoli u prošlom vremenu.

Upitne reči: *come, a che ora, quanto, dove, come/chi, che cosa, chi, perché.*

Prilozi i priloški izrazi za vreme: *prima, poi, dopo, ieri, due settimane fa, un anno fa; di solito, ogni settimana/mese/ anno...*

(Inter)kulturalni sadržaji : istorijski događaji, epohalna otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti

Da grande vorrei diventare una scienziata./ Da grande vorrei fare il meccanico.

Cosa farai domani?/Ti va di venire in piscina con me? Certo! Chiediamo anche a Paolo? Lo chiami tu?

Quanto spesso vai in piscina? Ci vado due volta alla settimana.

Quando sarà la tua festa di compleanno?/ Domani avrò lezione di ballo.

Stasera finisco il mio compito./Devo studiare molto perché domani abbiamo il test di italiano.

Zamenice za direktni objekat (*Pronomi diretti*).

Buduće vreme (*Futuro semplice*): najfrekventniji glagoli.

Upotreba sadašnjeg vremena za buduću radnju.

Priloška upotreba rečice *si*.

Prilozi i priloški izrazi za vreme: *domani, sabato prossimo, la settimana prossima...*

(Inter)kulturalni sadržaji : pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom; tradicija i običaji.

Ho caldo/freddo/fame/sete.../Ti faccio un panino? Vuoi un po' di acqua? Sì, grazie!

Mi piace leggere e dipingere./ Ragazzi, cosa vi piace fare nel tempo libero?

Non mi sento bene. Ho mal di testa/gola/stomaco./ Sono molto stanca.

Vorrei andara a casa./ Ho paura. Sono nervoso.

Andrei al cinema, ma non posso perché devo studiare.

Mi piacerebbe fare il giro del mondo.

Prendi una medicina. Va' dal dottore. Riposati!/ Alzati!/ Fa' un po' di sport!

Stai all'aria aperta!/ Non ti preoccupare! Tutto andrà bene!

Andiamo al cinema!/Perché non facciamo una pausa?/

State attenti! Non parlate! Fate i compiti!

Che peccato! Che bello! Mi dispiace tanto!

Imperativ (drugo lice jednine i množine).

Glagol *piacere*.

Kondicional sadašnji (*Condizionale presente*)

Povratni glagoli u imperativu (najfrekventniji).

Prilozi za način (*molto, tanto, bene, male*).

(Inter)kulturalni sadržaji : mimika i gestikulacija; interesovanja, hobi, zabava, razonoda, sport i rekreacija

Scusa, sai dov'è la libreria? Devi andare dritto e girare a destra dopo il semaforo./ È a destra, dietro l'angolo/accanto alla posta. Attraversa la piazza e vedrai la libreria. / Gira a destra e va' sempre dritto.

ISKAZIVANJE PROSTORNIH
ODNOSA I UPUTSTAVA ZA
ORIJENTACIJU U PROSTORU

*Scusi, sa dov'è la stazione ferroviaria? È di fronte al cinema.
Dove sono i miei quaderni? Sono sul banco./Sotto la sedia c'è un gatto.
Fra il tavolo e la sedia c'è lo zaino.
Vado in biblioteca./ Sono da Paolo./ La borsa è sul tavolo.*

Imperativ.

Prilozi za mesto (*qui, lì, là, giù, su*).

Predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa (*in, su, da, tra/fra, dietro, davanti, lontano, vicino, di fronte a...*).

Preposizioni articolate.

Upitni prilog: *dove*.

C'è/ci sono.

(Inter)kulturalni sadržaji : javni prostor; tipičan izgled mesta; geografske karakteristike naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika; idiomatska/metaforička upotreba predložkih izraza.

Spingere. Tirare./ Spegnere il cellulare. È vietato parcheggiare! Si prega di non buttare carte e rifiuti per terra!

Dovresti studiare di più!

Permesso, posso entrare?/ Posso uscire?/ Potresti chiudere la porta, per favore?/ Puoi/Può ripetere, per favore!/ Come, scusi?/ È libero questo posto?/ Mi dispiace, è occupato.

Ragazzi, fate silenzio!

Vietato l'accesso! Vietato fumare! Divieto di pesca.

Non posso uscire perché devo finire il compito di casa. / Gino non può venire perché non si sente bene.

Modalni glagoli za izražavanje dozvole, zabrane, pravila ponašanja i obaveze.

Imperativ.

Kondicional modalnih glagola za izražavanje dozvole, zabrane, pravila ponašanja i sl.

(Inter)kulturalni sadržaji : ponašanje u kući, školi i na javnim mestima; značenje znakova i simbola.

Di chi è questa bici? È di Laura./ È tuo questo libro? No, è di Marco./ Questo zaino è mio.

Hai un dizionario? Sì, ce l'ho. No, non ce l'ho.

Luigi non ha il biglietto per il concerto.

Konstrukcija za iskazivanje pripadnosti.

Pitanja sa *di chi*.

Rečca *ci* u izrazima *ce l'ho, ce l'abbiamo...*

Prisvojni pridevi i zamenice.

Pokazni pridevi.

Određeni i neodređeni član.

Negacija.

Upitna intonacija.

(Inter)kulturalni sadržaji : odnos prema svojoj i tuđoj imovini.

Che cosa ti piace fare nel tempo libero? Nel tempo libero mi piace/preferisco...perché.../ Il mio film preferito è.../

Ti piace il nuoto?/ Ti piace nuotare?/ Mi piacciono i libri gialli perché...

Non mi piace/piacciono... perché...

IZRICANJE DOZVOLA,
ZABRANA, UPOZORENJA,
PRAVILA PONAŠANJA I
OBAVEZA

IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I
POSEDOVANJA

IZRAŽAVANJE DOPADANJA I
NEDOPADANJA

A chi piace/piacciono...

Quando ero più piccola mi piaceva tanto disegnare.

Non mi è piaciuto il film. Ti è piaciuta la pizza?

Glagol *piacere* u sadašnjem i prošlom vremenu.

Nenaglašenje lične zamenice u funkciji indirektnog objekta (*pronomi indiretti: mi, ti,ci,vi, le/gli*).

(Inter)kulturalni sadržaji : umetnost, književnost za mlade, strip, muzika, film, sport.

Secondo me/Per me/ è importante avere un animale a casa. Secondo me/Per me/dobbiamo aiutare Marco.

È vero. / È sbagliato.

Hai ragione./ Non è vero. Sbagli. (Non) sono d'accordo con te. Non ci credo.

IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA

Izražavanje mišljenja indikativom (*Secondo me/Per me...*).

Nenaglašenje lične zamenice u funkciji indirektnog objekta (*pronomi indiretti: mi, ti,ci,vi, le/gli*).

(Inter)kulturalni sadržaji : poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.

Quante persone ci sono (al parco)? Ci sono tre persone che leggono il giornale. Ci sono dei bambini che giocano a calcio...

Belgrado ha quasi 2 milioni di abitanti.

Quanto costa un chilo di mele?

Vorrei due etti di prosciutto cotto, grazie./ Vorrei un po' di pane, grazie.

Compriamo del pane, delle patate e dell'uva./ Quante mele vuole,

signora? Ne prendo due chili, grazie./ Quanta frutta mangi? Ne mango poca.

Quante matite hai comprato? Ne ho comprate tre.

Hai mangiato tutte le caramelle? Sì, le ho mangiate tutte.

Scusi? Possiamo ordinare? Per me una pizza Napoletana e per la ragazza una cotoletta con le patatine.

Che numero porta? Che taglia porti?

Il grattacielo è alto più di 500 metri.

Oggi è il 9 novembre 2018.

IZRAŽAVANJE KOLIČINE,
DIMENZIJA I CENA

Upitni pridev /prilog: *quanto//a/e*.

Partitivan član.

Ne partitivo.

Slaganje prošlog participa sa zamenicama u funkciji direktnog objekta i partitivnom zamenicom (La concordanza del participio passato con i pronomi diretti e con la particella *ne*).

Prilozi za količinu: *poco/molto/tanto;un po'* .

Osnovni brojevi preko 1000.

(Inter)kulturalni sadržaji : društveno okruženje; valute ciljnih kultura; pravopisne konvencije pri razdvajanju hiljada, kao i celih od decimalnih brojeva; konvencije u izgovoru decimalnih brojeva; metrički i nemetrički sistem mernih jedinica.

NEMAČKI JEZIK

Komunikativna funkcija

Jezički sadržaji

Hallo/Servus/Grüß Gott Sarah, wie geht es dir? Guten Tag, Frau

POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE
SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/DAVANJE
OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI I
DRUGIMA

Bauer, wie geht es Ihnen? Danke, (mir geht es) sehr gut/prima/ nicht schlecht. Leider schlecht. Es geht.

Ich freue mich, dich kennen zu lernen. Freut mich!

Es war schön. Ich hoffe, dich wiederzusehen.

Bis bald! Bis dann!

Ist Marion dein Vor- oder Nachname? – Mein Vorname.

Und wie ist dein Nachname? – Kruggel.

Seit wann leben sie in Deutschland? Sie sind vor 20 Jahren nach Deutschland gekommen./ Sie leben seit 20 Jahren hier in Bamberg.

Wofür interessierst du dich? – Meistens für Sport, aber auch für Musik. Ich spiele Gitarre. Diese Gitarre habe ich bekommen, als ich 12 Jahre alt war.

Er spielt gut Gitarre, obwohl er nicht die Musikschule besucht hat.

Das sind meine Schulfreunde Maja und Philip. Wir trainieren jeden Tag/ zweimal pro Woche/ montags und freitags zusammen Judo im Sportverein „Spartak“. Samstags nehmen wir an Wettbewerben teil.

Das ist Herr Baumgartner, mein neuer Nachbar. Er ärgert sich über die Kinder, wenn sie neben seinem Auto Ball spielen.

Ličnezamenice

Upitne reči (wer, woher, wo, wohin, wie...).

Određeni i neodređeni član.

Prilozi za vreme, mesto i način

Pravilno i nepravilno poređenje prideva i priloga (gern, gut, viel)

Sadašnje i prošlo vreme (perfekt i preterit pomoćnih i modalnih glagola).

Najfrekventniji glagoli sa predložnom dopunom

Zavisno-složene rečenice (wenn, als, dass, ob, w-Wörter?, obwohl)

(Inter)kulturelne sadržaji : ustaljena pravila učtive komunikacije;

imena i nadimci; rodbina, porodični odnosi i rodbinske veze.

Osobnosti gradova i oblasti u zemljama nemačkog govornog područja.

Beschreib deine neue Mathelehrerin. Wie sieht sie aus? – Sie ist groß und schlank, hat rote lockige Haare und wunderschöne grüne Augen. Sie ist sehr gut und kann gut mit Schülern umgehen.

Wie ist er? – Fleißig, zuverlässig, ordentlich, humorvoll und hilfsbereit.

Wer ist der Junge, der neben Maria steht? Das ist Markus, den ich unlängst kennen gelernt habe.

Fast food ist ungesund. Pommes sind zu fett und zu salzig.

Trotzdem esse ich sie gern.

Dein Zimmer ist aber schön gemütlich. Es ist groß und hell, modern eingerichtet. Das Sofa, das in der Ecke steht, ist sehr bequem. Am besten gefällt mir der Balkon und der Blick von hier oben.

Wie hat es dir der Film gefallen? Ich finde ihn ziemlich/ sehr/ total langweilig, das habe ich nicht erwartet.

Meine Stadt ist klein, sie liegt am See und ist von Bergen umgeben. Sie ist für schöne bewaldete Umgebung bekannt.

OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA,
MESTA, POJAVA, RADNJI, STANJA I
ZBIVANJA

Serbien ist so groß wie Österreich, aber Deutschland ist viel größer als Serbien und Österreich. Ist Russland am größten?
Imenice.

Ličnezamenice

Upitne reči (*wer, woher, wo, wohin, wie, welcher, welche, welches, was für ein...*).

Određeni i neodređeni član – upotreba.

Prilozi za vreme, mesto i način i pojačavanje osobina (*ganz, ziemlich, total, furchtbar, schrecklich...*)

Pravilno i nepravilno poređenje prideva i priloga (*gern, gut, viel*)
Pridevska promena sa članom.

Sadašnje i prošlo vreme (perfekt i preterit).

Relativne rečenice uvedene relativnom zamenicom u nominativu, genitivu, dativu i akuzativu.

(Inter)kulturni sadržaji : osobenosti naše zemlje i zemalja nemačkog govornog područja (značenitosti, geografske karakteristike i sl.)

Es ist gesund, viel Obst zu essen, Sport zu treiben.

Um wieviel Uhr treffen wir uns heute vor dem Kino? Um halb acht oder? Kommst du mit? – Du kannst den Bus Nummer 78 nehmen.

Er fährt direkt zum Kino. Dort sehen wir uns, bis dann.

Ich habe einen Praktikumsplatz in Berlin bekommen und muss Deutsch lernen, kannst du mir eine gute Sprachschule empfehlen?

Kommst du morgen zu unserer Party? – Danke für die Einladung. Leider kann ich nicht kommen, denn ich bin am Samstag bei meinen Großeltern. Sie feiern ihren Hochzeitstag./ Danke für die Einladung, ich komme gerne.

Wir gehen morgen ins Konzert. Hast du Lust mitzukommen?/ Hast du Lust auf das Konzert? – Natürlich. (Das ist ja eine) Superidee. Ich bin nicht daran interessiert.

Wollen wir schwimmen gehen? – Gerne, ich schwimme gern.

Wann denn? – Morgen um 8 Uhr hole ich dich ab.

Einverstanden/Abgemacht.

Du siehst blass aus. Du solltest in die frische Luft gehen. Wann hast du das letzte Mal dein Blutbild kontrolliert/ein Blutbild gemacht?

Sollte za davanje saveta

Modalni i pomoćni glagoli za izražavanje predloga (*möcht-, können/ könnt-, wollen, dürfen/dürft-, würd-*)

Zapovedni način

Infinitiv sa *zu* kao dopuna

Prilozi (*deshalb, darum, deswegen*)

Veznici za izražavanje uzroka (*weil, da, denn*)

(Inter)kulturni sadržaji : prikladno upućivanje predloga, saveta i poziva i reagovanje na predloge, savete i pozive.

Kannst du/Könntest du etwas langsamer/leiser sprechen? Ich verstehe dich nicht.

IZNOŠENJE PREDLOGA I SAVETA,
UPUĆIVANJE POZIVA ZA UČEŠĆE U
ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI I
REAGOVANJE NA NJIH

IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA,
OBAVEŠTENJA, IZVINJENJA,
ČESTITANJA I ZAHVALNOSTI

*Könnten Sie das Fenster aufmachen, es ist zu warm hier?
Ich bitte dich um Hilfe. Ich bitte dich, mir zu helfen.
Lass mich in Ruhe! Lass mich (bitte) ausreden!
Der Lehrer teilte mit, dass der Unterricht morgen wegen seiner
Krankheit ausfällt.
Entschuldigung! Verzeihung! Entschuldige für/die/meine
Verspätung! Tut mir leid, aber ich habe den Bus verpasst.
Anna sagt, wir sollen alle Fenster zumachen, denn am
Nachmittag kommt Gewitter.
Ich gratuliere (dir/ euch/ Ihnen) zum Jubiläum. Alles Gute!
Herzlichen Glückwunsch! Danke schön. Ich bedanke mich bei
euch für die Geschenke, die ich bekommen habe.*

Modalni glagoli i glagol *lassen* za izražavanje molbe i zahteva
(oblici indikativa i konjuktiva)

(Inter)kulturalni sadržaji: pravila učtive komunikacije, značajni
praznici i događaji, čestitanja.

RAZUMEVANJE I DAVANJE
UPUTSTAVA

*Ergänze die Sätze! Antwortet auf die Fragen! Ordne die Texte
den Fotos zu. Unterstreiche alle Adjektive.
Die Flaschen gehören in diesen Container. Diese Tabletten
solltest du dreimal täglich einnehmen. Füllen Sie dieses
Formular aus. Du solltest weniger Süßigkeiten essen und viel
Wasser trinken.
Wenn es stark regnet, musst du alle Fenster zumachen.
Wenn du fertig bist, drücke die Taste Speichern/ die
Speichertaste.*

Realnekondicionalnerečenice

Zapovedni način.

(Inter)kulturalni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom
formalnosti i situacijom.

OPISIVANJE RADNJI U SADAŠNJOSTI

*Wie lange brauchst du bis zur Schule? Ich brauche eine halbe
Stunde zu Fuß. Aber wenn ich mit dem Bus fahre, (dann) brauche
nur 10 Minuten.
Die Schüler in Indien tragen Uniformen wie die Schüler in
England, nicht wahr?
Wenn du dich nicht regelmäßig bewegst, kannst du nicht gesund
bleiben.
Mein Vater geht montags ins Schwimmbad und freitags ins
Fitnessstudio.*

Ich komme in 10 Minuten, bitte warte auf mich.

Wir leben seit 5 Jahren in dieser Wohnung.

*Er fährt für drei Wochen nach Berlin. Während er in Berlin ist,
kommen meine Großeltern zu mir zu Besuch.*

Prezent za izražavanje stalnih i uobičajenih radnji

Veznici (*wenn, während*)

Predlozi za izražavanje vremena (*in, an, um, seit, für*).

(Inter)kulturalni sadržaji : porodični život; život u školi i u širem
društvenom okruženju – nastavne i vannastavne aktivnosti;
raspusti i putovanja; tradicija i običaji.

*Es war nett von dir, dass du auf meinen Hund aufgepasst hast,
während ich beim Arzt war.*

Wo hast du gewohnt, als du Kind warst?

OPISIVANJE RADNJI U PROŠLOSTI

Hast du dieses Buch schon gelesen? – Ja, vor 3 Jahren. Nach 8 Jahren hat er aufgehört Basketball zu trainieren. Wie hast du deine Ferien verbracht? – Zuerst bin ich mit meinen Eltern ans Meer gefahren und danach habe ich eine Sprachreise nach London gemacht. Es war super. Der Erste Weltkrieg ist 1914 ausgebrochen und hat vier Jahre gedauert. Während Mileva Maric mit Albert Einstein verheiratet war, hat sie ihm viel bei der Forschung geholfen und zu seinem Erfolg beigetragen.

Perfekt i preterit pravilnih i nepravilnih glagola

Veznici *wenn, als, während, bis.*

Prilozi za hronološko ređanje događaja (*zuerst, dann, danach, schließlich*)

(Inter)kulturalni sadržaji : istorijski događaji, epohalna otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti

Ich gehe morgen zum Zahnarzt, denn ich habe starke Zahnschmerzen.

Unsere Tante Maria kommt in zwei Stunden zu uns. Ich muss noch schnell einkaufen gehen. Sie isst gern Eis.

Nach dem Studium wirst du bestimmt bei deinem Vater in der Firma arbeiten.

Ich vermute, dass er im Ausland studieren wird.

Ich glaube, der Regen hört bald auf. Ich hoffe, der Regen wird bald aufhören. Ich hoffe, dass der Regen bald aufhört. Dann können wir wandern gehen.

Was hast du am Sonntagnachmittag vor? – Nichts, ich möchte mich ein bisschen erholen.

Was wirst du Hans in Belgrad zeigen, wenn er zu Besuch kommt?

Was sind eure Pläne für das nächste Wochenende? Wir könnten einen Ausflug machen.

Prezent i futur

Konjunktiv pomoćnih i modalnih glagola

Veznici (*wenn, sobald.*)

(Inter)kulturalni sadržaji : pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom; tradicija i običaji.

Wofür interessierst du dich? Woran bist du interessiert? - Ich möchte gern Wasserski fahren. Ich würde das gern versuchen. Weißt du zufällig, wo man das lernen kann?

Ich habe keinen Hund, aber ich hätte gern einen. Dann würde ich mit ihm jeden Tag spazieren gehen/ Gassi gehen.

Hast du ein Hobby? – Eigentlich nicht, aber ich habe eine Sammlung von Postkarten von Belgrad.

Bist du müde? – Ja sehr, und es ist mir kalt. Vielleicht habe ich Fieber. – Lege dich ins Bett und nimm ein Aspirin. Gute Besserung.

Ich fühle mich ziemlich einsam, seitdem wir hierher umgezogen sind.

Warum ärgert er sich über seine Kinder? Vielleicht haben sie schlechte Noten, oder?

Ich bin von unserem Spiel enttäuscht. Das war nicht unser glücklicher Tag.

Er hat sich so gefreut, als er dieses Stipendium bekommen hat.

OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI
(PLANOVA, NAMERA, PREDVIĐANJA)ISKAZIVANJE ŽELJA,
INTERESOVANJA, POTREBA, OSETA I
OSEĆANJA

ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA I
UPUTSTAVA ZA ORIJENTACIJU U
PROSTORU

Wofür interessiert sich deine Schwester? Sie ist an Mode interessiert. Sie kauft ständig Klamotten und Modemagazine. Unser Sportlehrer war sehr stolz auf uns, als wir die Medaille gewonnen haben.

Glagoli sa predložnim objektom.

Konjunktiv za izražavanje želje

(Inter)kulturalni sadržaji : mimika i gestikulacija; interesovanja, hobi, zabava, razonoda, sport i rekreacija

Können/Könnten Sie mir sagen, wie ich zum Stadion komme? Entschuldigung, wo ist die nächste Bushaltestelle? – Gehen Sie nur geradeaus und dann die zweite Straße links.

Wo finde ich den Hauptbahnhof?

Was ist dieses weiße Gebäude gegenüber dem Rathaus?

Wir sind an der Donau vorbeigefahren.

Mein Haus ist nicht weit weg von der Bushaltestelle (entfernt).

Wo ist der Fahrkartenautomat? – Da drüben.

Das Wetter ist schön, geh raus und verbringe nicht die ganze Zeit drinnen vor dem Computer.

Kommt er aus Süddeutschland? – Ja, sein Ort ist liegt im Südwesten. Er liegt an einem wunderschönen See.

Predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa

Prilozi za izražavanje prostornih odnosa

Komparativ i superlativ prideva

Zapovedni način.

(Inter)kulturalni sadržaji : javni prostor; tipičan izgled mesta; geografske karakteristike naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika; idiomatska/metaforička upotreba predložkih izraza.

Der Schulleiter hat Handyverbot eingeführt. Wir müssen unsere Handys vor dem Unterricht ausschalten und auf dem Tisch liegen lassen. Wie sind die Regeln an deiner Schule?

Du darfst diese Grünfläche nicht betreten. Das ist nicht gestattet. An Regeln muss man sich halten.

Meine Eltern haben mir verboten, ins Konzert zu gehen, weil ich morgen einen Mathetest schreibe.

In Deutschland wird der Müll getrennt und das musst du berücksichtigen, solange du in Deutschland lebst.

Rauchen verboten. Tiere füttern ist nicht erlaubt! Eintritt gesperrt! Lass mich schlafen! Lass uns in Ruhe!

Zucker ist nicht erlaubt, während du diese Diät hältst.

In der Bibliothek muss man leise sein.

Zapovedni način

Modalni glagoli za izražavanje dozvole, zabrane, pravila ponašanja i prisustvo/odsustvo obaveze

Lassen + infinitiv.

(Inter)kulturalni sadržaji : ponašanje u kući, školi i na javnim mestima; značenje znakova i simbola.

Wessen Schultasche ist das? – Peters, denke ich. Er sitzt hier.

Gehört das Auto Marions Vater? Gehört das Auto dem Vater von Marion?

IZRICANJE DOZVOLA, ZABRANA,
PRAVILA PONAŠANJA I OBAVEZA

IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I
POSEDOVANJA

*Das ist meine Sonnenbrille.
Er ist der Onkel meines besten Freundes/ von meinem besten
Freund.
Ist das dein Fahrrad? – Ja, (es ist) meins. Du kannst es haben
und fahren, wenn du willst.
Der Pulli gefällt mir sehr, ich muss ihn haben.
Mir passt die Größe dieser Bluse nicht.
Der Roman „Die Brücke über die Drina“, dessen Autor Ivo Andrić
ist, hat den (größten) Preis bekommen.*

Saksonski genitiv sa imenicom u jednini i množini
Prisvojni determinativi
Genitiv
Pitanja sa Wessen?
(Inter)kulturelne sadržaji : odnos prema svojoj i tuđoj imovini.

IZRAŽAVANJE DOPADANJA I
NEDOPADANJA

*Was machst du in deiner Freizeit am liebsten? – Skaten.
Mir gefällt dieser Song sehr. Der Sänger ist einfach Spitze.
Ich finde Schwimmen sehr gesund.
Ich mag Skilaufen, ich freue mich immer über die Winterferien,
wenn wir in die Berge fahren.
Ich liebe Tiere. Deshalb helfe ich oft in einem Tierheim.
Was macht dir Spaß? - Basteln
Sie genießt, wenn sie ihren Morgenkaffee auf der Terrasse trinkt.
Meine Schwester mag lieber Cola als Fanta. Und du?
Was bevorzugst du? Hörbücher oder gedruckte Bücher?
Ich habe meine Tante gern. Sie ist sehr lieb.*

Pridevska promena
Poređenje prideva
Pitanja sa Wie? Welcher, welche, welches? Was für ein?
(Inter)kulturelne sadržaji : umetnost, književnost za mlade, strip,
muzika, film, sport.

IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA

*Ich denke/meine/glaube/vermute, dass Fast Food der Gesundheit
schaden kann. Ich finde, Fast Food kann auch schmecken.
Ich teile auch deine Meinung. Meiner Meinung/Ansicht nach gibt
es in Deutschland das beste Brot.
Ist Novak nicht unser erfolgreichster Sportler? Doch / Da teile ich
nicht deine Meinung.
Paris ist die schönste Metropole, nicht wahr?
Ich finde ihren Rock zu kurz. Findest du (es) auch?
Wer gewinnt das Spiel, was denkst/glaubst du?
Ich finde das Kleid nicht so schön, obwohl es so teuer ist.
Er sagt, dass ihm der neue Mathelehrer gut gefällt. Nur weiß er
noch nicht, ob er streng ist.*

Veznici dass, w.-Wörter?, ob, obwohl
(Inter)kulturelne sadržaji : poštovanje osnovnih normi
učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.

*Wie viele Einwohner hat Belgrad? Etwa 1,7 Millionen.
Der Rhein ist mehr als 1200 m lang.
Wie hoch ist das höchste Gebäude der Welt? – 829 Meter, das
ist ein Wolkenkratzer in Dubai.
Wie groß bist du? – 1,87.
Er wohnt im fünften Stock.*

IZRAŽAVANJE KOLIČINE, DIMENZIJA
I CENA

Wie weit ist Novi Sad von Belgrad entfernt? – Ich denke, 80km.
Wie groß ist deine Wohnung? – Die Grundfläche beträgt 76
Quadratmeter.
Was brauchst du für diesen Kuchen? – 250 Gramm Mehl, 10 Eier,
eine Tafel Schokolade.
Osnovni brojevi preko 1000
Mernejedinice
Upitne reči, kombinovane sa *wie wie groß, wie weit, wie hoch...*
(Inter)kulturni sadržaji : društveno okruženje; valute ciljnih
kultura; metrički i nemetrički sistem mernih jedinica.

RUSKI JEZIK

Komunikativna funkcija

Jezički sadržaji

POZDRAVLJANJE I
PREDSTAVLJANJE SEBE I
DRUGIH I
TRAŽENJE/DAVANJE
OSNOVNIH INFORMACIJA
O SEBI I DRUGIMA

Privet, Oja! Kak dela? Normalno.
Éto moya podrugá Liliá. Ona priehala iz Belgrada, iz Serbii. Gde ona budet žít? U menjá. Ona budet u nas v gostjáh. Rasskaži mne o sebe/ o svoeï sem'je! Já rodilsjá/ rodilas' v Rossii, v gorode Omsk. A ty gde rodilsjá? Moya sem'ja malen'kaja. A tvoja? V moeï sem'je: papa, mama i mladšii brat. Moju mamu zovut Elena. Eï 42 goda. Mama po professii ékonomist, no seïčas domohozjáka. Moeogo otca zovut Roman. Emu 46 let. On rabotaet programmistom v meždunarodnoï kompanii. Já tože hoču stat' programmistom. Moju sestru zovut Oksana. Ona starše menjá na tri goda. U menjá est' dva dvoúrodnyh brata i dve dvoúrodnyh sestry.
Já učus' v vos'mtom klasse i zanímajúсь v muzykal'noï škole. Ty govoriš' porusski? Skol'ko let ty učiš' russkii jazyk?
Množina imenica na -ья (*brat-brat'ja, drug-druz'ja*)
Prisvojne zamenice
Upitne zamenice *kto, čto* (promena)
Konstrukcije za izražavanje posesivnosti (potvrdne i odrične)
Promena osnovnih brojeva do 20 (posebne odlike broja *odin*)
Povratni glagoli
Prosti nepromenljivi komparativ
(Inter)kulturni sadržaji : ustaljena pravila učtive komunikacije; rodbina, porodični odnosi i rodbinske veze;
Moya mama srednego rosta, očeň strojnaá. Volosy u neë ryžie, slegka volnistyje i ne dlinnye - do pleč. Glaza zelënye i bolšie. A kogda mama smeëtsjá, to na űečkah u nee pojavljútsjá jatocki. Guby u mamy tonkie, nežno rozovogo cveťa. Kogda mama kuda-to sobiraetsjá i nanosit makijaž, ona pol'zuetsjá jarko krasnoï pomadoï. Ešče u mamy očeň prijatnyï golos. Ona govorit' vsegda tiho i laskovo.
Moya podrugá vysokaja i strojnaá. Volosy u neë dlinnye, počti po roas, i čërnye. Mne očeň nraivtsjá, kogda ona zapletaet svoi volosy v kosu, éto tak krasivo. Brovi i resnicy u neë tože čërnye, a glaza golubye i jasnye, kak nebo.
Papa čut' vyše srednego rosta, sportivnogo telosloženiá. On sil'nyï, smel'nyï, umnyï, vežliv'nyï, zaboliv'nyï, vysokii, krasiv'nyï i mudryï.
Mý s roditeljami i sestrou živëm v dvuhkomnatnoï kvartire. Ona na četvërtom étaže dvenadcat'étažnogo doma.
Moya strana Serbija nebolšaja, no krasivaja. Moï rodnoï gorod – Belgrad. On stolica i sam'nyï krupnyï gorod Serbii i odin iz naibolee drevnih gorodov Evropy. Pervye poselenija na ego territorii datirúotsjá vremenem

OPISIVANJE BIĆA,
PREDMETA, MESTA,
POJAVA, RADNJI, STANJA I
ZBIVANJA

существования археологической культуры Винча. Белград долгое время находился под игом Османской империи.
Моя подруга Ira из России, из Омска. Омск – второй по численности населения в Сибири и восьмой в России. Этот город расположен на слиянии рек Иртыш и Омь.
Омск – один из крупнейших городов России.
С приходом марта лучи солнца начинают чаще пробиваться сквозь тучи.
Кое-где ещё можно заметить лёд. В апреле погода становится теплее.
Худшая погода зимой – это снег с дождём.
Моя самая любимая погода – лето.
Мой самый любимый писатель Ivo Andrić. Он получил Нобелевскую премию по литературе.
У меня невысокая температура, но я себя чувствую очень плохо. У меня, наверно, грипп.

Imenice *мать* i *доць*. Promena.

Neodređene zameničke reči složene sa zameničkom osnovom *кое-*

Neodređene zameničke reči sa postfiksom *-to* (*что-то, чеѹ-то, как-то, куда-то, какой-то, где-то*)

Zamenice *самый, сам*. *Дом стоит у самой реки.*

Složeni promenljivi superlativ (*самый / наиболее высокий*)

Prosti promenljivi superlativ (*высочайший, красивейший...*)

Neodređenokoličinski brojevi: *много, немного...*

Priloška odredba za pravac izražena predlozima *skvozь / че́рез* s akuzativom (*skvozь тучи, че́рез лес...*)

(Inter)kulturni sadržaji : osobenosti naše zemlje i Rusije (kulturne, istorijske, geografske karakteristike, nacionalna obeležja i sl.); Znamenite ličnosti Srbije i Rusije.

Даваѹ встретимся у стании метро «Цветной бульвар». Ребята, приглашаю вас на экологическую пешеходную экскурсию. Сбор группы в 14.00 у главного входа.

Сегодня я вас научу пользоваться дополнительной литературой. Давайте начнём!

Для того чтобы сделать презентацию, достаточно просто открыть пауэр-поинт. Теперь давайте займёмся созданием слайдов. Над созданием проекта вы будете работать совместно дома. Каждый из вас будет обсуждать задачи, делиться файлами.

Мы просто попросили его присоединиться к нашей танцевальной группе. Он согласился.

Сначала внимательно прочитайте текст, а потом ответьте на вопросы!

Учитель сказал, что важно думать о здоровом питании и поэтому мы старались избегать фастфудов.

Во второй половине урока класс делится на две команды и играет в разные игры: в футбол, в баскетбол или в волейбол.

Друзья мои, приглашаю вас к себе на ужин. Не отказывайтесь, пожалуйста. Не съест ли нам по мороженому? Предлагаю устроить вечеринку с мороженым в этот знойный летний день.

Nepromenljive imenice (*метро, такси...*)

Imenice *pluralia tantum* – *люди, дети*.

Imenice sa sufiksima *-ёнок, -онok*.

Zapovedni naćin.

Odredbeni prilozhi vremena i kolićine

Neodređenokoličinski brojevi (*несколько, мало, немного...*)

IZNOŠENJE PREDLOGA I
SAVETA, UPUĆIVANJE
POZIVA ZA UĆEŠĆE U
ZAJEDNIĆKOJ AKTIVNOSTI
I REAGOVANJE NA NJIH

Upitni iskazi bez upitne reči. Intonacija.

Upitne rečenice sa formalnom negacijom (*Ты не хочешь прийти к нам?*)

(Inter)kulturni sadržaji : prikladno upućivanje predloga, saveta i poziva i reagovanje na njih.

Prošu vas slediti za instrukcijami.

Вы не можете мне помочь? Prošu vas pomoč' mne!

Poprobujte rešiti etot primer samostojatel'no. Zapolnite pustye mesta, ispol'zuya dannye cifry: 1, 3, 5, 7. Čem različajutsja ete risunki?

Izvinite za opozdanie, my byli u direktora.

Izvinite za opozdanie, vznikli sročnye dela/ užasny probki na dorogah.

Вы можете звонить по этому номеру. Zvonok besplatnyj. Možete zvonit' mne v lyboe vremja.

Mama poprosila nas s bratikom pomoč' ej pomot' poly.

Kto-nibud', pomogite, človeku ploho!

Nečego rasskat'. Mne ne s kem posovetovat'sja.

Obeca'j, čto nikomu ne skažeš'.

Tebe ne povezlo. Bol'she sčast'ja v sledujuščij raz.

Mne hočetsja idti. Hočetsja uiti.

V Rossii zarabotala gorjačaja linija po zaščite životnyh.

Vot i zakončilsja naš zimnij proekt! Hočetsja skazat' ogromnoe spasibo vsem, kto aktivno učastvoval. Hočetsja podelitsja s vami svoimi uspehami.

Spasibo ot vsej duši!

Blagodarju Vas za ljubov'!

Spasibo za učastie, my s blagodarnost'ju prinimaem vašu pomoč'. Spasibo za pomoč' v trudnye momenty.

Udači!

Zapovedni način

Kratki pridevi (*Я согласен с вами...*)

Zameničke reči sa postfiksom *-nibud'*

Odričnezamenice *nekogo, nečego* i zamenički prilozhi *negde, nekuda, nekogda, nezačem*)

Konstrukcije *мы с тобой, нас с тобой...*

Potencijal za izražavanje predloga, želja (u prostoju rečenici): *Я хотела бы...*

Razlika u upotrebi predloga u srpskom i ruskom jeziku.

(Inter)kulturni sadržaji: pravila učtve komunikacije, značajni praznici i događaji, čestitanja.

Pridumaite i rasskažite kakuju-nibud' zabavnuju i smešnuju istoriju.

Poprobui nauiti otvet sredi pohožih voprosov!

Skažite, eto pišetsja slitno ili razdel'no?

Izvinite, ja ne rasslyšal, povtorite ešče raz, požalušta!

Я ploho govoryu po-russki, požalušta, govoryte pomedlennee.

Povtorite, požalušta, v kakom vy nomere proživaete, ja ne rasslyšal vas.

Kak nauiti faul, kotoryj skačali iz Interneta, na kompjutere? Čto eto za fauly? Eto audio-knigi?

Вы можете posetit' naš sajt, a takže naši stranicy v socialnyh setjah.

Skažite, požalušta, kak prigotovit' pельmeni?

Srok godnosti produkta...

Instrukcija po primeneniju...

Prinmaite tabletki za polčasa do edy s bol'sim količestvom židkosti.

Zapovedni način.

Upitne zamenice (*kto, čto, kakoj, kotoryj*)

IZRAŽAVANJE MOLBI,
ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA,
IZVINJENJA, ČESTITANJA,
ŽELJA I ZAHVALNOSTI

RAZUMEVANJE, DAVANJE I
TRAŽENJE UPUTSTAVA

OPISIVANJE RADNJI U
SADAŠNJOSTI

Prisvojna upitna zamenica *Что? Сья? Съё? Съи?*

Upitna zamenička konstrukcija *Что за + akuz.?* u značenju *Какой + akuz.?*
(*Что за фаул? Какой фаул?*)

Pokazne i određene zamenice *tot, тот, сам, весь*.

(Inter)kulturni sadržaji: pravila učtve komunikacije u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom.

Vesnoй всё в природе зеленеет и цветёт.

Я думаю, что ты ошibaемся.

Мы живём в Москве с прошлого месяца, но мы неплохо знаем город.

Utrom Andreй спешит в школу. Отец едет на завод на машине. Lena idёт на почту.

Tuda on обычно летает на самолёте, а обратно – ездит на поезде.

Я встаю в 7 часов утра и заправляю постель. Иду мыться и завтракаю. После завтрака я одеваю школьную форму и иду в школу. В 14 часов возвращаюсь домой, а потом обедаю до 14.30. После этого немного отдыхаю. Я сама готовлю ужин. В 11 вечера я ложусь спать.

Тебе idёт этот цвет.

Idут занятия.

Idёт дождь.

Сегодня idёт «Спящая красавица».

Vedi себя хорошо!

Kуда вы нас ведёте?

Преподаватель ведёт занятие.

Mне всегда везёт.(вести/vezти).

Он бегаёт по лесу.

Я предпочитаю ездить на поездах.

Andreй едет в спортклуб играть в шахматы.

Po radio сообщают о штормовых порывах ветра.

Zavtra nado usilitь trenirovki.

Это компьютерная программа, которая помогает делать Kartu slov.

Govoriшь ему одно и то же десять раз, а он не понимает.

Ot teбя кофе не дождётсяся.

Zimой поздно рассветаёт и рано темнеет.

Mне хочется чаю. Её не хочется спать.

Ob этом много пишут.

Partitativni genitiv (*stakan чая/чаю, кусок сахара/saharu*)

Razlike u upotrebi glagolskog vida u ruskom i srpskom jeziku

(*rekomendovatь* – preporučivati/preporučiti; *doručkovati* – *zavtrakatь/pozavtrakatь*)

Razlike u upotrebi povratnih glagola u ruskom i srpskom jeziku (*igratь* –

igrati se *otdyhatь* – odmarati se; *ošibatься* – grešiti, *ostavatься* – ostajati)

Sadašnje vreme glagola sa neregularnom konjugacijom (*estь, hotetь, bežatь*).

Glagolikretanja.

Predložko-padežne konstrukcije sa značenjem društva (*Maša živёт u roditelю. Večerom idём k družьям v gosti.*)

Određenezamenice: *весь, каждый, всякий*.

Uopštenolične rečenice.

Bezlične rečenice.

Neodređenične rečenice.

(Inter)kulturni sadržaji : porodični život; život u školi i u širem okruženju – nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja; tradicija i običaji;

OPISIVANJE RADNJI U
PROŠLOSTI

Rassvelo.

Nam ne udalos' vstretit'sya.

Okazalos', čto oni sosedi.

Moj papa bral menja na rybalku.

Mama včera obnyala menja.

Letom my kupalis' v rečke s druž'jami, a zimoi my katalis' na sankah. My igrali v raznye igrы.

Ona mne očeny ponravilas'.

Koncert zakončilsja v 7 večera.

Anna prinjala duš segodnja utrom.

Počemu ona plakala včera?

Počemu ty opozdal?

Babuška priehala iz derevni.

Sergej vdrug vstal i podošel k oknu.

Otec nakanune večerom priehal iz komandirovki.

Esli by ty učilsja horošo, vse byli by dovol'ny. Ja hotela by tancevat'.

Istorija Sankt-Peterburga načalas' v 1703 godu. V 1712 godu v Sankt-

Peterburg iz Moskvy pereehal ves' carskiy dvor i gorod stal novoi stolicej

Rossijskoj imperii. Na tron vzošel staršij syn Pavla, vnuk Ekateriny Velikoj

- Aleksandr I. Okolo 900 dnei i nočei prodolžalas' blokada Leningrada.

Belgrad osnovali kel'tы. Zatem im vladeli rimljane, vizantijsy, avary, slavjane.

Hristofor Kolumb soveršil četyre ekspedicii v Novyj svet.

Učenyj Dmitrij Ivanovič Mendeleev otkryl periodičeskiy zakon himičeskih elementov.

S 1999 goda Zemfira vypustila šest' studijnyh albumov. Zemfira okazala bol'soe vlijanie na tvorčestvo molodyh grupp.

Milena Pavlovič Barili v Amerike zanimalas' kommerčeskim dizaenom.

.

Bezlične rečenice.

Prošlo vreme glagola kretanja s prefiksom i bez prefiksa.

Prošlo vreme glagola.

Neodređenolične rečenice.

Potencijal.

Prilozi i priloške odredbe za vreme.

(Inter)kulturni sadržaji : istorijski događaji, epohalna otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti;

V Belgrade budut stroit' metro.

On skoro kupit novyj velosiped.

Ja pojdu na progulku, kogda sdelaju domašnju rabotu.

Oni poedut za gorod na sledujučej nedele.

V ponedeljnik ja uedu.

Rossija gotovitsja k Olimpiade v Soči.

Ty budeš smotret' serial segodnja?

U nih v ponedeljnik budet odin ili dva uroka ruskogo jazyka?

Ja ne budu s nim razgovarivat' na etu temu.

Vyryeš so mnoj čašečku kofe?

Zavtra ja priedu v aeroport, kupju bilet, vyryu čašečku čaja v kafe i poleču v Moskvu.

Ja posmotriu film segodnja večerom.

Nadja budet učitsja igrat' na gitare.

K koncu sentjebra ona budet zdes' žit' uže 7 let.

Zavtra v 6 večera ona budet igrat' v kompjuternye igrы.

Kompanija postroit novyj gostiničnyj kompleks v Moskve.

Ja napišu tebe pismo segodnja večerom. Ja budu pisat' tebe pisma každyj den'.

OPISIVANJE BUDUĆIH
RADNJI (PLANOVA,
NAMERA, PREDVIĐANJA,
MOGUĆNOSTI I

VEROVATNOĆE)

день.

В это время на следующей неделе я буду загорать на Ялте.

Я похудею за 5 месяцев на 20kg.

Мне придется много работать.

Я не буду этого делать. Я помогу тебе. Не закроешь ли дверь?

Если я нарисую картину, я дам её тебе.

Buduće vreme.

Prefiksalnigliagolikretanja.

Bezlične rečenice.

Neodređenolične rečenice.

Priloške odredbe za vreme (*Он уже уехал. Скоро будет темно. Мы уедем в деревню на лето. На следующей неделе мы поедем в Белград.*)

(Inter)kulturni sadržaji : pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom; tradicija i običaji.

Что с тобой? У меня палец болит, я упал вчера на тренировке. Давай я посмотрю. Это очень больно, наверное.

Что с Олею? Её укусила собака, она в больнице. Мы вызвали скорую помощь. Завтра у меня олимпиада по математике. Я очень волнуюсь. Не волнуйся! Всё будет хорошо!

Можно я попробую твоё пирожное? Моё совсем невкусное.

Мой компот такой невкусный.

Друзья меня очень обидели вчера. Они сказали мне, что не будут со мной больше дружить. Мне очень трудно. Я очень плохо себя чувствую.

Я себя сегодня прекрасно чувствую! У меня родилась сестрёнка!

Я очень довольна своим братом. Он сегодня занял первое место в соревновании по баскетболу.

Я всегда интересовалась модой и одеждой.

Я рада, что ты справился сегодня с контрольной по математике. Молодцы!

Мне нужно вовремя прийти.

Zapovedni način.

Modalni glagolčuvstvovat' sebya .

Glagoli *interesovat'sya, увлекаться чем* .

Kratki pridevi (*rad, доволен, способен...*)

Uzvik *Molodec! Молодцы!*

Bezlične rečenice s predikativima *можно, нужно, трудно, плохо* .

Prilozi za način: *плохо, хорошо, прекрасно*.

(Inter)kulturni sadržaji : mimika i gestikulacija; interesovanja, hobi, zabava, razonoda, sport i rekreacija.

Давай встретимся у входа в музей!

Вы не скажете, где находится Большой театр? Да, конечно. Идите прямо, когда дойдёте до банка, поверните налево в переулок. Пройдите ещё двести метров и с правой стороны вы увидите театр.

Я живу недалеко от школы.

Наш дом небольшой: из маленькой прихожей дверь справа ведёт в гостиную, дверь слева – в ванную. Из гостиной входим в кухню-столовую. Рядом с кухней-столовой – детская комната и спальня.

Над диваном в нашей гостиной висит картина. Под столом спит кошка.

Мы перешли улицу, когда загорелся зелёный свет на светофоре.

Ребёнок часто сам ходил через лес.

Напротив моей школы – книжный магазин.

Белград расположен на двух реках: Save и Дунае. У крепости Калемегдан

ISKAZIVANJE ŽELJA,
INTERESOVANJA, POTREBA,
OSETA I OSEĆANJA

ISKAZIVANJE POLOŽAJA,
PROSTORNIH ODNOSA I
UPUTSTAVA ZA

ORIJENTACIJU U PROSTORU

reka Sava vpadaet v Dunaŭ.

Predložsko-padežne konstrukcije za izražavanje mesta i pravca (*za dver'ju, u vhoda, v Dunaŭ, na dvuh rekah...*).

Prilozi za mesto i pravac.

Glagoli kretanja sa prefiksom i bez prefiksa.

(Inter)kulturni sadržaji : javni prostor; tipičan izgled mesta; geografske karakteristike naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika.

Ты должен извиниться другу, потому что это было очень дерзко.

Не надо так себя вести!

По газонам ходить нельзя!

Можно сесть рядом с вами? Можно, конечно. Нет, нельзя, к сожалению.

Можно воспользоваться твоим мобильником, пожалуйста?

Вы должны отключить свои мобильники на уроке.

Мы должны носить школьную форму.

Он не может прийти, потому что у него много работы.

Осторожно! Двери закрываются!

Животных кормить запрещено!

Курить запрещено!

Правительство должно заботиться о бездомных.

Zapovedni način.

Bezlične modalne rečenice s predikativima *можно, нельзя, надо, нужно*.

Modalna konstrukcija s rečima *dolžen/dolžna/dolžny* .

Upravni i neupravni govor. Veznici u nepravnom govoru: *потому что, что, чтобы, где, когда...*

(Inter)kulturni sadržaji : ponašanje u kući, školi i na javnim mestima; značenje znakova i simbola.

Это мой друг. А это – друг моего брата.

У моего папы есть своя фирма.

Этот дом всегда принадлежал моей семье.

Вы нам должны еще одну книгу, она у вас. Да, я принесу её на следующей неделе.

Он должен мне еще 200 динаров.

Чья это машина? Твоя? Нет, не моя, а моего брата.

Pitanja s prisvojnomo upitnom zamenicom Čeŭ.

Konstrukcije za izražavanje posesivnosti.

Opšta i posebna negacija.

Prisvojne zamenice.

Upitni iskazi bez upitne reči. Intonacija.

(Inter)kulturni sadržaji : odnos prema svojoj i tuđoj imovini.

Мне очень нравится это платье, оно на тебе так хорошо сидит.

Мне не очень понравился обед. Невкусный.

Мы сдали все экзамены. Нам так повезло!

Когда у меня есть свободное время, я люблю ходить в кино.

Мне нравится смотреть в интернете фильмы, слушать музыку. Вчера я скачала/скачал из интернета новую песню DDT.

Я обожаю летние виды спорта.

Мой любимый спорт – теннис. Мне интересно смотреть теннис.

Мне не очень нравится этот новый сериал.

Мой любимый герой из мультфильмов – крокодил Гена.

IZRICANJE DOZVOLA,
ZABRANA, UPOZORENJA,
PRAVILA PONAŠANJA I
OBAVEZA

IZRAŽAVANJE PRIPADANJA
I POSEDOVANJA

IZRAŽAVANJE DOPADANJA
I NEDOPADANJA

IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA

Glagoli *zanimаться, interesovаться* (čem).

Bezlična konstrukcija s predikativima *Mne interesno...*

Bezlična upotreba glagola *pravиться*.

Opšta i posebna negacija.

(Inter)kulturalni sadržaji : umetnost, književnost za mlade, strip, muzika, film, sport; metaforička upotreba jezika/idiomi.

Я согласен. Я тоже. Нет, я не согласен. Я тоже.

Отличная идея!

Я думаю, что в школах нужны мобильники. На уроке их можно использовать. Что ты думаешь на эту тему?

Пожалуйста, расскажи мне об этой книге. Что ты думаешь о поведении главного героя?

Как тебе кажется, кто выиграет?

Ты веришь в эти сказки?

Kratki oblici prideva *согласен* .

Bezličnerečenice: *Mne kažetsя* .

Sadašnje vreme.

(Inter)kulturalni sadržaji : poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima; metaforička upotreba jezika/idiomi.

Это в десяти минутах езды/ ходьбы отсюда.

Он купил батон хлеба, два пакета молока, банку джема и плитку шоколада.

Эта куртка в два раза дороже моей.

Сколько сахара тебе положить в чай? Две ложки, пожалуйста.

Сколько весят яблоки? Полтора килограмма.

Сколько стоят яблоки? 100 рублей за килограмм.

Сколько стоит билет на одну поездку? 45 рублей.

Никто из моих близких друзей не выиграл на соревновании.

Osnovni brojevi preko 1000.

Upotreba brojnih imenica *тысяча, million, половина* .

Neodređenokoličinski brojevima *много, мало, несколько* uz genitiv množine imenica.

Redni brojevi preko 10.

Pitanja sa *Сколько*.

Razlomački broj *полтора* .

(Inter)kulturalni sadržaji : društveno okruženje; valute ciljnih kultura.

IZRAŽAVANJE KOLIČINE,
DIMENZIJA I CENA

FRANCUSKI JEZIK

Komunikativna funkcija

Jezički sadržaji

Bonjour ! Salut ! Ça va ? Ça va bien, merci.

Tu connais Michel ? Il vient de Poitiers.

Je vous présente Monsieur Dupont. Tiens, je te présente Valérie, c'est ma meilleure amie. Moi, c'est René. Enchanté.

Où est-ce que tu es né ? Je suis né à Rennes.

Où est-ce que tu habites ? J'habite à la campagne avec mes parents. Pendant la semaine, du lundi au vendredi, je vis en internat car j'habite trop loin de mon lycée. Le week-end, je suis chez moi.

Tu as des frères ou des sœurs ? Oui, j'ai un frère jumeau. Il est mon frère aîné. Il est né trois minutes avant moi. Il s'appelle Paul. C'est ton grand-père sur cette photo, n'est-ce pas? Oui, c'est

POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE
SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/DAVANJE
OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI I
DRUGIMA

mon papi, je m'appelle comme lui. Maintenant, il a 73 ans. Malheureusement, ma grand-mère est morte. Le grand garçon blond aux yeux verts, avec un pull bleu, c'est Louis. Il s'intéresse à la musique. Qui est cette petite fille à côté de lui ? C'est sa sœur Hélène, elle est très gentille. Lucas et moi, nous habitons dans la même rue, mais nous ne sommes pas dans la même classe. Nous nous rencontrons souvent devant l'école.

Prezent glagola (računajući i povratne).

Perfekta (passé composé)

Prezentativi (c'est, ce sont).

Upitna rečenica.

Upitna morfema n'est-ce pas?

Opisni pridevi.

Naglašeni ličnezamenice.

Predlozi (pendant, de ... à, avant, devant, à côté de..., près de ..., loin de...)

Veznici: mais, et, car, comme

(Inter)kulturni sadržaji : ustaljena pravila učtve komunikacije; imena i nadimci; rodbina, porodični odnosi i rodbinske veze.

Yves est le garçon le plus grand dans ma classe. Il joue au basket. Je le vois chaque jour sur le terrain de sport.

Ma sœur ne me ressemble pas. Elle ne sort jamais. Elle ne voit personne parce qu'elle est très timide. Elle voudrait être plus ouverte comme moi. Je ressemble à notre mère. Je suis aussi curieuse qu'elle.

Elle est médecin. Il est boulanger.

Quel est ce livre sur ton bureau ? C'est le livre de français que Sarah m'a prêté.

À mon avis, dans la revue qui est devant vous, il n'y a rien d'intéressant.

Ton portable est très bon. Grâce à son mode automatique, il prend de magnifiques photos, facilement et rapidement. Celui-là est meilleur, mais il est plus cher.

Pour se relaxer, ma mère fait l'exercice suivant: d'abord, elle se met debout, le dos au mur. Puis, elle lève les bras le plus haut possible. Elle tient cette position pendant 6 secondes. Elle respire normalement. Enfin, elle se repose 6 secondes.

Le pont Alexandre III est l'un des plus beaux ponts de France qui est inauguré à l'occasion de l'Exposition Universelle de 1900.

Prezent frekventnih glagola.

Negacija (ne/ n'... pas, ne jamais, ne rien, ne personne).

Odnosne zamenice: que, qui, où

Poređenje prideva (komparativ, superlativ).

Lične zamenice u funkciji direktnog i indirektnog objekta.

Pokazne zamenice (celui, celle, ceux, celles + oblici sa -ci, -là).

Prilozi za način na – ment

Prezentativi (il y a, c'est, ce sont).

Izostavljanje određenog člana ispred naziva zanimanja.

Sredstva za iskazivanje argumenata i logičkih odnosa: d'abord,

OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA,
MESTA, POJAVA, RADNJI, STANJA I
ZBIVANJA

IZNOŠENJE PREDLOGA I SAVETA,
UPUĆIVANJE POZIVA ZA UČEŠĆE U
ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI I
REAGOVANJE NA NJIH

IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA,
OBAVEŠTENJA, IZVINJENJA,

puis/ensuite, enfin ; mais, pour + infinitif, car, parce que, grâce à
(Inter)kulturni sadržaji : osobenosti naše zemlje i zemalja
govornog područja ciljnog jezika (znamenitosti, geografske
karakteristike i sl.)

*L'examen est difficile. Je te conseille d'étudier plus
sérieusement. Tu dois/tu devrais étudier plus sérieusement.
Il faut réviser régulièrement. / Il faut que tu étudies
régulièrement.*

*Si elle a mal à la dent, elle doit aller chez le dentiste.
On peut aller chez moi si tu es libre après l'école. Ça me va ! /
Pourquoi pas ! / D'accord, et on va jouer aux jeux vidéo.
Viens voir le match chez moi si tu finis tes devoirs. J'aimerais
bien.*

*Voulez-vous essayer cette robe ? Oui, pourquoi pas ! / Oui, bien
sûr !*

*On pourrait participer à une action humanitaire cette année. C'
est une bonne idée !*

*Ça te dit / Ça te dirait d'aller au cinéma ce soir ? Parfait ! / Avec
plaisir.*

Et si on allait à la piscine? Oui. On y va !

Sois patiente ! N'ayez pas peur !

*Désolé(e). Je ne peux pas. Je suis occupé(e). J'ai un rendez-
vous. Je n'ai pas de temps, je dois étudier.*

Prezent frekventnih glagola.

Modalniglagoli: *pouvoir, devoir, vouloir.*

Buduće vreme.

Kondicional prezenta.

Imperativ.

Hipotetična rečenica – verovatni potencijal.

Konstrukcija : *(Et) si + imparfait*

Konstrukcija *il faut* + subjunktiv (glagoli 1. grupe).

Konstrukcija *il faut que* + *infinitif*

Subjunktiv/imperativ glagola *avoir* i *être* u ustaljenim izrazima.

(Inter)kulturni sadržaji : prikladno upućivanje predloga, saveta i
poziva i reagovanje na predloge, savete i pozive.

*Excusez-moi, est-ce que vous pouvez répéter ? Je n'ai pas
compris.*

Bien, merci et au revoir !

Je peux sortir, s'il vous plaît ?

*Je voudrais savoir si le centre est ouvert cet après-midi. Est-ce
que vous avez l'adresse du Centre ?*

*Bonjour Madame, pourriez-vous me dire à quelle heure ouvre le
Centre ?*

*Pourriez-vous m'expliquer ce qu'il faut faire pour participer à ce
concours ?*

Je voudrais cette revue. Celle-là, son titre est Okapi.

Promets-moi de ne rien dire à personne ! Je te promets !

*Regarde-moi! Ouvre-lui! Téléphonnez-leur! Ne sors pas tout de
suite !*

Ne me réveille pas trop tôt !

Je vous demande pardon.

Désolé(e). Je suis désolé(e).

ČESTITANJA I ZAHVALNOSTI

Ne t'inquiète pas !

Chapeau ! Bravo ! Je suis content(e) pour toi !

Je suis fier/fière de toi. Toutes mes félicitations ! Félicitations !

Je vous remercie beaucoup, Madame !

Kondicionalmodalnihglagola.

Upitna rečenica sa konstrukcijom *est-ce que* .

Lične zamenici u funkciji direktnog i indirektnog objekta.

Pokazne zamenice (*celui, celle, ceux, celles* + oblici sa *-ci, -là*).

Imperativ.

Uzvičnerečenice.

Indirektni govor (upitna rečenica)

(Inter)kulturalni sadržaji: pravila učtive komunikacije, značajni praznici i događaji, čestitanja.

Jeu de mémoire

Règles du jeu : - Mélanger les cartes et bien les ordonner face contre table. - Tour à tour, chaque élève retourne deux cartes : s' il retourne une paire, il la garde et peut rejouer.

Il faut que tu expliques tout à tes parents.

Pour trouver, il faut bien chercher.

Tu dois/ devrais faire les courses aujourd'hui.

Tu peux aller à la bibliothèque. Ils vont t'aider.

Dis-moi où est mon livre de français.

Pourriez/Pouvez-vous me dire où est la gare ?

Quand est-ce que le train part ?

Comment faire la pâte à crêpes ?

Imperativ.

Infinitiv.

Modalni glagoli.

Konstrukcija *il faut* + subjunktiv (glagoli 1. grupe).

Konstrukcija *il faut* + infinitiv.

Upitna rečenica.

Indirektni govor (upitna rečenica)

(Inter)kulturalni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom.

Tu vas à Nice? Non, j'en viens. Tu vas souvent à la campagne? J'y vais chaque été.

Le père lit son journal et la mère prépare le petit-déjeuner.

J'étudie le français depuis trois ans.

Le mercredi, je fais du tennis.

Quand je veux organiser une fête, je choisis d'abord une date et je réserve un endroit. Ensuite, je fais une liste d'invités. Je prépare des invitations toute seule parce que j'adore dessiner.

Enfin, je choisis la nourriture et la musique.

Je suis en retard, c'est pourquoi je prends un taxi.

Je vous appelle pour réserver parce que nous voulons passer trois jours dans votre hôtel.

Connaissez-vous les différentes traditions de Noël en France ?

En Lorraine, on célèbre la Saint-Nicolas depuis plus de 1000 ans. Le Saint Nicolas, protecteur des enfants et de la Lorraine, distribue dans la nuit du 5 au 6 décembre des friandises aux

RAZUMEVANJE, DAVANJE
UPUTSTAVA

OPISIVANJE RADNJI U SADAŠNJOSTI

OPISIVANJE RADNJI U PROŠLOSTI

enfants sages.

Prezent frekventnih glagola.

Negacija (*ne/ n'... pas, ne jamais, ne rien, ne personne*).

Predlozi i predložki izrazi (*à côté de, chez, depuis*).

Priloške zamenice (*en, y*).

Prilozi.

Prilozi za mesto (*ici, là*).

Sredstva za iskazivanje argumenata i logičkih odnosa: *d'abord, puis/ensuite, enfin ; mais, pour + infinitif, grâce à, c'est pourquoi, parce que*

(Inter)kulturalni sadržaji : porodični život; život u školi i u širem okruženju – nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja; tradicija i običaji.

Nous sommes arrivés il y a trois jours.

Je n'ai jamais été chez eux.

Hier, c'était dimanche, je me suis réveillé à 10 heures.

Il est né à Genève, mais il a grandi à Lyon.

Il s'est trompé à cause de moi. Je suis désolé.

Elle a réussi grâce à ses amis.

J'écoutais de la musique quand soudain Pauline est entrée.

Quand mes parents étaient petits, l'ordinateur n'existait pas.

Quand j'avais vingt ans, j'étais étudiant. Je n'étudiais pas beaucoup.

J'aimais faire la fête. Un jour, tout a changé.

Les frères Lumière ont inventé le cinéma.

Napoléon Bonaparte était le premier empereur des Français. Il est né en Corse.

Astérix et Obélix ont vécu dans un petit village gaulois et ils ont lutté contre les Romains.

Perfekat (*passé composé*).

Imperfekat.

Negacija (*ne/ n'... pas, ne jamais, ne rien, ne personne*).

Predlozi i predložki izrazi (*il y a*).

Prilozi.

Vremenska rečenica: *quand*.

Sredstva za iskazivanje argumenata i logičkih odnosa: *d'abord, puis/ensuite, enfin ; mais, grâce à, à cause de, parce que*

(Inter)kulturalni sadržaji : istorijski događaji, epohalna otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti.

Quand est-ce qu'on part? Il demande quand on part. Je pars dans deux jours.

Nous finirons notre projet dans dix jours.

D'abord, je vous présenterai le plan de mon exposé ; ensuite, je parlerai de quelques exemples intéressants ; enfin, je vous proposerai une petite discussion.

Si mes parents me laissent partir, je viendrai avec toi.

S'il fait beau demain, on va à la piscine.

Si j'avais du temps libre, je sortirais ce soir.

Qui va jouer les personnages ? Qui va participer à ce spectacle ?

C'est Pierre qui va le faire.

OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI
(PLANOVA, NAMERA, PREDVIĐANJA)

Cette année, je vais faire plus de sport et je vais aller à un atelier de peinture.

Je crois qu'il va neiger demain.

Je suis sûr que tu réussiras.

Prezent frekventnih glagola.

Futur simple.

Futur proche.

Negacija (*ne/ n'... pas, ne jamais, ne rien, ne personne*).

Predlozi: *dans* + vremenska odrednica

Hipotetične rečenice – verovatni i mogući potencijal.

Sredstva za iskazivanje argumenata i logičkih odnosa: (*tout*) *d'abord, puis/ensuite, enfin*

(Inter)kulturalni sadržaji : pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom; tradicija i običaji.

Bonne chance! Bon courage! Bon appétit!

Qu'est ce que tu veux faire plus tard? Je désire être chanteur.

J'aimerais être célèbre. Je voudrais voyager partout dans le monde.

Je voudrais un café, s'il vous plaît.

J'espère que tu viendras ce soir à la fête.

Cette robe me plaît. Ces robes me plaisent. Quelle jolie robe!

Ce film m'intéresse. Ces acteurs m'intéressent.

Ce film est ennuyeux. Ce film est nul!

Je m'intéresse à la musique.

Je trouve ça intéressant. Je ne trouve pas ça intéressant.

Cet exercice est trop difficile. J'ai besoin de votre aide.

Ça me fait plaisir de te revoir!

J'aime le thé. Je n'aime pas le café.

Tu as réussi, je suis très content! Je suis contente pour toi.

Elle n'est pas venue, c'est dommage!

Prezent frekventnih glagola.

Kondicional prezenta frekventnih glagola.

Uzvičnarečenica.

Negacija.

(Inter)kulturalni sadržaji : mimika i gestikulacija; interesovanja, hobi, zabava, razonoda, sport i rekreacija.

Où est mon sac? Elle demande où est son sac.

Vous ne pouvez pas rester ici.

J'ai des voisins au-dessous de mon appartement qui sont trop bruyants.

Pouvez-vous me montrer la gare sur le plan, s'il vous plaît?

Elle habite près de l'école. Son école est à côté de la boulangerie.

Ma ville est située à 75km au nord de Belgrade.

Le Musée national se trouve dans le centre-ville, en face du Théâtre national.

Elle habite à Subotica, dans le nord de la Serbie, à la frontière avec la Hongrie.

Le tunnel du Mont-Blanc relie Chamonix en France et Courmayeur en Italie.

Ils se promènent au bord de la mer.

Indirektno pitanje.

ISKAZIVANJE ŽELJA, INTERESOVANJA,
POTREBA, OSETA I OSEĆANJA

ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA I
UPUTSTAVA ZA ORIJENTACIJU U
PROSTORU

IZRICANJE DOZVOLA, ZABRANA,
PRAVILA PONAŠANJA I OBAVEZA

Relativne zamenice (*qui, que, où*).

Osnovni brojevi.

Strane sveta.

Prilozi za mesto (*ici, là*).

Predlozi (*à, de, en, au-dessous de, près de, à côté de, en face de, au bord de...*)

(Inter)kulturalni sadržaji : javni prostor; tipičan izgled mesta; geografske karakteristike naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika.

Tu peux inviter tous les copains. Maman me dit que je peux inviter tous mes copains à mon anniversaire.

Je t'interdis de sortir ce soir.

Tous mes amis vont au cinéma, mais pas moi. Mon papa ne me permet pas.

Ne lui dis rien!

Tu dois apprendre beaucoup cette semaine.

Il faut respecter la nature.

Cherche une poubelle pour jeter les bouteilles vides !

Il ne faut pas allumer le feu.

Il ne faut pas jeter des ordures.

Il est interdit de fumer ici.

N'ouvrez pas le livre pour le moment !

Ne pas ouvrir les fenêtres. Ne pas se pencher.

Assez ! Ça suffit !

On ne fait pas de bruit ici.

Prezent frekventnih glagola.

Modalni glagoli.

Imperativ.

Infinitiv.

Indirektni govor – izjavne rečenice (uvodni glagol u prezentu).

Konstrukcija *il faut / il ne faut pas* + infinitiv.

Lične zamenice u funkciji indirektnog objekta.

Negacija.

Uzvičnerečenice.

(Inter)kulturalni sadržaji : ponašanje u kući, školi i na javnim mestima; značenje znakova i simbola.

A qui est cette moto? C'est celle de mon grand frère.

C'est à moi. Ils sont à vous.

Il est à toi, ce portable rouge, n'est-ce pas ? Non, pas du tout, il est à cette dame-là. J'ai laissé le mien à la maison.

J'ai fait ma valise. Tu as fait la tienne ?

J'ai une grande maison.

Qui est le propriétaire de ce restaurant ? Ce restaurant appartient à mon oncle Pierre.

Prezent frekventnih glagola.

Prezentativi (*c'est, ce sont*).

Naglašenedličnezamenice.

Prisvojni pridevi i zamenice.

Upitna morfema *n'est-ce pas?*

IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I
POSEDOVANJA

IZRAŽAVANJE DOPADANJA I
NEDOPADANJA

Negacija.

Konstrukcija za iskazivanje pripadnosti.

(Inter)kulturalni sadržaji : odnos prema svojoj i tuđoj imovini.

C'est toi que j'aime. Je l'aime comme un frère.

Le frère de Mia aime jouer au Scrabble.

Comme c'est joli ! Comme sa robe est belle ! Quel beau film !

J'aime la poésie, mais je préfère les BD. Je déteste la science fiction.

J'adore faire du ski.

Tu as aimé le film ? Non, il ne me plaît pas.

Quel est ton acteur préféré ? Mon acteur préféré est ...

Konstrukcija za naglašavanje (c'est... que).

Upitna rečenica.

Uzvičnarečenica.

Negacija.

(Inter)kulturalni sadržaji : umetnost, književnost za mlade, strip, muzika, film, sport.

Je suis d'accord avec lui. Je pense que non. Je crois que tu n'as pas raison. Je trouve qu'il s'est trompé.

Qu'est-ce que vous pensez ? Je ne suis pas sûr, mais je pense qu'il faut attendre encore un peu.

Qu'est-ce que tu en penses ? Quelle est ton opinion ? Je crois que Marc n'est pas coupable.

Ce n'est pas juste! Ce n'est pas bien !

C'est possible / impossible / incroyable / inacceptable.

À ton avis, quelle équipe a mieux joué? Selon/Pour moi, c'est l'équipe de mon école.

À mon avis, il n'est pas possible de terminer tout en cinq minutes.

Je propose une autre solution.

Prezent frekventnih glagola.

Izrazi: *selon...*, *pour...*, *à mon avis*

Naglašaneličnezamenice.

Upitna rečenica.

Objekatska rečenica – glagoli mišljenja (indikativ).

Negacija.

(Inter)kulturalni sadržaji : poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.

Novi Sad est une grande ville? C'est la plus grande ville de la Voïvodine avec presque 300.000 habitants.

La France compte près de 67 millions d'habitants.

Combien de crayons avez-vous acheté? J'ai acheté deux crayons.

Tu as mangé tous les gâteaux ? Oui, je les ai mangés.

Ça coûte combien ? Ces baskets coûtent combien ? Ils coûtent 40 euros. Merci ! Au revoir !

Je voudrais un kilo de pommes et un litre de lait. Voilà ! Ça fait combien ? 11,30 € trente. 11 euros 30 centimes ? C'est cher !

Cette tour fait plus de 500 mètres de haut.

Nous habitons au cinquième étage.

IZRAŽAVANJE KOLIČINE, DIMENZIJA
I CENA

*Cette année je suis en 8ème.
J'ai autant d'amis que toi.
Il a plus de temps libre que moi.*
Osnovni brojevi preko 1000.
Redni brojevi.
Partitivni član.
Partitivno *de*.
Komparacija.
Lične zamenice u funkciji direktnog objekta.
Upitna rečenica.
Prezentativi (*voilà, c'est*).

(Inter)kulturalni sadržaji : društveno okruženje; valute ciljnih kultura; pravopisne konvencije pri razdvajanju hiljada, kao i celih od decimalnih brojeva; konvencije u izgovoru decimalnih brojeva; metrički i nemetrički sistem mernih jedinica.

ŠPANSKI JEZIK

Komunikativna funkcija

Jezički sadržaji

*Hola, Buenos días, Buenas tardes / noches, Adiós, Hasta luego
Bienvenido/a. –(Muchas) gracias.*

Hola, ¿qué tal? –(Muy) bien. Y tú, ¿qué tal?

Hola, ¿cómo estás? –(Muy) bien, gracias, ¿y tú?

Buenos días, ¿cómo está? –(Muy) bien, ¿y usted?

lengua escrita: Querido/a + nombre

Querido Pedro: Te escribo... Saludos, Manolo /

Un abrazo, Manolo

Conversación telefónica: Oye. / Oiga. / –¿Sí? / ¿Dígame?

Te presento a +

Mira, te presento a mi hermano Paco.

Te presento a Elena. Es una amiga mía. Nos conocemos desde primero y vamos juntas al aula de teatro de nuestra escuela.

Te presento al señor Mesa. Es nuestro profesor de español.

Hola, encantado/a. / Mucho gusto.

¿Cómo te llamas? ¿Cuántos años...? ¿Con quién...? ¿Dónde...?

¿De dónde eres? ¿Qué haces? ¿A qué te dedicas?

Me llamo Mónica. Tengo trece años y vivo con mi padre. Él es de Grecia. Se mudó a Serbia cuando tenía veinte años. Ahora trabaja en el departamento de informática de una compañía local.

Pozdravi (¡Hola! ¡Buenos días! ¡Buenas tardes! ¡Buenas noches!

¡Hasta luego! ¡Adiós! ¡Chao! ¿Qué tal? ¿Cómo está(s)?)

Indikativ presenta

Pitanja (*qué, quién/es, con quién, cómo, dónde, de dónde, cuándo, cuánto, cómo, alguna vez*)

Lične zamenice, naglašene i nenaglašene

Pokazne zamenice

Prisvojni pridevi

Brojevi

(Inter)kulturalni sadržaji : ustaljena pravila učtive komunikacije

POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE
SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/DAVANJE
OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI I
DRUGIMA

OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA,
MESTA, POJAVA, RADNJI, STANJA I
ZBIVANJA

IZNOŠENJE PREDLOGA I SAVETA,
UPUĆIVANJE POZIVA ZA UČEŠĆE U
ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI I
REAGOVANJE NA NJIH

(usmene, pisane, elektronske); imena i nadimci; rodbina, porodični odnosi i rodbinske veze; način na koji predstavljamo sebe ili nekog drugog u našoj zemlji i u (nekim) zemljama španskog govornog područja.

¡Qué divertido / aburrido / bonito / interesante...!

¡Qué divertido es jugar al fútbol! ¡Qué interesante es este libro!

¿De qué color es?

¿Cómo es? –Es igual / diferente / parecido / típico / regular.

La blusa es azul. Es de algodón.

El libro es más interesante que la película. / El libro es tan bonito como la película.

La paella está muy rica.

Está un poco triste, quizá ha recibido una mala noticia.

Glagol ser za trajnu karakteristiku; estar za opis stanja; najfrekventniji pridevi koji menjaju značenje uz ser/estar (aburrido, cansado, rico).

¡Qué... + adjetivo!

Imenice (zajedničke, vlastite); pravopis – veliko slovo

Odsustvo člana uz imena profesija, funkcije, nacionalnosti (*Es profesora de español.*)

Pridevi – rod, broj i slaganje sa imenicama; položaj prideva.

joven, mayor, anciano; adulto (edad)

antiguo, moderno

bonito, feo, bueno, malo, fuerte, débil

colores; color claro/oscuro; redondo, cuadrado

de madera / piel / plástico / metal / tela / papel / cristal (material)

rico, bueno, malo (comida)

Komparativ prideva (*más...que, menos...que, tan...como*);

komparativ najčešćih nepravilnih prideva (*mejor, peor, mayor, menor*).

(Inter)kulturni sadržaji : osobenosti naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika (klima, biljni i životinjski svet, istorijske i kulturne znamenitosti, značajne ličnosti).

Quédate en casa, estás cansado. Puedes descansar / echarte una siesta.

Tienes que dormir más.

Es necesario hacer un poco de ejercicios todos los días.

¿Vamos a salir? –Sí, vale. / Vale, ¿por qué no?

¿Vienes al club? ¿Quedamos el miércoles? ¿Quedamos en mi casa? –Sí, vale, de acuerdo.

Entonces, ¿vienes con nosotros? –Sí, vale. / No sé, bueno...

¿Por qué no jugamos al fútbol?

Te invito a mi fiesta.

¿Vienes a mi casa? –Sí, pero más tarde. / Bueno, vale, pero más tarde. / No, lo siento. Me siento mal. Otro día.

¿Quieres zumo? –Sí, gracias. / Gracias, está muy rico pero no quiero más.

¿Quieres zumo? –Sí, gracias. / Gracias, está muy rico pero no quiero más.

¿Quieres zumo? –Sí, gracias. / Gracias, está muy rico pero no quiero más.

ir a + inf.

invitar, quedar

Suprotne rečenice (pero...)

Uzročne rečenice (porque...)

(Inter)kulturalni sadržaji : prikladno upućivanje predloga, saveta i poziva i reagovanje na predloge, savete i pozive; norme učtivosti (npr. prilikom poseta i sl); aktivnosti kojima se podstiče zdrav život u našoj zemlji i u (nekim) zemljama španskog govornog područja.

¿Puedo abrir la ventana? –Sí, sí, ábrela. / Sí, claro. / Perdona, pero estoy resfriado.

¿Puedo escuchar el texto otra vez? No he entendido todas las palabras.

¿Podéis escribir la redacción otra vez? Mirad las correcciones y consultad los comentarios, por favor.

Dejad de pelear y hablad con calma. Quiero escuchar las dos versiones del problema.

¿Dónde está el libro del español? –No sé, no me acuerdo dónde lo he puesto. –Pues, búscalo.

¿Puedes darme un vaso de agua? / ¿Me das un vaso de agua? Tengo sed. –Aquí tienes. –(Muchas) gracias. – De nada.

¿Puedes prestarme tu libro de ejercicios? –Claro, te lo traigo mañana.

¿Te puedo pedir un favor? –Sí, sí, claro. / Vale. / Bueno, vale.

Perdona, ¿puedes ayudarme? –Sí, con mucho gusto. / Bueno, no sé. / Lo siento, no puedo. Tengo que trabajar.

Lo siento mucho. / Perdona. / Siento llegar tarde.

¡Enhorabuena! / ¡Muy bien! / (Muchas) felicidades.

¡Feliz cumpleaños! / ¡Felicidades!

¡Felices fiestas!

Suerte. Buen viaje. Felices vacaciones. Buen provecho. / ¡Que aproveche! –(Muchas) gracias.

poder, querer + inf.

Lične zamenice – COD (*me, te, lo, la, nos, os, los, las*), COID (*me, te, le, nos, os, les*); redosled nenaglašenih ličnih zamenica za direktni i indirektni objekat

Imperativ u potvrdnom obliku za drugo lice jednine i množine; upotreba nenaglašenih ličnih zamenica uz imperativ

Indirektno upućivanje molbe *No entiendo la tarea* (=možete li da mi objasnite?)

Intonacija

Año Nuevo, Nochevieja, Navidad, Pascua

(Inter)kulturalni sadržaji: pravila učtive komunikacije, značajni praznici i događaji, čestitanja.

Por favor, abrid el libro por la página 67. Vamos a hacer la actividad tres. Organizad grupos de tres personas y analizad el primer diagrama.

¿Dónde está el taller de pintura? –Baja las escaleras y luego coge el pasillo de la izquierda. Allí está.

¿Cómo puedo preparar una tortilla española? –Ahora te explico...

Imperativ u potvrdnom obliku za drugo lice jednine i množine;

IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA,
OBAVEŠTENJA, IZVINJENJA,
ČESTITANJA I ZAHVALNOSTI

RAZUMEVANJE, DAVANJE I
TRAŽENJE UPUTSTAVA

upotreba nenaglašenih ličnih zamenica uz imperativ
(Inter)kulturalni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom; priprema hrane u našoj zemlji i (nekim) zemljama španskog govornog područja.

*Vivo aquí desde hace tres años. Mi escuela está muy cerca y necesito solo cinco minutos para llegar desde casa. Sin embargo, a veces llego tarde porque no me despierto a tiempo...
 Empieza a trabajar a las nueve. Termina de trabajar a las cuatro.
 ¿Cómo vienes a clase? –A pie. / En autobús.
 ¿Haces deporte? –Sí, tres veces por semana. Practico natación. / No, nunca.
 ¿Qué hace Manolo? –Hace los deberes. –Hm, no los hace; está hablando por teléfono.
 Cuando voy a otro país, me gusta probar los platos típicos.
 No sé explicar el problema muy bien. No conozco mucho esta aplicación.*

OPISIVANJE RADNJI U SADAŠNJOSTI

Prezent indikativa
 Glagolske perifraze estar + gerundio; soler + gerundio; empezar a + infinitivo; terminar de + infinitivo
 desde... hasta; antes de... después de; en este momento; durante desde hace
 todos los meses/años/fines de semana; todo el tiempo
 Zavisne vremenske rečenice u indikativu
 Odsustvo člana (*Escribe libros. Bebe agua.*)
 Lične zamenice – COD (*me, te, lo, la, nos, os, los, las*)
(Inter)kulturalni sadržaji : porodični život; život u školi i u širem okruženju; raspusti i putovanja; tradicija i običaji.

*¿Has estado en España alguna vez? –No, nunca. / Sí, fui a España cuando tenía cinco años. / No, todavía no.
 Ya has visitado el Museo Nacional, ¿verdad? –Claro que sí. / Todavía no.
 ¿Cómo has hecho la tarea? –Muy despacio. Me ha ayudado mi hermano mayor. Me ha explicado tres ejemplos.
 Vengo de Madrid, acabo de llegar.
 ¿Dónde estuviste? Todos nos fuimos hace dos horas. –Fui a la plaza, esperé un cuarto de hora, pero no vi a nadie. –Es un malentendido, nos reunimos enfrente del museo.
 El jueves hubo un taller de escultura. Vinieron todos de la clase. Y lo pasamos muy bien.
 ¿Qué tal el viaje? –Muy bien. Fuimos a Nis y visitamos la fortaleza. Hizo buen tiempo y paseamos mucho. La comida fue estupenda.
 Cristóbal Colón llegó a América en 1492. Su viaje duró varios meses...
 ¿Te cuento una cosa? – Sí, claro. –Hace tres semanas, Mónica me mandó un mensaje...*

OPISIVANJE RADNJI U PROŠLOSTI

Složeni perfekat (*pretérito perfecto*): particip pravilnih glagola i najfrekventnijihnepravilnihglagola
 esta mañana / tarde / noche / semana, este mes, este año; ya; todavía no; alguna vez

durante

Imperfekat za opisivanje prošlih radnji

Vremenska rečenicacuando era / cuando tenía ... años

Prosti perfekat (pretérito indefinido) u osnovnom značenju:

pravilni i frekventni nepravilni glagoli

hace ... días/semanas/meses/años; hace mucho tiempo

fecha, en + año

Glagolska perifraza acabar de + infinitivo

(Inter)kulturalni sadržaji : istorijski događaji, epohalna otkrića, važnije ličnosti iz prošlosti i njihov značaj za savremeno doba; način života sada i nekada u našoj zemlji i (nekim) zemljama španskog govornog područja.

¿Qué vais a hacer el sábado? –Vamos a celebrar el cumpleaños de nuestra amiga.

Este fin de semana vamos a preparar una sopresa para mi mejor amigo.

El jueves vamos a ir al cine. ¿Quieres venir? –Sí, claro. ¿A qué hora nos vemos? / ¿A qué hora vamos a quedar? – A las siete, ¿te parece? –Perfecto.

El año que viene viajaré a Madrid. Estaré allí hasta septiembre.

Prezent indikativa za izražavanje buduće radnje

Glagolska perifraza ir a + inf.

Buduće vreme (*futuro simple*)

esta tarde/noche/semana, este mes/año

la semana/el mes/el año que viene

hasta

(Inter)kulturalni sadržaji : pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom; slobodno vreme; planiranje i dogovaranje u našoj zemlji i (nekim) zemljama španskog govornog područja.

¿Quieres comer / salir / descansar? ¿Te gustaría comer / salir / descansar? –Me gustaría quedarme en casa.

¿Qué queréis hacer mañana? –Nos gustaría ir al campo.

Estoy (muy) bien / mal / enfermo / cansado...

Me duele el estómago... Me duelen los pies.

Necesito un poco de agua. –Aquí la tienes.

Tengo dolor de cabeza... Necesito descansar.

Estoy contento / preocupado / nervioso / (bastante/muy) enfadado / triste...

¡Uf! Por fin llegamos a casa.

Određeni član (*me duele la cabeza vs. tengo dolor de cabeza;*

**me duele mi cabeza)*

me/te/le/nos/os/les gustaría za učtivo upućivanje pitanja/molbe
querer, necesitar

ser / estar

(Inter)kulturalni sadržaji : mimika i gestikulacija; interesovanja, hobi, zabava, razonoda, sport i rekreacija.

¿Dónde está tu casa? –Cerca del museo.

OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI
(PLANOVA, NAMERA, PREDVIĐANJA)

ISKAZIVANJE ŽELJA,
INTERESOVANJA, POTREBA, OSETA I
OSEĆANJA

ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA
I UPUTSTAVA ZA ORIJENTACIJU U
PROSTORU

Para ir al zoo, hay que seguir todo recto. Cruza la calle y coge la primera calle a la derecha. Allí está.

¿La sala de biología? –Baja las escaleras y luego coge el pasillo de la izquierda. Allí está.

El centro comercial está a las afueras de la ciudad.

Hay 100 metros desde la escuela hasta mi casa.

Para llegar al museo, hay que andar dos o tres kilómetros.

Había cuatro sillas alrededor de la mesa. Encima de la mesa había una botella de plástico y cuatro vasos.

dentro (de), fuera (de), debajo (de), encima (de), delante (de), detrás (de), enfrente (de), alrededor (de), en/a las afueras (de) desde, hasta

subir, bajar, andar, caminar, pasear, correr, pasar por, seguir, cruzar, girar, coger (la primera/segunda/tercera calle)

Određeni ćlan; ćlan *el* ispred naglašenog *a-* (el aula / las aulas)

(Inter)kulturalni sadržaji : lićni prostor; javni prostor (sadržaji, organizacija) u našoj zemlji i (nekim) zemljama španskog govornog područja.

¿Podemos acampar aquí? –Sí, podéis. / No, está prohibido.

Hay que comprar los billetes antes de subir al autobús.

Tienes que hacer los deberes a tiempo.

Tienes que estudiar. –Hoy no tenemos que estudiar, estamos de vacaciones.

Cuidado, hace mucho calor. Tienes que ponerte crema solar.

Está lloviendo, llévate el paraguas.

Ten cuidado. ¡Cuidado!

¡Socorro! ¡Ayuda!

Modalni glagoli za izražavanje dozvole, zabrane, pravila ponašanja i obaveze

(Inter)kulturalni sadržaji : ponašanje u kući, školi i na javnim mestima; znaćenje znakova i simbola; transport.

¿De quién es este perro? –Es mío.

¿De quién son esos libros? –Son de mi padre.

Tiene (un) perro.

¿de quién es / son...?

Prisvojni pridevi i zamenice

Odsustvo ćlana za izražavanje pripadanja: **Tiene el perro.*

(Inter)kulturalni sadržaji : odnos prema svojoj i tuđoj imovini; kućni ljubimci.

¿Qué te gusta / interesa? –Me interesa mucho la historia. / (A mi) me gusta mucho viajar en tren.

¿Qué te gusta hacer en tu tiempo libre?

¿Qué tipo de deporte te gusta? –Odio el deporte... / Me encantan todos... / Me gustan los deportes de equipo.

No me interesa nada el fútbol.

¿Qué estación del año prefieres, verano o invierno? –Me gusta más el verano que el invierno.

Me gusta más jugar al tenis que verlo en televisión.

¿Cuál es tu comida preferida?

¿Quiénes son tus escritores preferidos?

IZRICANJE DOZVOLA, ZABRANA,
UPOZORENJA, PRAVILA PONAŠANJA
I OBAVEZA

IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I
POSEDOVANJA

IZRAŽAVANJE DOPADANJA I

NEDOPADANJA

¿Qué prefieres: ir al parque o quedarte en casa?
 ¿Cuál prefieres: el zumo de naranja o de manzana? –Me da igual.
 / Cualquiera, me gustan los dos.
 ¡Qué interesante!

gustar, encantar, interesar, preferir

Određeni član uz glagole *gustar, encantar, apetecer; jugar al tenis; tocar la guitarra*

Neodređene zamenice

(Inter)kulturalni sadržaji : umetnost, književnost za mlade, strip, muzika, film, sport.

¿Te parece...? ¿Qué te parece...? ¿En tu opinión...?
 Para mí, es muy importante pasar tiempo en la naturaleza. ¿Y para ti? ¿Qué crees?

¿Qué tal la prueba? –Es demasiado fácil/difícil.

¿Qué tal la novela? –No está mal. –Para mí está muy bien. Me gustan los personajes, son muy interesantes. –¿Por qué lo dices? –Porque son...

La película es estupenda, ¿verdad? –Sí, para mí también. / Sí, estoy de acuerdo. / Sí, es verdad, pero dura mucho. / No me ha gustado mucho porque prefiero un final realista. Este es poco creíble.

Es mejor ir a escuela por la mañana. –No estoy de acuerdo. Prefiero dormir más por la mañana. / Depende. Si prefieres dormir por la mañana, es difícil levantarse cada día a las siete.

creer, parecerle, (no) estar de acuerdo, (no) tener razón

Izražavanjemišljenja indikativom

Naglašene lične zamenice posle predloga

Uzročne rečenice u indikativu (porque...)

Pogodbene rečenice u indikativu (si...)

(Inter)kulturalni sadržaji : poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.

¿Hay alguna farmacia en esta calle? –Sí, hay una. / No, no hay ninguna.

¿Hay leche? –No, no hay. No hay nada en la nevera.

¿Cuántas personas vinieron? –Había más de diez personas.

Necesito 200 gramos de jamón. –Aquí tiene. –Muchas gracias. Y ¿cuánto vale, por favor?

Quiero cambiar dinares por euros.

¿Cuánto vale un billete de ida y vuelta?

¿Cuántos kilómetros hay a Madrid? –Demasiados.

¿Qué distancia hay entre la escuela y el parque? –Muy poca, unos 100 metros.

Mi ciudad tiene 250.000 habitantes. Tiene más o menos 50.000 habitantes.

Brojevi preko 1000

Redni brojevi do deset

Neodređeni član za izražavanje približne količine (*Vale unos 20 euros.*)

todo el mundo

botella de, vaso de, barra de, paquete de, caja de, lata de

IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA

IZRAŽAVANJE KOLIČINE,
DIMENZIJA I CENA

tallagrande/pequeña/mediana
demasiado, mucho
centímetro(s), metro(s), kilómetro(s); gramo(s), kilo(s); litro(s);
metro(s) cuadrado(s)
(Inter)kulturalni sadržaji : društveno okruženje; hrana; merne
jedinice; novac.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje program prema potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu sastav odeljenja i karakteristike učenika, tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže, udžbenike i druge nastavne materijale, kao i resurse i mogućnosti lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda, komunikativnih funkcija i preporučenih jezičkih aktivnosti, nastavnik kreira svoj godišnji (globalni) plan rada na osnovu koga će kasnije razviti operativne planove. Ishodi su definisani za kraj razreda i usmeravaju nastavnika da ih operacionalizuje na nivou jedne ili više nastavnih jedinica imajući u vidu nivo postignuća učenika. Ishodi se razlikuju, tako da se neki mogu lakše i brže ostvariti, dok je za većinu ishoda potrebno više vremena, različitih aktivnosti i načina rada. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo koje ne određuje sadržaje predmeta i zato se sadržajima u udžbeniku pristupa selektivno i u skladu sa predviđenim ishodima. S obzirom na to da udžbenik nije jedini izvor znanja, nastavnik treba da uputi učenike na druge izvore informisanja i sticanja znanja i veština.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Komunikativna nastava **jezik** smatra sredstvom komunikacije. Stoga je i program usmeren ka ishodima koji ukazuju na to šta je učenik u komunikaciji u stanju da razume i produkuje. Tabelarni prikaz nastavnika postepeno vodi od ishoda preko komunikativne funkcije kao oblasti do **preporučenih jezičkih aktivnosti i sadržaja** u komunikativnim funkcijama koje u nastavi osposobljavaju učenika da komunicira i koristi jezik u svakodnevnom životu, u privatnom, javnom ili obrazovnom domenu. Primena ovog pristupa u nastavi stranih jezika zasniva se na nastojanjima da se dosledno sprovode i primenjuju sledeći stavovi:

- ciljni jezik upotrebljava se u učionici u dobro osmišljenim kontekstima od interesa za učenike, u prijatnoj i opuštenoj atmosferi;
- govor nastavnika prilagođen je uzrastu i znanjima učenika;
- nastavnik treba da bude siguran da je shvaćeno značenje poruke uključujući njene kulturološke, vaspitne i socijalizirajuće elemente;
- bitno je značenje jezičke poruke;
- znanja učenika mere se jasno određenim relativnim kriterijumima tačnosti i zato uzor nije izvorni govornik;
- s ciljem da unapredi kvalitet i obim jezičkog materijala, nastava se zasniva i na socijalnoj interakciji; rad u učionici i van nje sprovodi se putem grupnog ili individualnog rešavanja problema, potragom za informacijama iz različitih izvora (internet, dečiji časopisi, prospekti i audio materijal) kao i rešavanjem manje ili više složenih zadataka u realnim i virtuelnim uslovima sa jasno određenim kontekstom, postupkom i ciljem;
- nastavnik upućuje učenike u zakonitosti usmenog i pisanog koda i njihovog međusobnog odnosa;
- svi gramatički sadržaji uvode se induktivnom metodom kroz raznovrsne kontekstualizovane primere u skladu sa nivoom, a bez detaljnih gramatičkih objašnjenja, osim, ukoliko učenici na njima ne insistiraju, a njihovo poznavanje se vrednuje i ocenjuje na osnovu upotrebe u odgovarajućem komunikativnom kontekstu.

Komunikativno-interaktivni pristup u nastavi stranih jezika uključuje i sledeće kategorije:

- usvajanje jezičkog sadržaja kroz ciljano i osmišljeno učestvovanje u društvenom činu;
- poimanje nastavnog programa kao dinamične, zajednički pripremljene i prilagođene liste zadataka i aktivnosti;

- nastavnik treba da omogući pristup i prihvatanje novih ideja;
- učenici se posmatraju kao odgovorni, kreativni, aktivni učesnici u društvenom činu;
- udžbenici predstavljaju izvor aktivnosti i moraju biti praćeni upotrebom dodatnih autentičnih materijala;
- učionica je prostor koji je moguće prilagođavati potrebama nastave iz dana u dan;
- rad na projektu kao zadatku koji ostvaruje korelaciju sa drugim predmetima i podstiče učenike na studiozni i istraživački rad;
- za uvođenje novog leksičkog materijala koriste se poznate gramatičke strukture i obrnuto.

Tehnike/aktivnosti

Tokom časa se preporučuje dinamično smenjivanje tehnika/aktivnosti koje ne bi trebalo da traju duže od 15 minuta.

Slušanje i reagovanje na naloge nastavnika na stranom jeziku ili sa audio zapisa (slušaj, piši, poveži, odredi ali i aktivnosti u vezi sa radom u učionici: crtaj, seci, boji, otvori/zatvori svesku, itd.).

Rad u parovima, malim i velikim grupama (mini-dijalozi, igra po ulogama, simulacije itd).

Manuelne aktivnosti (izrada panoa, prezentacija, zidnih novina, postera i sl).

Vežbe slušanja (prema uputstvima nastavnika ili sa audio-zapisa povezati pojmove, dodati delove slike, dopuniti informacije, selektovati tačne i netačne iskaze, utvrditi hronologiju i sl).

Igre primerene uzrastu.

Klasiranje i upoređivanje (po količini, obliku, boji, godišnjim dobima, volim/ne volim, komparacije...)

Rešavanje „problem-situacija“ u razredu, tj. dogovori i mini-projekti.

„Prevođenje“ iskaza u gest i gesta u iskaz.

Povezivanje zvučnog materijala sa ilustracijom i tekstom, povezivanje naslova sa tekstom ili pak imenovanje naslova.

Zajedničko pravljenje ilustrovanih i pisanih materijala (planiranje različitih aktivnosti, izveštaj/dnevnik sa putovanja, reklamni plakat, program priredbe ili neke druge manifestacije).

Razumevanje pisanog jezika:

- uočavanje distinktivnih obeležja koja ukazuju na gramatičke specifičnosti (rod, broj, glagolsko vreme, lice...);
- odgovaranje na jednostavnija pitanja u vezi sa tekstom, tačno/netačno, višestruki izbor;
- izvršavanje pročitanih uputstava i naredbi;
- ređanje činjenica logičkim ili hronološkim redosledom.

Pismeno izražavanje:

- pronalaženje nedostajuće reči (upotpunjavanje niza, pronalaženje „uljeza“, osmosmerke, ukrštene reči i slično);
- povezivanje kraćeg teksta i rečenica sa slikama/ilustracijama;
- popunjavanje formulara (prijava za kurs, nalepnice npr. za prtljag);
- pisanje čestitki i razglednica;
- pisanje kraćih tekstova.

Uvođenje dečije književnosti i transponovanje u druge medije: igru, pesmu, dramski izraz, likovni izraz.

Predviđena je izrada **dva** pismena zadatka u toku školske godine.

STRATEGIJE ZA UNAPREĐIVANJE I UVEŽBAVANJE JEZIČKIH VEŠTINA

S obzirom na to da se ishodi ostvaruju preko aktivnosti jezičke komunikacije, važno je da se one u nastavi stranih jezika permanentno i istovremeno uvežbavaju. Samo tako učenici mogu da steknu jezičke kompetencije koje su u skladu sa zadatim ciljem.

Stoga je važno razvijati strategije za unapređivanje i uvežbavanje jezičkih veština.

Slušanje

Razumevanje govora je jezička aktivnost dekodiranja doslovnog i implicitnog značenja usmenog teksta; pored sposobnosti da razaznaje fonološke i leksičke jedinice i smislaone celine na jeziku koji uči, da bi uspešno ostvario

razumevanje učenik treba da poseduje i sledeće kompetencije:

- diskurzivnu (o vrstama i karakteristikama tekstova i kanala prenošenja poruka),
- referencijalnu (o temama o kojima je reč) i
- sociokulturnu (u vezi sa komunikativnim situacijama, različitim načinima formulisanja određenih govornih funkcija i dr).

Težina zadataka u vezi sa razumevanjem govora zavisi od više činilaca:

- od ličnih osobina i sposobnosti onoga ko sluša, uključujući i njegov kapacitet kognitivne obrade,
- od njegove motivacije i razloga zbog kojih sluša dati usmeni tekst,
- od osobina onoga ko govori,
- od namera s kojima govori,
- od konteksta i okolnosti – povoljnih i nepovoljnih – u kojima se slušanje i razumevanje ostvaruju,
- od karakteristika i vrste teksta koji se sluša, itd.

Progresija (od lakšeg ka težem, od prostijeg ka složenijem) za ovu jezičku aktivnost u okviru programa predviđena je, stoga, na više ravni. Posebno su relevantne sledeće:

- prisustvo/odsustvo vizuelnih elemenata (na primer, lakšim za razumevanje smatraju se oni usmeni tekstovi koji su praćeni vizuelnim elementima zbog obilja kontekstualnih informacija koje se automatski upisuju u dugotrajnu memoriju, ostavljajući pažnji mogućnost da se usredsredi na druge pojedinosti);
- dužina usmenog teksta;
- brzina govora;
- jasnost izgovora i eventualna odstupanja od standardnog govora;
- poznavanje teme;
- mogućnost/nemogućnost ponovnog slušanja i drugo.

Čitanje

Čitanje ili razumevanje pisanog teksta spada u tzv. vizuelne receptivne jezičke veštine. Tom prilikom čitalac prima i obrađuje tj. dekodira pisani tekst jednog ili više autora i pronalazi njegovo značenje. Tokom čitanja neophodno je uzeti u obzir određene faktore koji utiču na proces čitanja, a to su karakteristike čitalaca, njihovi interesi i motivacija kao i namere, karakteristike teksta koji se čita, strategije koje čitaoci koriste, kao i zahtevi situacije u kojoj se čita.

Na osnovu namere čitaoca razlikujemo sledeće vrste čitanja:

- čitanje radi usmeravanja;
- čitanje radi informisanosti;
- čitanje radi praćenja uputstava;
- čitanje radi zadovoljstva.

Tokom čitanja razlikujemo i nivo stepena razumevanja, tako da čitamo da bismo razumeli:

- globalnu informaciju;
- posebnu informaciju,
- potpunu informaciju;
- skriveno značenje određene poruke.

Pisanje

Pisana produkcija podrazumeva sposobnost učenika da u pisanom obliku opiše događaje, osećanja i reakcije, prenese poruke i izrazi stavove, kao i da rezimira sadržaj različitih poruka (iz medija, književnih i umetničkih tekstova itd), vodi beleške, sačini prezentacije i slično.

Težina zadataka u vezi sa pisanom produkcijom zavisi od sledećih činilaca: poznavanja leksike i nivoa komunikativne kompetencije, kapaciteta kognitivne obrade, motivacije, sposobnosti prenošenja poruke u koherentne i povezane celine teksta.

Progresija označava proces koji podrazumeva usvajanje strategija i jezičkih struktura od lakšeg ka težem i od prostijeg ka složenijem. Svaki viši jezički nivo podrazumeva ciklično ponavljanje prethodno usvojenih elemenata, uz nadogradnju koja sadrži složenije jezičke strukture, leksiku i komunikativne sposobnosti. Za ovu jezičku aktivnost u okviru programa predviđena je progresija na više ravni. Posebno su relevantne sledeće:

- teme (učenikova svakodnevnica i okruženje, lično interesovanje, aktuelni događaji i razni aspekti iz društveno-kulturnog konteksta, kao i teme u vezi sa različitim nastavnim predmetima);
- tekstualne vrste i dužina teksta (formalni i neformalni tekstovi, rezimiranje, lične beleške);
- leksika i komunikativne funkcije (sposobnost učenika da ostvari različite funkcionalne aspekte kao što su opisivanje ljudi i događaja u različitim vremenskim kontekstima, da izrazi pretpostavke, sumnju, zahvalnost i slično u privatnom, javnom i obrazovnom domenu);
- stepen samostalnosti učenika (od vođenog/usmeravanog pisanja, u kome se učenicima olakšava pisanje konkretnim zadacima i uputstvima, do samostalnog pisanja).

Govor

Govor kao produktivna veština posmatra se sa dva aspekta, i to u zavisnosti od toga da li je u funkciji *monološkog izlaganja*, pri čemu govornik saopštava, obaveštava, prezentuje ili drži predavanje jednoj ili više osoba, ili je u funkciji *interakcije*, kada se razmenjuju informacije između dva ili više sagovornika sa određenim ciljem, poštujući princip saradnje tokom dijaloga.

Aktivnosti monološke govorne produkcije su:

- javno obraćanje (saopštenja, davanje uputstava i informacija);
- izlaganje pred publikom (predavanja, prezentacije, reportaže, izveštavanje i komentari o nekim događajima i sl.)

Ove aktivnosti se mogu realizovati na različite načine i to:

- čitanjem pisanog teksta pred publikom;
- spontanom izlaganjem ili izlaganjem uz pomoć vizuelne podrške u vidu tabela, dijagrama, crteža i dr.
- realizacijom uvežbane uloge ili pevanjem.

Interakcija podrazumeva stalnu primenu i smenjivanje receptivnih i produktivnih strategija, kao i kognitivnih i diskurzivnih strategija (uzimanje i davanje reči, dogovaranje, usaglašavanje, predlaganje rešenja, rezimiranje, ublažavanje ili zaobilazanje nesporazuma ili posredovanje u nesporazumu) koje su u funkciji što uspešnijeg ostvarivanja interakcije. Interakcija se može realizovati kroz niz aktivnosti, na primer:

- razmenu informacija,
- spontanu konverzaciju,
- neformalnu ili formalnu diskusiju, debatu,
- intervju ili pregovaranje, zajedničko planiranje i saradnju.

Sociokulturna kompetencija i medijacija

Sociokulturna kompetencija i medijacija predstavljaju skup znanja (kompetencija) koja se primenjuju u nizu jezičkih aktivnosti u dva osnovna jezička medijuma (pisanom i usmenom) i uz primenu svih drugih jezičkih aktivnosti (razumevanje govora, govor i interakcija, pisanje i razumevanje pisanog teksta). Dakle, predstavljaju veoma složene kategorije koje su prisutne u svim aspektima nastavnog procesa i procesa učenja.

Sociokulturna kompetencija predstavlja skup znanja o svetu uopšte, kao i o sličnostima i razlikama između kulturnih i komunikativnih modela sopstvene govorne zajednice i zajednice/zajednica čiji jezik uči. Ta znanja se, u zavisnosti od nivoa opštih jezičkih kompetencija, kreću od poznavanja osnovnih komunikativnih principa u svakodnevnoj komunikaciji (osnovni funkcionalni stilovi i registri), do poznavanja karakteristika različitih domena jezičke upotrebe (privatni, javni i obrazovni), paralingvističkih elemenata, i elemenata kulture/kultura zajednica čiji se jezik uči. Navedena znanja potrebna su za kompetentnu, uspešnu komunikaciju u konkretnim komunikativnim aktivnostima na ciljnom jeziku.

Poseban aspekt sociokulturne kompetencije predstavlja *interkulturalna kompetencija*, koja podrazumeva razvoj

svesti o drugom i drugačijem, poznavanje i razumevanje sličnosti i razlika između svetova, odnosno govornih zajednica, u kojima se učenik kreće. Interkulturalna kompetencija takođe podrazumeva i razvijanje tolerancije i pozitivnog stava prema individualnim i kolektivnim karakteristikama govornika drugih jezika, pripadnika drugih kultura koje se u manjoj ili većoj meri razlikuju od njegove sopstvene, to jest, razvoj interkulturalne ličnosti, kroz jačanje svesti o vrednosti različitih kultura i razvijanje sposobnosti za integrisanje interkulturalnih iskustava u sopstveni kulturni model ponašanja i verovanja.

Medijacija predstavlja aktivnost u okviru koje učenik ne izražava sopstveno mišljenje, već funkcioniše kao posrednik između osoba koje nisu u stanju da se direktno sporazumevaju. Medijacija može biti usmena i pisana, i uključuje sažimanje i rezimiranje teksta i prevođenje. Prevođenje se u ovom programu tretira kao posebna jezička aktivnost koja nikako ne treba da se koristi kao tehnika za usvajanje bilo kog aspekta ciljnog jezika predviđenog komunikativnom nastavom. Prevođenje podrazumeva razvoj znanja i veština korišćenja pomoćnih sredstava (rečnika, priručnika, informacionih tehnologija, itd.) i sposobnost iznalaženja strukturalnih i jezičkih ekvivalenata između jezika sa koga se prevodi i jezika na koji se prevodi.

Uputstvo za tumačenje gramatičkih sadržaja

Nastava gramatike, s nastavom i usvajanjem leksike i drugih aspekata stranog jezika, predstavlja jedan od preduslova ovladavanja stranim jezikom. Usvajanje gramatike podrazumeva formiranje gramatičkih pojmova i gramatičke strukture govora kod učenika, izučavanje gramatičkih pojava, formiranje navika i umjenja u oblasti gramatičke analize i primene gramatičkih znanja, kao prilog izgrađivanju i unapređivanju kulture govora. Gramatičke pojave treba posmatrati sa funkcionalnog aspekta (funkcionalni pristup). U procesu nastave stranog jezika u što većoj meri treba uključivati one gramatičke kategorije koje su tipične i neophodne za svakodnevni govor i komunikaciju, i to kroz raznovrsne modele, primenom osnovnih pravila i njihovim kombinovanjem. Treba težiti tome da se gramatika usvaja i receptivno i produktivno, kroz sve vidove govornih aktivnosti (slušanje, čitanje, govor i pisanje, kao i prevođenje), na svim nivoima učenja stranog jezika, prema jasno utvrđenim ciljevima, standardima i ishodima nastave stranih jezika.

Gramatičke kategorije su razvrstane u skladu sa Evropskim referentnim okvirom za žive jezike za svaki jezički nivo koji podrazumeva progresiju jezičkih struktura prema komunikativnim ciljevima: od prostijeg ka složenijem i od receptivnog ka produktivnom. Svaki viši jezički nivo podrazumeva gramatičke sadržaje prethodnih jezičkih nivoa. Cikličnim ponavljanjem prethodno usvojenih elemenata nadograđuju se složenije gramatičke strukture. Nastavnik ima slobodu da izdvoji gramatičke strukture koje će ciklično ponavljati u skladu sa postignućima učenika, kao i potrebama nastavnog konteksta.

Glavni cilj nastave stranog jezika jeste razvijanje komunikativne kompetencije na određenom jezičkom nivou, u skladu sa statusom jezika i godinom učenja. S tim u vezi, uz određene gramatičke kategorije stoji napomena da se usvajaju receptivno, dok se druge usvajaju produktivno.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje ne samo postignuća učenika, proces nastave i učenja, već i sopstveni rad kako bi permanentno unapređivao nastavni proces.

Proces praćenja ostvarenosti ishoda počinje procenom nivoa znanja učenika na početku školske godine kako bi nastavnici mogli da planiraju nastavni proces i proces praćenja i vrednovanja učeničkih postignuća i napredovanja. Taj proces se realizuje formativnim i sumativnim vrednovanjem. Dok se kod formativnog ocenjivanja tokom godine prate postignuća učenika različitim instrumentima (dijagnostički testovi, samoevaluacija, jezički portfolio, projektni zadaci i dr), sumativnim ocenjivanjem (pismeni zadaci, završni testovi, testovi jezičkog nivoa) preciznije se procenjuje ostvarenost ishoda ili standarda na kraju određenog vremenskog perioda (kraj polugodišta, godine, ciklusa obrazovanja). Formativno vrednovanje nije samo praćenje učeničkih postignuća, već i praćenje načina rada i sredstvo koje omogućava nastavniku da u toku nastavnog procesa menja i unapređuje proces rada. Tokom

ocenjivanja i vrednovanja učeničkih postignuća treba voditi računa da se načini na koje se ono sprovodi ne razlikuje od uobičajenih aktivnosti na času jer se i ocenjivanje i vrednovanje smatraju sastavnim delom procesa nastave i učenja, a ne izolovanim aktivnostima koje stvaraju stres kod učenika i ne daju pravu sliku njihovih postignuća. Ocenjivanjem i vrednovanjem treba da se obezbedi napredovanje učenika u ostvarivanju ishoda, kao i kvalitet i efikasnost nastave. Svrha ocenjivanja treba da bude i jačanje motivacije za napredovanjem kod učenika, a ne isticanje njihovih grešaka. Elementi koji se vrednuju su raznovrsni i treba da doprinesu sveopštoj slici o napredovanju učenika, jačanju njihovih komunikativnih kompetencija, razvoju veština i sposobnosti neophodnih za dalji rad i obrazovanje. To se postiže ocenjivanjem različitih elemenata kao što su jezičke veštine (čitavanje, slušanje, govor i pisanje), usvojenost leksičkih sadržaja i jezičkih struktura, primena pravopisa, angažovanost i zalaganje u radu na času i van njega, primena sociolingvističkih normi. Prilikom ocenjivanja i vrednovanja neophodno je da načini provere i ocenjivanja budu poznati učenicima odnosno usaglašeni sa tehnikama, tipologijom vežbi i vrstama aktivnosti koje su primenjivane na redovnim časovima, kao i načinima na koji se vrednuju postignuća. Takva pravila i organizacija procesa vrednovanja i ocenjivanja omogućavaju pozitivnu i zdravu atmosferu u nastavnom procesu, kao i kvalitetne međusobne odnose i komunikaciju na relaciji učenik – nastavnik, kao i učenik – učenik, a ujedno pomažu učeniku da razume važnost i smislenost vrednovanja i podstiču ga na preuzimanje odgovornosti za vlastito planiranje i unapređivanje procesa učenja.

Naziv predmeta	LIKOVNA KULTURA		
Cilj	Cilj nastave i učenja Likovne kulture je da se učenik, razvijajući stvaralačko mišljenje i estetičke kriterijume kroz praktični rad, osposobljava za komunikaciju i da izgrađuje pozitivan odnos prema kulturi i umetničkom nasleđu svog i drugih naroda.		
Razred	Osmi		
Godišnji fond časova	34 časa		
ISHODI	TEMA	SADRŽAJI	
Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:			
– bira odgovarajući pribor, materijal, tehniku, uređaj i aplikativni program za izražavanje ideja, imaginacije, emocija, stavova i poruka;	KOMPOZICIJA	Primena principa komponovanja. Prostor i proporcije (ergonomija, perspektiva).	
– koristi raznovrsne podatke i informacije kao podsticaj za stvaralački rad;			
– primenjuje znanja o elementima i principima komponovanja u stvaralačkom radu i svakodnevnom životu;	NASLEDE	Kulturna baština (značaj, zaštita i promocija nasleđa). Najznačajnija umetnička ostvarenja i umetnici, lokaliteti i spomenici na teritoriji Srbije i u svetu.	
– realizuje jednostavne likovne projekte, samostalno i u saradnji sa drugima;			
– diskutuje argumentovano o svojim i radovima drugih uvažavajući različita mišljenja;			

– pravi prezentacije usklađujući sliku i tekst i prikazujući ključne podatke i vizuelne informacije;
 – tumači sadržaje odabranih umetničkih dela i odabranu vizuelnu metaforiku;
 – razgovara o značaju kulturne baštine za lični razvoj, razvoj turizma i očuvanje kulturnog identiteta zemlje.

KOMUNIKACIJA

Dekodiranje slike (teme, motivi, poruke, metafora, alegorija, piktogrami...)
 Projekti (crtež, slika, skulptura, digitalna fotografija, film, animacija, igrice, strip, grafiti, murali, instalacije, šminka i bodi art, odevne kombinacije i detalji...).

Ključni pojmovi sadržaja: prostor, oblik, linija, boja, tekstura, svetlina
UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

OPŠTI DEO

Ključni pojmovi su međusobno čvrsto povezani i čine konstrukciju, osnovu za razvijanje programa. Centralni pojam je prostor, jer se sve što vidimo i doživljavamo nalazi u prostoru. Iz ovog pojma su izvedeni ostali ključni pojmovi. Centralni pojam ukazuje na to da program nije usmeren na uskostručne sadržaje, već na svet u kome učenik živi i odrasta i koji treba svesno da opaža, doživljava i istražuje iz različitih uglova. Ključni pojmovi koji čine konstrukciju programa nadograđuju se u svakom razredu drugim pojmovima prema izboru nastavnika, a u skladu sa predznanjima i saznavnim sposobnostima učenika.

PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

U prvoj koloni tabele dati su ishodi koji se dostižu do kraja školske godine. Dostižni su za svakog učenika, u manjoj ili većoj meri. U drugoj koloni tabele nalaze se nazivi tema, a u trećoj predloženi sadržaji. Redosled tema nije obavezujući, a sadržaji različitih tema mogu da se povežu i drugačije organizuju. Nastavnik planira nastavne jedinice na osnovu kompetencija, cilja nastave i učenja, ishoda i ključnih pojmova.

Prilikom planiranja nastavnih jedinica nastavnik ne razmišlja o sadržajima koje će obraditi, već o zadacima i aktivnostima učenika koji omogućavaju razvijanje kompetencija. Nastavnik prvo bira iskaz predmetne kompetencije. Na primer, iskaz specifične predmetne kompetencije srednjeg nivoa: *Učenik pronalazi i razvija svoje ideje istražujući prirodno i veštačko okruženje, svet mašte i osećanja (posmatrajući, analizirajući i sakupljajući potrebne informacije) za stvaralački rad* omogućava planiranje raznovrsnih zadataka i aktivnosti. Jedan od zadataka može da bude da učenici na osnovu oblika iz prirode osmisle upotrebnii predmet prikazujući do četiri faze transformacije. Nastavna jedinica bi nosila naziv *Transformacija oblika* ili *Transformacija*. Da bi problemski zadatak mogao da se reši, potrebno je osmisliti na koji način će učenici istraživati oblike iz prirode. Moguće je da putem mobilnih uređaja svaki učenik samostalno ili u paru pretražuje internet na času (nastavnik daje smernice za pretraživanje i ograničava vreme), da učenici pronađu fotografije oblika iz prirode u udžbenicima, da nastavnik donese na čas odgovarajuće knjige, da učenici istražuju podatke u školskoj biblioteci, da se prethodno pripreme za čas tako što će kod kuće pretraživati internet i odabrati nekoliko zanimljivih oblika... Ovaj problemski zadatak ciljaishod: *koristi raznovrsne podatke i informacije kao podsticaj za stvaralački rad* i omogućavarazvijanje kompetencija za rad sa podacima i informacijama i za rešavanje problema. Imajući u vidu nedovoljan fond časova, potrebno je planirati zadatke i aktivnosti koji ciljaju više ishoda. Na primer, ako nastavnik ne bi tražio od učenika da crtaju faze transformacije, već bi jasno naglasio da rad može da se realizuje kao skica, crtež, slika, skulptura... odabranim materijalom i tehnikom (kolaž, glina, tuš i pero...) ili u aplikativnom programu, zadatak bi ciljao i ishod: *bira odgovarajući pribor, materijal, tehniku, uređaj i aplikativni program za izražavanje ideja, imaginacije, emocija, stavova i poruka*. Nastavnik može da postavi još zahteva. Na primer, može da traži da učenici u radu primene odabrani princip komponovanja (da obrate pažnju na ritam ili ravnotežu...). Tako bi zadatak ciljao i ishod: *primenjuje znanja o elementima i principima komponovanja u stvaralačkom radu i svakodnevnom životu*. Ako bi učenici po završetku rada analizirali i poredili rešenja, zadatak bi ciljao i ishod: *diskutuje argumentovano o svojim i radovima drugih uvažavajući različita mišljenja* i omogućio bi razvijanje međupredmetnih kompetencija za

komunikaciju i saradnju...

Svaki likovni zadatak može lako da se razradi tako da cilja više ishoda i kompetencija. Važno je da se osmisle zahtevi koji podstiču razvoj učenika. Ukoliko se učeniku zada likovna tema, materijal i tehnika, postupak izrade i likovni problem (na primer, primena nekog principa komponovanja), to je previše ograničavajućih uslova koji primoravaju učenika da se fokusira na izvođenje rada, umesto na razvijanje ideja.

Ishode za kraj razreda je moguće operacionalizovati i kontekstualizovati (u skladu sa ciljem nastavne jedinice/zadatka). Na primer, ishod: *razgovara o značaju kulturne baštine za lični razvoj, razvoj turizma i očuvanje kulturnog identiteta zemlje* može da se precizira ovako: *objasni na koji način bi arheološki lokalitet Vinča mogao da postane značajna turistička destinacija.*

Imajući u vidu da su učenici opterećeni pripremama za završni ispit i izborom srednje škole, poželjno je isplanirati nastavu tako da se u drugom polugodištu ostavi dovoljno vremena za razgovor i projektne zadatke koji interesuju učenike, a nisu prezahtevni u smislu da oduzimaju previše vremena za istraživanje i realizaciju.

OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KOMPOZICIJA

Poželjno je da na početku godine nastavnik ukaže na to gde se znanja o elementima i principima komponovanja primenjuju. Ova znanja su neophodna učenicima koji upisuju umetničke škole i određene profile u stručnim školama (tehničar za oblikovanje grafičkih proizvoda, fotograf, tipograf, arhitektonski tehničar, tehničar za pejzažnu arhitekturu, tehničar za oblikovanje nameštaja i enterijera, cvećar, zlatar, elektrotehničar multimedija, dizajner odeće, dizajner tekstila, dizajner proizvoda od kože, tehničar-modelar kože, dekorater zidnih površina, aranžer u trgovini, poslastičar, muški frizer, ženski frizer, scenski masker i vlasuljar...). Svi učenici mogu da primene principe komponovanja prilikom kreiranja prezentacija, fotografija, video zapisa..., realizovanja likovnih projekata, uređenja životnog i radnog prostora, smišljanja odevne kombinacije...

Na očiglednim primerima iz svakodnevnog života i umetnosti potrebno je objasniti principe: ritam, kontrast, dominantu, gradaciju, ravnotežu, jedinstvo i harmoniju. Način ostvarivanja bira nastavnik. Moguće je kratko objasniti sve principe na jednom času (uz prezentaciju), pa u toku godine postepeno, kroz razgovor i raznovrsne problemske zadatke, omogućiti uslove da učenici razvijaju znanja u skladu sa svojim potrebama, interesovanjima i sposobnostima. Moguće je i razmatrati u toku godine jedan po jedan princip (počev od onih koji su učenicima nepoznati), pa na kraju školske godine sumirati naučeno.

Zainteresovanim i naprednim učenicima se može ukazati na to da, osim navedenih, postoje i drugi principi. Na primer, u fotografiji je važan princip trećina (rule of thirds), u grafičkom dizajnu princip bele pozadine (white space)... Učenicima koji žele da nauče više potrebno je dati smernice za istraživanje na internetu (adrese ili ključne reči) i dogovoriti sa svakim učenikom projektni zadatak koji će raditi samostalno, kod kuće.

Kada je reč o prostoru i proporcijama, najvažnije je prvo ukazati na značaj ergonomije za zdravlje učenika. Primer je dizajn radnog stola i stolice, koji treba da omogući pravilno držanje tela prilikom učenja i rada na računaru. Zatim se može razgovarati o dizajnu enterijera i industrijskom dizajnu (na primer, o dizajnu automobila), o arhitekturi, skulpturi u pleneru, prikazivanju prostora na dvodimenzionalnoj podlozi i perspektivi...

Zainteresovanim učenicima se može ukazati na zlatni presek.

Da bi se obezbedila motivacija i razvijala kompetencija za učenje, neophodno je objasniti zašto i kako se uče odabrani sadržaji. Na primer, ako nastavnik traži od učenika da nacrtaju prostor i objekte u perspektivi, potrebno je da ukaže na to da učenici na taj način razvijaju vizuelno opažanje i pamćenje, što im je neophodno u brojnim životnim situacijama (za procenjivanje situacija, donošenje odluka, rešavanje problema...). Analitičko posmatranje prirode, okruženja i umetničkih dela nije dovoljno, vizuelno opažanje i pamćenje se neće dovoljno razvijati bez praktičnog rada (likovni zadaci su ujedno i način da učenik proveri u kojoj meri je razvio vizuelno opažanje i pamćenje). Može se razgovarati i o tome kako danas doživljavamo prikazivanje trodimenzionalnog prostora na

dvodimenzionalnoj podlozi. Obrnuta, vertikalna i semantička perspektiva mogu delovati nezanimljivo ili zbuniti savremenog posmatrača. S druge strane, poliperspektiva može biti zanimljiva savremenom posmatraču iako, takođe, ne prikazuje objekte onako kako ih vidimo u stvarnosti. Kao primer prikazivanja prostora nastavnik može da pokaže i 3D murale (optičke iluzije), koji mogu u potpunosti da promene ambijent manjih i slabo osvetljenih prostorija ili da značajno izmene izgled starih fasada (primeri se mogu naći na adresi: <https://artofjohnpugh.com>). Kada je reč o proporcijama glave i tela, može se ukazati na primenu znanja prilikom šminkanja i smišljanja odevne kombinacije, na različite oblike lica i proporcije, na to kako se bojom, linijama i valerom neki delovi lica mogu vizuelno smanjiti ili istaći. Boje i krojevi odeće mogu uticati na to da neki delovi tela vizuelno deluju šire ili uže, kraće ili duže... Takođe, prostor (dimenzije, dizajn enterijera i osvetljenje) utiče na opšti utisak. Može se razgovarati i o opažanju boja u zavisnosti od vrste osvetljenja (bela svetlost u rasponu od 2700 do 6500 Kelvina), jer za učenike nije važno da prilikom biranja sijalica za stan, sobu, radni prostor... misle samo o potrošnji energije i jačini svetla, već i o boji svetla, a koja utiče na raspoloženje, učenje, donošenje odluka... Kao primer može poslužiti boja svetla koja se koristi u marketima da bi hrana delovala sveže. Zatim, ako je učenik izložio na zidu svoj likovni rad, poster ili reprodukciju umetničkog dela, ta slika će drugačije izgledati u zavisnosti od izbora sijalice (kao i svi drugi objekti u prostoriji)...

Učenici se dodatno mogu motivisati zadacima koji su njima zanimljivi, a razvijaju stvaralačko mišljenje: transformacija oblika (u aplikativnom programu: morphing), prevođenje informacija iz jedne forme u drugu (na primer, prevođenje muzičke kompozicije u likovnu), povezivanje realnih oblika i nerealnih odnosa, kreiranje iluzija... Da bi se utvrdilo koje aktivnosti motivišu učenike neophodno je kontinuirano ispitivanje prakse, jer ono što motiviše jednu generaciju/odeljenje/učenika ne motiviše nužno sve učenike.

NASLEĐE

Cilj učenja ove teme je razvijanje pozitivnog stava prema svetskoj i nacionalnoj kulturnoj baštini. Kao polazna osnova treba da posluži neki fenomen, aktuelna tema ili događaj. Na primer, katedralu Notr Dam u Parizu je u velikoj meri ošteti požar u aprilu 2019. godine. Ova nesreća nije potresla samo francuski narod već i veliki broj ljudi širom sveta, što je povod za razmatranje više važnih tema. Jedna od značajnih tema je promocija nasleđa. Katedrala Notr Dam je u svojoj dugoj istoriji više puta bila potpuno zapuštena (naročito u 16. veku). Tokom Francuske revolucije je demolirana, jer je narod nije doživljavao kao vredno nasleđe, već kao simbol bogatstva i moći visokog sveštenstva. Zahvaljujući romanu *Bogorodičina crkva u Parizu* (kod nas: *Zvonar Bogorodične crkve*) Viktora Igoa, koji je postao popularan odmah po objavljivanju, katedrala je obnovljena. Piščeva namera je bila da skrene pažnju francuskoj javnosti na značaj nacionalnog nasleđa, međutim, roman je doživeo svetsku slavu, kao i katedrala. Po romanu su nacrtane brojne ilustracije i stripovi, snimljeni filmovi, serije i animirani filmovi, kreirane pozorišne predstave, mjuzikli... U igrici *Assassin's Creed Unity* iz 2014. godine katedrala je verno prikazana do detalja. Unesco je uvrstio katedralu na listu svetske kulturne baštine i ona je i zvanično priznata kao nasleđe značajno za čovečanstvo. Učenici treba da znaju da je veoma teško prikupiti novac za zaštitu i obnovu nasleđa. Katedrala je i u 21. veku propadala uprkos svojoj slavi i godišnjoj poseti od preko 13 miliona ljudi iz celog sveta. Najviše novca za obnovu je uloženo onda kada je veliki broj ljudi osetio snažnu emotivnu povezanost sa katedralom (neposredno po objavljivanju Igoovog romana i neposredno posle požara)... Učenici mogu da istraže koji spomenici kulture u našoj zemlji se nalaze na listi svetske kulturne baštine, a koji ne (iako su izuzetno značajni), kao i da zajedno razmotre šta za njih znače spomenici kulture u našoj zemlji, kako bi kao pojedinci i kao zajednica mogli da doprinesu promociji nasleđa. Na primer, izuzetno značajan praistorijski lokalitet Vinča (Belo brdo) je ozbiljno ugrožen podzemnim vodama, ali nije dobio međunarodnu pomoć za zaštitu, niti je prikupljeno dovoljno sredstava da se do kraja istraži i uredi za posetioce.

Katedrala Notr Dam može da bude osnov za razmatranje još jedne važne teme, načina na koji se nasleđe štiti i obnavlja. Iako se u javnosti govori o restauraciji katedrale, ona je tokom vekova samo delimično restaurirana, a

delimično je obnavljana tako što su joj dodavani moderni elementi, pa je Viktor Igo katedralu opisao kao himeru. Posle požara, francuska vlada je raspisala konkurs za idejno rešenje katedrale, što je podstaklo još burnih reakcija javnosti. Javnost je podeljena na one koji žele da se verno rekonstruiše poslednji izgled katedrale i na one koji smatraju da je bolje katedrali dati savremeniji izgled (jer je katedrala na taj način bila i građena i obnavljana tokom vekova). Kao suprotnost katedrali može se navesti primer obnovljene srednjovekovne tvrđave Golubac ili manastirskog kompleksa Manasija, kojima nisu dodavani moderni arhitektonski ukrasi. Učenici mogu da diskutuju o tome da li bi se vrednost kulturnog spomenika umanjila ukoliko bi se prilikom obnove izmenio njegov prvobitni izgled, kao i o jedinstvu stila, mogu da urade idejna rešenja za uređenje prostora oko nekog značajnog spomenika ili mesta kulture u našoj zemlji... Takođe, potrebno je pomenuti 3D skeniranje i štampanje, tehnologiju koja u velikoj meri može da pomogne prilikom istraživanja i obnove kulturnog nasleđa.

Kada se planira učenje o umetnicima i njihovim delima, važno je smisljeno odrediti cilj učenja odabranog sadržaja. Na primer, nije smisljeno da učenici uče o impresionizmu zato da bi upamtili podatke (kada je pravac nastao, šta je bio povod za nastanak pravca, ko su predstavnici, koja su njihova najznačajnija dela), jer ti podaci za učenike nemaju značaja, neprimenljivi su i učenici ih brzo zaboravljaju. Umesto toga, može se govoriti o tome šta je kreativnost, a šta inovativnost, koliko je za učenike značajno da razvijaju stvaralačko mišljenje (koje im je neophodno u brojnim životnim situacijama), kao i o tome da inovativne ideje i ostvarenja ponekad neće odmah biti prihvaćeni. Kao primer se može navesti priča o neprijateljskoj reakciji kritičara, nekih kolega i publike kada su prvi put videli radove impresionista i o uvredama upućenih umetnicima. Učenicima se mogu pokazati najpoznatija dela impresionista i postaviti pitanje da li ta dela u njima izazivaju prezir, bes, mržnju... i zašto (da ili ne), kao i šta misle, zašto je javnost u 19. veku tako negativno reagovala na inovacije. Učenici mogu da uporede jedno delo umetnika koji je bio cenjen u to vreme (na primer, Engr) i dela impresionista, da pokušaju sami da otkriju šta je tačno skandalizovalo publiku. Zatim se može nešto reći o Salonu, o tome kako je otvaranje izložbe bio značajan društveni događaj koji je okupljao viđene ljude i obične građane, o standardima koje je postavila državna Škola lepih umetnosti (École des Beaux-Arts) i očekivanjima publike tog vremena. Može se razgovarati i o tome na koji način učenici prihvataju oštru kritiku ili uvrede, a na koji način su reagovali umetnici koji su kasnije postali slavni, kao i kako bi mogli pristojno da kažu da im se neko delo ne sviđa. Takođe, može se razgovarati i o tome zašto i danas neki ljudi mrze, na primer, Renoara i objavljuju na internetu članke protiv njegovih dela... Na isti način se može pristupiti i svim drugim sadržajima koje nastavnik odabere. Na primer, ako je fokus na tome kako učenici mogu da pronađu podsticaj za stvaranje, kao primer se mogu pokazati dela nastala pod uticajem afričke umetnosti... Potrebno je razgovarati i o tome šta za učenike znači originalnost, koliko je originalnost važna, u kojoj meri možemo da budemo originalni, u kojim slučajevima je originalnost pozitivno prihvaćena, a u kojim ne. Takođe, šta je u umetnosti omaž, a šta plagijat... Svaka odabrana tema za razgovor može da bude i povod za istraživanje i stvaranje.

Nastavnik treba povremeno da prati kako se razvijaju nove obrazovne tehnologije. Na primer, američka kompanija *Triseum* razvija obrazovne igrice pomoću kojih učenici i studenti mogu da uče o umetnicima i umetničkim delima istovremeno razvijajući kompetencije (nazivi prvih igrica su: *ARTé: Mecenas*, *ARTé: Lumiere*, *ARTé: Hemut*).

KOMUNIKACIJA

Dekodiranje slike se odnosi na tumačenje slike u najširem značenju (teme i motivi u umetničkim delima, propagandne poruke, piktogrami, simbolika boje...). Ovi sadržaji se povezuju sa odgovarajućim sadržajima drugih tema. Prema proceni nastavnika, moguće planirati i tumačenje složenijih znaka, istraživanje porekla, značenja i razvoja poznatih logotipa (Gamecube, Toblerone, Amazon, Pepsi...) ili znaka koji su učenicima manje poznati (amblemi vojske RS, ilirski grbovnici, odlikovanja...). Nastavnik može da ponudi učenicima da odaberu znake o kojima će se razgovarati na času (i koji će poslužiti kao podsticaj za kreiranje originalnog znaka) ili da sam napravi izbor, a u skladu sa znanjima koja su učenici stekli do osmog razreda.

Ostali predloženi sadržaji se odnose na predloge projekata. Učenicima je potrebno ponuditi motivacione sadržaje i mogućnost da odaberu projekte koji ih zanimaju. Projekti mogu da se planiraju i ostvaruju na različite načine. Jedan od mogućih načina je da učenici samostalno, u parovima ili timovima održe čas svojim vršnjacima. Nastavnik treba da postavi zahtev da taj čas bude zanimljiv, da „nastavnik“ zainteresuje vršnjake za temu, da pripremi kratku prezentaciju i pitanja koja podstiču na razmišljanje i razgovor, na dalje istraživanje... Nalozi za učenike ne treba da budu prezahtevni, ali ne treba ni da se svedu na zabavu. Na primer, jedan timski projekat može da obuhvati istraživanje evropske mode u periodu od početka dvadesetog veka do Prvog svetskog rata i nacrt svečane odeće (prevođenje nekih karakterističnih elemenata u savremenu odeću). Istovremeno, od učenika se može tražiti da kreiraju kratku prezentaciju o duhu tog vremena (načinu života, arhitekturi, nameštaju, poznatim umetnicima i umetničkim delima...). Drugi timovi mogu da rade isti projekat, ali da istražuju neko drugo vreme ili da istražuju drugu temu i realizuju drugačiji rad (na primer, prilog za školski časopis). Ako učenici žele da saznaju više o stripu, kao motivacioni sadržaj može se ponuditi priča o popularnosti stripa danas, filmovima snimljenim prema stripovima, o osnovnim karakteristikama američke, japanske i francusko-belgijske škole, o srpskom stripu, aplikativnim programima za crtanje stripova... Učenici mogu da osmisle karakter/karaktere i da nacrtaju traku ili tablu stripa (za strip u nastavcima). Ukoliko ih zanimaju grafiti i murali, može se ukazati na internet stranicu Google Street Art project, gde se mogu videti najvredniji grafiti i murali širom sveta, na besplatne aplikativne programe za kreiranje grafita, a učenici mogu individualno ili timski da planiraju projekte (da fotografišu zid u svom mestu, da kreiraju nekoliko skica za grafit/mural, da odabranu skicu prenesu na veći format natron papira...). Takođe, odeljenje može da se dogovori da svi zajedno rade na jednom projektu. Na primer, da snime dokumentarni film o svom školskom životu u poslednjem razredu osnovne škole. Zatim, jedan deo školskog prostora može u potpunosti da promeni izgled za potrebe školskih proslava pomoću interaktivnih instalacija (nastavnik može pronaći ideje za projekat i motivacione sadržaje ako u pretraživač unese: Interactive Art Installations, Nike Flyknit Collective installation, Jelly Swarm by Tangible Interaction, Scattered Crowd by William Forsythe, Patrick Nadeau Rainforest installation)...

PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Nastavnik u toku godine prati, procenjuje i podstiče razvijanje individualnih potencijala svakog učenika. Mogući elementi za procenjivanje napredovanja i ocenjivanje postignuća su:

- Odnos prema radu (pripremljen je za čas; odgovorno koristi materijal, pribor i alatke; održava pribor i radni prostor; potpisuje radove; čuva radove u mapi...).
- Odnos prema sebi (istražuje informacije; postavlja pitanja; predlaže; istrajan je u radu, trudi se; preuzima odgovornost; poštuje sebe i svoje radove; uči na greškama; spreman je da isproba svoje sposobnosti u novim aktivnostima...).
- Odnos prema drugima (dovršava rad u dogovorenom roku; poštuje dogovorena pravila ponašanja; spreman je da pomogne i da saraduje; uvažava tuđu kulturu, radove, način razmišljanja, doživljavanja, opažanja, izražavanja...).
- Razumevanje (razume zadatak; razume pojmove; razume proces; razume koncept; razume vizuelne informacije...).
- Povezivanje (povezuje i poredi poznate i nove informacije, ljude, mesta, događaje, fenomene, ideje, dela...).
- Originalnost (originalan je u odnosu na tuđe radove; originalan je u odnosu na svoje prethodne radove...).
- Organizacija kompozicije (u skladu sa svojom idejom primenjuje odgovarajuće principe komponovanja, znanja o prostoru, perspektivi, proporcijama, pravcu, smeru...).
- Verbalno izražavanje (učtivo komunicira; argumentovano, kratko i jasno obrazlaže svoj rad, ideju, doživljaj, opažanje, emocije...).
- Upotreba tehnika i sredstava (bira odgovarajuću tehniku u odnosu na ideju; primenjuje odgovarajući proces; bira odgovarajući materijal/podlogu; istražuje mogućnosti tehnike i materijala; koristi digitalnu tehnologiju kao

pomoćno sredstvo u radu; oblikuje rad u odabranom aplikativnom programu).

Elementi mogu i drugačije da se formulišu. Biraju se prema tipu likovnog zadatka i ciljevima zadatka.

Samoprocena radova je verbalna i pisana. Najefikasnija je metoda 3, 2, 1. Učenik sam priprema listić na kome upisuje ime, prezime, datum i naziv rada. Zatim kratko navodi: 3 stvari koje sam naučio na času, 2 primera koja ilustruju to što sam naučio, 1 stvar koja mi nije jasna ili pitanje koje bih postavio. Kada se razgovara o likovnim delima, učenik piše: 3 reči kojima bih opisao delo, 2 stvari koje mi se najviše dopadaju na delu, 1 stvar koju ne razumem. Kada se razgovara o umetniku: 3 stvari zbog kojih je umetnik značajan, 2 dela koja mi se najviše sviđaju, 1 pitanje koje bih postavio umetniku. Kada se učenik likovno izražava: 3 stvari o kojima sam razmišljao tokom rada, 2 stvari koje mi se sviđaju na mom radu, 1 stvar koju bih promenio. Ili: 3 reči kojima bih opisao svoj rad, 2 razloga zbog kojih je moj rad originalan, 1 stvar koju bih uradio drugačije. Važno je da učenik ne navodi više od jedne nejasnoće ili greške, ni u slučaju kada mu ništa nije jasno ili smatra da je rad upropašćen. Izdvajanje samo jedne nejasnoće ili greške postepeno osposobljava učenika da identifikuje najvažniji propust i da se fokusira na njegovo uklanjanje ili da dođe do boljih ideja. Učenike je potrebno navikavati da listiće popunjavaju brzo. Ponekad je najvažnije ono čega se prvog sete. Nastavnik može da prilagođava metodu u skladu sa tipom aktivnosti/zadatka ili da osmisli drugačije ček-liste.

Naziv predmeta	MUZIČKA KULTURA	
Cilj	Cilj učenja predmeta Muzička kultura je da kod učenika, razvijajući interesovanja za muzičku umetnost, stvaralačko i kritičko mišljenje, formira estetsku percepciju i muzički ukus, kao i odgovoran odnos prema očuvanju muzičkog nasleđa i kulturi svoga i drugih naroda.	
Razred	Osmi	
Godišnji fond časova	34	
ISHODI	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
U okviru oblasti/teme učenik će biti u stanju da:		
– poveže različite vidove muzičkog izražavanja sa društveno-istorijskim ambijentom u kome su nastali;		Romantizam Programska i apsolutna muzika Solo pesma Klavirska minijatura Nacionalne i stilizovane igre (polka, mazurka, čardaš, kazačok, sirtaki, valcer, tango...)
– uoči osnovne karakteristike muzičkog stvaralaštva u romantizmu, impresionizmu i savremenom dobu;		Muzičko-scenska dela Smetana, Dvoržak, Šopen, List, Šubert, Šuman, Paganini, Verdi, Pučini, Rosini, Čajkovski, Borodin, Musorgski, Mokranjac
– prepoznaje nacionalne igre u delima umetničke muzike;	ČOVEK I MUZIKA	Impresionizam Ravel, Debisi Savremeno doba Žanrovi: Džez, popularna muzika,
– navede izražajna sredstava muzičke umetnosti karakteristična za period romantizma, impresionizma i savremenog		

doba;

- razlikuje muzičke forme romantizma, impresionizma i savremenog doba;
- identifikuje reprezentativne muzičke primere najznačajnijih predstavnika romantizma, impresionizma i savremenog doba;
- identifikuje elemente muzike ranijih epoha kao inspiraciju u muzici savremenog doba;
- prepozna vrstu duvačkih instrumenta po izgledu i zvuku;
- opiše način dobijanja tona kod duvačkih instrumenata;
- prepozna instrument ili grupu prema vrsti kompozicije u okviru datog muzičkog stila;
- objasni kako je muzika povezana sa drugim umetnostima i oblastima van umetnosti (muzika i religija; tehnologija zapisivanja, štampanja nota; izvođačke i tehničke mogućnosti instrumenata);
- izvodi muzičke primere koristeći glas, pokret i instrumente, samostalno i u grupi;
- koristi muzičke obrasce u osmišljavanju muzičkih celina kroz pevanje, sviranje i pokret;
- komunicira u grupi improvizujući manje muzičke celine glasom, instrumentom ili pokretom;
- učestvuje u kreiranju i realizaciji školskih priredbi, događaja i projekata;
- izrazi doživljaj muzike jezikom drugih umetnosti (ples, gluma, pisana ili govorna reč, likovna umetnost);
- primenjuje princip saradnje i međusobnog podsticanja u komunikaciji i zajedničkom muziciranju;
- se ponaša u skladu sa pravilima muzičkog bontona u različitim muzičkim prilikama;
- kritički prosuđuje uticaj muzike na zdravlje;
- koristi mogućnosti IKT-a za samostalno istraživanje, izvođenje i stvaralaštvo.

MUZIČKI INSTRUMENTI

SLUŠANJE MUZIKE

IZVOĐENJE MUZIKE

MUZIČKO STVARALAŠTVO

apstraktna muzika.
 Improvizacija (pojam)
 Stravinski, Prokofjev,
 Konjović, Konstantin Babić, Vera
 Milanković

Duvački instrumenti

Elementi muzičke izražajnosti: tempo, dinamika, tonske boje različitih glasova i instrumenata.

Slušanje svetovne i duhovne muzike romantizma, impresionizma i savremenog doba.

Slušanje vokalnih, vokalno-instrumentalnih i instrumentalnih kompozicija, domaćih i stranih kompozitora.

Slušanje dela tradicionalne narodne muzike.

Pevanje pesama po sluhu i iz notnog teksta (solmizacijom) samostalno i u grupi.

Pevanje pesama u mešovitim taktovima (7/8, 5/8) po sluhu.

Pevanje pesama u kombinaciji sa plesnim pokretom.

Pevanje i sviranje iz notnog teksta narodnih i umetničkih kompozicija na instrumentima Orfovog instrumentarija i/ili na drugim instrumentima.

Izvođenje jednostavnijih muzičkih primera u vezi sa obrađenom temom.

Izvođenje (pevanje ili sviranje) jednostavnih ritmičkih i melodijskih reprezentativnih primera (odlomaka/tema) u stilu muzike romantizma, impresionizma i savremenog doba.

Improvizacija

Kreiranje pokreta uz muziku koju učenici izvode.

Kreiranje ritmičke pratnje.

Rekonstrukcija muzičkih događaja u stilu romantizma, impresionizma i savremene muzike.

Izrada duvačkih instrumenata od dostupnih

materijala.

Ključni pojmovi sadržaja: romantizam, Programska i apsolutna muzika, solo pesma, klavirska minijatura, muzičko-scenska dela, savremeno doba, muzički žanrovi.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Priroda same muzike, pa i predmeta muzička kultura, ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene programom nastave i učenja. Nijedna oblast se ne može izučavati izolovano od druge i biti sama sebi cilj, a da se istovremeno ne razgovara o svim drugim aspektima muzike. Muziku od početka treba povezivati sa što više događaja iz života učenika. Paralelno odvijanje različitih muzičkih aktivnosti podstiče misaonu aktivnost, dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika, i predstavlja odličnu osnovu za integraciju sa drugim predmetima.

Nastava usmerena na ostvarivanje ishoda daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje u okviru ovog predmeta podrazumeva aktivno slušanje muzike, lično muzičko izražavanje (pevanje i sviranje) učenika i muzičko stvaralaštvo u okviru kojih učenik koristi teorijska znanja kao sredstva za participaciju u muzici. Osnovni metodski pristup se temelji na zvučnom utisku, po principu *od zvuka ka notnoj slici i tumačenju*. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Nastava muzičke kulture ostvaruje se kroz sledeće oblasti:

- Čovek i muzika.
- Muzički instrumenti.
- Slušanje muzike.
- Izvođenje muzike.
- Muzičko stvaralaštvo.

Da bi postigao očekivane ishode obrazovnog-vaspitnog procesa, nastavnik koristi glas i pokret, muzičke instrumente, elemente informacionih tehnologija kao i razvijene modele multimedijalne nastave. Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne projektne predloge u kojim učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati veštine pristupanja informacijama i njihovog korišćenja (knjige, internet...), saradnički rad u grupama, kao i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Rad u grupama i radionicama je koristan u kombinaciji sa ostalim načinima rada, pogotovo kada postoji izazov značajnijeg (npr. emotivnog) eksponiranja učenika, kao vid premošćavanja stidljivosti ili anksioznosti.

Program nastave i učenja omogućava da se, pored navedenih kompozicija za slušanje i izvođenje, mogu koristiti i kompozicije koje nisu navedene, odnosno, nastavnik ima mogućnost da maksimalno do 30%, po slobodnom izboru, odabere kompozicije za slušanje i izvođenje vodeći računa o primerenosti nastavnim sadržajima, uzrastu učenika, njihovim mogućnostima i interesovanjima, estetskim zahtevima, ishodima i lokalitetu na kome se nalazi škola. Odnos između ponuđenih kompozicija i primera iz druge literature treba da bude najmanje 70% u korist ponuđenih. Iz pomenutog razloga, u programu nastave i učenja se nalazi veći izbor nastavnog materijala (za slušanje i izvođenje) u odnosu na godišnji fond časova predmeta Muzička kultura.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Pored pažljivog izbora što kvalitetnijih muzičkih sadržaja, učenike treba uputiti na to da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj na zdravlje i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma. Važno je takođe, stalno ukazivati i na pozitivan efekat muzike, u smislu opuštanja, podizanja pažnje, emocionalnih i fizičkih odgovora, kognitivne stimulacije i razvijanja memorije.

Upućivanje učenika na pravila ponašanja pri slušanju muzike i izvođenju muzike čini deo vaspitnog uticaja koji nastavnik ima u oblikovanju opšte kulture ponašanja. Ovaj model ponašanja učenik treba da prenese kasnije na koncerte i različite muzičke priredbe.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da oblikuje dati program imajući u vidu: sastav i karakteristike učenika u odeljenju, udžbenike i ostali didaktički materijal koji koristi za realizaciju nastavnih sadržaja, tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi.

Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik kreira svoj globalni plan rada iz koga će razvijati svoje operativne planove. Ishodi definisani po oblastima olakšavaju nastavniku dalju operacionalizaciju ishoda na nivo konkretne nastavne jedinice.

Priprema za čas podrazumeva definisanje cilja časa, konkretizaciju ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na ishode, način provere ostvarenosti ishoda i izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja (vodeći računa o predznanju, tj. iskustvu učenika, koje će učenicima omogućiti da savladaju znanja i veštine predviđene definisanim ishodima).

Na času treba da prevladuje aktivnost kojom se savladava novi muzički sadržaj, ali je ona uvek povezana i sa drugim muzičkim aktivnostima. Specifičnost predmeta se ogleda u tome što se muzičke aktivnosti odvijaju paralelno ili jedna muzička aktivnost logično vodi ka drugoj.

U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Proces učenja bazira se na percepciji najupečatljivijih muzičkih primera (za slušanje ili izvođenje muzike), koji imaju zadatak da aktiviraju svesnu aktivnost, fokusiraju pažnju učenika, iniciraju proces mišljenja i kreiraju odgovarajućisaznajno-emocionalnidoživljaj.

Čovek i muzika

Znanje o muzici kroz različite epohe ima za cilj razumevanje uloge muzike u društvu, upoznavanje muzičkih izražajnih sredstava, instrumenata, žanrova i oblika. U načinu realizacije ovih sadržaja uvek treba krenuti od muzičkog dela, slušanja ili izvođenja. Čas treba da bude orijentisan na ulogu i prirodu muzike, odnos čoveka u datom periodu prema njoj i njenoj nameni, kao i promišljanju da li je muzika (i ako jeste, na koje načine) bila umetnost kakvu danas poznajemo ili i nešto drugo.

Informacije koje se tiču konteksta (na primer istorijske, antropološke, kulturološke prirode) treba da budu odabrane i prenesene u službi razumevanja sveta muzike u datom duhu vremena. Hronološki aspekt Muzičke kulture za osmi razred doprinosi korelaciji znanja i treba imati na umu da određeni predmeti pokrivaju informisanost o nemuzičkim aspektima romantizma, impresionizma i savremene muzike na detaljniji i specifičniji način.

Muzički instrumenti

Muzički instrumenti su nezaobilazni element svih oblasti Muzičke kulture. Kako su, pored ljudskog tela i glasa, značajno sredstvo muzičkog izražavanja čoveka, informacije o muzičkim instrumentima treba da proisteknu neposredno iz istorijskog i stvaralačkog konteksta. U tom smislu treba posebno obratiti pažnju na vezu između izbora instrumenata i događaja, odnosno prilika kada se i na koji način muzika izvodila.

Kao i sve druge, duvačke instrumente treba obraditi kroz odgovarajuće slušne primere koji na upečatljiv način prezentuju njihove osnovne karakteristike. Informacije o duvačkim instrumentima (drveni i limeni) treba da budu svedene i usmerene na način dobijanja tona, tonsku boju, izražajne i osnovne tehničke mogućnosti i primenu.

Do znanja o instrumentima učenici treba da dođu iz neposrednog iskustva putem slušanja i opažanja, a ne faktografskim nabranjem, odnosno memorisanjem podataka.

Slušanje muzike

Slušanje muzike je aktivan psihički proces koji podrazumeva emocionalni doživljaj i misaonu aktivnost. Učenik treba da ima jasno formulisana uputstva na šta da usmeri pažnju prilikom slušanja muzike. Tokom slušanja

učenici slušno identifikuju muzički stil i porede ga sa osnovnim karakteristikama društveno-istorijskog perioda. Učeničku pažnju fokusirati na uočavanje izvođačkog sastava, tempa, melodijskih i ritmičkih karakteristika, sa ciljem da se povežu sa muzikom romantizma, impresionizma i savremenog doba. Postepeno, ovi elementi muzičkog toka postaju „konstanta“ u procesu učeničke percepcije pa nastavnik može da proširuje opazajni kapacitet kod učenika usmeravajući njihovu pažnju pre slušanja na relevantne specifičnosti muzičkog dela. Kompozicije koje se slušaju, svojim trajanjem i sadržajem treba da odgovaraju mogućnostima percepcije učenika. Vokalna, instrumentalna i vokalno-instrumentalna dela treba da budu zastupljena ravnopravno. Kod slušanja pesama posebno treba obratiti pažnju na vezu muzike i teksta, a kod instrumentalnih dela na izvođački sastav, izražajne mogućnosti instrumenata. **Elementi muzičke pismenosti su u službi gore navedenog.** Učenička znanja iz različitih oblasti treba povezati i staviti u funkciju razumevanja slušanog dela, podstičući kod učenika kreativnost i kritičko mišljenje. Slušanje dela inspirisanih folklorom, svog i drugih naroda i narodnosti treba predstaviti u kontekstu razumevanja različitog sadržaja, oblika i raspoloženja slušanih kompozicija.

PREPORUČENE KOMPOZICIJE ZA SLUŠANJE

Himne

Državna himna

Himna Svetom Savi

Himna škole

Tradicionalne pesme i igre

Aj, mene majka jednu ima

Rum, dum, dum

Fatiše kolo vranjske devojke

Bunjevačko momačko kolo

Sokol mi litna, Jano

Ti, jedina

Gradinom cveće cvetalo

Čovek i muzika

Romantizam

Franc Šubert, *Ave Maria*

Franc Šubert, *Za muziku*

Franc Šubert, *Serenada*

Nikolo Paganini, *Kapričo br. 24 i 5*, izvodi Nemanja Radulović

Nikolo Paganini, *La kampanela, III stav*

Feliks Mendelson, *Koncert za violinu u e-molu, Op. 64*

Feliks Mendelson, *Svadbeni marš, San letnje noći*

Frederik Šopen, *Mazurka Op. 24, br. 1*

Frederik Šopen, *Valcer br. 19, a-mol*

Frederik Šopen, *Valcer br.2, Op. 64*

Frederik Šopen, *Revolucionarna etida*

Frederik Šopen, *Minutni valcer*

Frederik Šuman, *Sanjarenje*

Franc List, *La kampanela*

Franc List, *Klavirski koncert br.1*

Bedžih Smetana, *Gudački kvartet br. 1*

Bedžih Smetana, *Vltava*

Johan Štraus, *Tik tak brza polka*

Johan Štraus, *Trič trač polka*

Johan Štraus, *valcer Priče iz bečke šume*

Johan Štraus, valcer *Glasovi proleća*

Johanes Brams, *Laku noć*

Pjotr Iljič Čajkovski, *Klavirski koncert Op. 1, be-mol*

Antonjin Dvoržak, *Simfonija iz Novog sveta, br. 9, IV stav*

Antonjin Dvoržak, *Slovenska igra br. 1, 2, 6 i 8*

Antonjin Dvoržak, *Koncert za violončelo B, e-dur*

Antonjin Dvoržak, *Humoreska br. 7, Op. 101*

Modest Musorgski, *Slike sa izložbe*

Sergej Rahmanjinov, *Klavirski koncert br. 2, ce-mol*

Kornelije Stanković, *Što se bore misli moje*

Mokranjac, *Kozar*

Mokranjac, *Primorski napjevi*

Mokranjac, Mokranjac, izbor iz *Rukoveti*

Opere

Đoakino Rosini, *Duet mačaka*

Đoakino Rosini, *Arija Figara*, opera *Seviljski berberin*

Đoakino Rosini, *Chi disprezza gli infelici*, opera *Kir u Vavilonu*

Đuzepe Verdi, *Hor Jevreja*, opera *Aida*

Đakomo Pučini, *Niko ne spava*, opera *Turandot*

Amilkare Ponkijeli, *Igra satova* iz opere *La Đokonda*

Aleksandar Borodin, *Polovecke igre*, opera *Knez Igor*

Leo Delib, *Duet cveća*, opera *Lakme*

Žorž Bize, *Arija Habanera* iz opere *Karmen*

Petar Konjović, *Džanum nasred sela*, opera *Koštana*

Petar Konjović, *Velika čočeačka igra*, opera *Koštana*

Žak Ofenbah, *Ptice u senci*, opereta *Hofmanove priče*

Balet

Žan Batist Lili, *Menuet des Trompettes*

Leo Delib, *Igra satova*, balet *Kopelija*

Adolf Adam, balet *Žizela*

Pjotr Iljič Čajkovski, balet *Krcko Oraščić*

Pjotr Iljič Čajkovski, *Ples malih labudova*, balet *Labudovo jezero*

Pjotr Iljič Čajkovski, *finale*, balet *Labudovo jezero*

Pjotr Iljič Čajkovski, *Valcer* iz baleta *Uspavana lepotica*

Stevan Hristić, *Grlica* iz baleta *Ohridska legenda*

Stevan Hristić, *Kolo* iz baleta *Ohridska legenda*

Nacionalne i stilizovane igre (polka, mazurka, čardaš, kazačok, sirtaki, valcer, tango)

Johanes Brams, *Mađarska igra br. 5*

Vitorio Monti, *Čardaš*

Mikis Teodorakis, *Sirtaki*

Antonio Karlos Žobim, *Samba sa jednom notom*

Impresionizam

Gabriel Fore, *Pavana*, Op. 50

Erik Sati, *Gimnopedija*

Klod Debisi, *Potopljena katedrala*

Paragraf Lex

Klod Debisi, *Mesečina*

Moris Ravel, *Bolero*

Savremena muzika

Igor Stravinski, *Igra kostura*, balet *Žar ptica*

Igor Stravinski, *Igra Žar ptice*, balet *Žar ptica*

Igor Stravinski, insert iz *Svite Žar ptica*

Igor Stravinski, balet *Petruška*

Aram Hačaturjan, *Igra sabljama*, *Svita Gajane*

Dmitri Šostakovič, *Drugi valcer*

Gustav Holst, *Japanska svita*

Gustav Holst, *Samerset rapsodija*

Ljubica Marić, *Prag sna*

Darko Kraljić, *Devojko mala*

Jovan Jovičić, *Vojvođanska svita*

Vojislav Kostić, *Za Beograd*

Dejan Despić, *Divertimento Končertante Op. 51*

Hans Cimer, *Pirati sa Kariba*, tema

Hajao Mijazaki, *Zamak na nebu* <https://www.youtube.com/watch?v=nrTu7BAjjCA>

Kompozicije inspirisane muzikom romantizma, impresionizma i savremenog doba

Bora Dugić, *Zov za nedostižnom lepotom*

Bubuša Simić, *Veliki gradski valcer*

Jadranka Stojaković, *Što te nema*

Monti, *Čardaš*

Pol de Senevil, *Brak iz ljubavi*

Muzički instrumenti

Gabriel Fore, *Pavana Op. 50*

Arturo Markez Márquez Arturo Danzón No. 2

Antonjin Dvoržak, *Slovenska igra br. 7*

Kamij Sen Sans, *Sonata za obou*, De-dur, Op.166, I stav

Enio Morikone, *Gabrijelova oboa*

Dejan Despić – *7 pastorala za obou solo*

Ante Grgin, *Duettino Scherzando* za dva klarineta

Radivoj Lazić – Vlastimir Peričić, *Humoreska za klarinet i klavir*

Boki Milošević – odlomci iz odabranih dela

Antonio Vivaldi, *Koncert za fagot e-mol*

Liroj Anderson, *Praznik trubača*

Izbor pesama sa festivala Dragačevska truba

Luis Armstron

Majls Dejvis

Moris Ravel, *Bolero* (solo trombon)

KamijSen-Sans, *Koncert za hornu Op. 94*

Hauard Šor, *Gospodar prstenova (The Fellowship; Gondor)*

Georg Filip Telemann, *Pesma o izgubljenoj ljubavi*

Bela Bartok, *Rumunski plesovi Sz.68. BB76: II Braul (Allegro)*

Marš na Drinu

Paragraf Lex

Stanislav Binički, *Marš na Drinu*

Video primeri

Tradicionalna pesma sa Kosova, *Goranine, Čafanine* <https://www.youtube.com/watch?v=SI3UItfEWhA>

Nikolo Paganini, *Kapričo* br. 24 i 5, izvodi Nemanja Radulović <https://www.youtube.com/watch?v=rgCo54r3DUk>

List i Šopen <https://www.youtube.com/watch?v=8Uc2vtj7vvs&t=163s>

Johan Štraus, *Tik tak brza polka* <https://www.youtube.com/watch?v=99k-g8H447U>

Volfgang Amadeus Mocart, *Arija kraljice noći*, opera *Čarobna frula* <https://www.youtube.com/watch?v=XH7cPtG8kGg>

Doakino Rosini, *Duet mačaka* <https://www.youtube.com/watch?v=QNYR6rsGDyg>

Doakino Rosini, *Chi disprezza gli infelici*, opera *Kir u Vavilonu* <https://www.youtube.com/watch?v=ffZiEgC4Tu0>

Amilkare Ponkijeli, *Igra satova* iz opere *La Đokonda* <https://www.youtube.com/watch?v=tOBp7H8RN4M>

Leo Delib, *Duet cveća*, opera *Lakme*, <https://www.youtube.com/watch?v=Zm4HWjnwDwk>

Petar Konjović, *Džanum nasred sela*, opera *Koštana* <https://www.youtube.com/watch?v=t0qoPLSQv0U>

Petar Konjović, *Velika čočečka igra*, opera *Koštana* https://www.youtube.com/watch?v=_5UCmwGVsnE

Žak Ofenbah, *Ptice u senci*, opereta *Hofmanove priče* <https://www.youtube.com/watch?v=TcTM-m7q3PE>

Žan Batist Lili, *Menuet des Trompettes* <https://www.youtube.com/watch?v=sZ4AM0ayFBA>

Leo Delib, *Igra satova*, balet *Kopelija* <https://www.youtube.com/watch?v=ryFyVpqbqGQ>

Leo Delib, *Mazurka*, balet *Kopelija*, <https://www.youtube.com/watch?v=8Sb7gp98wAc>

Adolf Adam, balet *Žizela* https://www.youtube.com/watch?v=3TlSrI_hXEw

Pjotr Iljič Čajkovski, balet *Krcko Oraščić* <https://www.youtube.com/watch?v=2DiL3p98ejE>

Pjotr Iljič Čajkovski, *Ples malih labudova*, balet *Labudovo jezero* https://www.youtube.com/watch?v=rDdcw_p3eJg

Pjotr Iljič Čajkovski, *finale*, balet *Labudovo jezero* <https://www.youtube.com/watch?v=SXJawzOLS3k>

Pjotr Iljič Čajkovski, *Valcer* iz baleta *Uspavana lepatica*, <https://www.youtube.com/watch?v=7WL2tD27uca>

Stevan Hristić, *Grlica* iz baleta *Ohridska legenda* <https://www.youtube.com/watch?v=RvxUEvbfkMk>

Stevan Hristić, *Kolo* iz baleta *Ohridska legenda* <https://www.youtube.com/watch?v=JBOxXiNotBs>

Nacionalne i stilizovane igre

Polka <https://www.youtube.com/watch?v=dONXZBrje2w>

Mazurka <https://www.youtube.com/watch?v=IR11T7CAD0E>

Čardaš <https://www.youtube.com/watch?v=dF-x3ASonHw>

Kazačok <https://www.youtube.com/watch?v=QGDoSJmEyMc>

Sirtaki <https://www.youtube.com/watch?v=T4chpyTIE5Q>

Mikos Teodorakis, *Sirtaki* <https://www.youtube.com/watch?v=qR1-3gYXsfE>

<https://www.youtube.com/watch?v=ls3gevqqqD0>

Valcer *Na lepom, plavom Dunavu* <https://www.youtube.com/watch?v=EHFJWCCsWWQ>

Tango <https://www.youtube.com/watch?v=NY0MLG-IrSU>

Flamenko <https://www.youtube.com/watch?v=sFUC5ROtN8M>

Johanes Brams, *Mađarska igra br. 5* <https://www.youtube.com/watch?v=H19jByxrqlw>

Vitorio Monti, *Čardaš* <https://www.youtube.com/watch?v=XIJM2kZgYil>

Mikis Teodorakis, *Sirtaki*, <https://www.youtube.com/watch?v=T4chpyTIE5Q>

Antonio Karlos Žobim, *Samba sa jednom notom* <https://www.youtube.com/watch?v=PYdrhTL3VBk>

Impresionizam

Klod Debisi, *Arabeska* <https://www.youtube.com/watch?v=A6s49OKp6aE>

Klod Debisi, *Mesečina* <https://www.youtube.com/watch?v=k8JwihcysWo>

Moris Ravel, *Bolero* <https://www.youtube.com/watch?v=iOcu7GD8pcE>

Savremeno doba

Igor Stravinski, *Igra kostura*, balet *Žar ptica*

<https://www.youtube.com/watch?v=SP-dQBhcvtg>

Igor Stravinski, *Igra Žar ptice*, balet *Žar ptica* <https://www.youtube.com/watch?v=a9OuxgP19ak>

Igor Stravinski, insert iz *Svite Žar ptica* https://www.youtube.com/watch?v=OdJdB_Gq1a4

Igor Stravinski, balet *Petruška*

<https://www.youtube.com/watch?v=UaRZfSKPw5A> <https://www.youtube.com/watch?v=Y7H5dEbyxsg>

Sergej Prokofjev, *Ples vitezova*, balet *Romeo i Julija* <https://www.youtube.com/watch?v=92YhJ4ZVmCg>

Aram Hačaturjan, *Igra sabljama*, *Svita Gajane* <https://www.youtube.com/watch?v=mUQHGpxrz-8>

Dmitri Šostakovič, *Drugi valcer* <https://www.youtube.com/watch?v=cPiCeJN-Wek>

Duvački instrumenti

Klod Debisi, *Sirinks* <https://www.youtube.com/watch?v=aw53VrbI4I0>

Džon Vilijams, *Hedvigina tema*, <https://www.youtube.com/watch?v=l-3tN-c6UwE>

Džon Vilijams, *Hedvigina tema*, <https://www.youtube.com/watch?v=cXRIDCyqZJw>

Enio Morikone, *Gabrijelova oboa* https://www.youtube.com/watch?v=FtE3hoR_Nvo

Antonjin Dvoržak, *Simfonija iz Novog sveta*, II stav <https://www.youtube.com/watch?v=0HhrxVx1Ztc>

Beni Gudman, *Pevaj, pevaj, pevaj* <https://www.youtube.com/watch?v=t4yGKj23jgQAstor> Pjacula, *Tango etida br.3* <https://www.youtube.com/watch?v=4qzAi7JoKGE>

Sergej Prokofiev, *Šeherezada* <https://www.youtube.com/watch?v=au0qOBAJ-nA>

Pol Dik, *Čarobnjakov učenik* <https://www.youtube.com/watch?v=ScUEgUZbpbU>

Kvin, *Boemska rapsodija* <https://www.youtube.com/watch?v=tO527C0KUSs>

Hauard Gudl, *Srećan Božić, Mr Bin* <https://www.youtube.com/watch?v=vvR66bZBCIk>

Đorđe Zamfir, *Usamjeni pastir* <https://www.youtube.com/watch?v=orL-w2QBiN8>

Neobični duvački instrumenti <https://www.youtube.com/watch?v=v62YjjV-Roo&t=61s>

Stanislav Binički, *Marš na Drinu* <https://www.youtube.com/watch?v=Prv8a9Wp7Sg>

Hajao Mijazaki, *Zamak na nebu* <https://www.youtube.com/watch?v=nrTu7BAjjCA>

Enio Morikone, *Gabrijelova oboa*, <https://www.youtube.com/watch?v=pTsitO4TXF8>

Pentatoniks, *Evolucija muzike*, <https://www.youtube.com/watch?v=IExW80sXsHs>

Izvođenje muzike

Svaki aspekt izvođenja muzike ima neposredan i dragocen uticaj na razvoj učenika. Čitanje s lista jednostavnog ritmičkog zapisa aktivira najveći broj kognitivnih radnji, razvija dugoročno pamćenje, osetljivost za druge učesnike u muzičkom događaju (tzv. timski rad, tolerancija) i fine motoričke radnje. Kvalitetno muzičko izražavanje ima značajan uticaj na psihu učenika, a samim tim i na kapacitet i mogućnost svih vidova izražavanja. Ujedno je važno da se kroz izvođenje muzike, a u okviru individualnih mogućnosti učenika, podstiče i razvijanje ličnog stila izražavanja.

S obzirom na to da će pevanje i sviranje proizilaziti i iz istorijskog konteksta, način izvođenja treba prilagoditi u odnosu na dati kontekst.

Pevanje

Glavni kriterijum za izbor pesama je kvalitet muzičkog dela. Posebnu pažnju treba obratiti na tonski opseg kompozicija za pevanje zbog fizioloških promena pevačkog aparata (mutiranje). Prilikom izvođenja pesama najstarije muzičke folklorne tradicije, treba negovati netemperovani način pevanja i dozvoliti prirodnim bojama glasa da dođu do izražaja.

Pesme se obrađuju po sluhu i iz notnog teksta. Mešovite taktove na primerima narodnih pesama treba izvoditi po sluhu. Prilikom obrade pesama iz notnog teksta nakon tekstualne, sledi analiza notnog teksta, savladavanje ritma, pevanje solmizacijom i na kraju pevanje sa literarnim tekstom. Sa učenicima je neophodno postići izražajno pevanje.

Sviranje

Izvođenje sviranjem treba realizovati na ritmičkim i melodijskim instrumentima. Sviranje na melodijskim instrumentima je olakšano činjenicom da su učenici muzički opismenjeni te mogu koristiti notne primere pojedinih pesama koje su najpre analizirane i solmizaciono obrađene. Sviranjem se pored ostalog razvijaju motoričke veštine, koordinacija i opažajne sposobnosti.

Elementi muzičke pismenosti

Elemente muzičke pismenosti treba obrađivati kroz odgovarajuće muzičke primere i kompozicije, od notne slike i tumačenja prema zvuku. Mešovite taktove na primerima narodnih pesama treba izvoditi po sluhu.

PREPORUČENE KOMPOZICIJE ZA PEVANJE I SVIRANJE**Himne**

Državna himna

Himna Svetom Savi

Himna škole

Čovek i muzika:

Joahanes Brams, *Laku noć*

Bedžih Smetana, *Moja zvezda*

Franc Šubert, *Lipa*

J. F. Rajhard, *Ljubica*

Tradicionalna pesma, *Durđevdan*

Tradicionalna pesma iz istočne Srbije, *Mandra mea cu carpa mura*

Tradicionalna romska pesma, *Đelem, đelem*

Tradicionalna mađarska igra, *Lep je on (Az a szep)*

Tradicionalna ruska pesma, *Kaljinka*

Tradicionalna mađarska pesma, *Nyulacska*

Tradicionalna rusinska pesma, *Zrodzeli še tarki*

Tradicionalna mađarska pesma, *Nek se čuje nek se zna da Žuža voli Janoša*

Engleska duhovna pesma, *Prekrasna milost (Amazing Grace)*

Aleksandar Borodin, *Polovecke igre*

Lola Novaković, *Deca Pireja*

Radmila Kakarajčić, *Anđelina, zumba, zumba*

Maks Fridman/Džimi de Najt, *Rock Araund the Clock*

Džon Lenon/Pol Makartni, *Let It Be*

Gerard Matos Rodrigez, Tango *La kumparsita* <https://www.youtube.com/watch?v=NY0MLG-IrSU>

Elementi muzičke pismenosti:

Gusta mi magla padnala

More, izgrejala, nane

Puče puška

,Ajde Jano, kolo da igramo

Zapevala sojka ptica

Oro se vije

Jovano, Jovanke

Staniša Korunović, *Maj*

Staniša Korunović, *Probuđena žaba*

Bijelo dugme, *Lipe cvatu*

Momčilo Bajagić Bajaga, *Buđenje ranog proleća*

Karl Man/Dejv Apel, *Let's Twist again*

Tradicionalne i pesme domaćih autora

Oj, koko, koko, crno oko

Taj tavrle

Urodile žute kruške

Škripi đeram

Tekla voda Tekelija

Lele dunje ranke

Tamo daleko

Vojtek Šisteh, Oj, Srbijo, mila mati

Nikolas Balon, Kreće se lađa francuska

Stanislav Binički, Marš na Drinu

Starogradske pesme

Ti jedina

Moja mala nema mane

Moj Milane

Jutros mi je ruža procvetala

Što se bore misli moje

Ajde Kato

Nebo je tako vedro

U tem Sonboru

Duhovne pesme

Stevan Stojanović Mokranjac, Tebe pojem

Tropar za Božić

Tropar Cvetom Savi

Pomozi nam višnji Bože

Kornelije Stanković, Mnogaja ljeta

Tekst Sveti Nikolaj, Istočniče živonosni

Muzičko stvaralaštvo

Dečje muzičko stvaralaštvo predstavlja viši stepen aktiviranja muzičkih sposobnosti koje se razvijaju u svim muzičkim aktivnostima, a rezultat su kreativnog odnosa prema muzici. Ono podstiče muzičku fantaziju, oblikuje stvaralačko mišljenje, produbljuje interesovanja i doprinosi trajnijem usvajanju i pamćenju muzičkih veština i znanja.

Stvaralaštvo može biti zastupljeno kroz:

- izradu duvačkih muzičkih instrumenata (funkcionalnih ili nefunkcionalnih);
- muzičko-istraživački rad;
- osmišljavanje muzičkih događaja, programa i projekata;
- osmišljavanje muzičkih radionica;
- kreativnu upotrebu multimedija: IKT, audio snimci, slikovni materijal, mobilni telefoni...

Ukoliko ima mogućnosti, mogu se osmisliti i realizovati tematski projekti na nivou odeljenja ili razreda.

Projektna nastava se ostvaruje realizacijom projekta i timskim radom učenika. Tema projekta se sastoji od podtema koje učenici mogu da realizuju u timu, tandemu ili pojedinačno.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Nastava muzičke kulture podrazumeva učešće svih učenika, a ne samo onih koji imaju muzičke predispozicije.

Kako je predmet muzička kultura sinteza veština i znanja, polazna tačka u procesu ocenjivanja treba da budu individualne muzičke sposobnosti i nivo prethodnog znanja svakog učenika. Bitni faktori za praćenje muzičkog razvoja i ocenjivanje svakog učenika su njegovo znanje, rad, stepen angažovanosti, kooperativnost, interesovanje, stav, umešnost i kreativnost, ali i napredovanje u odnosu na prethodna postignuća. Tako se u nastavi muzičke kulture za iste obrazovne-vaspitnog zadatke mogu dobiti različite ocene, kao i za različite rezultate iste ocene, zbog toga što se konkretni rezultati upoređuju sa individualnim učeničkim mogućnostima.

Način provere i ocena treba da podstiču učenika da napreduje i aktivno učestvuje u svim vidovima muzičkih

aktivnosti. Glavni kriterijum za proces praćenja i procenjivanja je *način učeničke participacije u muzičkom događaju*, odnosno da li je u stanju da prati muzičko delo pri slušanju i kako odnosno, da li i kako izvodi i stvara muziku koristeći postojeće znanje.

U zavisnosti od oblasti i teme, postignuća učenika se mogu oceniti usmenom proverom, kraćim pisanim proverama (do 15 minuta) i procenom praktičnog rada i stvaralačkog angažovanja. Pored ovih tradicionalnih načina ocenjivanja, treba koristiti i druge načine ocenjivanja kao što su:

- doprinos učenika za vreme grupnog rada;
- izrada kreativnih zadataka na određenu temu;
- rad na projektu (učenik daje rešenje za neki problem i odgovara na konkretne potrebe);
- specifične veštine.

U procesu vrednovanja rezultata učenja nastavnik treba da bude fokusiran na učeničku motivaciju i stavove u odnosu na izvođenje i stvaralaštvo, sposobnost koncentracije, kvaliteta/percepcije i način razmišljanja prilikom slušanja, kao i primenu teoretskog znanja u muziciranju.

Nastavnik treba da motiviše učenika na dalji razvoj, tako da učenik oseti da je kroz proces vrednovanja viđen i podržan, kao i da ima orijentaciju gde se nalazi u procesu razvoja u okviru muzike i muzičkog izražavanja. Važno je uključiti samog učenika u ovaj proces u smislu dijaloga i uzajamnog razumevanja u vezi sa tim šta učenik oseća kao prepreke (voljne i nevoljne) u svom razvoju, kao i na koje načine se, *iz učenikove perspektive*, one mogu prebroditi.

Kada je u pitanju vrednovanje oblasti Muzičko stvaralaštvo, ono treba vrednovati u smislu stvaralačkog angažovanja učenika, a ne prema kvalitetu nastalog dela, jer su i najskromnije muzičke improvizacije, kreativno razmišljanje i stvaranje pedagoški opravdane.

Uzimajući u obzir sve ciljeve koje proces učenja, kratkoročno i dugoročno treba da postigne, neophodno je imati na umu da se okvir vrednovanja procesa i rezultata učenja odvija najviše u učenikovom živom kontaktu sa muzikom, tj. izvođenju i stvaralaštvu, a takođe i slušanju muzike. Teoretsko znanje treba da ima svoju primenu i funkciju u učeničkom izražavanju kroz muziku i u kontaktu sa muzikom. Kako proces učenja u okviru svakog časa treba da obuhvati sve oblasti, posmatranje učenika u živom kontaktu sa muzikom je istovremeno pokazatelj kvaliteta procesa učenja, kao i idealna scena za vrednovanje rezultata učenja. Sumativno vrednovanje treba da bude osmišljeno kroz zadatke i aktivnosti koje zahtevaju kreativnu primenu znanja. Diktate ne treba praktikovati ni zadavati.

Naziv predmeta	ISTORIJA	
Cilj	Cilj učenja Istorije je da učenik, izučavajući istorijske događaje, pojave, procese i ličnosti, stekne znanja i kompetencije neophodne za razumevanje savremenog sveta, razvije veštine kritičkog mišljenja i odgovoran odnos prema sebi, sopstvenom i nacionalnom identitetu, kulturno-istorijskom nasleđu, društvu i državi u kojoj živi.	
Razred	Osmi	
Godišnji fond časova	68	
ISHODI		
Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI

– smešta ključne događaje, pojave i procese iz savremene istorije na vremenskoj lenti;

– uoči dinamiku različitih istorijskih pojava i promena na istorijskoj karti;

– poredi različite istorijske izvore i rangira ih na osnovu njihove sazajne vrednosti;

– analizira i proceni bliže hronološko poreklo izvora na osnovu sadržaja;

– poredeći različite izvore o istoj istorijskoj pojavi ili događaju, analizira poziciju autora;

– dovede u vezu uzroke i posledice istorijskih događaja, pojava i procesa na konkretnim primerima;

– navede specifičnosti društvenih pojava, procesa, političkih ideja, stavova pojedinaca i grupa u istorijskom periodu savremenog doba;

– obrazloži značaj i ulogu istaknutih ličnosti u datom istorijskom kontekstu;

– uoči elemente kontinuiteta i diskontinuiteta srpske državnosti;

– izvede zaključak o povezanosti nacionalne istorije sa regionalnom i svetskom, na osnovu datih primera;

– obrazloži uticaj istorijskih događaja, pojava i procesa na savremeno

OSNOVI PROUČAVANJA PROŠLOSTI

EVROPA, SVET I SRPSKI NAROD U JUGOSLOVENSKOJ DRŽAVI U PERIODU IZMEĐU DVA SVETSKA RATA

Osnovne odlike perioda od završetka Prvog svetskog rata do naših dana.

Istorijski izvori za izučavanje perioda od završetka Prvog svetskog rata do naših dana i njihova sazajna vrednost (materijalni, pisani, audio, vizuelni, usmena svedočanstva, digitalni).

Posledice Velikograta (demografski i materijalni gubici, odraz rata u društvenom i kulturnom životu, Mirovna konferencija u Parizu – nova karta Evrope i sveta).

Revolucije u Rusiji i Evropi (uzroci, tok i posledice). Stvaranje jugoslovenske države (jugoslovenska ideja, proces i nosioci ujedinjenja, međunarodno priznanje i granice).

Političke i društveno-ekonomske prilike u Evropi i svetu (liberalne demokratije, totalitarne ideologije, ekonomske krize; kultura, nauka i umetnost, svakodnevni život).

Jugoslovenska kraljevina (prostor, stanovništvo i društvo; konstituisanje države, politički život; međunarodni položaj; ekonomske prilike; kultura, uloga dvora; nacionalno i versko pitanje).

Istaknute ličnosti: Nikolaj II Romanov, Vladimir Iljič Lenjin, Roza Luksemburg, Aleksandar Fleming, Pablo Pikaso, Volt Dizni, Čarli Čaplin, Sergej Ejzenštajn, Benito Musolini, Adolf Hitler, Josif Staljin, Frenklin Ruzvelt, Aleksandar I, Marija, Petar II i Pavle Karađorđević, Nikola Pašić, Stjepan Radić,

društvo;

- identifikuje osnovne karakteristike totalitarnih ideologija i navodi njihove posledice u istorijskom i savremenom kontekstu;
- prepoznaje, na primerima iz savremene istorije, važnost poštovanja ljudskih prava;
- navede primere kako su ideje o rodnoj, verskoj i etničkoj ravnopravnosti uticale na savremene političke prilike i razvoj društva;
- poredi položaj i način života pripadnika različitih društvenih grupa u istorijskom periodu savremenog doba;
- ilustruje primerima uticaj naučno-tehnološkog razvoja na promene u društvu, ekonomiji i prirodnom okruženju;
- obrazloži uticaj različitih društveno-ekonomskih sistema na svakodnevni život ljudi, analizirajući date primere;
- prepoznaje kako su kulturne interakcije, i saradnja različitih etničkih i socijalnih grupa uticali na politički, društveni i privredni život;
- navede primere uticaja sportskih i umetničkih dostignuća na oblikovanje savremenog društva;
- identifikuje uzroke, elemente i posledice istorijskih sukoba i ratova i

DRUGI SVETSKI RAT

Milan Stojadinović, Dragiša Cvetković, Vlatko Maček, Slobodan Jovanović, Milutin Milanković, Isidora Sekulić, Ksenija Atanasijević, Milena Pavlović Barili, Ivan Meštrović.

Svet u ratu – uzroci, međunarodne krize, sukobi i osvajačka politika totalitarnih država; početak i tok rata, zaraćene strane, savezništva, frontovi, najvažnije operacije, novi načini ratovanja; ratna svakodnevnica; stradanje civila i ratni zločini; kraj rata, pobjeda antifašističke koalicije.

Jugoslavija i srpski narod u ratu – ulazak u rat, vojni poraz, okupacija, podela, kvislinške tvorevine; genocid i zločini; ustanak, antifašistička borba i građanski rat; vojne operacije, život u ratu.

Posledice rata – ljudski i materijalni gubici; demografske i društvene promene, migracije; uništavanje kulturnog nasleđa; suđenja za ratne zločine; stvaranje OUN.

Istaknute ličnosti: Frenklin Ruzvelt, Vinston Čerčil, Josif Staljin, Adolf Hitler, Benito Musolini, car Hirohito, Francisko Franko, Mao Cedung, Ana Frank, Petar II Karađorđević, Dragoljub Mihailović, Josip Broz, Milan Nedić, Ante Pavelić, Diana Budisavljević.

diskutuje o mogućim načinima prevencije konflikata;

- objasni značenje pojmova genocid i Holokaust;
- izvede zaključke o uzrocima, toku i posledicama ratova uslovljenih raspadom SFRJ koristeći izvore različitog porekla i saznajne vrednosti;
- izrazi stavove, zasnovane na istorijskim argumentima, uvažavajući mišljenja sagovornika;
- prepozna propagandu, stereotipe i ideološku poziciju u istorijskom izvoru i formuliše stav koji se suprotstavlja manipulaciji;
- kritički se odnosi prema informacijama iz medija koristeći se istorijskim znanjima i veštinama;
- analizira istorijske događaje i pojave na osnovu dostupnog audio-vizuelnog izvornog materijala;
- osmisli, sprovede i prezentuje rezultate istraživanja zasnovanog na odabranim istorijskim izvorima i literaturi, koristeći IKT;
- obrazloži smisao negovanja sećanja na važne događaje i ličnosti iz istorije savremenog doba;
- istraži memorijalne spomenike u lokalnoj

SVET, EVROPA I SRPSKI NAROD U JUGOSLOVENSKOJ DRŽAVI U PERIODU HLADNOG RATA

Svet posle Drugog svetskog rata – blokovska podela, trka u naoružanju, globalna dimenzija hladnog rata, ratna žarišta i krize, dekolonizacija, evropske integracije, pokreti emancipacije – pokreti za ženska i manjinska prava, antiratni i antirasni pokreti; naučna dostignuća, osvajanje svemira, mediji, popularna kultura.

Jugoslavija i srpski narod posle Drugog svetskog rata – izgradnja novog državnog i društvenog uređenja, jednopartijski sistem, odnos vlasti prema političkim protivnicima, međunarodni položaj, ekonomske i kulturne prilike, samoupravljanje, nesvrstanost; svakodnevnica, popularna kultura, nove tendencije u kulturi.

Istaknute ličnosti: Džon Kenedi, Nikita Hruščov, Mahatma Gandi, Martin Luter King, Roza Parks, Nelson Mandela, Golda Meir, Endi Vorhol, Josip Broz, Aleksandar Ranković, Milovan Đilas, Ivo Andrić, Miloš Crnjanski, Aleksandar Petrović, Mira Trailović, Dušan Kovačević.

Svet posle hladnog rata – pad Berlinskog zida; slom komunizma u Evropi, raspad SSSR-a, nova politička karta Evrope, stvaranje Evropske unije, dominacija SAD, lokalni konflikti i intervencije velikih sila, procesi globalizacije, Četvrta industrijska revolucija (digitalni mediji, internet, društvene mreže i mobilna telefonija), pretnja terorizma, migracije, savremeni kulturni pokreti.

Srpski narod na kraju 20. i početkom 21. veka – kriza SFRJ 80-tih godina, međunarodne tenzije, uvođenje višestranačkog političkog sistema, raspad

sredini i učestvuje u organizovanju i sprovođenju zajedničkih školskih aktivnosti vezanih za razvoj kulture sećanja;

- pokaže odgovoran odnos prema kulturno-istorijskom nasleđu sopstvenog i drugih naroda;
- uoči odraz istorijskih događaja i pojava u književnim i umetničkim delima;
- prepozna istorijsku dimenziju političkih, kulturnih i tehnoloških promena u savremenom svetu i Republici Srbiji.

SVET, EVROPA, SRPSKA DRŽAVA I NAROD U SAVREMENIM PROCESIMA

SFRJ, građanski rat i stvaranje novih država, internacionalizacija sukoba i međunarodne intervencije, ekonomske prilike i svakodnevni život, ratni zločini, stradanje civilnog stanovništva, razaranje kulturnog nasleđa, NATO agresija na SRJ, posledice ratova, političke promene 2000. godine, Republika Srbija kao samostalna država, pitanje statusa Kosova i Metohije, odnosi u regionu, srpski narod u dijaspori i regionu, proces pridruživanja Evropskoj uniji, kultura i sport.

Istaknute ličnosti: Ronald Regan, Mihail Gorbačov, Margaret Tačer, Bil Gejts, Vladimir Putin, Angela Merkel, Slobodan Milošević, Franjo Tuđman, Alija Izetbegović, Zoran Đinđić, Vojislav Koštunica.

Ključni pojmovi sadržaja: Oktobarska revolucija, Versajski ugovor, Društvo naroda, totalitarizam, diktature, komunizam, fašizam, nacizam, socijalizam, antifašizam, antisemitizam, militarizam, Drugi svetski rat, geto, Holokaust, genocid, Aušvic, Jasenovac, Organizacija Ujedinjenih nacija, feminizam, šovinizam, ksenofobija, represija, pacifizam, dekolonizacija, ljudska prava, nacionalne manjine, diskriminacija, demokratija, terorizam, hladni rat, atomska energija, globalizacija, migracije, jugoslovenska ideja, jugoslovenska država, Republika Srbija, tranzicija, digitalna revolucija, popularna kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program je koncipiran tako da su uz definisane ishode za kraj razreda i ključne pojmove, za svaku od pet tematskih celina (OSNOVI PROUČAVANJA PROŠLOSTI; EVROPA, SVET I SRPSKI NAROD U JUGOSLOVENSKOJ DRŽAVI U PERIODU IZMEĐU DVA SVETSKA RATA; DRUGI SVETSKI RAT; SVET, EVROPA I SRPSKI NAROD U JUGOSLOVENSKOJ DRŽAVI U PERIODU HLADNOG RATA I SVET, EVROPA, SRPSKA DRŽAVA I NAROD U SAVREMENIM PROCESIMA), dati i sadržaji.

Pristup nastavi zasnovan na procesu i ishodima učenja podrazumeva da učenici razvijaju ne samo osnovna znanja, već da ih iskoriste u razvoju veština istorijskog mišljenja i izgradnji stavova i vrednosti. Program nastave i učenja, u tom smislu, nudi sadržinski okvir, a nastavnik ima mogućnost da izabere i neke dodatne sadržaje ukoliko smatra da su primereni sredini u kojoj učenici žive, ili da odgovaraju njihovim interesovanjima (program se, na primer, može dopuniti i sadržajima iz prošlosti zavičaja, čime se kod učenika postiže jasnija predstava o istorijskoj i kulturnoj baštini u njihovom kraju – arheološka nalazišta, muzejske zbirke). Svi sadržaji su definisani tako da budu u funkciji ostvarivanja ishoda predviđenih programom. Nastavnik ima značajan prostor za izbor i povezivanje sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika.

Važna karakteristika nastave i učenja usmerenih na ostvarivanje ishoda je ta da su fokusirani na učenje u školi. Učenik treba da uči:

- *smisljeno*: povezivanjem onog što uči sa onim što zna i sa situacijama iz života; povezivanjem onog što uči sa onim što je učio iz Istorije i drugih predmeta;

- *problemski*: samostalnim prikupljanjem i analiziranjem podataka i informacija; postavljanjem relevantnih pitanja sebi i drugima; razvijanjem plana rešavanja zadatog problema;
- *divergentno*: predlaganjem novih rešenja; smišljanjem novih primera; povezivanjem sadržaja u nove celine;
- *kritički*: poređenjem važnosti pojedinih činjenica i podataka; smišljanjem argumenata;
- *kooperativno*: kroz saradnju sa nastavnikom i drugim učenicima; kroz diskusiju i razmenu mišljenja; uvažavajući argumentesagovornika.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentisan na proces i ishode učenja nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje dati program potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu: sastav odeljenja i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže; resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i sadržaja, nastavnik najpre kreira svoj godišnji plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Od njega se očekuje i da, u fazi planiranja i pisanja pripreme za čas, definiše ishode za svaku nastavnu jedinicu. Pri planiranju treba imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena i više različitih aktivnosti. Nastavnik za svaki čas planira i priprema sredstva i načine provere ostvarenosti projektovanih ishoda. U planiranju i pripremanju nastave i učenja, nastavnik planira ne samo svoje, već i aktivnosti učenika na času. Pored udžbenika, kao jednog od izvora znanja, na nastavniku je da učenicima omogući uvid i iskustvo korišćenja i drugih izvora saznavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Učenici u osmi razred ulaze sa znanjem o osnovnim istorijskim pojmovima, sa određenim životnim iskustvima i uobličnim stavovima i na tome treba pažljivo graditi nova znanja, veštine, stavove i vrednosti.

Nastavnik ima slobodu da sam odredi raspored i dinamiku aktivnosti za svaku temu, uvažavajući cilj učenja predmeta i definisane ishode. Redosled ishoda ne iskazuje njihovu važnost jer su svi od značaja za postizanje cilja predmeta. Između ishoda postoji povezanost i ostvarivanje jednog ishoda doprinosi ostvarivanju drugih ishoda. Mnogi od ishoda su procesni i predstavljaju rezultat kumulativnog dejstva obrazovno-vaspitnog rada, tokom dužeg vremenskog perioda i obrade različitih sadržaja.

Bitno je iskoristiti velike mogućnosti koje Istorija kao narativni predmet pruža u podsticanju učeničke radoznalosti, koja je u osnovi svakog saznanja. Nastavni sadržaji treba da budu predstavljeni kao „priča” bogata informacijama i detaljima, ne zato da bi opteretili pamćenje učenika, već da bi im istorijski događaji, pojave i procesi bili predočeni jasno, detaljno, živo i dinamično. Posebno mesto u nastavi istorije imaju pitanja, kako ona koja postavlja nastavnik učenicima, tako i ona koja dolaze od učenika, podstaknuta onim što su čuli u učionici ili što su saznali van nje koristeći različite izvore informacija. Dobro osmišljena pitanja nastavnika imaju podsticajnu funkciju za razvoj istorijskog mišljenja i kritičke svesti. U zavisnosti od cilja koji nastavnik želi da ostvari, pitanja mogu imati različite funkcije, kao što su: fokusiranje pažnje na neki sadržaj ili aspekt, podsticanje poređenja, traganje za pojašnjenjem. Učenje istorije bi trebalo da pomogne učenicima u stvaranju što jasnije predstave ne samo o tome „kako je uistinu bilo”, već i zašto se nešto desilo i kakve su posledice iz toga proistekle. Da bi shvatio događaje iz prošlosti, učenik treba da ih „oživi” u svom umu, u čemu veliku pomoć može pružiti upotreba različitih istorijskih tekstova, karata i drugih izvora istorijskih podataka (dokumentarni i igrani video i digitalni materijali, muzejski eksponati, ilustracije), obilazjenje kulturno-istorijskih spomenika i posete ustanovama kulture. Korišćenje istorijskih karata izuzetno je važno jer omogućava učenicima da na očigledan i slikovit način dožive prostor na kome se neki od događaja odvijao, pomažući im da kroz vreme prate promene na određenom prostoru. Veoma važan aspekt nastave istorije predstavlja i rad na istorijskim izvorima. Kada su sadržaji programa za osmi razred u pitanju, veliki značaj, pored pisanih i vizuelnih, imaju i usmeni izvori, odnosno svedočanstva. Zbog toga bi trebalo osmisлити nastavni proces na takav način da se, u okviru projektne nastave ili elementarnog istraživanja, povežu učenici i savremenici istorijskih događaja, čime bi se omogućilo propitivanje i izučavanje recentne

prošlosti.

Treba iskoristiti i uticaj nastave Istorije na razvijanje jezičke i govorne kulture (veštine besedništva), jer istorijski sadržaji bogate i oplemenjuju jezički fond učenika. Neophodno je imati u vidu i integrativnu funkciju Istorije, koja u obrazovnom sistemu, gde su znanja podeljena po nastavnim predmetima, pomaže učenicima da postignu celovito shvatanje o povezanosti i uslovljenosti geografskih, ekonomskih i kulturnih uslova života čoveka.

Poželjno je izbegavati fragmentarno i izolovano učenje istorijskih činjenica jer ono ima najkraće trajanje u pamćenju i najslabiji transfer u sticanju drugih znanja i veština. U nastavi treba, kad god je to moguće, primenjivati inovirane didaktičke metode i strategije, pri čemu se ističe koncept multiperspektivnosti. Određene teme, po mogućnosti, treba realizovati sa odgovarajućim sadržajima iz srodnih predmeta, a posebnu pažnju treba posvetiti osposobljavanju učenika za efikasno korišćenje informaciono-komunikacionih tehnologija (upotreba interneta, pravljenje prezentacija, korišćenje digitalnih audio-vizuelnih materijala i izrada referata).

U osmom razredu izučava se period savremene istorije, što podrazumeva i obradu mnogih osetljivih, pa i protivurečnih, odnosno kontroverznih tema, o kojima ne postoji konsenzus u naučnim krugovima i javnosti. To su teme koje su prisutne svakodnevno u informativnim i dokumentarnim programima, na internetu, o njima govore političari, javne ličnosti i novinari. Takve teme su često sastavni deo porodične istorije i ličnih narativa, što dodatno uvećava njihovu aktuelnost. Učenici su izloženi različitim tumačenjima istorijskih događaja i zbog toga je naročito važno kod njih razvijati kritički odnos prema informacijama koje im se nude. Ovladavanje tom veštinom navodi se i u obrazovnim standardima, a u okviru programa spominje se u cilju predmeta, kao i u pojedinim ishodima za kraj razreda. Zbog toga bi jedna od najbitnijih kompetencija uspešnog nastavnika bila da zna kako da kod učenika podstiče kritičko i istorijsko mišljenje, što bi učenicima omogućilo razvijanje humanističkih vrednosti zasnovanih na toleranciji, uvažavanju različitosti i poštovanju drugog. Na kraju osnovnog obrazovanja i vaspitanja učenici treba da budu osposobljeni da argumentovano analiziraju protivurečnosti, da se decentriraju (sagledaju i uvažavaju tuđi ugao gledanja na određeni istorijski fenomen), da uočavaju sličnosti i različitosti, postavljaju pitanja a nove informacije lako povezuju s postojećim znanjima. Na taj način, učenici bi bili osposobljeni da prepoznaju propagandu i aktivno učestvuju u razgradnji predrasuda i stereotipa s kojima se svakodnevno susreću. Takav pristup omogućio bi im autonomni i racionalni odnos prema informacijama i dodatno olakšao promišljanje i donošenje argumentovanih zaključaka i sudova.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja započinje inicijalnom procenom nivoa na kome se učenik nalazi i u odnosu na šta će se procenjivati njegov dalji rad. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika. Svaki nastavni čas i svaka aktivnost učenika su, u tom smislu, prilika za registrovanje napretka učenika i upućivanje na dalje aktivnosti.

U nastavi orijentisanoj na dostizanje ishoda vrednuju se i proces i produkti učenja. U vrednovanju naučenog, pored usmenog ispitivanja, koriste se i testovi znanja. U formativnom ocenjivanju se koriste različiti instrumenti, a izbor zavisi od vrste aktivnosti koja se vrednuje. Vrednovanje aktivnosti, naročito ako je timski rad u pitanju, može se obaviti sa grupom tako da se od svakog člana traži mišljenje o sopstvenom radu i o radu svakog člana ponaosob (tzv. vršnjačko ocenjivanje).

Naziv predmeta	GEOGRAFIJA
Cilj	Cilj učenja Geografije je da učenik pojmovno i strukturno ovlada prirodno-geografskim, demografskim, naseobinskim, političko-geografskim, ekonomsko-geografskim, integracionim i globalnim pojavama i procesima u Srbiji i svetu uz negovanje vrednosti multikulturalnosti i patriotizma.

Razred	Osmi		
Godišnji fond časova	68 časova		
ISHODI	OBLAST / TEMA	SADRŽAJI	
Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:			
	GEOGRAFSKI POLOŽAJ, GRANICE I VELIČINA TERITORIJE SRBIJE	Jugoistočna Evropa, integracioni i dezintegracioni procesi. Geografski položaj Srbije. Istorijsko-geografski razvoj Srbije. Simboli Srbije. Granice i problemi pograničnih krajeva.	
– učestvuje u predlaganju i realizaciji istraživačkog projekta u lokalnoj sredini;		Geotektonski procesi na teritoriji Srbije.	
– analizira tematske karte i statističke podatke i grafički ih prikazuje;		Seizmizam Srbije.	
– odredi geografski položaj Srbije i dovede ga u vezu sa istorijsko-geografskim razvojem;		Tektonski oblici reljefa.	
– analizira karakteristike granica i pograničnih krajeva Srbije;		Padinski procesi i reljef nastao delovanjem vode.	
– opiše uzroke i posledice geotektonskih procesa na teritoriji Srbije;		Reljef nastao delovanjem leda, vetra i čoveka.	
– klasifikuje oblike reljefa na teritoriji Srbije i imenuje reprezentativne;	FIZIČKO-GEOGRAFSKE ODLIKE SRBIJE	Uticaji erozivnih i akumulativnih procesa na čoveka.	
– analizira uticaj klimatskih faktora i klimatskih elemenata na klimu Srbije;		Klimatski faktori i elementi.	
– klasifikuje i opisuje svojstva vodnih objekata koristeći kartu Srbije;		Klimatske oblasti u Srbiji.	
– navodi načine korišćenja voda Srbije;		Podzemne vode Srbije.	
– prepoznaje efekte uticaja fizičko-geografskih procesa na čoveka i adekvatno reaguje u slučaju prirodnih nepogoda;		Reke Srbije.	
– dovedi u vezu rasprostranjenost biljnih i životinjskih vrsta i fizičko-geografske karakteristike prostora;		Jezera Srbije.	
– objašnjava populacionu dinamiku stanovništva Srbije: kretanje broja stanovnika, prirodni priraštaj i migracije;		Zaštita voda i zaštita od voda.	
– izvodi zaključke o uticaju populacione dinamike na strukture stanovništva u našoj zemlji;		Zemljišta Srbije.	
– izvodi zaključke o važnosti preduzimanja		Rasprostranjenost biljnog i životinjskog sveta.	
		Kretanje broja stanovnika i njihov prostorni razmeštaj.	
		Prirodno kretanje.	
		Migracioni procesi. Strukture stanovništva. Demografski problemi i populaciona politika.	
		Prva naselja u Srbiji.	
		Selo i ruralni procesi.	
		Gradovi.	

<p>mera populacione politike;</p> <ul style="list-style-type: none"> – izrađuje i analizira grafičke prikaze struktura stanovništva; – objašnjava uticaj prirodnih i društvenih faktora na nastanak, razvoj i transformaciju naselja u našoj zemlji; – uz pomoć karte Srbije i drugih izvora informacija analizira uticaj prirodnih i društvenih faktora na razvoj i razmeštaj privrednih delatnosti u našoj zemlji; – dovodi u vezu razmeštaj privrednih delatnosti sa kvalitetom životne sredine u našoj zemlji; – prepoznaje efekte proizvodnje i korišćenja različitih izvora energije na kvalitet životne sredine; – opisuje reprezentativne objekte prirodne i kulturne baštine i označava ih na karti; – procenjuje važnost očuvanja prirodne i kulturne baštine Srbije; – objašnjava uticaj istorijskih i savremenih migracija na razmeštaj Srba u svetu. 	<p>DRUŠTVENO- GEOGRAFSKE ODLIKE SRBIJE</p>	<p>Urbanizacija i problemi urbanog razvoja. Beograd. Prirodni resursi i privredni razvoj. Društveni uslovi privrednog razvoja i promene u strukturi privrede. Poljoprivreda i geografski prostor. Industrija i geografski prostor. Saobraćaj i geografski prostor. Turizam i trgovina. Delatnosti kvartarnog sektora.</p>
	<p>PRIRODNA I KULTURNA BAŠTINA SRBIJE</p>	<p>Prirodna baština Srbije. Kulturna baština Srbije. Svetska baština pod zaštitom Uneskoa u Srbiji.</p>
	<p>GEOGRAFIJA ZAVIČAJA</p>	<p>Pojam i geografski položaj zavičaja. Prirodne karakteristike. Društvene karakteristike.</p>
	<p>SRBI U REGIONU I DIJASPORI</p>	<p>Srbi u Crnoj Gori. Srbi u BiH – Republika Srpska. Srbi u Hrvatskoj. Srbi u ostalim susednim državama. Srbi u dijaspori.</p>

Ključni pojmovi sadržaja: geografski položaj, granice i veličina teritorije Srbije, fizičko-geografske odlike Srbije, društveno-geografske odlike Srbije, prirodna i kulturna baština Srbije, geografija zavičaja, Srbi u regionu i dijaspori.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentisan na proces i ishode učenja nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju procesa nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje dati program potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu: sastav odeljenja i karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti, tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže, resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i preporučenih sadržaja, obrazovnih standarda za kraj obaveznog obrazovanja, ciljeva i ishoda obrazovanja i vaspitanja, ključnih kompetencija za celoživotno učenje, predmetnih i opštih međupredmetnih kompetencija, nastavnik najpre kreira svoj godišnji (globalni) plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Nastavnik ima slobodu da sam odredi broj časova za date teme u godišnjem planu.

Predmetni ishodi su definisani na nivou razreda u skladu sa revidiranom Blumovom taksonomijom i najveći broj njih je na nivou primene. Redosled ishoda ne iskazuje njihovu važnost jer su svi od značaja za postizanje cilja predmeta. Od nastavnika se očekuje da operacionalizuje date ishode u svojim operativnim planovima za

konkretnu temu, tako da tema bude jedna zaokružena celina koja uključuje moguća međupredmetna povezivanja. U fazi planiranja i pisanja pripreme za čas nastavnik definiše cilj i ishode časa.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Dati sadržaji su preporučeni i raspoređeni u šest tematskih celina: *Geografski položaj, granice i veličina teritorije Srbije; Fizičko-geografske odlike Srbije; Društveno-geografske odlike Srbije; Prirodna i kulturna baština Srbije; Geografija zavičaja; Srbi u regionu i dijaspori.*
Geografski položaj, granice i veličina teritorije Srbije

Za dostizanje ishoda: *učenik će biti u stanju da odredi geografski položaj Srbije i dovede ga u vezu sa istorijsko-geografskim razvojem; analizira karakteristike granica i pograničnih krajeva Srbije*, potrebno je objasniti etimološko značenje termina Srbija, simbole otadžbine, determinante i komponente geografskog položaja, njene granice, oblik i veličinu teritorije. Na početku nastavne teme, ukazati na to da na geografski položaj Srbije utiče polivalentnost, kontaktnost i tranzitnost njene teritorije u smislu spajanja i prožimanja različitih elemenata geografskog prostora, koji su odgovorni za razvoj, organizaciju, funkcionisanje i transformaciju teritorije. Objasniti da su determinante i komponente geografskog položaja, menjajući kroz istoriju neke od funkcija, uticale na promene značaja koju je Srbija imala u istoriji i koju ima danas. Objasniti učenicima da geografski položaj Srbije može biti apsolutan i relativan. Istaći da je apsolutan geografski položaj Srbije egzaktn jer su u pitanju geografske koordinate (matematičko-geografske) i prirodni faktori. Na osnovu toga izdvojiti dve komponente apsolutnog geografskog položaja: matematičko-geografsku i fizičko-geografsku. Takođe, izdvojiti i komponente relativnog geografskog položaja: kulturno-geografsku, političko-geografsku, saobraćajno-geografsku i ekonomsko-geografsku. Objasniti učenicima da je teritorija Srbije povezana i integrisana, da njena trodimenzionalnost podrazumeva kopno, vazdušni prostor iznad kopna i Zemljinu unutrašnjost ispod kopna, kao i da je njen kvalitet definisan ekonomskim parametrima koji zavise od kvaliteta i kvantiteta prirodnih resursa, kao što su na primer, plodnost zemljišta, rudno bogatstvo, odnos obradivih i neobradivih površina i biološka raznovrsnost.

Za dostizanje ishoda: *učenik će biti u stanju da analizira karakteristike granica i pograničnih krajeva Srbije*, važno je izdvojiti granične prelaze Srbije prema susednim državama i objasniti centralno jezgro – kolevku državne ideje, centar integracije i faktor kohezije njene teritorije. Ovaj sadržaj treba realizovati u skladu sa odgovarajućim sadržajima iz istorije. Poželjno je izbegavati fragmentarno učenje istorijskih činjenica vezanih za promene veličine teritorije Srbije jer to ima najkraće trajanje u pamćenju, već ih treba povezati sa uticajem istorijskih događaja na savremeni geografski razvoj, čime se postiže najjači transfer u sticanju drugih znanja i veština. Pored toga, objasniti kako različite istorijske okolnosti i ekonomska razvijenost utiču na dinamične promene u geografskom prostoru Srbije. U cilju podsticanja tolerancije kod učenika, ukazati na postojanje različitih etničkih i kulturnih grupa u pograničnim teritorijama Srbije.

Osposobiti učenike da izrađuju tematske karte o *Geografskom položaju, granicama i veličini teritorije Srbije* koristeći neme karte, na kojima se mogu izdvojiti različiti sadržaji vezani za ovu nastavnu temu.

Fizičko-geografske odlike Srbije

Za dostizanje ishoda: *učenik će biti u stanju da opiše uzroke i posledice geotektonskih procesa na teritoriji Srbije*, ključno je da u svetlu teorije litosfernih ploča učenik opiše geotektonski položaj i geotektonsku rejonizaciju Srbije sagledavanjem odnosa Evroazijske i Afričke litosferne ploče, objasni mehanizme nastanka i oblikovanja reljefa na prostoru Srbije i imenuje značajne morfostrukturne oblike reljefa u Srbiji. Daljom operacionalizacijom ishoda učenik će biti u stanju da prepozna i navede oblike reljefa koji nastaju tektonskim pokretima i vulkanizmom, objasni proces nastanka zemljotresa i navede najugroženije zone i izvede zaključke o pojavi savremenog seizmizma kao i odsustvo aktivnog vulkanizma na teritoriji Srbije. Nastavnici mogu upoznati učenike sa mrežom seizmoloških stanica Srbije i različitim načinima prikupljanja podataka o trusnoj aktivnosti na području Srbije u realnom vremenu, razmeni podataka sa zemljama u okruženju i kompjuterskim programima za automatsko lociranje i izveštavanje.

Ishod: *učenik će biti u stanju da klasifikuje oblike reljefa na teritoriji Srbije i imenuje reprezentativne.* Kroz ovaj

ishod učenika treba upoznati sa genetskim i osnovnim morfološkim tipovima reljefa kao i njihovom rasprostranjenošću uz pomoć geografske karte Srbije. Ishod je ostvaren ukoliko je učenik u stanju da opiše delovanje unutrašnjih i spoljašnjih sila na postanak i oblikovanje reljefa Srbije, da navede i opiše primere oblika reljefa pomoću geografske karte, grafičkih prikaza i fotografija.

Ishod: *analizira uticaj klimatskih faktora i klimatskih elemenata na klimu Srbije*. Za ostvarivanje ovog ishoda neophodno je da učenik samostalno koristi klimatološke podatke koji se odnose na temperaturu i padavine izabranog mesta. Klimatološki podaci mogu se preuzeti iz meteoroloških godišnjaka koji su dostupni na sajtu Republičkog hidrometeorološkog zavoda Srbije (RHMZS). Da bi analizirao prostornu i vremensku distribuciju navedenih podataka, neophodno je da samostalno konstruiše klimadijagrame bar dva mesta između kojih postoji značajna razlika u nadmorskim visinama. Pored ovih klimatskih elemenata, učenika treba upoznati i sa vetrovima i insolacijom. Prostornu i vremensku distribuciju temperatura, padavina i vetrova treba povezati sa klimatskim faktorima koji uslovljavaju njihovo formiranje. Kao posledica prostorne i vremenske distribucije vrednosti klimatskih elemenata na prostoru Srbije izdvajaju se određene klimatske oblasti. Da bi se ishod ostvario, neophodno je da učenik: navede klimatske elemente, opiše prostornu i vremensku distribuciju temperature vazduha i padavina na teritoriji Srbije, navede i oceni značaj klimatskih faktora, izdvoji klimatske oblasti na teritoriji Srbije.

Da bi se ostvario ishod: *klasifikuje i opisuje svojstva vodnih objekata koristeći kartu Srbije i navodi načine korišćenja voda Srbije*, učeniku bi trebalo ukazati na postanak, evoluciju i rasprostranjenost reka, jezera, podzemnih voda i termomineralnih izvora na teritoriji Srbije. Upoznati ga sa osnovnim hidrografskim karakteristikama reka Srbije, čije grupisanje bi se izvršilo prema pripadajućem morskom slivu. Analiza vodnih režima, na najjednostavnijem nivou, podrazumevala bi uočavanje maksimalnih i minimalnih vodostaja i proticaja na rekama, kao i faktora koji dovode do njihove pojave. Učenik treba da opiše stanja ekstremnih vodostaja i proticaja (suva rečna korita, poplava) kao i posledice koje one ostavljaju na čoveka, privredu i životnu sredinu. Da bi se ostvario ishod, neophodno je da učenik: navede najveće reke Crnomorskog, Jadranskog i Egejskog sliva, proceni vreme pojave minimalnih i maksimalnih vodostaja na rekama, razlikuje jezera po načinu postanka, opiše evoluciju jezerskih basena, locira termomineralne izvore, opiše vrste i značaj podzemnih voda za vodosnabdevanje, utvrdi vezu između dostupnosti vode i lociranja određenih privrednih delatnosti i objekata.

Da bi se postigao ishod: *prepoznaje efekte uticaja fizičko-geografskih procesa na čoveka i adekvatno reaguje u slučaju prirodnih nepogoda*, nastavnik stavlja akcenat na interakciju prirode i društva i ukazuje učenicima da se ljudsko društvo ne može posmatrati nezavisno od prirodnog okruženja. Za učenika je važno da zna šta dovodi do formiranja prirodne nepogode, da li i kako čovek može da stimuliše njeno formiranje, gde su prirodne nepogode rasprostranjene na prostoru Srbije, kao i da zna kako da postupi u slučaju da je izložen njihovom dejstvu. Uz pomoć nastavnika, roditelja kao i samostalnog prikupljanja podataka učenik treba da se upozna sa prirodnim nepogodama koje se dešavaju, mogu se desiti ili su se desile u njegovom neposrednom okruženju: prostori u Srbiji izloženi dejstvu zemljotresa, klizišta, odrona, atmosferskih nepogoda (oluja, grad, ekstremne temperature), polava i bujica.

Da bi se postigao ishod: *dovede u vezu rasprostranjenost biljnih i životinjskih vrsta i fizičko-geografske karakteristike prostora*, ključno je objasniti da su areali biljnih i životinjskih vrsta determinisani reljefom, zemljištem, klimom, prisustvom vode i drugim faktorima. Neophodno je da učenici sagledaju prostornu distribuciju životinjskih vrsta, travnatih oblasti, šumskih areala i njihov sastav, kao i efekte koje ostvaruju u interakciji sa ostalim prirodnim i društvenim objektima u prostoru. Da bi se ovaj ishod ostvario, potrebno je da učenik: navede osnovne tipove zemljišta, razlikuje vertikalni i horizontalni raspored vegetacije, klasifikuje faunu u odnosu na tip sredine (fauna kopnenih voda, faunu kopna; šumska i nešumska područja), navede kako ljudske aktivnosti utiču na fragmentaciju i smanjenje areala biljnih i životinjskih vrsta i pojavu endemskih vrsta.

Društveno-geografske odlike Srbije

U okviru oblasti/teme *Društveno-geografske odlike Srbije* predviđeno je da se obrađuju sadržaji o stanovništvu, naseljima i privredi Srbije. Njima se produbljuju učenicka znanja iz oblasti društvene geografije koja su stekli u šestom razredu osnovnog obrazovanja i vaspitanja i ista primenjuju u konkretnom prostornom kontekstu, Republici Srbiji i lokalnoj sredini.

Za dostizanje ishoda: *učenik će biti u stanju da objašnjava populacionu dinamiku stanovništva Srbije*, akcenat treba staviti na objašnjenje kretanja broja stanovništva po podacima popisa (predlog je da vremenski obuhvat bude nakon Drugog svetskog rata), prirodnog priraštaja i migracija. Nastavnici treba da upoznaju učenike sa izvorima podataka o stanovništvu (popis, matična statistika, drugi izvori) i da ih nauče kako se ovi podaci koriste i tumače. Veoma je važno da se u tom smislu ostvari korelacija sa nastavom istorije (ratovi, istorijske migracije, itd.). Tamo gde postoje tehničke mogućnosti, učenici mogu da koriste popisne podatke u elektronskom obliku dostupne na internet sajtu Republičkog zavoda za statistiku, da deo tih podataka predstavljaju na tematskim kartama, grafički i tabelarno.

Navedeni ishod se operacionalizuje kroz proveru ostvarenosti sledećih ishoda kod učenika: navodi izvore podataka o stanovništvu, navodi komponente demografskog razvoja, pronalazi podatke o broju stanovnika, natalitetu, mortalitetu, migracijama stanovništva Srbije i lokalne sredine, objašnjava vremensku i prostornu dinamiku stanovništva Srbije i lokalne sredine, koristi tematske karte i grafičke prikaze u objašnjavanju populacione dinamike stanovništva Srbije i lokalne sredine, prikazuje na tematskim kartama, grafičkim prikazima i tabelarno populacionu dinamiku stanovništva Srbije i lokalne sredine.

Dostizanje ishoda: *izvodi zaključke o uticaju populacione dinamike na strukture stanovništva u našoj zemlji*, neposredno se nadovezuje na realizaciju prethodnog ishoda. Ovde je neophodno da učenik uvidi kako se (makro) regionalne tendencije u prirodnom priraštaju i migracijama odražavaju na biološke, ekonomske i socijalne strukture stanovništva Srbije. Navedeni ishod se operacionalizuje kroz proveru ostvarenosti sledećih ishoda: učenik navodi biološke, ekonomske i socijalne strukture stanovništva, učenik objašnjava uticaj rađanja i umiranja na biološke, ekonomske i socijalne strukture stanovništva u Srbiji i lokalnoj sredini, učenik objašnjava uticaj doseljavanja i odseljavanja na strukture stanovništva u Srbiji, učenik objašnjava promene u strukturama stanovništva Srbije i lokalne sredine kao rezultat sadejstva prirodnog kretanja i migracija.

Ishod *izrađuje i analizira grafičke prikaze struktura stanovništva* jako je važan u funkcionalnom domenu. Ovde do izražaja dolazi zahtev da učenik samostalno pronalazi podatke o strukturama stanovništva koji su dostupni u analognom i digitalnom obliku te da ih na časovima i kod kuće za domaće zadatke prikazuje u vidu polno-starosnih piramida, grafikona, dijagrama i tematskih karata (kartodijagrama). Sadržaji vezani za ovaj ishod mogu se realizovati primenom različitih oblika rada (individualni, rad u paru, rad u grupi) i svoju punu primenu pronalaze u izradi istraživačkih projekata, najbolje vezano za lokalnu sredinu.

Ishod *učenik izvodi zaključke o važnosti preduzimanja mera populacione politike* dalje se nadovezuje na prethodne. Učenici na ovom uzrastu već imaju i intuitivna i pojmovna znanja o broju, kretanju (prirodnom priraštaju, migracijama) i strukturama stanovništva i sposobni su da uviđaju posledice smanjenja broja stanovnika, iseljavanja ljudi iz sela i manjih gradova, intenzivnog priliva stanovništva u Beograd, iseljavanja u inostranstvo, itd. Ova tematika je interesantna za organizaciju debata i diskusija, tribina i radionica koje bi mogle da se organizuju u saradnji sa ekspertima iz lokalne zajednice (lekari, socijalni radnici, psiholozi, demografi, zaposleni u jedinicama lokalne samouprave zaduženi za socijalna pitanja, itd.).

Navedeni ishod se operacionalizuje tako da će učenik biti u stanju da: definiše pojam populacione politike; navodi različite tipove populacione politike; objašnjava kojim populacionim politikama se rešavaju različiti demografski problemi; predlaže primenu mera populacione politike s obzirom na aktuelne demografske probleme u Srbiji i lokalnoj sredini.

Dostizanje ishoda: *objašnjava uticaj prirodnih i društvenih faktora na nastanak, razvoj i transformaciju naselja u*

našoj zemlji, zahteva da se sa učenicima obrade sadržaji vezani za nastanak naselja u našoj zemlji, selo i ruralne procese (depopulacija, deagrarizacija, senilizacija, gašenje seoskih naselja, pseudourbanizacija, itd.), osnovne odlike gradova, njihove funkcije i gravitacioni uticaj, unutrašnju strukturu gradova i odnose sa okolnim prostorom. Neophodno je posebnu pažnju posvetiti procesu urbanizacije i glavnim urbanim problemima. Ova celina se završava upoznavanjem sa Beogradom, glavnim gradom Srbije, njegovim geografskim položajem, istorijsko-geografskim i funkcionalnim razvojem.

Navedeni ishod se operacionalizuje tako da će učenik biti u stanju da: navodi naselja u našoj zemlji; objašnjava uticaj prirodnih i društvenih faktora koji su doveli do nastanka i razvoja prvih gradova u našoj zemlji; definiše i vrši klasifikaciju seoskih i gradskih naselja po različitim obeležjima; opisuje procese transformacije seoskih i gradskih naselja; objašnjava uslovljenost procesa deagrarizacije i urbanizacije; objašnjava vezu demografskih i naseobinskih procesa u Srbiji i lokalnoj sredini.

Ishod: *uz pomoć karte Srbije i svih drugih izvora informacija analizira uticaj prirodnih i društvenih faktora na razvoj i razmeštaj privrednih delatnosti u našoj zemlji*, dovodi učenike u situaciju da sami pronalaze izvore informacija o privredi naše zemlje i lokalne sredine, da ih kritički preispituju, upoređuju, uočavaju vremensku dinamiku i prostorne disparitete ekonomsko-geografskih pojava i procesa. Geografska karta (opšta i tematske karte) je ovde nezaobilazno nastavno sredstvo koje učenici koriste za izvlačenje geografskih zaključaka, ali i za ilustraciju rezultata svojih saznanja.

Ishodi: *dovodi u vezu razmeštaj privrednih delatnosti sa kvalitetom životne sredine u našoj zemlji i prepoznaje efekte proizvodnje i korišćenja različitih izvora energije na kvalitet životne sredine* su najdirektnije međusobno povezani. Od učenika se očekuje da prodube postojeća i steknu nova znanja o uticaju poljoprivrede, industrije, saobraćaja, turizma i drugih privrednih delatnosti na geografski prostor. Budući da su primeri negativnog uticaja čoveka na životnu sredinu dominantni u odnosu na pozitivne, te da se na isticanju pozitivnog uticaja čoveka na životnu sredinu insistiralo i u nižim razredima, ovde je akcenat stavljen na primere racionalnog korišćenja energetske izvora i očuvanja životne sredine. Na ovaj način učenici stiču celovitu sliku o sličnostima i razlikama u funkcionisanju privrede u svetu i u našoj zemlji, kod njih se razvija kritičko i divergentno mišljenje, ali i patriotska svest i interkulturalnost.

Prirodna i kulturna baština Srbije

Ishod: *opisuje reprezentativne objekte prirodne i kulturne baštine i označava ih na karti*. Uz pomoć karte i drugih raspoloživih izvora informacija učenici treba da analiziraju prostornu zastupljenost prirodnih i kulturnih objekata u Srbiji. Ostvarivanje ishoda podrazumeva uočavanje razlika kulturno-istorijskih celina gradskog i seoskog tipa. Ishod je ostvarljiv ako učenik na karti odredi i locira zaštićena prirodna i kulturna dobra i navede primere.

Ishod: *učenik će biti u stanju da procenjuje važnost očuvanja prirodne i kulturne baštine Srbije*. Učenici kroz ovaj ishod treba da formiraju vrednosne stavove i razviju svest o negovanju prirodnih i kulturnih dobara.

Organizovanjem poseta manastirima, muzejima, nacionalnim parkovima izvode se zaključci o važnosti nacionalnog i kulturnog identiteta naše zemlje. Ishod je ostvarljiv ako učenik na nemoj karti različitim kartografskim metodama predstavi stepen zaštite prirodnih dobara i istakne njihov značaj.

Geografija zavičaja

Za dostizanje ovog ishoda: *učenik će biti u stanju da realizuje istraživački projekat u lokalnoj sredini*, preporuka je da tehnike nastavnika budu usmerene na poučavanje i učenje putem otkrića koje obuhvata prikupljanje podataka od lokalnog stanovništva i samostalno posmatranje objekata i procesa. Organizacija terenskog rada podrazumeva istraživački projektni zadatak gde nastavnik u saradnji sa učenicima definiše temu, cilj i zadatak istraživanja, objašnjava nastavne metode, definiše hipoteze, izrađuje nacrt istraživanja, opisuje faze i tok realizacije istraživanja, određuje relevantne izvore informacija, navodi način obrade podataka i prikazivanje dobijenih rezultata kroz vrednovanje i evaluaciju projekta. Primenom projektne nastave razvijaju se međupredmetne kompetencije. Nastavnik je u obavezi da na početku školske godine učenicima da jasna i precizna uputstva o

načinu realizacije projektne nastave.

Nakon pripreme i realizacije projektne nastave učenici će biti u stanju da uoče značaj saradnje u timu za ostvarivanje zajedničkih ciljeva, ali i da procene sopstvena postignuća. Učenici su osposobljeni da prikupljaju, obrađuju i prezentuju rezultate istraživačkog rada tokom svih faza realizacije projekta, kao i da prezentuju i promovišu produkte projekta.

Za dostizanje ishoda: *realizuje istraživački projekat u lokalnoj sredini*, neophodno je da učenik poznaje metodologiju istraživačkog rada:

- definiše projektni zadatak;
- prikuplja podatke iz različitih izvora i na terenu;
- obrađuje podatke, prikazuje ih tekstualno, tabelarno i grafički i donosi zaključke;
- predstavlja rezultate istraživačkog rada;
- opisuje i vrednuje geografski položaj zavičaja;
- prepoznaje, navodi i imenuje oblike reljefa i hidrografske objekte na prostoru zavičaja, objašnjava međuzavisnost klime, zemljišta i živog sveta;
- istražuje i utvrđuje specifičnosti prirodno-geografskih i društveno-geografskih odlika zavičaja i dovodi ih u korelaciju;
- objašnjava uticaj određene strukture stanovništva na društveno-ekonomski razvoj zavičaja;
- navodi i opisuje prirodna bogatstva i objašnjava uticaj njihovog iskorišćavanja;
- opisuje strukturu privrede i navodi pokazatelje razvijenosti određenih privrednih delatnosti;
- obrazlaže potrebe zaštite prirodne sredine;
- analizira i predlaže različite mere za unapređenje zavičaja;
- primenjuje geografska znanja i veštine prilikom rešavanja problemskih situacija u svakodnevnom životu;
- pravilno navodi izvore literature.

Srbi u regionu i dijaspori

Ishod: *učenik će biti u stanju da objašnjava uticaj istorijskih i savremenih migracija na razmeštaj Srba u svetu*, operacionalizuje se tako što će učenik biti u stanju da navede države i entitete u kojima žive pripadnici srpskog naroda, navede broj pripadnika našeg naroda u zemljama bivše SFRJ, regionu i dijaspori, objasni uzroke doseljavanja Srba u različitim istorijskim periodima, uporedi ekonomski, kulturni i politički položaj Srba. Pripadnici našeg naroda iseljavali su se iz Srbije u prošlosti u više talasa iz različitih razloga (srednjovekovna iseljavanja i seobe, migracije pre Drugog svetskog rata, posleratna politička emigracija, ekonomska emigracija od šezdesetih do devedesetih godina HH veka, talasi izbeglica i savremena ekonomska emigracija od devedesetih godina do danas). Potrebno je da se učenici osmog razreda upoznaju sa time koliko pripadnika našeg naroda živi na tlu bivše SFRJ, u regionu i dijaspori, kada su se i zašto doseljivali u te države, kakav im je ekonomski, politički i kulturni status, kojim delatnostima se bave, kakav im je odnos sa većinskim stanovništvom tih država.

Zakon o dijaspori i Srbima u regionu definiše pojmove *dijaspora* i *region* kao i države koje ti pojmovi obuhvataju. Navedenim ishodom i nastavnim sadržajem kojim se on dostiže, dostiže se vaspitna dimenzija cilja geografije kao nastavnog predmeta što podrazumeva negovanje vrednosti multikulturalnosti i patriotizma. Etničku heterogenost stanovništva Srbije, kao i viševjekovno prisustvo Srba u regionu i dijaspori, treba sagledavati kao bogatstvo koje najbolje može da se sagleda u sklopu nastavnog predmeta geografija.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Ocenjivanje je sastavni deo procesa nastave i učenja kojim se obezbeđuje stalno praćenje i procenjivanje rezultata postignuća učenika, a u skladu sa *Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju*. Praćenje i vrednovanje učenika započinje inicijalnom procenom nivoa znanja na kome se učenik nalazi. Svaka aktivnost na času služi za kontinuiranu procenu napredovanja učenika. Neophodno je učenike stalno osposobljavati za procenu sopstvenog napretka u ostvarivanju ishoda predmeta.

Kako nijedan od poznatih načina vrednovanja nije savršen, potrebno je kombinovati različite načine ocenjivanja. Prilikom svakog vrednovanja postignuća potrebno je učeniku dati povratnu informaciju koja pomaže da razume greške i poboljša svoj rezultat i učenje. Ako nastavnik sa učenicima dogovori pokazatelje na osnovu kojih svi mogu da prate napredak u učenju, učenici se uče da razmišljaju o kvalitetu svog rada i o tome šta treba da preduzmu da bi svoj rad unapredili. Ocenjivanje na taj način postaje motivacioni faktor za učenike. Na osnovu rezultata praćenja i vrednovanja, zajedno sa učenicima treba planirati proces učenja i birati pogodne strategije učenja.

Na početku školske godine nastavnici geografije treba da naprave plan vremenske dinamike i sadržaja ocenjivanja znanja i umenja (procenjivanja postignuća) učenika vodeći računa o adekvatnoj zastupljenosti sumativnog i formativnog ocenjivanja. Budući da se u novim programima nastave i učenja insistira na funkcionalnim znanjima, razvoju međupredmetnih kompetencija i projektnoj nastavi, važno je da nastavnici na početku školske godine dobro osmisle i sa učenicima dogovore kako će se obavljati formativno ocenjivanje. U tom smislu preporučuje se nastavnicima da na nivou stručnih veća dogovore kriterijume i elemente formativnog ocenjivanja (aktivnost na času, doprinos grupnom radu, izrada domaćih zadataka, kratki testovi, poznavanje geografske karte...).

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano sprovodi evaluaciju i samoevaluaciju procesa nastave i učenja.

Naziv predmeta	FIZIKA		
Cilj	Cilj učenja Fizike jeste upoznavanje učenika sa prirodnim pojavama i osnovnim zakonima prirode, sticanje osnove naučne pismenosti, osposobljavanje za uočavanje i raspoznavanje fizičkih pojava i aktivno sticanje znanja o fizičkim fenomenima kroz istraživanje, usvajanje osnova naučnog metoda i usmeravanje prema primeni fizičkih zakona u svakodnevnom životu i radu.		
Razred	osmi		
Godišnji fond časova	68 časova		
ISHODI	OBLAST/ TEMA	SADRŽAJI	
Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:			
– povezuje fizičke veličine koje opisuju oscilacije i talase;		Oscilatorno kretanje (oscilovanje tela obešenog o oprugu, oscilovanje kuglice klatna). Pojmovi i veličine kojima se opisuje oscilovanje tela (amplituda, period, frekvencija). Zakon o održanju mehaničke energije pri oscilovanju tela.	
– opisuje karakteristike zvuka, ultrazvuka i infrazvuka i navodi primere primene ultrazvuka;		Mehanički talasi. Osnovni parametri kojima se opisuje talasno kretanje (talasna dužina, frekvencija, brzina).	
– analizira primere odbijanja i prelamanja svetlosti, totalne refleksije (ogledala, sočiva) i koristi lupu i mikroskop;		Zvuk. Karakteristike zvuka i zvučna rezonancija.	
– demonstrira i objasni: oscilovanje kuglice klatna i tela obešenog o oprugu, oscilovanje žica i vazdušnih stubova;	OSCILATORNO I	<i>Demonstracioni ogledi</i> . Oscilovanje kuglice klatna i tela obešenog o oprugu (u vazduhu i u tečnosti). Oscilovanje žica i	

– demonstrira i objasni: pojavu senke, funkcionisanje oka i korekciju vida;

– primenjuje preventivne mere zaštite od buke i od prekomernog izlaganja Sunčevom zračenju;

– demonstrira uzajamno delovanje naelektrisanih tela i objasni od čega ono zavisi;

– prikaže i opiše električno polje, izračuna silu kojom polje deluje na naelektrisanje i poveže električni napon i jačinu električnog polja;

– objasni provođenje struje kroz metale, tečnosti i gasove i uporedi otpornosti metalnih provodnika na osnovu njihovih karakteristika;

– navodi i koristi različite izvore električne struje (EMS) i zna da ih razvrsta radi reciklaže;

– poznaje osnovne elemente električnog kola i ume da ih poveže, izabere odgovarajući opseg mernog instrumenta i meri jačinu struje i napon, određuje vrednost otpornosti redno i paralelno vezanih otpornika i rezultate prikaže tabelarno i grafički;

– opisuje efekte koji se ispoljavaju pri proticanju električne struje;

– opisuje uzajamno delovanje dva paralelna provodnika sa strujom, delovanje magnetnog polja na strujni provodnik i princip rada elektromagneta i elektromotora;

– objasni princip rada kompasa i prirodu Zemljinog magnetnog polja;

– koristi kompas i aplikacije za pametne telefona za orijentaciju u prirodi;

– prepozna osnovna svojstva naizmjenične struje, izračuna potrošnju električne energije u domaćinstvu i da se pridržava

TALASNO KRETANJE

vazdušnih stubova (ksilofon, različite zategnute žice, jednake staklene flaše sa različitim nivoima vode). Odakle dolazi zvuk (gumeno crevo sa dva levka, kanap i dve plastične čaše...). Talasi (talasna mašina ili kada). Demonstracija zvučne rezonancije promenom visine vazdušnog stuba (duža staklena cev sa vodom)

Laboratorijska vežba

1. Merenje perioda oscilovanja klatna ili perioda oscilovanja tega na opruzi
2. Određivanje ubrzanja Zemljine teže pomoću matematičkog klatna

Karakteristike svetlosti. Pravolinijsko prostiranje svetlosti (senka i polusenka, pomračenje Sunca i Meseca).

Zakon odbijanja svetlosti. Ravna i sferna ogledala i konstrukcija likova predmeta.

Brzina svetlosti u različitim sredinama. Indeks prelamanja i zakon prelamanja svetlosti. Totalna refleksija.

Prelamanje svetlosti kroz prizmu i sočiva.

Određivanje položaja likova kod sočiva. Optički instrumenti. Lupa i mikroskop.

Demonstracioni ogledi.

Senke. Hartlijeva ploča za ilustriranje zakona o odbijanju i prelamanju svetlosti. Prelamanje svetlosti (štapić delimično uronjen u čašu s vodom, novčić u čaši sa vodom i ispod nje). Prelamanje bele svetlosti pri prolazu kroz prizmu. Prelamanje svetlosti kroz sočivo, oko i korekcija vida (optička klupa, geometrijska optika na magnetnoj tabli, staklena flaša sa vodom kao sočivo). Lupa i mikroskop.

Laboratorijske vežbe

1. Provera zakona odbijanja svetlosti korišćenjem ravnogledala.
2. Određivanje žižne daljine sabirnog sočiva.

Naelektrisanje tela. Elementarna količina naelektrisanja. Zakon o održanju količine

osnovnih pravila bezbednosti pri korišćenju električnih uređaja u svakodnevnom životu;

- rešava kvalitativne, kvantitativne i grafičke zadatke iz svake navedene oblasti;
- objasni strukturu atomskog jezgra i nuklearne sile;
- opiše radioaktivnost, vrste zračenja, radioaktivne izotope, poznaje njihovo dejstvo, primenu i mere zaštite;
- razlikuje fisiju i fuziju i navodi mogućnosti njihove primene.

ELEKTRIČNO POLJE

naelektrisanja. Uzajmno delovanje naelektrisanih tela. Kulonov zakon.

Električno polje (linije sila, homogeno i nehomogeno polje). Rad sile električnog polja. Napon. Veza napona i jačine homogenog električnog polja.

Električne pojave u atmosferi.

Demonstracioni ogledi.

Naelektrisanje čvrstih izolatora i provodnika.

Elektrofor, električno klatno i elektroskop. Linije sila električnog polja (perjanice, griz u ricinusovom ulju i jakom električnom polju). Faradejev kavez.

Antistatičke podloge. Influentna mašina. Mehuri sapunice u električnom polju. Model gromobrana.

Električna struja (jednosmerna, naizmenična). Uslovi za nastajanje električne struje i izvori struje (EMS).

Merenje električne struje i napona.

Električna otpornost provodnika. Provodnici i izolatori. Omov zakon za deo strujnog kola. Rad i snaga električne struje. Džul-Lencov zakon. Omov zakon za celo strujno kolo. Vezivanje otpornika.

Električna struja u tečnostima i gasovima.

Mere zaštite od električne struje (živa bića, objekti i električni uređaji).

Demonstracioni ogledi.

Demonstracioni ampermetar u strujnom kolu.

Regulisanje električne struje u kolu reostatom i potencijometrom. Grafitna mina (olovke) kao potencijometar. Merenje električne otpornosti ommetrom. Zagrevanje provodnika pri proticanju električne struje. Proticanje električne struje u vodenom rastvoru kuhinjske soli. Limun kao baterija. Pražnjenje u Gajslorovim cevima pomoću Teslinog transformatora.

Laboratorijske vežbe

1. Zavisnost električne struje od napona na otporniku (tablični i grafički prikaz zavisnosti).
2. Određivanje električne otpornosti otpornika u kolu pomoću ampermetra i voltmetra.
3. Merenje električne struje i napona u kolu sa serijski i paralelno povezanim otpornicima i određivanje ekvivalentne otpornosti.

Magnetno polje stalnih magneta. Magnetno polje

ELEKTRIČNA STRUJA

MAGNETNO POLJE	<p>Zemlje. Magnetno polje električne struje. Dejstvo magnetnog polja na strujni provodnik. Doprinos Nikole Tesle i Mihajla Pupina razvoju nauke o elektromagnetnim pojavama i njihovoj primeni. <i>Demonstracioni ogledi.</i> Linije sila magnetnog polja potkovičastog magneta i magnetne šipke. Magnetna igla i školski kompas. Erstedov ogled. Elektromagnet. Uzajamno delovanje dva paralelna provodnika kroz koje protiče struja.</p>
ELEMENTI ATOMSKE I NUKLEARNE FIZIKE	<p>Struktura atoma (jezgro, elektronski omotač). Nuklearne sile. Prirodna radioaktivnost. Radioaktivno zračenje (alfa, beta i gama zraci) i njihovo dejstvo na biljni i životinjski svet. Zaštita od radioaktivnog zračenja. Veštačka radioaktivnost. Fisija i fuzija. Primena nuklearne energije i radioaktivnog zračenja. <i>Demonstracioni ogled.</i> Detekcija prisustva radioaktivnog zračenja. (školski Gajger-Milerov brojač)</p>
FIZIKA I SAVREMENI SVET	<p>Značaj fizike za razvoj drugih prirodnih nauka Doprinos fizike razvoju savremene medicine (ultrazvuk, EKG, skener, magnetna rezonancija, Gama nož...) Fizika i savremene tehnologije (internet, mobilna telefonija, daljinsko upravljanje, nanofizika...)</p>

Ključni pojmovi sadržaja: oscilacije, talasi, zvuk, svetlost, električno polje, magnetno polje, električna struja, atom, atomsko jezgro, radioaktivnost.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Polazna opredeljenja pri definisanju ishoda i koncipiranju programa fizike bili su Obrazovni standardi za kraj obaveznog obrazovanja.

Ishodi predstavljaju opis integrisanih znanja, veština i stavova koje učenik stiče u procesu ostvarivanja nastave u sedam oblasti predmeta: *Oscilatorno i talasno kretanje, Svetlosne pojave, Električno polje, Električna struja, Magnetno polje, Elementi atomske i nuklearne fizike i Fizika i savremeni svet.*

Obnavljanje dela gradiva iz sedmog razreda, koje se odnosi na Zakon održanja mehaničke energije, treba da posluži kao uvod i obezbedi kontinuitet.

Učenici osmog razreda treba da nastave sa učenjem osnovnih pojmova i zakona fizike na osnovu kojih će razumeti pojave u prirodi i značaj fizike u obrazovanju i svakodnevnom životu. Oni treba da steknu znanje i veštine da bi dosegli standarde za kraj obaveznog obrazovanja.

Polazna opredeljenja uticala su na izbor programskih sadržaja i metoda logičkog zaključivanja, demonstracionih ogleda i laboratorijskih vežbi, orijentisanih na očekivane ishode.

Iz fizike kao naučne discipline odabrani su oni sadržaji koje na određenom nivou, u skladu sa obrazovnim standardima i ishodima, mogu da usvoje svi učenici osmog razreda.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Pri planiranju nastavnog procesa nastavnik, na osnovu definisanog cilja predmeta, ishoda i obrazovnih standarda, samostalno planira broj i redosled časova obrade i ostalih tipova časova, kao i metode i oblike rada sa učenicima. Redosled proučavanja pojedinih tema nije potpuno obavezujući. Nastavnik može u određenoj meri (vodeći računa da se ne naruši logičan sled učenja fizike) preraspodeliti sadržaje prema svojoj proceni.

Uloga nastavnika je da pri planiranju nastave vodi računa o sastavu odeljenja i rezultatima inicijalnog testa, stepenu opremljenosti kabineta za fiziku, stepenu opremljenosti škole (IT oprema, biblioteka,...), udžbeniku i drugim nastavnim materijalima koje će koristiti.

Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik najpre kreira svoj godišnji globalni plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Ishodi definisani po oblastima olakšavaju nastavniku dalju operacionalizaciju istih na nivo konkretne nastavne jedinice. Od njega se očekuje da za svaku nastavnu jedinicu, u fazi planiranja i pisanja pripreme za čas, u odnosu na odabrani ishod, definiše ishode specifične za datu nastavnu jedinicu. Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za ostale ishode potrebno više vremena i više različitih aktivnosti.

Od metoda logičkog zaključivanja, koje se koriste u fizici kao naučnoj disciplini (induktivni, deduktivni, zaključivanje po analogiji itd.), učenicima osmog razreda najpristupačniji je induktivni metod (od pojedinačnog ka opštem) pri pronalaženju i formulisanju osnovnih zakona fizike. Zato program predviđa da se pri proučavanju makrofizičkih pojava pretežno koristi induktivni metod.

Uvođenje jednostavnih eksperimenata za demonstriranje fizičkih pojava ima za cilj razvijanje radoznalosti i interesovanja za fiziku. Jednostavne eksperimente mogu da izvode i sami učenici na času ili da ih ponove kod kuće, kroz istraživački pristup pri rešavanju problema, koristeći različite predmete i materijale iz svakodnevnog života. Određeni sadržaji i tematske celine se mogu realizovati i preko projektne nastave.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Programski sadržaji osmog razreda dosledno su prikazani u formi koja zadovoljava osnovne metodске zahteve nastave fizike:

- *Postupnost* (od jednostavnog ka složenom) pri upoznavanju novih pojmova i formulisanju zakona.
- *Očiglednost* pri izlaganju nastavnih sadržaja (uz svaku tematsku celinu navedeno je više demonstracionih ogleda, a u nedostatku nastavnih sredstava moguće je koristiti i video simulacije).
- *Povezanost nastavnih sadržaja* sa pojavama u svakodnevnom životu.

Programski sadržaji na osnovu ishoda se mogu realizovati:

1. izlaganjem sadržaja teme uz odgovarajuće demonstracione ogleda;
2. rešavanjem kvalitativnih i kvantitativnih problema kao i problem - situacija;
3. laboratorijskim vežbama;
4. domaćim zadacima
5. korišćenjem drugih načina rada koji doprinose boljem razumevanju sadržaja teme (projekti, istraživački zadaci, vršnjačko učenje, dopunska nastava, dodatni rad...);
6. sistematskim praćenjem rada svakog učenika.

Da bi se ciljevi i ishodi nastave i učenja fizike ostvarili u celini, neophodno je da učenici aktivno učestvuju u svim oblicima nastavnog procesa. Imajući u vidu da svaki od navedenih oblika nastave ima svoje specifičnosti u procesu ostvarivanja, to su i metodska uputstva prilagođena ovim specifičnostima.

Metodska uputstva za izlaganje sadržaja teme uz odgovarajuće demonstracione ogleda

Kako uz svaku tematsku celinu idu demonstracioni ogledi, učenici će, individualno ili kroz razmenu mišljenja u malim grupama, najpre predviđati ishod demonstracije, a potom pratiti i objašnjavati tok posmatrane pojave. Na nastavniku je da navede učenika da svojim rečima, na osnovu sopstvenog rasuđivanja, opiše pojavu koju posmatra. Posle toga nastavnik, koristeći precizni jezik fizike, definiše nove pojmove (veličine) i rečima formuliše

zakone. Kada se prođe kroz sve etape u izlaganju sadržaja teme (ogled, učenikov opis pojave, definisanje pojmova i formulisanje zakona), prelazi se, ako je moguće, na prezentovanje zakona u matematičkoj formi.

Metodska uputstva za rešavanje kvalitativnih i kvantitativnih problema kao i problem – situacija

Kada je reč o kvalitativnim zadacima, posebno važno mesto imaju konceptualni zadaci kojima se ispituje u kojoj meri su učenici razvili naučne pojmove izučavanih prirodnih pojava i procesa. Primenom konceptualnih zadataka višestrukog izbora sa kvalitetno odabranim distraktorima može se pratiti prisustvo učeničkih alternativnih koncepcija u različitim fazama učenja i u skladu sa utvrđenim stanjem planirati aktivnosti učenika i nastavnika usmerene na razvijanje naučne pismenosti.

Pri rešavanju kvantitativnih (računskih) zadataka iz fizike, u zadatku prvo treba na pravi način sagledati fizičke sadržaje, pa tek posle toga preći na matematičko formulisanje i izračunavanje. Naime, rešavanje zadataka odvija se kroz tri etape: fizička analiza zadatka, matematičko izračunavanje i diskusija rezultata. U prvoj etapi uočavaju se fizičke pojave na koje se odnosi zadatak, a zatim se nabrajaju i rečima iskazuju zakoni po kojima se pojave odvijaju. U drugoj etapi se, na osnovu matematičke forme zakona, izračunava vrednost tražene veličine. U trećoj etapi traži se fizičko tumačenje dobijenog rezultata. U cilju razvijanja prirodno-naučne pismenosti nastavnik insistira na sistematskom korišćenju jedinica mere fizičkih veličina SI (međunarodni sistem jedinica).

U cilju saopštavanja pravovremene povratne informacije prilikom izrade kvalitativnih zadataka, pre svega konceptualnih zadataka višestrukog izbora, ili jednostavnih računskih zadataka, poželjno je primeniti neko od IKT rešenja koje doprinosi brzom i jednostavnoj razmeni informacija o postignuću kako pojedinačnog učenika tako i celog odeljenja, na primer respondere ili Socrative platformu.

Metodska uputstva za izvođenje laboratorijskih vežbi

Laboratorijske vežbe čine sastavni deo redovne nastave i organizuju se na sledeći način: učenici svakog odeljenja dele se u dve grupe, tako da svaka grupa ima svoj termin za laboratorijsku vežbu. Oprema za laboratorijske vežbe umnožena je u više kompleta, tako da na jednoj vežbi (radnom mestu) može da radi tri do četiri učenika. Čas eksperimentalnih vežbi sastoji se iz: uvodnog dela, merenja i zapisivanja podataka dobijenih merenjima, analize i diskusije dobijenih rezultata, izvođenja zaključaka.

U uvodnom delu časa nastavnik:

- obnavlja delove gradiva koji su obrađeni na časovima predavanja, a odnose se na datu vežbu (definicija veličine koja se određuje i metod koji se koristi da bi se veličina odredila),
- obraća pažnju na činjenicu da svako merenje prati odgovarajuća greška i ukazuje na njene moguće izvore,
- upoznae učenike s mernim instrumentima i obučava ih da pažljivo rukuju laboratorijskim inventarom,
- ukazuje učenicima na mere predostrožnosti, kojih se moraju pridržavati radi sopstvene sigurnosti.

Dok učenici vrše merenja, nastavnik aktivno prati njihov rad, diskretno ih nadgleda i, kad zatreba, objašnjava im i pomaže. Pri unošenju rezultata merenja u đučku svesku, procenu greške treba vršiti samo za direktno merene veličine, a ne i za veličine koje se posredno određuju. Procenu greške posredno određene veličine nastavnik može da izvodi u okviru dodatne nastave.

Metodska uputstva za druge oblike rada

Različiti tipovi domaćih zadataka (klasični – kvalitativni i kvantitativni zadaci, praktični, istraživački, uz upotrebu IKT-a) doprinose boljem razumevanju sadržaja teme, ostvarivanju ishoda i razvijanju predmetnih i međupredmetnih kompetencija. Pri odabiru domaćih zadataka nastavnik treba da vodi računa o nivou složenosti zadataka, ali i o njihovoj motivacionoj funkciji. Korektnost urađenog zadatog domaćeg zadatka treba da bude proverena na narednom času.

Projektna nastava, kao jedan od oblika rada, obuhvata pripremu, izradu projekta, prezentaciju i diskusiju. Projekat izvode učenici po grupama uz asistenciju nastavnika. Ovakav način rada podrazumeva aktivno učešće svakog učenika u grupi u okviru prikupljanja podataka, izvođenje eksperimenata, merenja, obrade rezultata, priprema prezentacije i prezentovanje. Rezultat ovakvog načina rada je aktivno sticanje znanja o fizičkim pojavama kroz

istraživanje. Preporuka je da se projektna nastava realizuje bar jednom u polugodištu.

U okviru izrade projekata moguće je obuhvatiti neke od sledećih tema:

- Uloga fizike u zaštiti čovekove okoline
- Energetska efikasnost
- Klimatske promene
- Prenos signala (bežični prenos, optički kablovi...)
- Antistatička zaštita

Podsticanjem vršnjačkog učenja u različitim fazama nastave i učenja, posebno kroz projektnu nastavu, rad na istraživačkim zadacima, prilikom međusobnog procenjivanja postignuća učenika, uključivanjem učenika u vannastavne aktivnosti promocije i popularizaciju prirodnih nauka, doprinosi razvijanju predmetnih i međupredmetnih kompetencija

Praćenje rada učenika

Nastavnik je dužan da kontinuirano prati rad svakog učenika kroz kontrolu njegovih usvojenih znanja, stečenih na osnovu svih oblika nastave. Takođe je u obavezi da uredno vodi evidenciju o radu i napredovanju svakog učenika. Ocenjivanje učenika samo na osnovu rezultata koje je on postigao pri realizaciji samo jednog oblika nastave nije dobro. Neophodno je da nastavnik od učenika ne traži samo formalno znanje već da ga podstiče na razmišljanje i logičko zaključivanje. Učenik se kroz usmene odgovore navikava da koristi preciznu terminologiju i razvija sposobnost da svoje misli jasno i tačno formuliše.

Budući da je program, kako po sadržaju, tako i po obimu, prilagođen psihofizičkim mogućnostima učenika osmog razreda, stalnim obnavljanjem najvažnijih delova iz celokupnog gradiva postiže se da stečeno znanje bude trajnije i da učenik bolje uočava povezanost raznih oblasti fizike.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA PREDMETA FIZIKA

U nastavi orijentisanoj na dostizanje ishoda vrednuju se ostvareni nivo postignuća i napredovanje tokom procesa učenja. Da bi vrednovanje bilo objektivno potrebno je da bude usklađeno sa principima ocenjivanja i Pravilnikom ocenjivanja.

Nastavnik je dužan da kontinuirano prati rad svakog učenika kroz neprekidno proveravanje njegovih usvojenih znanja, stečenih na osnovu svih oblika nastave: demonstracionih ogleda, predavanja, rešavanja kvantitativnih i kvalitativnih zadataka, laboratorijskih vežbi, i projekata...

U svakom razredu treba kontinuirano proveravati i vrednovati kompetencije (znanja, veštine i stavove) učenika pomoću usmenog ispitivanja, kratkih pismenih provera, testova na kraju većih celina, kontrolnih vežbi i proverom eksperimentalnih veština. Nastavnik fizike treba da omogući učenicima da iskažu sopstvena razmišljanja o nekim fizičkim pojavama i da to adekvatno vrednuje.

Na početku školske godine potrebno je sprovesti inicijalni test. Ovaj test je instrument provere predznanja i potencijala učenika. Na kraju školske godine, takođe, treba sprovesti časove sistematizacije gradiva i proveriti nivo postignuća učenika i stepen ostvarenosti obrazovnih ishoda.

PRILOG: Orijentacioni broj časova po temama i broj časova predviđenih za izradu laboratorijskih vežbi.

Tabela

Redni broj teme	Naslov teme	Broj časova	Broj časova za laboratorijske vežbe	Ukupan broj časova za nastavnu temu
1	Oscilatorno i talasno kretanje	6	2	8
2	Svetlosne pojave	13	2	15
3	Električno polje	10	0	10
4	Električna struja	15	3	18

5	Magnetno polje	6	0	6
6	Elementi atomske i nuklearne fizike	8	0	8
7	Fizika i savremeni svet	3	0	3
Ukupno		61	7	68

Ø Načini prilagođavanja programa nastave i učenja učenicima kojima je potrebna dodatna obrazovna podrška:

U skladu sa utvrđenim potrebama izvršiti individualizaciju nastave i obezbediti dodatnu obrazovnu podršku:

- prostorno, sadržajno i metodičko prilagođavanje nastavnog programa (npr. raspored sedenja, izbor gradiva i prilagođavanje zadataka, načina i vrsta ocenjivanja...);
- korišćenje vršnjačke podrške i pomoći u ostvarivanju prilagođenih ishoda i razvijanju kompetencija;
- razmena iskustava i saradnja sa članovima odgovarajućih stručnih veća i timova u školi.

Naziv predmeta	MATEMATIKA		
Cilj	Cilj učenja Matematike je da učenik, ovladavajući matematičkim konceptima, znanjima i veštinama, razvije osnove apstraktnog i kritičkog mišljenja, pozitivne stavove prema matematici, sposobnost komunikacije matematičkim jezikom i pismom i primeni stečena znanja i veštine u daljem školovanju i rešavanju problema iz svakodnevnog života, kao i da formira osnov za dalji razvoj matematičkih pojmova.		
Razred	Osmi		
Godišnji fond časova	136 časova		
ISHODI	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI	
Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:			
- primeni Talesovu teoremu u geometrijskim zadacima i realnom kontekstu;	SLIČNOST	Proporcionalne veličine. Talesova teorema. Sličnost trouglova. Primene sličnosti.	
- primeni sličnost trouglova u geometrijskim zadacima i realnom kontekstu;			
- analizira odnose tačaka, pravih i ravni u prostoru i zapiše te odnose matematičkim pismom;	TAČKA, PRAVA I RAVAN	Odnos tačke i prave, tačke i ravni. Odnosi pravih; mimoilazne prave. Odnosi prave i ravni, normala na ravan, rastojanje tačke od ravni. Odnosi dve ravni.	
- predstavlja crtežom odnose geometrijskih objekata u ravni i prostoru i koristi ih prilikom rešavanja zadataka;		Ortogonalna projekcija na ravan (tačke, duži i prave). Ugao između prave i ravni. Poliedar.	
- uoči pravougli trougao u prostoru i primeni Pitagorinu teoremu u geometrijskim zadacima i realnom		Linearnajednačina.	

<p>kontekstu;</p> <ul style="list-style-type: none"> - reši linearnu jednačinu, nejednačinu i sistem linearnih jednačina sa dve nepoznate; - reši realne probleme koristeći linearnu jednačinu, nejednačinu ili sistem linearnih jednačina sa dve nepoznate; - izračuna površinu i zapreminu prave prizme i četvorostrane piramide (osnova pravougaonik), pravilne trostrane i šestostrane piramide; - izračuna površinu i zapreminu valjka, kupe i lopte; - primeni obrasce za površinu i zapreminu tela u realnim situacijama; - nacрта i analizira grafik linearne funkcije; - učestvuje u izboru istraživačkog projekta i načina rada. 	<p>LINEARNE JEDNAČINE I NEJEDNAČINE S JEDNOM NEPOZNATOM</p>	<p>Rešavanje linearnih jednačina s jednom nepoznatom.</p> <p>Linearna nejednačina. Rešavanje linearnih nejednačina s jednom nepoznatom.</p> <p>Primena u realnim situacijama.</p>
	<p>PRIZMA</p>	<p>Prizma: pojam, vrste, elementi.</p> <p>Mreža prave prizme. Površina prave prizme. Zapremina prave prizme.</p>
	<p>PIRAMIDA</p>	<p>Piramida; pojam, vrste, elementi.</p> <p>Mreža piramide. Površina piramide. Zapremina piramide.</p>
	<p>LINEARNA FUNKCIJA</p>	<p>Linearna funkcija ($y = kx + n$). Grafik linearne funkcije; nula i znak funkcije, monotonost. Implicitni oblik zadavanja linearne funkcije. Crtanje i čitanje grafika linearnih funkcija.</p>
	<p>SISTEMI LINEARNIH JEDNAČINA S DVE NEPOZNATE</p>	<p>Pojam linearne jednačine s dve nepoznate. Pojam sistema od dve linearne jednačine s dve nepoznate.</p> <p>Rešavanje sistema metodom zamene i metodom suprotnih koeficijenata; grafička interpretacija sistema.</p> <p>Primena u realnim situacijama.</p>
	<p>VALJAK, KUPA I LOPTA</p>	<p>Valjak i njegovi elementi. Mreža valjka. Površina i zapremina pravog valjka. Kupa i njeni elementi. Mreža kupe. Površina i zapremina prave kupe. Pojam lopte i sfere. Preseci lopte (sfere) i ravni. Površina i zapremina lopte.</p>

Ključni pojmovi sadržaja: sličnost, linearna funkcija, sistem linearnih jednačina, prizma, piramida, valjak, kupa i lopta.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Pri izboru sadržaja i pisanju ishoda za predmet matematika uzeta je u obzir činjenica da se učenjem matematike učenici osposobljavaju za: rešavanje raznovrsnih praktičnih i teorijskih problema, komunikaciju matematičkim jezikom, matematičko rezonovanje i donošenje zaključaka i odluka. Takođe, u obzir je uzeta i činjenica da sam proces učenja matematike ima svoje posebnosti koje se ogledaju u broju godina izučavanja i nedeljnog broja časova predmeta i neophodnosti sticanja kontinuiranih znanja.

Nastavnici u svojoj svakodnevnoj nastavnoj praksi, treba da se oslanjaju na ishode, jer oni ukazuju šta je ono za

šta učenici treba da budu osposobljeni tokom učenja predmeta u jednoj školskoj godini. Ishodi predstavljaju očekivane i definisane rezultate učenja i nastave. Ostvarivanjem ishoda, učenici usvajaju osnovne matematičke koncepte, ovladavaju osnovnim matematičkim procesima i veštinama, osposobljavaju se za primenu matematičkih znanja i veština i komunikaciju matematičkim jezikom. Kroz ishode se omogućava ostvarivanje i međupredmetnih kompetencija kao što su komunikacija, rad sa podacima i informacijama, digitalna kompetencija, rešavanje problema, saradnja i kompetencija za celoživotno učenje.

Predlog za realizaciju programa

Radi lakšeg planiranja nastave daje se orijentacioni predlog broja časova po temama (ukupan broj časova za temu, broj časova za obradu novog gradiva + broj časova za utvrđivanje i sistematizaciju gradiva). Prilikom izrade operativnih planova nastavnik raspoređuje ukupan broj časova predviđen za pojedine teme po tipovima časova (obrada novog gradiva, utvrđivanje i uvežbavanje, ponavljanje, proveravanje i sistematizacija znanja), vodeći računa o cilju predmeta i ishodima.

1. Sličnost (16; 6 + 10)
2. Tačka, prava i ravan (12; 6 + 6)
3. Linearne jednačine i nejednačine s jednom nepoznatom (18; 6 + 12)
4. Prizma (14; 6 + 8)
5. Piramida (16; 6 + 10)
6. Linearna funkcija (12; 5 + 7)
7. Sistemi linearnih jednačina s dve nepoznate (15; 6 + 9)
8. Valjak, kupa i lopta (16; 6 + 10)

Projektni zadatak (5)

Predloženi redosled realizacije tema nije obavezan, već samo predstavlja jedan od mogućih modela.

Napomena: Za obnavljanje gradiva, inicijalni test i analizu rezultata inicijalnog testa, planirana su 4 časa, a za realizaciju 4 pismena zadataka (u trajanju od po jednog časa), sa ispravkama, planirano je 8 časova.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program usmerava nastavnika da nastavni proces koncipira u skladu sa definisanim ishodima, odnosno da planira kako da učenici ostvare ishode, i da izabere odgovarajuće metode, aktivnosti i tehnike za rad sa učenicima.

Definisani ishodi pokazuju nastavniku i koja su to specifična znanja i veštine koja su učeniku potrebna za dalje učenje i svakodnevni život. Prilikom planiranja časa, ishode predviđene programom treba razložiti na manje i na osnovu njih planirati aktivnosti za konkretan čas. Treba imati u vidu da se ishodi u programu razlikuju, da se neki mogu lakše i brže ostvariti, dok je za određene ishode potrebno više vremena, aktivnosti i rada na različitim sadržajima. Ishode treba posmatrati kao ciljeve kojima se teži tokom jedne školske godine. Nastavu u tom smislu treba usmeriti na razvijanje kompetencija, i ne treba je usmeriti samo na ostvarivanje pojedinačnih ishoda.

Pri obradi novih sadržaja treba se oslanjati na postojeće iskustvo i znanje učenika, i nastojati, gde god je to moguće, da učenici samostalno otkrivaju matematičke pravilnosti i izvode zaključke. Osnovna uloga nastavnika je da bude organizator nastavnog procesa, da podstiče i usmerava aktivnost učenika. Učenike treba upućivati da koriste udžbenik i druge izvore znanja, kako bi usvojena znanja bila trajnija i šira, a učenici osposobljeni za primenu u rešavanju raznovrsnih zadataka.

Na časovima treba kombinovati različite metode i oblike rada, što doprinosi većoj racionalizaciji nastavnog procesa, podstiče intelektualnu aktivnost učenika i nastavu čini interesantnijom i efikasnijom. Izbor metoda i oblika rada zavisi od nastavnih sadržaja koje treba realizovati na času i predviđenih ishoda, ali i od specifičnosti određenog odeljenja i individualnih karakteristika učenika.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Sličnost – Koristeći geografske karte raznih razmera (stone, zidne ...) ponoviti razmeru duži i izračunavanja rastojanja na osnovu date razmere i izmerenog rastojanja na karti. Izvršiti uopštavanje pojma razmere i na

konkretnim primerima pokazati kako se izračunava četvrta proporcionala (ako su tri duži date numerički). Postaviti pitanje kako problem rešiti konstruktivno (ako nisu dati numerički podaci), tj. ako se znaju tri duži, kako odrediti četvrtu geometrijsku proporcionalu. Na primerima objasniti i pojam samerljivih duži (osnovica i srednja linija trougla, rastojanje od težišta do temena i težišna duž ...) i nesamerljivih duži (stranica i dijagonala kvadrata).

Talesova teorema se na ovom nivou ne može korektno dokazati, ali se učenici mogu izborom pogodnog uprošćenog modela i postupnim, pravilnim zaključivanjem navesti da ispravno formulišu iskaz Talesove teoreme. Obrat Talesove teoreme se može (ali i ne mora) dokazati. Uvežbavanja vezana za primenu Talesove (i obratne) teoreme organizovati postupno tako da se i numerički i konstruktivno razmotre mogući slučajevi primene. Posebnu pažnju posvetiti konstruktivnoj podeli duži na jednake delove.

Sličnost figura pokazati na raznim primerima iz svakodnevnog života. Definiciju sličnosti trouglova i pojam koeficijenta sličnosti uvesti prirodno, razmatranjem raznih situacija (kada je reč o sličnim trouglovima i onima koji to nisu). Za izvođenje tvrdjenja o proporcionalnosti stranica sličnih trouglova (i obratne teoreme), kao i za formulaciju stavova sličnosti iskoristiti Talesovu teoremu. Uvežbavanja vezana za sličnost trouglova realizovati na primerima određivanja stranica i uglova sličnih trouglova.

Primenu sličnosti trouglova realizovati na primerima iz istorije matematike (legenda o tome kako je Tales izmerio visinu Keopsove piramide), praktičnim primerima primene (merenje široke reke bez prelaska na drugu obalu, merenje visine brda ...) i primeni sličnosti na pravougli trougao (dokaz Pitagorine teoreme, relacija između visine pravougloug trougla i odsečaka na hipotenuzi ...).

Tačka, prava i ravan – Obradu međusobnih odnosa tačaka, pravih i ravni u prostoru zasnovati na posmatranju i analizi objekata u okruženju, koristeći matematičku terminologiju i odgovarajuće oznake. Posebnu pažnju treba posvetiti odnosima *paralelno* i *normalno* (između dve prave, između prave i ravni, odnosno između dve ravni). Odnos između prave i ravni povezati sa odgovarajućim odnosom između prave i njene ortogonalne projekcije na ravan. Ugao između prave i ravni (kada one nisu normalne ili paralelne) uvesti kao ugao između prave i njene ortogonalne projekcije na tu ravan. Obnoviti Pitagorinu teoremu i ilustrovati njenu primenu primerima i zadacima u vezi sa ortogonalnim projektovanjem duži na ravan. Poliedar uvesti kao deo prostora ograničen mnogouglovima. Koristeći osnovne primere poliedara (posebno one koji odgovaraju poznatim realnim objektima) analizirati oblik i broj strana poliedara. Obnoviti svojstva kocke i kvadra i kroz raznovrsne primere i zadatke povezati ih sa ostalim sadržajima ove nastavne teme.

Predviđene sadržaje treba da prate zadaci kojima se podstiče orijentacija u prostoru, prostorna vizuelizacija, misaono sagledavanje prostora i sl. Budući da razvoju ovih sposobnosti značajno doprinosi veština predstavljanja prostornih odnosa slikama u ravni, neophodno je kod učenika podsticati veštinu crtanja (slobodnom rukom i geometrijskim priborom) prostornih figura. Veoma je važno da učenici korektno upotrebljavaju pune i isprekidane linije za prikazivanje vidljivih i nevidljivih ivica prostorne figure u odnosu na izabrani pravac posmatranja, kao i da uočavaju elemente (pre svega prave uglove) prostorne figure koji nisu verodostojno prikazani na ravnoj slici.

Linearne jednačine i nejednačine s jednom nepoznatom – Učenici su se, u prethodnim razredima, upoznali sa rešavanjem jednostavnih linearnih jednačina i nejednačina. Na samom početku, jednačine i nejednačine su rešavali koristeći veze među operacijama (uočavanjem nepoznatog sabirka, činioca, umanjenika, umanjiooca, deljenika ili deliooca), a kasnije koristeći metodu terazija. Ova prethodna znanja predstavljaju temelj za korišćenje ekvivalentnih transformacija pri rešavanju jednačina i nejednačina.

Na konkretnim primerima pokazati da linearna jednačina $ax = b$:

- u slučaju da je $a \neq 0$ i $b \in \mathbb{R}$ ima jedinstveno rešenje,
- u slučaju da je $a = 0$ i $b \neq 0$ nema rešenja (skup rešenja jednačine je prazan) i
- u slučaju da je $a = 0$ i $b = 0$ ima beskonačno mnogo rešenja (svaki realan broj je rešenje).

U osmom razredu nije predviđeno da se rešavaju jednačine sa parametrima.

Učenici treba da ovladaju tehnikama pomoću kojih se neke jednačine mogu ekvivalentnim transformacijama svesti na jednačinu oblika $ax = b$

Deo dokumenta je u pripremi i može se videti po objavljivanju celog dokumenta u Pravnoj bazi.

Celom dokumentu se može pristupiti preko taba "otvori relacije" ili "otvori prečišćen tekst".

Uključivati i primere jednačina koje se svode na linearne, a pomoću kojih se obnavljaju i koriste stečena znanja o:

- apsolutnoj vrednosti (samo slučaj $ax + b = c$),
- formulama za kvadrat binoma i razliku kvadrata (slučajevi kada se kvadratni članovi anuliraju),
- uslovima pod kojima su proizvod, odnosno količnik jednaki nuli.

Na sličan način pristupati i rešavanju linearne nejednačine uz isticanje razlika (u slučaju množenja negativnim brojem menja se smisao nejednakosti). Rešenja nejednačina prikazivati na brojevnoj pravoj i u odgovarajućem skupovnom zapisu.

Rešavajući tekstualne probleme, uključujući one iz srodnih predmeta, kao i iz realnog konteksta, učenici uviđaju potrebu za sastavljanjem odgovarajućih jednačina i nejednačina, pri čemu utvrđuju naučene formalne postupke, sagledavaju potrebu za njihovom primenom i umeju da obrazlože dobijeno rešenje.

Prizma i piramida – Da bi učenici što lakše upoznali geometrijska tela – prizmu i piramidu, njihove elemente, uočavali dijagonalne preseke i naučili da izračunavaju površine i zapremine ovih tela, treba koristiti njihove modele, mreže, skice i slike. Preporučljivo je da i sami učenici crtaju mreže i izrađuju modele proučavanih tela. Predviđeno je izračunavanje površine i zapremine sledećih tela: prave trostrane i četverostrane prizme, pravilne šestostrane prizme, četverostrane piramide (osnova pravougaonik), pravilne trostrane i šestostrane piramide. Prilikom rešavanja zadataka insistirati na što preciznijem crtanju skice geometrijskog tela, vodeći računa o crtanju vidljivih ivica punom linijom i nevidljivih isprekidanom linijom. Izvođenje formule za zapreminu prizme vezivati za prihvaćenu formulu za zapreminu kvadra. Računati površine i zapremine pomoću osnovnih elemenata i zavisnih elemenata (bočne visine, poluprečnika opisanog ili upisanog kruga, dijagonala ...). Prilikom izrade zadataka treba polaziti od opštih formula (za prizmu: $P = 2B + M$ i $V = BH$, za piramidu: $P = B + M$ i $V =$

Deo dokumenta je u pripremi i može se videti po objavljivanju celog dokumenta u Pravnoj bazi.

Celom dokumentu se može pristupiti preko taba "otvori relacije" ili "otvori prečišćen tekst".

BH) i analiziranjem konkretnog slučaja rešavati zadatak. Posebno razmotriti primere jednakoivičnih tela.

Na časovima sistematizacije primeniti znanja o površini i zapremini prizme i piramide i u situacijama iz svakodnevnog života.

Linearna funkcija – Najpre ponoviti pojam funkcije direktne proporcionalnosti i njenog prikazivanja u koordinatnom sistemu koji je obrađivan u sedmom razredu. Uvesti zatim pojam linearne funkcije jedne realne promenljive ($y = kx + n$), ne pominjući opšti pojam funkcije. Pokazati da je grafik te funkcije prava, uz posebno razmatranje slučajeva $k = 0$, $k > 0$, $k < 0$, kao i $n = 0$, $n > 0$, $n < 0$. Uvesti pojmove: nula funkcije, znak funkcije, rastuća i opadajuća funkcija i objasniti kako se oni ilustruju na grafiku i kako zavise od vrednosti koeficijenata k i

n. Učenici treba u potpunosti da ovladaju postupkom crtanja grafika linearne funkcije i njegovog analiziranja, tj. „čitanja“ svojstava te funkcije kada joj je grafik zadat. Obraditi svojstva linearne funkcije kada je ona zadata implicitnom relacijom $ax + by = c$.

Sistemi linearnih jednačina s dve nepoznate – Učenici treba da se upoznaju sa linearnom jednačinom s dve nepoznate oblika $ax + by = c$, da razumeju da je grafik ove jednačine (kada je bar jedan od brojeva *a* ili *b* različit od nule) prava i da umeju da nacrtaju taj grafik.

Uvodi se i pojam sistema dve linearne jednačine s dve nepoznate, kao i pojam rešenja sistema kao uređenog para brojeva. Sisteme linearnih jednačina rešavati metodama zamene i suprotnih koeficijenata. Pažnju treba posvetiti i grafičkoj interpretaciji sistema dve linearne jednačine s dve nepoznate.

Rešavajući razne probleme iz geometrije, fizike, hemije i svakodnevnog života, učenici uviđaju potrebu za sastavljanjem odgovarajućih sistema linearnih jednačina, pri čemu utvrđuju naučene formalne postupke, sagledavaju potrebu za njihovom primenom i umeju da obrazlože dobijeno rešenje.

Valjak, kupa i lopta – Važno je istaći da su valjak, kupa i lopta rotaciona tela. Kao i kod prizme i piramide, radi boljeg uočavanja elemenata i osnih preseka valjka i kupe, kao i preseka lopte (sfere) i ravni, koristiti modele tela. Osposobiti učenike za crtanje mreže valjka i kupe, izradu njihovih modela kao i što preciznijih skica prilikom rešavanja zadataka.

Pri obradi ove teme, valjak i kupu povezati sa prizmom i piramidom i ukazivati na analogije između prizme i valjka, odnosno piramide i kupe. Tu analogiju koristiti za obrazloženje formula za površinu i zapreminu valjka i kupe. Prilikom izvođenja formule za površinu kupe, povezati površinu omotača sa površinom kružnog isečka, a obim baze sa dužinom kružnog luka.

Pre definisanja sfere, odnosno lopte potrebno je podsetiti se definicija kružnice i kruga. Formule za površinu i zapreminu lopte se navode bez dokazivanja. Na časovima sistematizacije primeniti znanja o površini i zapremini valjka, kupe i lopte u situacijama iz svakodnevnog života.

Projektni zadatak – Programom je planiran i jedan projektni zadatak, po izboru nastavnika i učenika. Primeri mogućih projektnih zadataka:

1. Konstrukcija testa iz matematike za završni ispit

Učenici se podele u grupe nehomogenih matematičkih znanja, tako da svaka grupa ima najmanje tri učenika. Svaka grupa ima zadatak da sastavi niz od 20 zadataka, uz sledeće uslove:

- da 9 zadataka budu zadaci osnovnog nivoa, 7 srednjeg nivoa i 4 naprednog nivoa;
- da po 5 zadataka bude iz oblasti *Brojevi i operacije sa njima* i *Algebra i funkcije*, 6 iz oblasti *Geometrija* i po 2 zadatka iz oblasti *Merenje* i *Obrada podataka*.

Oblast i nivo za svaki od zadataka u testu određuje nastavnik u dogovoru sa učenicima. Uloga nastavnika je da koordinira rad grupa, po potrebi pomaže učenicima, proverava da li su testovi konstruisani po dogovorenoj metodologiji, organizuje izradu testa tako da svaki učenik rešava test u čijoj konstrukciji nije učestvovao (učenici jedne grupe rešavaju pojedinačno test druge grupe), organizuje pregledanje testova i prezentaciju rezultata.

Učenici vrše izbor zadataka, rešavaju zadatke, izrađuju ključ testa i pripremaju test i ključ u nekom programu za obradu teksta, rešavaju test druge grupe, pregledaju urađene testove koje je njihova grupa konstruisala, obrađuju dobijene rezultate i prezentuju ih.

Ovaj zadatak može biti veoma koristan za učenike koji se pripremaju za završni ispit, a motivacija za realizaciju će biti na povišenom nivou.

2. Korišćenje dinamičkog softvera

U cilju bolje pripreme za završni ispit, učenici mogu tokom cele godine pripremati aplete korišćenjem nekog od besplatnih dinamičkih softvera. Podeljeni u grupe mogu sami birati oblasti kojima će se baviti. Nakon dogovorenog vremenskog perioda grupe predstavljaju svoj rad ostalima i na taj način obnavljaju ili utvrđuju gradivo, a podstiče

se i vršnjačko učenje. Na ovaj način učenici osmog razreda ostavljaju svojoj školi vredan radni materijal koji će biti od koristi ostalim generacijama, a koji će se vremenom usavršavati i na taj način formirati baza apleta za nastavu. Neke od mogućih tema su: grafik linearne funkcije; rešavanje nejednačina sa apsolutnim vrednostima; konstrukcije uglova, trouglova i četvorouglova; izračunavanje površina geometrijskih objekata; centralna i osna simetrija, translacija i rotacija; rešavanje jednačina (problemi kretanja); sabiranje i oduzimanje vektora.

*

Skoro sve nastavne teme u osmom razredu osnovne škole omogućavaju da se prilikom uvežbavanja, obnavljanja, sistematizacije i proveravanja sadržaja značajna pažnja posveti primeni usvojenih znanja na praktične probleme iz svakodnevnog života. Primena stečenih znanja na konkretne zadatke iz prakse ima za cilj da učenike osposobi za rešavanje raznih, a konkretnih problemskih situacija i uveri u značaj matematike za opšti razvoj i tehnološki napredak civilizacije, danas i kroz istoriju.

Dinamički geometrijski softveri mogu biti veoma korisni za uspešno ostvarivanje ishoda koji se odnose na geometriju prostora, linearnu funkciju, jednačine i sisteme jednačina. Softverski alati su posebno preporučljivi za ilustraciju svojstava ortogonalne projekcije, prikazivanje iste prostorne figure u različitim položajima, odnosno posmatranje iste figure iz različitih pravaca, crtanje i analizu grafika linearne funkcije, grafičko rešavanje sistema itd.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Sastavni deo procesa razvoja matematičkih znanja u svim fazama nastave je i praćenje i procenjivanje stepena ostvarenosti ishoda, koje treba da obezbedi što pouzdanije sagledavanje razvoja i napredovanja učenika. Taj proces započeti inicijalnom procenom nivoa na kome se učenik nalazi. Prikupljanje informacija iz različitih izvora (svakodnevna posmatranja, aktivnost na času, učestvovanje u razgovoru i diskusiji, samostalan rad, rad u grupi, testovi) pomaže nastavniku da sagleda postignuća (razvoj i napredovanje) učenika i stepen ostvarenosti ishoda. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a važno je učenike osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u učenju.

Naziv predmeta	BIOLOGIJA	
Cilj	Cilj učenja Biologije je da učenik, izučavanjem bioloških procesa i živih bića u interakciji sa životnom sredinom, razvije odgovoran odnos prema sebi i prirodi i razumevanje značaja biološke raznovrsnosti i potrebe za održivim razvojem.	
Razred	Osmi	
Godišnji fond časova	68 časova	
ISHODI	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:		PREPORUČENI
– poveže građu ćelijskih organela sa njihovom ulogom u metabolizmu ćelije;		Uloga i značaj pojedinih ćelijskih organela u metabolizmu ćelije: jedro, endoplazmični retikulum, ribozomi, hloroplasti, centriole, lizozomi.
– poveže odnos površine i zapremine ćelije i tela sa načinom obavljanja osnovnih životnih funkcija;		Matične ćelije – ćelije programirane za različite funkcije.
– identifikuje regulatorne mehanizme u održavanju homeostaze;		

- ilustruje primerima vezu između fizioloških odgovora živih bića i promena u spoljašnjoj sredini;
- odgovorno se odnosi prema svom zdravlju;
- izrazi kritički stav prema medijskim sadržajima koji se bave zdravim stilovima života;
- poveže promene nastale u pubertetu sa delovanjem hormona;
- identifikuje poremećaje u radu organa i sistema organa izazvanih nezdravim načinom života;
- dovede u vezu promene životnih uslova sa evolucijom života na planeti;
- istraži davno nestale ekosisteme;
- poveže promene koje se događaju organizmu tokom životnog ciklusa sa aktivnostima gena;
- poveže promene naslednog materijala sa nastankom novih vrsta putem prirodne selekcije;
- ustanovi uzročno-posledičnu vezu između gubitaka vrsta u ekosistemu i negativnih posledica u prenosu supstance i energije u mrežama ishrane;
- kritički proceni posledice ljudskih delatnosti u odnosu na raspoložive resurse na Zemlji;

JEDINSTVO GRAĐE I FUNKCIJE KAO OSNOVA ŽIVOTA

Princip ekonomičnosti građe i funkcije živih bića
 Uloga i značaj enzima.
 Endokrini sistem i humoralna regulacija.
 Regulatorna uloga hormona biljaka i životinja.
 Nadražljivost, provodljivost, kontraktinost.
 Čulno-nervni sistem životinja.
 Refleksni luk.
 Poremećaji funkcije endokrinog sistema, nervnog sistema i čula.
 Neurotransmiteri, nervni impulsi, draž, nadražaj.
 Homeostaza – princip povratne sprege.
 Fotosinteza.
 Čelijsko disanje.
 Transpiracija.
 Temperaturna regulacija.

ČOVEK I ZDRAVLJE

Rezultati standardnih laboratorijskih analiza krvi i urina.
 Biološki smisao adolescencije (rodni i polni identitet u kontekstu hormonske aktivnosti i individualne genetičke varijabilnosti).
 Zaštita od polno prenosivih bolesti kontracepcija.
 Odgovornost za sopstveno zdravlje.

POREKLO I RAZNOVRSNOST ŽIVOTA

„Kalendar života“, evolucija različitih grupa organizama kroz geološka doba i velikaizumiranja.
 Značaj algi (cijanobakterija) i biljaka za produkciju O₂ i ozonskog omotača, kao zaštita od UV zraka, i uslov za razvoj ostalih živih bića.
 Stromatoliti.
 Izlazak iz vode na kopno.

NASLEĐIVANJE I EVOLUCIJA

Ulutkavanje i presvlačenje insekata.
 Pubertet i adolescencija čoveka. Cvetanje, plodonošenje i sazrevanje plodova biljaka.

- poveže uticaj ekoloških činilaca sa

rasporedom karakterističnih vrsta koje naseljavaju prostor Srbije;

– istraži prisustvo invazivnih vrsta u svojoj okolini i verovatne puteve naseljavanja;

– istraži razloge gubitka biodiverziteta na lokalnom području.

ŽIVOT U EKOSISTEMU

Teorija evolucije. Postanak novih vrsta kroz evolucione procese.

Evolucija čoveka.

Evolucija i razvoj ekosistema. Koncept klimaksa.

Ciklusi kruženja osnovnih supstanci u prirodi (H₂O, C, N) i njihova povezanost.

Azotofiksacija, mikoriza, simbioza, simbiotski organizmi (lišajevi).

Ograničenost resursa (kapacitet sredine) i održivi razvoj.

Nestanak vrsta i faktori ugrožavanja (H.I. P.P.O. koncept).

Tipični ekosistemi Srbije.

Retke i ugrožene vrste Srbije.

Introdukcije i reintrodukcije i invazivne vrste.

Posledice globalnih promena.

Gljučni pojmovi sadržaja: ćelijski metabolizam, homeostaza, zdravi stilovi života, adolescencija, „kalendar života“, teorija evolucije, ciklusi kruženja supstance, kapacitet sredine, globalne promene, invazivne vrste.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program Biologije za osmi razred je završni deo spiralnog programa Biologije za osnovnu školu i orijentisan je na dostizanje ishoda. Osnovna ideja uvođenja spiralnog kurikuluma nastave biologije u osnovnim školama je izučavanje života i životnih procesa kao celine, u skladu sa postojećim uslovima i okruženjem. U tom smislu, sve izučavane funkcije života treba staviti u realan kontekst i naglasiti njihovu povezanost. Na taj način učenici na kraju drugog ciklusa obrazovanja zaokružuju svoje znanje o celovitosti organizma i njegovom dinamičkom odnosu sa okolinom.

Ishodi su iskazi o tome šta učenici umeju da urade na osnovu znanja koja su stekli učeći biologiju i druge predmete. Ishodi se odnose na pet oblasti predmeta: *Nasleđivanje i evolucija*, *Jedinstvo građe i funkcije kao osnova života*, *Poreklo i raznovrsnost života*, *Život u ekosistemu* i *Čovek i zdravlje*. (Ishodi za šestu oblast *Posmatranje, merenje i eksperiment* u biologiji su raspoređeni u prethodnih pet, shodno planiranim aktivnostima.) Dostizanje ishoda vodi razvoju predmetnih, svih ključnih i opštih međupredmetnih kompetencija i ostvarivanju obrazovnih standarda. Ishodi ne propisuju strukturu, sadržaje i organizaciju nastave, kao ni kriterijume i način vrednovanja učeničkih postignuća. Za izradu ishoda korišćena je Blumova taksonomija. Ishodi su formulisani na nivou primene kao minimumu.

Važna karakteristika nastave usmerene na ostvarivanje ishoda je da je nastava usmerena na učenje u školi. Učenik treba da uči:

- *smisljeno*: povezivanjem onog što uči sa onim što zna i sa situacijama iz života; povezivanjem onog što uči sa onim što je učio iz biologije i drugih predmeta;
- *problemski*: samostalnim prikupljanjem i analiziranjem podataka i informacija; postavljanjem relevantnih pitanja sebi i drugima; razvijanjem plana rešavanja zadatog problema;
- *divergentno*: predlaganjem novih rešenja; smišljanjem novih primera; povezivanjem sadržaja u nove celine;
- *kritički*: poređenjem važnosti pojedinih činjenica i podataka; smišljanjem argumenata;

– *kooperativno*: kroz saradnju sa nastavnikom i drugim učenicima; kroz diskusiju i razmenu mišljenja; uvažavajući argumentesagovornika.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje dati program prema potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu: sastav odeljenja i karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti, tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže, resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik najpre kreira svoj godišnji – globalni plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Potrebno je da nastavnik za svaku nastavnu jedinicu, u fazi planiranja i pisanja pripreme za čas, u odnosu na odabrani ishod, definiše ishode specifične za datu nastavnu jedinicu. Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena i više različitih aktivnosti. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo i da on ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima datim u udžbeniku pristupiti selektivno i u odnosu na predviđene ishode koje treba dostići. Pored udžbenika, kao jednog od izvora znanja, na nastavniku je da učenicima omogući uvid i iskustvo korišćenja i drugih izvora saznavanja kao npr. sajtove relevantnih institucija, pisanu naučno popularnu literaturu, mape, šeme, enciklopedije... Preporuka je da nastavnik planira i priprema nastavu samostalno i u saradnji sa kolegama zbog uspostavljanja korelacija među predmetima (npr. predstavljanje grupa organizama Venovim dijagramima, određivanje klimatskih uslova u zavisnosti od geografskog položaja, pisanje eseja, tj. prikaz podataka /malih istraživanja na maternjem i stranom jeziku koji uče, crtanje itd.).

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

U ostvarivanju nastave potrebno je podsticati radoznalost, argumentovanje, kreativnost, refleksivnost, istrajnost, odgovornost, autonomno mišljenje, saradnju, jednakost među polovima, uvažavanje i prihvatanje različitosti. Preporučuje se maksimalno korišćenje IKT rešenja jer se mogu prevazići materijalna, prostorna i druga ograničenja (platforme za grupni rad npr. Pworks, platforma Moodle, saradnja u „oblaku“ kao Gugl, Ofis 365...; za javne prezentacije mogu se koristiti veb rešenja npr. kreiranje sajtova, blogova – Weebly, Wordpress...; računarske simulacije i aplikacije za android uređaje; domaći i međunarodni sajtovi i portali.

Tokom rada učenici bi trebalo da koriste laboratorijski pribor (pincete, kapaljke, laboratorijske čaše, sahatno staklo i sl.) i opremu za terenski rad u meri u kojoj je škola opremljena. U slučaju da pribor ne postoji, može se nadomestiti predmetima za svakodnevnu upotrebu (pincete, kapalice sa flašice za lek...). Tabelačno i grafičko prikazivanje rezultata, sa obavezanim izvođenjem zaključaka, trebalo bi praktikovati uvek kada se prikupljaju podaci. Preporuka je da se IKT koristi za prikupljanje, obradu podataka i predstavljanje rezultata istraživanja ili ogleđa, kada se učenici osposobe za njeno korišćenje na časovima predmeta *Informatika i računarstvo* i *Tehnika i tehnologija*.

U nastavi orijentisanoj na postizanje ishoda prednost imaju grupni način rada, rad u paru i individualizovana nastava. Ovi načini organizacije nastave pomažu učenicima da nauče kako se uči, da napreduju u učenju sopstvenim tempom, da razvijaju unutrašnju motivaciju (potrebu za saznavanjem) i inicijativu, da razvijaju veštinu komunikacije, argumentovani dijalog, tolerantno ponašanje i solidarnost. Koriste se aktivni načini učenja, kao što je kombinacija programirane nastave (programiran materijal mnogi nastavnici ostavljaju na društvenim mrežama ili sajtovima škola, pa se njihovi učenici služe njima i uče tempom koji im odgovara) i problemske nastave (na času učenici, koristeći stečena znanja, rešavaju problem koji nastavnik formuliše) ili učenje putem otkrića (nastavnik instrukcijama usmerava učenike koji samostalno istražuju, strukturišu činjenice i izvlače zaključke; tako sami upoznaju strategije učenja i metode rešavanja problema, što omogućava razvoj unutrašnje motivacije, divergentnog mišljenja, koje otvara nove ideje i moguća rešenja problema). Na internetu, korišćenjem reči *WebQuest*, *project-based learning*, *thematic units*, mogu se naći primeri koji se, uz prilagođavanje uslovima

rada, mogu koristiti.

Da bi svi učenici dostigli predviđene ishode, potrebno je da nastavnik upozna specifičnosti načina učenja svojih učenika i da prema njima planira i prilagođava nastavne aktivnosti.

Oblast: Jedinstvo građe i funkcije kao osnova života

U aktivnostima za dostizanje ishoda *poveže građu ćelijskih organela sa njihovom ulogom u metabolizmu ćelije*, treba naglasiti da se osobine živog nalaze u strukturi – ćeliji i da je na Zemlji život uspostavljen tokom evolucije ćelija. Kroz obradu uloga i značaja pojedinih ćelijskih organela u metabolizmu ćelije (jedro, endoplazmični retikulum, ribozomi, hloroplasti, centriole, lizozomi) treba uvesti pojmove koji će povezati ćelijsku građu i funkciju. U tom smislu treba pomenuti da pojedine ćelije imaju određenu građu iz koje proizilazi njihova specifična funkcija (npr. nadražljivost, provodljivost, kontraktlnost), dok druge mogu biti programirane za diferencijaciju u više pravaca, odnosno obavljanje različitih funkcija (primer matičnih ćelija).

Aktivnosti za dostizanje ishoda *poveže odnos površine i zapremine ćelije i tela sa načinom obavljanja osnovnih životnih funkcija* treba usmeriti tako da učenici razumeju da se uslošnjanjem unutrašnje građe stiču uslovi za pojavu novih karakteristika ćelije (i organizma) pri čemu se povećanjem aktivne površine preko koje se obavlja određena funkcija, na svim nivoima organizacije, uspostavlja princip ekonomičnosti – optimalno iskorišćavanje ograničene zapremine ćelije/organizma, povećanjem unutrašnje ili spoljašnje površine. Na taj način se ostvaruje bolja energetska efikasnost, na ćelijskom i na nivou organizma, i obezbeđuje kontinuitet (održivost) životnih funkcija. To se može prikazati na različitim primerima: intramembranski sistem u ćeliji, nabori membrane unutar mitohondrija, crevne resice, alveole u plućima, škržni listići, nabori (vijuge) mozga itd. Sadržaji se mogu obraditi kroz istraživački rad učenika o tome kako se dolazi do matičnih ćelija, kako se čuvaju, na koji način ih koristimo u medicini itd, kroz razgovor sa stručnjakom (lekar, genetičar) o matičnim ćelijama, posetom Genetičkom savetovalištu lokalne bolnice ili drugim institucijama koje se bave ovom temom.

Aktivnosti za dostizanje ishoda *identifikuje regulatorne mehanizme u održavanju homeostaze i ilustruje primerima vezu između fizioloških odgovora živih bića i promena u spoljašnjoj sredini*, treba usmeriti tako da učenik razume da ćelija/organizam najbolje funkcioniše u određenim uslovima i da svi organizmi poseduju mehanizme koji održavaju svoj unutrašnji sastav u određenim granicama, koje omogućavaju njihovo preživljavanje. Posebno je važan princip primanja i prenosa informacija i reagovanja na nadražaje. Potrebno je naglasiti da su to povezani i regulisani procesi, odnosno da procesi koji se odvijaju u pojedinim delovima tela mogu da regulišu aktivnosti u drugim organima i tkivima i utiču na celokupno funkcionisanje organizma. Homeostaza i povratna sprega kao pojmovi mogu se povezati sa gradivom robotike (Tehnika i tehnologija). Učenike na ovom uzrastu treba što više upućivati da samostalno prikupljaju, obrađuju, predstavljaju i tumače informacije dobijene jednostavnim istraživanjima. Potrebno je povezati fiziku i biologiju (fizičke pojave u telu organizama, pritisak, brzina...) i hemiju i biologiju (neurotransmiteri, hormoni, enzimi...). Tokom ostvarivanja navedenih ishoda, trebalo bi da učenici različitim primerima ilustruju vezu između fizioloških adaptacija živih bića i promena u spoljašnjoj sredini. Sadržaji se mogu obraditi kroz niz kratkih vežbi/demonstracija refleksa (refleksi oka, refleks hvatanja lenjira, patelarni refleks...), varljivost čula (preciznost čula dodira, optičke varke itd.).

Preporučeni broj časova je 26: 14 časova za obradu, 5 za utvrđivanja, 3 za utvrđivanja uz vežbu, 3 za vežbe i 1 za sistematizaciju.

Oblast: Čovek i zdravlje

U aktivnostima za dostizanje ishoda: *odgovorno se odnosi prema svom zdravlju*, važno je ukazati na puteve prenošenja bolesti, prevenciju i značaj redovnih kontrola. Učenik treba da razvije odgovoran odnos prema sopstvenom zdravlju, zdravlju ljudi iz svoje okoline i da postupa prema uputstvima lekara. Kada znaju puteve prenošenja izazivača bolesti, trebalo bi da učenici nauče i kako se treba ponašati u prisustvu obolelih od različitih bolesti, ali i da razviju tolerantan odnos prema obolelima. Na primer, osobu obolelu od side ne treba da ignorišu, niti diskriminišu na bilo koji način, a to će moći kada nauče da rukovanje, zagrljaj, razgovor nisu načini kako se ova

bolest prenosi. Procena stavova iz domena odgovornog odnosa prema zdravlju može se raditi kroz ček-listu. U okviru oblasti Čovek i zdravlje treba obraditi i primere različitih uticaja na funkcije endokrinog sistema, nervnog sistema i čula izazvanih različitim spoljašnjim i unutrašnjim faktorima (uzrocima), kao i mogućnost vraćanja organizma u uravnoteženo stanje nakon određenih poremećaja. Mogu se koristiti primeri koji su bliski za razumevanje učenicima ovog uzrasta, kao što je slabljenje sluha usled slušanja preglasne muzike, korišćenja slušalica, korišćenja mobilnih telefona, igranja kompjuterskih igraca itd. Učenike treba motivisati da izraze kritički stav u pogledu domena i mere štetnosti pojedinih uticaja.

Razumevanje rezultata standardnih laboratorijskih analiza krvi i urina se može obraditi kroz vežbu, pri čemu pažnju treba obratiti samo na vrednosti koje se odnose na eritrocite, hemoglobin, gvožđe, leukocite (bez leukocitne formule), nivo šećera, a kod rezultata urina na zamućenost, prisustvo bakterija i ćelija krvi. Cilj vežbe nije tumačenje, analiziranje i interpretacija laboratorijskih analiza, jer to rade lekari, već je potrebno da učenik ume da pročita tabelu i razume da vrednosti treba da budu u opsegu referentnih. Tokom vežbe se mogu analizirati unapred pripremljeni (simulirani) podaci od strane nastavnika, a ne realni rezultati konkretnih osoba (učenika ili odraslih).

Posebnu pažnju treba posvetiti reproduktivnom zdravlju. Kontracepciju obraditi i u smislu sprečavanja prerane trudnoće i polno prenosivih bolesti.

Kroz aktivnosti za dostizanje ishoda *izrazi kritički stav prema medijskim sadržajima koji se bave zdravim stilovima života*, kod učenika treba razvijati kritički stav prema sadržajima koji se mogu naći na internetu i drugim izvorima informisanja (časopisima, TV emisijama...). U pitanju su sadržaji koji se odnose npr. na dijete, biološki aktivne supstance i aditive, ali i druge teme od značaja za zdrave stilove života. Učenici mogu da pronalaze primere medijskih sadržaja koji će se analizirati na času. Analizu je moguće uraditi i u vidu debate sa temama: postoje li instant-dijete, „čarobne biljke“ koje leče najraznovrsnije bolesti, „tope kilograme“, produžavaju mladost i slično. Kroz istraživačke zadatke ili projektnu nastavu, mogu se obraditi lekoviti i fiziološki aktivni produkti životinja i biljaka (kao što su med, propolis, različiti ekstrakti biljaka, polen...) koji se koriste za ljudsku upotrebu. Ova tema je pogodna za korelaciju sa gradivom hemije ili za zajedničku projektnu nastavu sa ovim predmetom (npr. vežbe ekstrakcije hlorofila, kofeina i biljnih ulja). Takođe, u cilju istraživanja o delovanju biljnih i životinjskih produkata i ekstrakata, mogu se organizovati posete ili mini-ekskurzije do obližnjeg postrojenja za preradu lekovitih biljaka, uzgajivačnici medicinskih pijavica, proizvođaču meda i sl, zavisno od područja i lokalnih uslova u kojima se škola nalazi. Za vrste koje su introdukcijom unete radi uzgajanja i dobijanja ekstrakata i drugih produkata, mogu se proučiti putevi kojima su te vrste dospеле na naše područje, što se može povezati sa ishodima oblasti Život u ekosistemu i sa predmetom Geografija.

Za dostizanje ishoda *poveže promene nastale u pubertetu sa delovanjem hormona* potrebno je ovu temu povezati sa hormonalnom regulacijom, koja se obrađuje u temi *Jedinstvo građe i funkcije*, i sa znanjima iz prethodnih razreda u vezi sa promenama u pubertetu (menstrualni ciklus, na primer). U obradi polnog i rodnog identiteta, pored razvijanja tolerancije i prihvatanja različitosti, učenicima treba pružiti širu perspektivu genetičke varijabilnosti, kao prirodnog fenomena, koja ne daje osnove za predrasude, stereotipe, diskriminaciju i nasilje. Adekvatnim izborom sadržaja i načina rada može se uspostaviti veza sa sadržajima koji se obrađuju na predmetu Građansko vaspitanje, a koji se odnose na teme pol, rod i seksualnosti.

Aktivnosti se mogu realizovati kao debate, tribine, predstavljanje rezultata istraživačkih zadataka učenika (npr. o stavovima učenika u odeljenju, analiza tekstova – dnevni presek novinskih članaka i slično).

Aktivnosti za dostizanje ishoda: *identifikuje poremećaje u radu organa i sistema organa izazvanih nezdravim načinom života* treba da obuhvate istraživanja vidova nezdravog načina života, kao što su način ishrane, fizička aktivnost, upotreba psihoaktivnih supstanci (uključujući i lekove – tabletomanija). Posebnu pažnju treba posvetiti zloupotrebi steroida i drugih supstanci za npr. povećanje mišićne mase i snage zbog posledica na stanje

organizma i na ponašanje. Rezultate istraživanja treba povezivati sa delovanjem na sisteme organa i prikazivati ih javnosti (npr. na nivou odeljenja ili škole) u različitim oblicima (npr. pano koji će propagirati zdrave stilove života, ili sa deklaracijama proizvoda koje svakodnevno koriste uz komentarisane uloge i štetnosti pojedinih aditiva ishrani i slično).

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je 9: 4 časa za obradu, 3 za utvrđivanja i 2 za vežbe.

Oblast: Poreklo i raznovrsnost živog sveta

Aktivnosti za dostizanje ishoda *dovede u vezu promene životnih uslova sa evolucijom života na planeti* treba usmeriti na povezivanje stečenih ekoloških znanja sa istorijom planete Zemlje, tj. načinima kojima se ona menjala (tektonske promene, promene klime, sastav atmosfere, vlažnost, temperatura, itd). Podatke o geofizičkim procesima treba pratiti opisom razvoja živog sveta kroz geološka doba. Za imenovanje geoloških doba treba koristiti stručne nazive prekambrijum, paleozoik, mezozoik i kenozoik. Mogu se pomenuti i kraći periodi koji su poznati učenicima kao što su perm, karbon, trijas, jura, kreda, ali se ne preporučuje da ti nazivi budu deo ključnih pojmova. Stečena znanja o postanku živog sveta treba povezati sa produkcijom kiseonika i nastankom ozonskog omotača, kao uslovima za evoluciju većine vrsta živih bića. Posebnu pažnju treba posvetiti nastanku novih grupa živih bića i povezati ih sa njihovim položajem na Drvetu života, što predstavlja i deo aktivnosti za dostizanje ishoda *istraži davno nestale ekosisteme*. Većinu aktivnosti za dostizanje pomenutog ishoda je moguće realizovati kroz projektne zadatke u kojima će učenici istraživati i predstavljati (prezentacijom, plakatom) nestale šume karbona, mora kambrijuma, itd, uz adekvatnu upotrebu ekoloških pojmova poput ekoloških faktora i adaptacija. Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je 7: 3 časova za obradu, 3 za utvrđivanja i 1 za vežbu.

Oblast: Nasleđivanje i evolucija

Aktivnosti za dostizanje ishoda *poveže promene koje se događaju organizmu tokom životnog ciklusa sa aktivnostima gena*, obuhvataju istraživanje i opisivanje promena tokom životnog ciklusa različitih vrsta biljaka i životinja (od zigota, preko deoba ćelija i formiranja organa, a zatim ulazak u reproduktivnu fazu, starenje i smrt). Na primer, mogu se istražiti i predstaviti životinjske vrste sa potpunim preobražajem (metamorfozom), koje prolaze kroz faze larve i lutke pre adultnog perioda (brojni insekti), kao i oni sa nepotpunim preobražajem (odsustvo stadijuma lutke kod insekata); razviće preko larvenog stadijuma kod mekušaca, rakova, riba, vodozemaca itd. Takođe, treba naglasiti da postoje i organizmi čije razviće nema očigledno prepoznatljive faze kroz promene celokupne građe tela, ali da i takvo razviće podrazumeva rast, promene u proporcijama delova tela i fiziološkim procesima, kao i razviće polnih organa (npr. čovek). Morfološke i fiziološke promene tokom životnog ciklusa treba povezati sa hormonskim promenama (hormon rasta, polni hormoni, juvenilni hormon kod insekata, biljni hormoni, itd). Razviće čoveka treba povezati sa promenama nastalim u pubertetu usled delovanja hormona koje se obrađuju u oblasti Čovek i zdravlje. Posebnu pažnju treba posvetiti tome da se hormonski indukovane promene aktiviraju uključivanjem regulatornih gena u određenim fazama životnog ciklusa.

Da bi se ovi procesi doveli u vezu sa osnovnim molekulskim procesima u ćeliji, neophodno je podsetiti učenike na znanje o genima i molekulu DNK (iz sedmog razreda). Tokom sedmog razreda, učenicima su predočena pravila nasleđivanja (transmisije) genetičkog materijala od roditelja na potomstvo. Sada je potrebno objasniti drugu ulogu genetičkog materijala – funkciju gena u procesu razvića osobina organizama. Na ovom uzrastu ne treba govoriti o transkripciji i translaciji, ali je važno reći da su proizvodi gena proteini koji ostvaruju različite funkcije – enzimi, strukturni proteini (npr. kolagen, antitela, itd), hormoni, itd. Na primeru hormona može se objasniti uloga gena. Tokom životnog ciklusa, u određenim fazama se aktiviraju geni za hormone, koji onda aktiviraju druge gene za rast tela i razviće organa (npr. juvenilni hormon kod insekata). Aktivnost gena za polne hormone kod ljudi dovodi do aktiviranja gena za razviće polnih organa, dlakavost kod dečaka, rast grudi kod devojčica, itd. Ovi sadržaji daju širu perspektivu genetičke varijabilnosti kada su u pitanju osobe čije se polne karakteristike i polni identitet ne poklapaju.

Imajući u vidu ovakva objašnjenja uloge gena u razviću fenotipa, kao i znanja iz sedmog razreda o alelima i

pravilima nasleđivanja, može se pojasniti učenicima prisustvo različitosti između jedinki u jednoj populaciji. U cilju ostvarivanja ishoda *poveže promene naslednog materijala sa nastankom novih vrsta putem prirodne selekcije*, podsetiti se pojma populacija i procesa selekcije koji su obrađeni u prethodnim razredima. Proces specijacije (nastanka novih vrsta) najbolje je objasniti kroz alopatrički model specijacije (učenicima ne treba uvoditi ovaj termin). Model: jedna velika populacija biva podeljena na dve manje i prekine se mogućnost ukrštanja između jedinki dve populacije; svaka od populacija se prilagođava, delovanjem selekcije, na uslove sredina u kojima žive; takođe, različite mutacije se dešavaju u svakoj populaciji (nastaju neki novi aleli); zbog ovih procesa, vremenom između dve populacije nastaju sve veće razlike (fenotipske i genetičke); tokom dužeg vremena, jedinke dve populacije se toliko razlikuju da više ne mogu da se međusobno ukrštaju čak i ukoliko dođu u fizički kontakt; tada su to dve nove vrste.

Ovo objašnjenje evolucije dao je Čarls Darwin i danas je potvrđeno u svim biološkim istraživanjima. Učenicima je neophodno dati podatke o Darwinovoj teoriji evolucije i objašnjenjima koja je on pružio. Objasniti da je on dao koncepciju prirodne selekcije i divergencije populacija, što vodi nastanku novih vrsta. Takođe, navesti da je Darwin zaključio da je poreklo živog sveta jedinstveno i da zbog toga sva živa bića dele zajedničke osobine – disanje, izlučivanje, metabolizam itd. Darwinovu koncepciju jedinstva života povezati sa modelom „drvo života“. Proces evolucije, postanka vrsta i zajedničkog pretka vrsta može se objasniti na primeru evolucije čoveka. Učenici mogu na internetu da istražuju prikaze ljudskih predaka, počevši od odvajanja naše evolucione linije od poslednjeg zajedničkog pretka sa šimpanzom (pre 7 miliona godina). U zajedničkom radu mogu napraviti evoluciono stablo ljudskih predaka. Važno je naglasiti da je čovek nastao na afričkom kontinentu, a da je zatim migrirao na druge kontinente. Na svakom od kontinenta, ljudske populacije su se prilagođavale drugačijim sredinskim uslovima i zbog toga danas imamo različite osobine koje su karakteristične za grupe ljudi iz različitih regiona sveta (ali uvek naglašavati da je individualna varijabilnost unutar ljudskih grupa ogromna). Jako je važno objasniti učenicima da, u biološkom smislu, tj. u kontekstu genetičkih razlika, ne postoje rase ljudi, već samo kontinuirana varijabilnost različitih ljudskih karakteristika.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je 7: 4 časa za obradu, 2 za utvrđivanja i 1 za vežbu.

Oblast: Život u ekosistemu

U aktivnostima za dostizanje ishoda *poveže gubitak vrsta u ekosistemu sa negativnim posledicama u prenosu supstance i energije u mrežama ishrane* akcenat je na tome da u ekosistemima postoji težnja ka usaglašavanju proizvodnje i potrošnje organske supstance i ka proizvodnji što veće količine organske supstance u datim uslovima (biomasa, raznovrsnost). Potrebno je uvesti koncept klimaksa ekosistema u smislu da on predstavlja, u datim okolnostima, ravnotežu u prenosu i kruženjima energije i supstance u ekosistemu. Istovremeno, treba uvesti i pojam prirodne sukcesije. Ukoliko se dostignuti stupanj ravnoteže (klimaks ekosistema) poremeti, pokreće se proces prirodne sukcesije koji dovodi do ponovnog uspostavljanja narušene ravnoteže. Proces prirodne sukcesije može se pratiti kroz seriju zajednica koje se uspostavljaju, od pionirske zajednice do klimaksne zajednice ekosistema. Procesi kruženja i prenosa supstanci (voda, ugljenika i azota) i energije u prirodniim ekosistemima mogu se predstaviti mrežama ishrane zajednica karakterističnih ekosistema za koje se predlaže da obavezno sadrže proizvođače, potrošače i razlagače. Ciklusi kruženja supstanci na isti način se mogu posmatrati i u biosferi. Aktivnostima za dostizanje ishoda *kritički proceni posledice ljudskih delatnosti u odnosu na raspoložive resurse na Zemlji* treba uvesti koncept održivog razvoja i ekološkog otiska. Da bi učenici razumeli ove koncepte, preporučuje se obrada pojma kapacitet sredine (brojnost – brojnost populacija – biomasa – diverzitet) koji se u datim okolnostima može održati u dužem vremenskom periodu. Ukazati na činjenicu da se neograničen rast ne može održati u ograničenim uslovima (povezati sa H.I.P.P.O konceptom). Poželjno je omogućiti učenicima da izračunaju svoj ekološki otisak na nekom od kalkulatora, koji se može naći na internetu i u odeljenju prodiskutovati dobijene rezultate, naročito o tome koje životne navike bi svako mogao da promeni, a pri tome da

smanji svoj otisak.

Učenicima treba skrenuti pažnju da korišćenje obnovljivih izvora energije može imati i izvesne negativne posledice (vetroparkovi, derivacione minihidroelektrane...). Jedna od tema za debatu sa učenicima može biti upravo ova: dobrobit i loše strane upotrebe obnovljivih izvora energije. Poželjno je ukazati da se neprekidno razvijaju novi, bolji tehnološki procesi koji smanjuju negativne efekte.

Aktivnosti za dostizanje ishoda *poveže uticaj ekoloških činilaca sa rasporedom karakterističnih vrsta koje naseljavaju prostor Srbije* treba fokusirati na retke vrste, ugrožene vrste, endemične vrste, kosmopolitske vrste. Kroz projektne zadatke učenici mogu da istražuju vezu navedenih vrsta i ekoloških činilaca koji uslovljavaju njihovo prisustvo na zadatim područjima. Istraživanje se može sprovesti na terenu, ako postoje mogućnosti, ili pretraživanjem literature, interneta...

Predložene vrste: banatski božur, hrast lužnjak, bukva, ramonda, trska, maslačak, beloglavi sup, orao belorepan, sova ušara, vuk, šakal, vrabac, pastrmka, mladica, kečiga, moruna... u obzir dolaze sve vrste za koje učenici mogu da odrede ekološke faktore zbog kojih je vrsta retka, ugrožena ili kosmopolitska.

Ishod *istraži prisustvo invazivnih vrsta u svojoj okolini i verovatne puteve naseljavanja* (načini kako je vrsta preneti) može da se realizuje kroz istraživanje poznatih invazivnih vrsta, poput ambrozije, bagremca (*Amorpha fruticosa*), kiselog drveta, papirnog duda (*Broussonetia papyrifera*), sibirskog bresta, svilenice (*Asclepias syriaca*), azijske bubamare, šimširovog moljca (*Cydalima perspectalis*) itd. Učenici mogu sprovesti istraživanje na terenu, u neposrednoj okolini (ako postoje uslovi) ili pretraživanjem literature i interneta. Mogu se proučiti i alohtone vrste koje su u ranijim periodima invazijom osvojile naše prostore i postale uobičajne kao što su gugutka, bizamski pacov, nutrija, babuška, bagrem... Aktivnosti za dostizanje ovog ishoda treba povezati sa aktivnostima za dostizanje ishoda *poveže gubitak vrsta u ekosistemu sa negativnim posledicama u prenosu supstance i energije u mrežama ishrane*.

Za dostizanje ishoda *Istraži razloge gubitka biodiverziteta na lokalnom području* može se iskoristiti H.I.P.P.O koncept koji na jednostavan način definiše činioce nestanka vrsta.

Naziv ovog koncepta je akronim izveden iz sledećih reči na engleskom jeziku: **H**abitat alteration – izmene ili promene staništa, **I**nvasive species – invazivne, alohtone vrste, **P**ollution – zagađenje, **P**opulation growth – rast ljudske populacije, **O**verexploitation – preterana eksploatacija (resursa).

Projektni zadatak može biti izrada „crvene knjige“ za lokalne vrste sa IUCN liste po H.I.P.P.O konceptu.

Nastavnik predlaže listu vrsta, a učenici odabiraju jednu i određuju faktore ugrožavanja i prikazuju rezultate.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je 19: 9 časova za obradu, 6 za utvrđivanja, 3 za vežbu i 1 za sistematizaciju gradiva.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U nastavi orijentisanoj ka dostizanju ishoda prate se i vrednuju proces nastave i učenja, postignuća učenika (produkti učenja) i sopstveni rad. Nastavnik treba kontinuirano da prati napredak učenika, koji se ogleda u načinu na koji učenici participiraju, kako prikupljaju podatke, kako argumentuju, evaluiraju, dokumentuju itd.

Da bi vrednovanje bilo objektivno i u funkciji učenja, potrebno je uskladiti nivoe ishoda i načine ocenjivanja,

Nivo ishoda	Odgovarajućinačinocenjivanja
Pamćenje (navesti, prepoznati, identifikovati...)	Objektivni testovi sa dopunjavanjem kratkih odgovora, zadaci sa označavanjem, zadaci višestrukog izbora, sparivanje pojmova.
Razumevanje (navesti primer, uporediti, objasniti, prepričati...)	Diskusija na času, mape pojmova, problemski zadaci, eseji.
Primena (upotrebiti, sprovesti,	Laboratorijske vežbe, problemski zadaci, simulacije.

demonstrirati...)	
Analiziranje (sistemizovati, pripisati, razlikovati...)	Debate, istraživački radovi, eseji, studije slučaja, rešavanje problema.
Evaluiranje (proceniti, kritikovati, proveriti...)	Dnevnici rada učenika, studije slučaja, kritički prikazi, problemski zadaci.
Kreiranje (postaviti hipotezu, konstruisati, planirati...)	Eksperimenti, istraživački projekti.

kao i ocenjivanje sa njegovom svrhom:

Svrhaocenjivanja	Moguća sredstva ocenjivanja
Ocenjivanje naučenog (sumativno)	Testovi, pismene vežbe, izveštaji, usmeno ispitivanje, eseji.
Ocenjivanje za učenje (formativno)	Posmatranje, kontrolne vežbe, dnevnici rada učenika, samoevaluacija, vršnjačko ocenjivanje, praktične vežbe.

Za sumativno ocenjivanje razumevanja i veština naučnog istraživanja učenici bi trebalo da rešavaju zadatke koji sadrže neke aspekte istraživačkog rada, da sadrže novine tako da učenici mogu da primene stečena znanja i veštine, a ne samo da se prisete informacija i procedura koje su zapamtili, da sadrže zahteve za predviđanjem, planiranjem, realizacijom nekog istraživanja i interpretacijom zadatih podataka. U vrednovanju naučenog, pored usmenog ispitivanja, najčešće se koriste testovi znanja. Na internetu, korišćenjem ključnih reči *outcome assessment (testing, forms, descriptiv/numerical)*, mogu se naći različiti instrumenti za ocenjivanje i praćenje. U formativnom vrednovanju nastavnik bi trebalo da promovise grupni dijalog, koristi pitanja da bi generisao podatke iz đačkih ideja, ali i da pomogne razvoj đačkih ideja, daje učenicima povratne informacije, a povratne informacije dobijene od učenika koristi da prilagodi poučavanje, ohrabruje učenike da ocenjuju kvalitet svog rada. Izbor instrumenta za formativno vrednovanje zavisi od vrste aktivnosti koja se vrednuje. Kada je u pitanju npr. praktičan rad (timski rad, projektna nastava, terenska nastava i slično) može se primeniti ček lista u kojoj su prikazani nivoi postignuća učenika sa pokazateljima ispunjenosti, a nastavnik treba da označi pokazatelj koji odgovara ponašanju učenika.

U procesu ocenjivanja dobro je koristiti portfolio (zbirka dokumenata i evidencija o procesu i produktima rada učenika, uz komentare i preporuke) kao izvor podataka i pokazatelja o napredovanju učenika. Prednosti korišćenja potfolija su višestruke: omogućava kontinuirano i sistematsko praćenje napredovanja, podstiče razvoj učenika, predstavlja uvid u praćenje različitih aspekata učenja i razvoja, predstavlja podršku u osposobljavanju učenika za samoprocenu, pruža precizniji i pouzdaniji uvid u različite oblasti postignuća (jake i slabe strane) učenika.

Prilikom svakog vrednovanja postignuća potrebno je učeniku dati povratnu informaciju koja pomaže da razume greške i poboljša svoj rezultat i učenje. Ako nastavnik sa učenicima dogovori pokazatelje na osnovu kojih svi mogu da prate napredak u učenju, a koji su u skladu sa *Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju*, učenici se uče da razmišljaju o kvalitetu svog rada i o tome šta treba da preduzmu da bi svoj rad unapredili. Ocenjivanje tako postaje instrument za napredovanje u učenju. Na osnovu rezultata praćenja i vrednovanja, zajedno sa učenicima treba planirati proces učenja i birati pogodne strategije učenja.

Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje, osim postignuća učenika i proces nastave i učenja, sebe i sopstveni rad. Sve što se pokaže dobrim i korisnim nastavnik će koristiti i dalje u svojoj nastavnoj praksi, a sve

što se pokaže kao nedovoljno efikasno trebalo bi unaprediti.

Naziv predmeta	HEMIJA	
Cilj	Cilj učenja Hemije je da učenik razvije sistem osnovnih hemijskih pojmova i veštine za pravilno rukovanje laboratorijskim posuđem, priborom i supstancama, da se osposobi za primenu stečenog znanja i veština za rešavanje problema u svakodnevnom životu i nastavku obrazovanja, da razvije sposobnosti apstraktnog i kritičkog mišljenja, sposobnosti za saradnju, timski rad, i odgovoran odnos prema sebi, drugima i životnoj sredini.	
Razred	Osmi	
Godišnji fond časova	68 časova	
ISHODI	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:		
– pravilno rukuje laboratorijskim posuđem, priborom i supstancama, i pokazuje odgovoran odnos prema zdravlju i životnoj sredini;		
– izvede eksperiment prema datom uputstvu, tabelarno i grafički prikaže podatke, formuliše objašnjenja i izvede zaključke;		
– navede zastupljenost metala i nemetala, neorganskih i organskih jedinjenja u živoj i neživoj prirodi;	METALI, OKSIDI I HIDROKSIDI	Metali u neživoj i živoj prirodi.
– ispita i opiše fizička svojstva metala i nemetala, i poveže ih s njihovom praktičnom primenom;		Opšta fizička i hemijska svojstva metala. Alkalni i zemnoalkalni metali. Gvožđe, bakar, aluminijum, olovo i cink, njihove legure i praktična primena.
– ispita i opiše hemijska svojstva metala i nemetala, i objasni ih na osnovu strukture atoma i položaja elemenata u Periodnom sistemu;		Oksidi metala i hidroksidi, svojstva i primena. Demonstracioni ogledi: reakcija Na, K, Mg i Ca sa vodom; reakcija MgO i CaO sa vodom i ispitivanje svojstava nastalog rastvora pomoću lakmus-hartije; ispitivanje elektroprovodljivosti rastvora natrijum-hidroksida.
– napiše formule i imenuje okside, kiseline, baze i soli;		Laboratorijska vežba I : ispitivanje fizičkih svojstava metala; reakcija metala sa kiselinama.
– ispita, opiše i objasni		

svojstva oksida, neorganskih kiselina, baza i soli, prepoznati na osnovu formule ili naziva predstavnike ovih jedinjenja u svakodnevnom životu i poveže njihova svojstva sa praktičnom primenom;

- napiše i tumači jednačine hemijskih reakcija metala i nemetala;
- razlikuje svojstva neorganskih i organskih supstanci i objašnjava razliku na osnovu njihovih struktura;
- prepoznati fizičke i hemijske promene neorganskih i organskih supstanci u okruženju, i predstavi hemijske promene hemijskim jednačinama;
- napiše formule i imenuje predstavnike klasa organskih jedinjenja imajući u vidu strukturnu izomeriju;
- razlikuje organske supstance sa aspekta čista supstanca i smeša, veličina molekula, struktura, poreklo i to povezuje sa njihovom ulogom i primenom;
- ispita, opiše i objasni fizička i hemijska svojstva predstavnika klasa organskih jedinjenja i poveže svojstva jedinjenja sa njihovom praktičnom primenom;

NEMETALI, OKSIDI I KISELINE

Nemetali u neživoj i živoj prirodi.
Opšta fizička i hemijska svojstva nemetala.
Halogeni elementi, sumpor, azot, fosfor i ugljenik.
Oksidi nemetala i kiselina, svojstva i primena.
Demonstracioni ogledi:
dobijanje sumpor(IV)-oksida i ispitivanje njegovih svojstava; razblaživanje koncentrovane sumporne kiseline; dobijanje ugljenik(IV)-oksida i ispitivanje njegovih svojstava; ispitivanje elektroprovodljivosti destilovane vode i hlorovodonične kiseline; dokazivanje baznih svojstava vodenog rastvora amonijaka.
Laboratorijska vežba II:
ispitivanje fizičkih svojstava nemetala.
Laboratorijska vežba III :
dokazivanje kiselosti neorganskih kiselina pomoću lakmus-hartije.

SOLI

Dobijanje soli.
Formule soli i nazivi. Disocijacija soli.
Fizička i hemijska svojstva soli.
Primena soli.
Demonstracioni ogledi:
reakcija neutralizacije hlorovodonične kiseline i rastvora natrijum-hidroksida;
reakcija između metala i kiseline; hemijske reakcije soli:

– objasni i hemijskim jednačinama predstavi hemijske promene karakteristične za pojedine klase organskih jedinjenja;

– opiše fizička svojstva: agregatno stanje i rastvorljivost masti i ulja, ugljenih hidrata, proteina i rastvorljivost vitamina;

– opiše osnovu strukture molekula koji čine masti i ulja, ugljene hidrate i proteine;

– objasni saponifikaciju triacilglicerolaihidrogenizaciju nezasićenih triacilglicerola, navede proizvode hidrolize disaharida i polisaharida i opiše uslove pod kojima dolazi do denaturacije proteina;

– navede zastupljenost u prirodi i uloge masti i ulja, ugljenih hidrata, proteina i vitamina u živim organizmima i dovede ih u vezu sa zdravljem i pravilnom ishranom ljudi;

– izvede stehiometrijska izračunavanja i izračuna masenu procentnu zastupljenost supstanci;

– rukuje supstancama i komercijalnim proizvodima u skladu s oznakama opasnosti, upozorenja i obaveštenja na ambalaži, pridržava se pravila o načinu čuvanja proizvoda i odlaganju otpada;

– navede zagađujuće supstance vazduha, vode i zemljišta i opiše njihov uticaj na životnu sredinu;

– kritički proceni posledice

**ORGANSKA
JEDINJENJA I
NJIHOVA OPŠTA
SVOJSTVA**

UGLJOVODONICI

**ORGANSKA
JEDINJENJA SA
KISEONIKOM**

između kalcijum-karbonata i hlorovodonične kiseline, rastvora gvožđe(III)-hlorida i natrijum-hidroksida, rastvora srebro-nitrata i natrijum-hlorida.

Laboratorijska vežba IV: dobijanje soli i ispitivanje rastvorljivosti različitih soli u vodi; dobijanje barijum-sulfata; dokazivanje ugljenik(IV)-oksida i nastajanje kalcijum-karbonata.

Svojstva atoma ugljenika i mnogobrojnost organskih jedinjenja.

Funkcionalne grupe i klase organskih jedinjenja.

Opšta svojstva organskih jedinjenja.

Demonstracioni ogledi:

upoređivanje svojstava organskih i neorganskih jedinjenja; dokazivanje ugljenika u organskim supstancama.

Podela ugljovodonika. Nomenklatura.

Izomerija.

Fizička svojstva ugljovodonika.

Hemijska svojstva ugljovodonika.

Polimeri.

Nafta i zemni gas.

Demonstracioni ogledi:

ispitivanje rastvorljivosti i sagorevanje n-heksana (medicinski benzin);

razlikovanje zasićenih i nezasićenih acikličnih ugljovodonika (reakcija s kalijum-permanganatom).

Vežba V: sastavljanje modela molekula ugljovodonika, pisanje strukturnih formula i imenovanje ugljovodonika.

Alkoholi – nomenklatura, svojstva i primena.

Karboksilne kiseline – nomenklatura, svojstva i primena. Masne kiseline.

Estri – nomenklatura, svojstva i primena.

Demonstracioni ogledi:

dobijanje alkohola alkoholnim vrenjem; dokazivanje kiselosti karboksilnih kiselina;

laboratorijsko dobijanje i ispitivanje svojstava etil-etanoata.

Laboratorijska vežba VI : fizička i hemijska svojstva organskih jedinjenja sa kiseonikom; ispitivanje rastvorljivosti alkohola i karboksilnih kiselina sa različitim brojem atoma ugljenika u molekulu u vodi i nepolarnom rastvaraču; reakcija etanske i limunske kiseline sa natrijum-hidrogenkarbonatom.

ljudskih aktivnosti koje dovode do zagađivanja vode, zemljišta i vazduha;
– objasni značaj planiranja i rešavanja problema zaštite životne sredine.

**BIOLOŠKI VAŽNA
ORGANSKA
JEDINJENJA**

Masti i ulja.
Ugljeni hidrati u pregledu: monosaharidi (glukoza i fruktoza), disaharidi (saharoza i laktoza), polisaharidi (skrob i celuloza).
Amino-kiseline. Proteini.
Vitaminski.
Demonstracioni ogledi:
saponifikacija masti – sapuni.
Laboratorijska vežba VII:
ispitivanje rastvorljivost masti i ulja, i ugljenih hidrata u vodi; dokazivanje skroba; denaturacija proteina.

**ZAŠTITA ŽIVOTNE
SREDINE I ZELENA
HEMIJA**

Zagađivači, zagađujuće supstance i posledice zagađivanja.
Reciklaža.
Zelena hemija.

Ključni pojmovi sadržaja: metali, nemetali, oksidi, kiseline, hidroksidi, soli, ugljovodonici, adicija, supstitucija, polimeri, alkoholi, karboksilne kiseline, estri, masti i ulja, ugljeni hidrati, proteini, zagađujuće supstance, reciklaža, zelena hemija.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Hemije prvenstveno je orijentisan na proces učenja i ostvarivanje ishoda. Ishodi su iskazi o tome šta će učenik biti u stanju da: učini, preduzme, izvede, obavi zahvaljujući znanjima, stavovima i veštinama, koje je gradio i razvijao tokom školske godine učeći hemiju. Oni omogućavaju da se cilj nastave hemije dostigne u skladu s predmetnim i međupredmetnim kompetencijama i standardima postignuća. Ishodi predstavljaju učenička postignuća i kao takvi su osnovna vodilja nastavniku koji kreira nastavu i učenje. Program nastave i učenja hemije je tematski koncipiran. Za svaku oblast/temu predloženi su sadržaji, a radi lakšeg planiranja nastave predlaže se orijentacioni broj časova po temama.

Glavna karakteristika nastave usmerene na ostvarivanje ishoda Hemije je nastava usmerena na učenje u školi, što znači da učenik treba da uči:

- *smisljeno*: povezivanjem onog što uči sa onim što zna i sa situacijama iz života; povezivanjem onog što uči sa onim što je učio iz hemije i drugih predmeta;
- *problemski*: samostalnim prikupljanjem i analiziranjem podataka i informacija; postavljanjem relevantnih pitanja sebi i drugima; razvijanjem plana rešavanja zadatog problema;
- *divergentno*: predlaganjem novih rešenja; smišljanjem novih primera; povezivanjem sadržaja u nove celine;
- *kritički*: poređenjem važnosti pojedinih činjenica i podataka; smišljanjem argumenata;
- *kooperativno*: kroz saradnju sa nastavnikom i drugim učenicima; kroz diskusiju i razmenu mišljenja; uvažavajući argumentesagovornika.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Pri planiranju nastave i učenja važno je imati u vidu da se ishodi razlikuju po potrebnom vremenu za njihovo postizanje. Neki se lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena i više različitih aktivnosti. Potrebno je da nastavnik za svaku nastavnu jedinicu, u fazi planiranja i pisanja pripreme za čas, u odnosu na odabrani ishod, definiše ishode specifične za datu nastavnu jedinicu. Preporuka je da nastavnik planira i priprema nastavu samostalno i u saradnji sa kolegama zbog uspostavljanja korelacija sa predmetima. U fazi planiranja nastave i učenja treba imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo namenjeno učenicima za učenje

i da on ne određuje sadržaje lekcija. Preporučeni je broj časova za realizaciju svake teme koji uključuje i predviđene laboratorijske vežbe, vežbe i demonstracione ogleda. Formiranje pojmova treba bazirati na demonstracionim ogledima i laboratorijskim vežbama. Ako u školi ne postoje supstance predložene za izvođenje demonstracionih ogleda i laboratorijskih vežbi, ogledi se mogu izvesti sa dostupnim supstancama.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Metali, oksidi i hidroksidi

Na početku teme učenici razmatraju zastupljenost metala u neživoj i živoj prirodi što doprinosi njihovom sagledavanju relevantnosti teme za razumevanje prirode i šta čini njen sastav, zašto je dobijanje metala iz ruda značajno za društvo i da je pri tome važno preduzimanje mera za zaštitu životne sredine. Potrebno je podsticati učenike da povezuju oblike nalaženja metala u prirodi (u elementarnom obliku i u jedinjenjima) sa strukturom atoma, odnosno reaktivnošću metala, kao i s položajem metala u Periodnom sistemu elemenata. Učenici bi trebalo da saznaju o važnosti katjona pojedinih metala za žive organizme i povežu ta znanja sa sadržajem biologije. Fizička svojstva metala se uče u pregledu. Hemijska svojstva tipičnih metala uče se na primerima natrijuma i kalijuma (učenici bi trebalo da to povežu s prethodnim razmatranjima: od alkalnih metala dva najzastupljenija metala u Zemljinoj kori, čiji su joni Na^+ i K^+ najvažniji za ljudski organizam), i magnezijuma i kalcijuma kao predstavnika zemnoalkalnih metala (među metalima na petom, odnosno trećem mestu po zastupljenosti u Zemljinoj kori, pri čemu je Ca^{2+} jon najzastupljeniji jon metala u ljudskom organizmu). Učenici treba da uoče da je kiseonik neophodan reaktant za reakcije oksidacije metala, kao što su sagorevanje i rđanje, i da upoređuju težnju različitih metala da podležu tom tipu reakcije. Oni mogu posmatrati demonstraciju sagorevanja magnezijuma kao primer reakcije u kojoj nastaje oksid metala, a demonstracije reakcija natrijuma, kalijuma, magnezijuma i kalcijuma sa vodom kao primere reakcija u kojima nastaju hidroksidi ovih metala. Očekuje se da na osnovu posmatranja demonstracija upoređuju reaktivnost alkalnih i zemnoalkalnih metala, i da je povezuju sa strukturom atoma i položajem metala u Periodnom sistemu elemenata. Pri razmatranju hemijskih svojstava metala koji imaju veliku praktičnu primenu (gvožđe, bakar, aluminijum, olovo i cink), učenici bi trebalo da uoče razliku u njihovoj reaktivnosti (građenje oksida i hidroksida) u odnosu na reaktivnost alkalnih i zemnoalkalnih metala. Takođe, učenje sadržaja ove teme bi trebalo da bude oslonjeno na znanje stečeno u prethodnom razredu o dokazivanju bazne sredine pomoću indikatora, o disocijaciji hidroksida i OH^- jonu zbog kojeg je sredina bazna. U okviru razmatranja praktične primene metala, učenici bi trebalo da saznaju o načinima zaštite metala od korozije, o legiranju metala u cilju dobijanja materijala sa pogodnijim svojstvima za određenu namenu i o legurama koje se najčešće koriste (bronz, mesing, čelik, duraluminijum, silumini).

U okviru prve laboratorijske vežbe učenici ispituju osnovna fizička svojstva metala (agregatno stanje, boju, provodljivost električne struje i toplote, magnetičnost). Takođe, ispituju reakciju magnezijuma i gvožđa sa razblaženom hlorovodoničnom kiselinom, što bi, ujedno, trebalo da ukaže učenicima da je jedno od svojstava kiselina reakcija sa metalima (ne svim) i da predstavlja vezu kako s gradivom sedmog razreda, tako i sa sledećom temom. Na osnovu ogleda učenici bi trebalo da uoče da zajednička svojstva metala nisu podjednako izražena kod svih metala.

Laboratorijska vežba I: Ispitivanje fizičkih svojstava metala, ispitivanje provodljivosti toplote i električne struje, magnetičnosti, tvrdoće i gustine gvožđa, aluminijuma i bakra. Reakcija metala sa kiselinama: reakcija razblažene hlorovodonične kiseline sa magnezijumom, gvožđem i cinkom.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove teme je 10 časova.

Nemetali, oksidi i kiseline

Na početku učenja druge teme važno je da učenici, kroz razmatranje zastupljenosti nemetala u neživoj i živoj prirodi, sagledaju relevantnost teme za razumevanje prirode i šta čini njen sastav, ali i kao resursa koji koristi društvo. Učenicima se može reći da nemetali ulaze u sastav biološki važnih jedinjenja o kojima će učiti u drugom delu godine. I u okviru ove teme je važno da učenici povezuju strukturu atoma nemetala sa reaktivnošću elemenata

i oblicima nalaženja u prirodi (u elementarnom obliku i u jedinjenjima). Učenici mogu da saznaju o različitim alotropskim modifikacijama sumpora, fosfora i ugljenika, kao i da se podsete gradiva sedmog razreda o alotropskim modifikacijama kiseonika.

Demonstracioni ogledi i laboratorijske vežbe omogućavaju učenicima da uoče fizička svojstva nemetala: agregatno stanje, rastvorljivost u vodi i nepolarnim rastvaračima (laboratorijska vežba II). Prilikom razmatranja agregatnog stanja nemetala na sobnoj temperaturi, učenici se mogu podsetiti o zastupljenosti azota i kiseonika u vazduhu. Očekuje se da učenici razlikuju okside nemetala koji ne reaguju sa vodom (SO , N_2O i NO) od onih koji sa vodom grade kiseline. Kiselog neorganskih kiselina učenici dokazuju pomoću indikatora, to svojstvo povezuju sa disocijacijom kiselina i N^- jonom zbog kojeg sredina ima kiselost svojstva. Učenici mogu uporedo dokazivati kiselost njima poznatih kiselina iz svakodnevnog života (sirćetna kiselina, limunska kiselina). Izvođenje laboratorijske vežbe III ne mora da obuhvati ceo školski čas.

Učenike treba stalno podsticati da pišu formule oksida i kiselina (kiseoničnih: H_2SO_4 , HNO_3 , H_3PO_4 , H_2CO_3 i bezkiseoničnih: HCl i H_2S). U okviru ove teme važno je da učenici saznaju o praktičnoj primeni kiselina. Posmatranjem demonstracija ogleđa učenici mogu saznati o načinu dobijanja i svojstvima sumpor(IV)-oksida, o njegovom uticaju na niže organizme i pigmente, o načinu dobijanja i svojstvima ugljenik(IV)-oksida, o njegovoj gustini u odnosu na vazduh i svojstvu da ne podržava gorenje. Posmatranjem demonstracije ogleđa važno je da saznaju kako se pravilno razblažuje koncentrovana sumporna kiselina. Ispitivanje elektroprovodljivosti rastvora kiselina i amonijaka pruža priliku za utvrđivanje znanja zbog kojih jona rastvori nekih supstanci imaju kiselost, odnosno bazna svojstva.

Preporučeni broj časova za realizaciju teme je 10 časova.

Soli

Učenje o načinima dobijanja soli, fizičkim i hemijskim svojstvima soli trebalo bi da obuhvati primenu do tada stečenih znanja (o kiselinama i bazama, njihovim formulama i nazivima) prilikom pisanja formula i naziva neutralnih soli, kao i hemijskih jednačina reakcija za dobijanje neutralnih soli. Dobijanje kiselih soli prikazati na primeru dobijanja natrijum-hidrogenkarbonata. Učenici mogu posmatrati demonstraciju reakcije neutralizacije, napisati formule reaktanata i jednog proizvoda (voda), a onda razmatrati kako se sastavlja formula drugog proizvoda, tj. formula soli. I u okviru ove teme učenici bi trebalo da pišu jednačine disocijacije u vodi rastvornih soli i da razlikuju katjone od anjona. Učenici mogu posmatrati demonstraciju ogleđa u kojem se dobijaju hidroksidi onih metala čiji oksidi ne reaguju sa vodom (na primer $\text{Fe}(\text{OH})_3$), kao i demonstraciju svojstva kiselina da reaguju sa solima ugljene kiseline uz izdvajanje ugljenik(IV)-oksida i vode.

I u okviru učenja ove teme učenici bi trebalo da saznaju o praktičnoj primeni različitih soli, o svojstvima, dobijanju i praktičnoj primeni kuhinjske soli (na primer, za pripremanje fiziološkog rastvora, kao konzervans). Korelacija sa nastavom geografije može se ostvariti kroz razmatranje kako svojstva kalcijum-karbonata i kalcijum-hidrogenkarbonata utiču na oblik krečnjačkog reljefa. Važno je da učenici povezuju stečeno znanje o solima sa sastavom vode za piće i sastavom mineralnih voda.

Na kraju obrade teme, kroz različite primere (obuhvatajući i one obrađene u prvoj i drugoj temi), važno je da učenici uoče međusobnu povezanost klasa neorganskih jedinjenja i tako sistematizuju znanja o svojstvima oksida, kiselina, hidroksida i soli.

U laboratorijskoj vežbi IV učenici mogu da ispituju rastvorljivost različitih soli u vodi i da dobijaju soli taloženjem (dvostrukom izmenom). Pri tome, za oglede birati supstance kojima se najmanje utiče na životnu sredinu.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove teme je 8 časova.

Organska jedinjenja i njihova opšta svojstva

Ova tema uvodi učenike u novu oblast hemije. U okviru teme učenici, na osnovu posmatranja demonstracionih ogleđa, upoređuju sastav i svojstva organskih jedinjenja, poznatih iz svakodnevnog života, i prethodno učenih neorganskih jedinjenja. Oni saznaju o velikom broju organskih jedinjenja i tu činjenicu povezuju sa svojstvima

atoma ugljenika i načinima međusobnog povezivanja. Prepoznaju potrebu za klasifikacijom organskih jedinjenja i da se ona može izvesti na osnovu funkcionalne grupe u molekulima.

Preporučeni broj časova za realizaciju teme je 2 časa.

Ugljovodonici

Na početku teme učenici se mogu informisati da su ugljovodonici sastojci nafte i zemnog gasa, i prema tome, izvori energije, čime se ističe praktični značaj ovih jedinjenja. Sastavljanje i posmatranje modela molekula ugljovodonika može pomoći učenicima da pišu molekulske, strukturne i racionalne strukturne formule ugljovodonika, i to jednostavnih primera, uključujući i imenovanje izomera prema IUPAC nomenklaturi. Pojam izomera učenici bi trebalo da povežu sa sadržajem prethodne teme o mogućim različitim načinima međusobnog povezivanja atoma ugljenika.

Učenici uče o fizičkim svojstvima zasićenih i nezasićenih ugljovodonika u pregledu. Razlike u reaktivnosti alkana, alkena, alkina i aromatičnih ugljovodonika trebalo bi da povežu sa razlikama u strukturi molekula ovih jedinjenja. Upoređivanje hemijskih reakcija zasićenih i nezasićenih ugljovodonika trebalo bi da obuhvati njihove sličnosti (sagorevanje) i razlike (supstitucija, adicija). Učenici bi trebalo da povežu hemijska svojstva ugljovodonika sa praktičnom primenom ovih jedinjenja:

- sagorevanje – upotreba ugljovodonika kao izvora energije (zemni i rafinerijski gas, benzin, dizel gorivo, mazut);
- reakcije supstitucije i adicije – od ugljovodonika se mogu dobiti jedinjenja različite praktične namene koja, pored atoma ugljenika i vodonika, sadrže i atome drugih elemenata (na primer, proizvodnja plastičnih masa, teflona, freona, boja, insekticida itd.). Učenici treba da poznaju široku primenu ugljovodonika, ali i mere opreza u njihovom korišćenju, tj. posledice koje imaju na životnu sredinu i zdravlje ljudi.

Od učenika se očekuje da pišu jednostavnije jednačine hemijskih reakcija sagorevanja ugljovodonika, kao i reakcija adicije vodonika, vode i broma na eten, propen, etin i propin, i supstitucije atoma vodonika u molekulu metana. Takođe, mogu da prepoznaju i opisuju hemijske reakcije adicije i supstitucije na osnovu napisanih hemijskih jednačina ovih reakcija.

Učenici mogu učiti da se u reakciji polimerizacije od reaktanata određenih svojstava (na primer, gasovito agregatno stanje), dobijaju supstance sa novim svojstvima (čvrsto agregatno stanje). I u ovom slučaju je važno da saznaju o praktičnoj primeni različitih polimera.

O aromatičnim ugljovodicima, njihovoj reaktivnosti i toksičnosti, učenici uče na informativnom nivou. Učeci o derivatima nafte, važno je da oni uoče da su proizvodi frakcione destilacije (kondenzacije) i dalje smeše ugljovodonika.

Kroz demonstracione ogleda učenici treba da uoče razliku između zasićenih i nezasićenih ugljovodonika, njihovu primenu kao goriva, i da su nafta i zemni gas glavni izvori ugljovodonika u prirodi.

Sastavljanje modela molekula ugljovodonika u okviru vežbe V, učenicima može pomoći u savladavanju pisanja formula i imenovanja ugljovodonika. Preporuka je da oni sastavljaju modele molekula sa najviše šest atoma ugljenika.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove teme je 12 časova.

Organska jedinjenja sa kiseonikom

Učenici uočavaju da su svojstva organskih jedinjenja sa istim brojem atoma ugljenika u molekulu različita u zavisnosti od prisutne funkcionalne grupe. Oni uče imenovanje organskih jedinjenja prema funkcionalnoj grupi i povezuju određenu funkcionalnu grupu u molekulu sa svojstvima jedinjenja. Uz nazive jedinjenja prema IUPAC nomenklaturi, učenici uče i trivijalne nazive predstavnika organskih jedinjenja sa kiseonikom.

Demonstracija dobijanja etanola alkoholnim vrenjem i njegovo odvajanje destilacijom, zahteva vreme za izvođenje ogleda, o čemu se mora voditi računa prilikom planiranja časa. Učenici uče da su karbonilna jedinjenja proizvodi oksidacije odgovarajućih alkohola, i o praktičnom značaju metanala (formaldehida) i propanona (acetona). Važno je da se učenici informišu o štetnom fiziološkom delovanju alkohola i o problemu alkoholizma. U korelaciji sa

nastavom biologije, učenici mogu samostalno, iz različitih izvora, da prikupljaju informacije o uticaju alkohola na organizam.

Tokom obrade nastavnih sadržaja o karboksilnim kiselinama, učenici uočavaju sličnosti i razlike u svojstvima neorganskih i organskih kiselina. Pored primene u svakodnevnom životu, potrebno je da saznaju o važnosti organskih jedinjenja sa kiseonikom kao industrijskih sirovina.

U okviru laboratorijske vežbe VI učenici ispituju svojstva organskih jedinjenja s kiseonikom. Upoređuju rastvorljivost alkohola i karboksilnih kiselina sa različitim brojem atoma ugljenika u molekulu u vodi i nepolarnom rastvaraču. Upoređuju svojstva njima poznatih kiselina (sirćetne i limunske), sa svojstvima, na primer, razblažene hlorovodonične kiseline.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove teme je 8.

Biološki važna organska jedinjenja

U okviru teme učenici saznaju o sastavu, strukturi, svojstvima i značaju masti i ulja, ugljenih hidrata, proteina i vitamina. Od učenika se ne očekuje da pišu strukturne formule triacilglicerola, već da opisuju i objašnjavaju svojstva ovih jedinjenja, i njihovih smeša, da navode biološki i tehnički značaj masti i ulja, i primenu ovih jedinjenja kao sirovina ili poluproizvoda u daljoj hemijskoj preradi (na primer, dobijanje margarina iz ulja i proizvodnja sapuna). Učenici mogu da pripreme esej o energetske ulozi masti i ulja u živim bićima, značaju pravilne ishrane, i značaju nezasićenih masnih kiselina u ishrani. Na osnovu hemijske jednačine procesa fotosinteze, učenici mogu da uoče da od jednostavnih neorganskih molekula, ugljenik(IV)-oksida i vode, pod određenim uslovima, nastaju složeni molekuli organskog jedinjenja (glukoze). Oni bi trebalo da građenje polisaharida sagledaju kao način da se energija skladišti, da opišu škrob i celulozu kao prirodne polimere, izgrađene različitim povezivanjem istih monosaharidnih jedinica i da poznaju građivnu i zaštitnu ulogu celuloze u biljkama. Na primerima škroba i celuloze učenici mogu da uoče kako razlika u strukturi dovodi do razlike u svojstvima. Važno je da oni poznaju zastupljenost ugljenih hidrata u prirodi i njihovu primenu u svakodnevnom životu: saharoze u prehrambenoj industriji, škroba u prehrambenoj i farmaceutskoj industriji, pamuka i celuloze u tekstilnoj industriji. Na primeru saharoze i invertnog šećera učenici mogu obnoviti razliku između jedinjenja i smeša, a na primeru kristalizacije meda, kristalizaciju prezasićenog rastvora.

Učenici uče o amino-kiselinama kao jedinjenjima koja u svom molekulu sadrže dve funkcionalne grupe: karboksilnu i amino grupu, i o nastajanju peptidne veze, kao funkcionalne grupe polipeptida i proteina, u reakciji amino grupe jedne amino-kiseline sa karboksilnom grupom druge amino-kiseline. Važno je da poznaju značenje pojmova: amino-kiselina, α -amino-kiselina, proteinska amino-kiselina i esencijalne amino-kiseline, kao i da poznaju biološki značaj proteina, njihovu građivnu i katalitičku funkciju u organizmu. Na osnovu oglada učenici bi trebalo da uoče da pod dejstvom toplote i kiselina dolazi do denaturacije proteina. U okviru teme treba da nauče da se ishranom unosi šest glavnih vrsta supstanci neophodnih ljudskom organizmu (proteini, ugljeni hidrati, masti i ulja, vitamini, minerali i voda), o važnosti pravilne ishrane, kao i o poremećajima ishrane.

Laboratorijska vežba VII: učenici ispituju rastvorljivost masti i ulja u vodi i nepolarnom rastvaraču, na primer, heksanu, rastvorljivost predstavnika, monosaharida, disaharida i polisaharida u vodi. Učeći o načinu dokazivanja škroba, ispituju u kojim namirnicama je škrob zastupljen. Za denaturaciju proteina učenici primenjuju metode koje se koriste u kulinarstvu (kuvanje, taloženje proteina kiselinama i sl.).

Preporučeni broj časova za realizaciju ove teme je 12.

Zaštita životne sredine i zelena hemija

U okviru teme učenici saznaju da razvoj proizvoda i procesa hemijske industrije, pored doprinosa poboljšanju kvaliteta života, može imati i štetno dejstvo na životnu sredinu i zdravlje životinja i ljudi. Trebalo bi da na osnovu svojstava supstanci razmatraju njihov uticaj na okolinu i živa bića, identifikuju glavne neorganske i organske zagađujuće supstance vazduha, vode i zemljišta i načine kako one dospevaju u životnu sredinu. Važno je da učenici sagledaju značaj rukovanja supstancama i komercijalnim proizvodima u skladu sa oznakama na ambalaži,

kao i pravila o načinu čuvanja proizvoda i odlaganja otpada. Takođe bi trebalo da učenici sagledaju problem nagomilavanja otpada i značaj reciklaže. U okviru ove teme učenici saznaju o principima zelene hemije kao održive hemije, čiji je cilj prilagođavanje hemijskih proizvoda i procesa očuvanju životne sredine i zdravlja ljudi. Trebalo bi da učenici diskutuju načine za prevenciju zagađenja životne sredine, smanjenje količine otpada i korišćenje obnovljivih izvora sirovina i energije.

Ova tema se može realizovati kroz aktivnosti u okviru različitih mini projekata, koje će učenici raditi u toku školske godine, i prezentovati nakon realizacije svakog projekta.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove teme je 6.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U nastavi orijentisanoj na dostizanje ishoda vrednuje se proces i produkti učenja. Prilikom svakog vrednovanja postignuća potrebno je učeniku dati povratnu informaciju koja pomaže da razume greške i poboljša učenje i rezultat. Svaka aktivnost je prilika za procenu napredovanja i davanja povratne informacije (formativno proveravanje), a učenike treba osposobljavati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta. Tako, na primer, pitanja u vezi s demonstracijom ogleada, učenička zapažanja, objašnjenja i zaključci, mogu biti jedan od načina formativnog proveravanja. Analiza učeničkih odgovora pruža uvid u to kako oni primaju informacije iz ogleada i izdvajaju bitne, analiziraju situacije, povezuju hemijske pojmove i pojmove formirane u nastavi drugih predmeta u formulisanju objašnjenja i izvođenju zaključaka o svojstvima i promenama supstanci. Takva praksa praćenja napredovanja učenika postavlja ih u poziciju da povezuju i primenjuju naučne pojmove u kontekstima obuhvaćenim demonstriranim ogledima, doprinosi razvoju konceptualnog razumevanja i kritičkog mišljenja, i priprema učenike da na taj način razmatraju svojstva i promene supstanci s kojima su u kontaktu u svakodnevnom životu.

Praćenje napredovanja učenika trebalo bi da obuhvati sve nivoe prezentovanja hemijskih sadržaja: makroskopski, čestični i simbolički nivo. Pitanjima bi trebalo podsticati učenike da predvide šta će se desiti, da opravdaju izbor, objasne zašto se nešto desilo i kako se desilo, povežu različite oblasti sadržaja, prepoznaju pitanja postavljena na novi način, izvuku korisne podatke, ali i da procenjuju šta nisu razumeli. Učenike bi trebalo ohrabrivati da prezentuju, objašnjavaju i brane strategije koje koriste u rešavanju problema. Time se oni podstiču da restrukturiraju i organizuju sadržaj na nov način, izdvajaju relevantan deo sadržaja za rešavanje problema, crtaju dijagrame, analiziraju veze između komponenti, objašnjavaju kako su rešili problem ili tragaju za različitim načinima rešavanja problema. Uloga nastavnika je da vodi pitanjima ili sugestijama rezonovanje učenika, kao i da pruža povratne informacije. Na osnovu rezultata praćenja i vrednovanja, zajedno sa učenicima treba planirati proces učenja.

Ocenjivanje (sumativno proveravanje) je sastavni deo procesa nastave i učenja kojim se obezbeđuje stalno praćenje ostvarivanja cilja, ishoda i standarda postignuća. Učenik se ocenjuje na osnovu usmene provere postignuća, pismene provere i praktičnog rada. Važno je da aktivnosti učenika u procesu nastave i učenja, formativnog i sumativnog proveravanja budu usaglašene prema očekivanim ishodima, i da se prilikom ocenjivanja od učenika ne očekuje ispunjavanje zahteva za koje nisu imali priliku da tokom nastave razviju potrebna znanja i veštine.

Nastavnik kontinuirano prati i vrednuje, osim postignuća učenika, i proces nastave i učenja, kao i sebe i sopstveni rad. Preispitivanje nastave prema rezultatima koje postižu učenici je važna aktivnost nastavnika i podrazumeva promenu u metodama nastave i učenja, aktivnostima i zadacima učenika, izvorima za učenje, nastavnim sredstvima, tako da se učenicima obezbedi napredovanje ka boljim postignućima.

Naziv
predmeta

TEHNIKA I TEHNOLOGIJA

Cilj učenja Tehnike i tehnologije je da učenik razvije tehničko-tehnološku pismenost, da izgradi

Cilj	odgovoran odnos prema radu i proizvodnji, životnom i radnom okruženju, korišćenju tehničkih i tehnoloških resursa, stekne bolji uvid u sopstvena profesionalna interesovanja i postupca preduzumljivo i inicijativno.	
Razred	Osmi	
Godišnji fond časova	68 časova	
ISHODI	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:		
<ul style="list-style-type: none"> – proceni značaj elektrotehnike, računarstva i mehatronike u životnom i radnom okruženju; – analizira opasnosti od nepravilnog korišćenja električnih aparata i uređaja i poznaje postupke pružanja prve pomoći; – obrazloži važnost energetske efikasnosti električnih uređaja u domaćinstvu; – poveže profesije (zanimanja) u oblasti elektrotehnike i mehatronike sa sopstvenim interesovanjima; – uporedi karakteristike električnih i hibridnih saobraćajnih sredstava sa konvencionalnim; – razume značaj električnih i elektronskih uređaja u saobraćajnim sredstvima; – koristi dostupne telekomunikacione uređaje i servise; – klasifikuje komponente IKT uređaja prema nameni; – proceni značaj upravljanja procesima i uređajima pomoću IKT; – crta električne šeme pravilno koristeći simbole; – koristi softvere za simulaciju rada električnih kola; – sastavi elektromehanički model i upravlja njime pomoću interfejsa; – objasni sistem proizvodnje, transformacije i prenosa električne energije; – analizira značaj korišćenja obnovljivih izvora električne energije; – razlikuje elemente kućne električne instalacije; 	<p>ŽIVOTNO I RADNO OKRUŽENJE</p> <p>SAOBRAĆAJ</p> <p>TEHNIČKA I DIGITALNA PISMENOST</p> <p>RESURSI I</p>	<p>Uvod u elektrotehniku, računarstvo i mehatroniku.</p> <p>Električna instalacija-opasnost i mere zaštite.</p> <p>Primena električnih aparata i uređaja u domaćinstvu, štednja energije i energetska efikasnost.</p> <p>Profesije (zanimanja) u oblasti elektrotehnike i mehatronike.</p> <p>Saobraćajna sredstva na elektropogon – vrste i karakteristike. Hibridna vozila.</p> <p>Električni i elektronski uređaji u saobraćajnim sredstvima.</p> <p>Osnovitelekomunikacija.</p> <p>Osnovne komponente IKT uređaja.</p> <p>Upravljanje procesima i stvarima na daljinu pomoću IKT.</p> <p>Osnovni simboli u elektrotehnici.</p> <p>Računarski softveri za simulaciju rada električnih kola.</p> <p>Izrada i upravljanje elektromehaničkim modelom.</p> <p>Elektroenergetski sistem.</p> <p>Proizvodnja, transformacija i prenos električne energije.</p> <p>Obnovljivi izvori električne energije.</p> <p>Elektroinstalacioni materijal i pribor.</p> <p>Kućne električne instalacije.</p> <p>Sastavljanje električnih kola</p>

Posete muzejima tehnike, sajmovima i obilasku proizvodnih i tehničkih objekata treba ostvarivati uvek kada za to postoje uslovi, radi pokazivanja savremenih tehničkih dostignuća, savremenih uređaja, tehnoloških procesa, radnih operacija i dr. Kada za to ne postoje odgovarajući uslovi, učenicima treba obezbediti multimedijalne programe u kojima je zastupljena ova tematika.

S obzirom da je nastava **tehnike i tehnologije** teorijsko-praktičnog karaktera, časove treba realizovati podelom odeljenja na 2 (dve) grupe, sa najviše 20 učenika. Program nastave i učenja treba ostvarivati na spojenim časovima.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Učenici u osmom razredu dolaze sa izvesnim znanjem iz oblasti tehnike i tehnologije koja su stekli u predhodnim razredima, kao i sa određenim životnim iskustvima u korišćenju različitih uređaja.

Životno i radno okruženje

U oblasti *Životno i radno okruženje* obrađuju se sadržaji prvenstveno vezani za elektrotehniku, računarstvo i mehatroniku. Uz pomoć različitih medija potrebno je, u najkraćim crtama, prikazati razvoj ovih grana tehnike kao i njihovu međusobnu povezanost. Putem primera navesti učenike da analiziraju uticaj razvoja navedenih oblasti na savremen način života. Ukazati na doprinose srpskih naučnika u razvoju elektrotehnike i telekomunikacija. Pravilnu upotrebu električnih aparata i uređaja u domaćinstvu treba predstaviti učenicima što je moguće više na praktičnim primerima koristeći dostupna nastavna sredstva i multimedije, sa posebnim akcentom na uštedu energije. Objasniti razrede energetske efikasnosti električnih uređaja na osnovu kojih učenik može izvršiti poređenje električnih uređaja prema efikasnosti. Navesti značaj primene energetski efikasnih uređaja sa aspekta ekologije i ekonomije. Posebno analizirati moguće opasnosti koje se mogu desiti prilikom korišćenja električnih aparata i uređaja i eventualne posledice u slučaju nepridržavanja uputstava za njihovo korišćenje. Navesti postupke delovanja prilikom strujnog udara. Za izbor nastavka školovanja i budućeg zanimanja potrebno je navesti učenicima značaj zanimanja iz oblasti elektrotehnike sa primerima iz svog životnog okruženja.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je 6.

Saobraćaj

Pregled karakteristika klasičnih saobraćajnih sredstava treba zaokružiti elektronskim podsistemima, kao i konstrukcijama i funkcijama sredstava na električni pogon i hibridnih vozila. Preporučuje se da učenici samostalno, putem dostupnih izvora znanja, istraže prednosti i nedostatke vozila na električni i hibridni pogon i uporede ih sa konvencionalnim vozilima. U ovu svrhu moguće je koristiti različite nastavne metode (metodu projektne nastave, problemsku, istraživački rad).

Putem multimedija prikazati električni i elektronski sistem kod saobraćajnih sredstava (putnička vozila, mopedi). Elemente sistema (uređaje za proizvodnju i akumulaciju električne energije, elektropokretač, uređaj za paljenje radne smeše, uređaje za signalizaciju) povezati sa prethodnim znanjem učenika o pogonskim mašinama (motorima). Posebno obratiti pažnju na namenu elektronskih uređaja (elektronsko ubrizgavanje, senzori za kretanje..) Osvrnuti se i na potrebu ispravnosti ovih uređaja za bezbedno učestvovanje u saobraćaju.

Prenošenje podataka na daljinu čini poseban segment saobraćaja. Potrebno je učenicima približiti telekomunikacionu tehnologiju i ukazati na ubrzani razvoj telekomunikacionih sistema i njihov uticaj na život. U ovom segmentu obraditi prenos informacija putem audiovizuelnih sredstava (radio i televizija), mobilne telefonije, GPS sistema, računarskih i bežičnih mreža. Prema mogućnostima i opremi, u ovom delu iskoristiti dostupne uređaje (mobilne telefone, tablete, računare) i praktično ostvariti međusobnu komunikaciju putem njih, koristeći internet servise (elektronsku poštu, video konferencije, kratke poruke) ili mobilne aplikacije (Viber, WhatsApp). Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je 6.

Tehnička i digitalna pismenost

Upoznati učenike sa osnovnim simbolima i oznakama koje se koriste u električnim šemama i osposobiti ih za njihovo crtanje. Prilikom realizacije ove aktivnosti koristiti jednostavne šeme. Demonstrirati rad sa softverom za simulaciju rada električnih kola primerenim uzrastu i predznanjima učenika. Kreirati vežbu u okviru koje učenici

crtaju električnu šemu i koriste računarsku simulaciju za prikaz njenog funkcionisanja. Ukoliko materijalno-tehničke mogućnosti dozvoljavaju, učenici potom sastavljaju električnu šemu na radnom stolu i demonstriraju njen rad. Možete koristiti analogne i digitalne komponente.

Osmisliti vežbe u kojima će učenici sastaviti i upravljati elektromehaničkim modelima koristeći IKT i interfejs.

Složenost modela prilagoditi uslovima i opremi sa kojom škola raspolaže. Kombinovati znanja i veštine iz programiranja koja učenici poseduju sa pojašnjenjem funkcija i načina rada pojedinih elemenata modela. Ukoliko učenici rade sa različitim modelima predvideti vreme za predstavljanje pojedinačnih rešenja u odeljenju.

U najkraćim crtama upoznati učenike sa mogućnostima upravljanja procesima i stvarima na daljinu pomoću IKT-a (Internet of Things – internet stvari).

Osposobiti učenike da pravilno čitaju i tumače karakteristike komponenti IKT uređaja. Demonstrirati njihov izgled i rad u skladu sa uslovima u školi. Osmisliti aktivnosti u kojima učenici samostalno ili grupno učestvuju sa ciljem istraživanja karakteristika npr. računarskih komponenti potrebnih za realizaciju određenog zahteva/posla (igranje određene igre, rad sa određenim softverom i sl.). U okviru ove aktivnosti predvideti korišćenje interneta i kreiranje/oblikovanje specifikacije opreme od strane učenika poštujući osnove poslovne komunikacije i e-korespondencije.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je 18.

Resursi i proizvodnja

Na početku izučavanja ove oblasti upoznati učenike, na informativnom nivou, sa elektroenergetskim sistemom naše zemlje. Šta ga čini, koje su potrebe za električnom energijom, a koji potencijali za proizvodnju kojima raspolažemo.

Proizvodnju, transformaciju i prenos električne energije objasniti uz pomoć multimedije. U najkraćim crtama objasniti hidroelektrane, termoelektrane i nuklearne elektrane, značaj transformisanja električne energije u transformatorskim stanicama, kao i prenos električne energije dalekovodima i niskonaponskom električnom mrežom, od proizvođača do potrošača.

Sadržaje u ovoj oblasti, koji su direktno vezani za život i delo našeg naučnika Nikole Tesle, uvek posebno istaći i naglasiti.

Kada je u pitanju proizvodnja električne energije, deo sadržaja posvetiti obnovljivim izvorima električne energije.

Tu se pre svega misli na: solarne elektrane, vetroelektrane (aeroelektrane), geotermalne elektrane, elektrane na biomasu, mini hidroelektrane i postrojenja za sagorevanje komunalnog otpada. Ove sadržaje realizovati uz pomoć odgovarajuće multimedije. Sa učenicima analizirati značaj i prednosti proizvodnje i korišćenja obnovljivih izvora električne energija sa aspekta zaštite životne sredine.

Uz pomoć uzoraka elektroinstalacionog materijala, kao očiglednog nastavnog sredstva, ili crteža i multimedije, objasniti učenicima svojstva i primenu elektroinstalacionog materijala (provodnici, izolatori, instalacione cevi i kutije, sijalična grla i sijalice, prekidači, utičnice, utikači, osigurači, električno brojilo, uklopni sat).

Uz pomoć odgovarajućih šema i uzoraka sklopljenih strujnih kola, objasniti učenicima, osnovna strujna kola kućne električne instalacije (strujno kolo priključnice sa uzemljenjem, sijalice sa jedнопolnim, serijskim i naizmeničnim prekidačem). Tražiti od učenika da u svesci nacrtaju šeme pomenutih strujnih kola.

Objasniti učenicima uprošćenu šemu i glavne karakteristike trofazne električne instalacije. Pri objašnjavanju koristiti električnu šemu trofazne struje prikazanu na osnovi jednog manjeg stana.

Upoznavanje elektroinstalacionog materijala i pribora najefikasnije se može ostvariti primenom u različitim konstrukcijama strujnih kola. Na osnovu stečenih teorijskih znanja učenici, uz pomoć nastavnika, praktično sastavljaju strujna kola kućne električne instalacije (strujno kolo sijalice sa jedнопolnim, serijskim i naizmeničnim prekidačem...). Spajanje elemenata strujnih kola vršiti uz pomoć pinova na montažnim ispitnim pločama ili lemljenjem. Ukoliko se opredelite za lemljenje, učenicima demonstrirati pravilnu i bezbednu upotrebu električne

lemilice. Voditi računa da se simulacija strujnih kola radi samo sa naponima do 24 V.

Iskoristiti praktičan rad učenika za demonstraciju rada univerzalnim mernim instrumentom (multimetrom). Pri praktičnom radu učenici treba da koriste multimetar za merenje električnih veličina.

U ovom delu oblasti može se sa učenicima uraditi simulacija strujnih kola uz pomoć besplatnih računarskih programa namenjenih za tu svrhu.

U najkraćim crtama upoznati učenike sa električnim mašinama jednosmerne i naizmenične struje, vrstama i glavnim delovima. Izlaganje potkrepiti modelima elektromotora.

Upoznavanje učenika sa elektrotehničkim aparatima i uređajima u domaćinstvu uraditi uz pomoć multimedije, slika ili modela (preseka pojedinih kućnih aparata i uređaja). Objasniti glavne delove, princip rada i način održavanja najkorišćenijih elektrotermičkih (rešo, štednjak, pegla, grejalice, bojler ...), elektromehanički (usisivač, mikser, sokovnik, frižider, zamrzivač, klima uređaj ...) i kombinovanih aparata i uređaja (fen za kosu, TA peć, mašina za pranje veša, mašina za pranje sudova ...). Ovaj deo nastavne oblasti se može iskoristiti za izradu multimedijalne prezentacije, tako što će svaki učenik na istoj prikazati i prezentovati po jedan uređaj u domaćinstvu.

U okviru elektronike, kroz primere praktične primene, upoznati učenike sa osnovama na kojima se zasniva rad digitalne tehnologije. Uz praktični prikaz, upoznati učenike sa osnovnim elektronskim elementima (otpornici, kondenzatori, zavojnice, diode, tranzistori, integrisana kola ...). Najaviti korišćenje elektronskih elemenata u okviru praktičnog rada u sledećoj oblasti Konstruktorsko modelovanje.

Na kraju ove oblasti upoznati učenike sa mogućnošću i značajem reciklaže elektronskih komponenti sa ekološkog i ekonomskog aspekta.

Ovu oblast realizovati u tesnoj korelaciji sa nastavnim sadržajima fizike, posebno sa aspekta zakona elektrotehnike na kojima su zasnovani razni uređaji na elektrotermičkom, elektromehaničkom dejstvu električne struje.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je 20.

Konstruktorsko modelovanje

Ova oblast je složenija jer se u njoj po vertikali povezuju sadržaji kako prethodnih razreda tako i osmog razreda. U ovom delu programa učenici kroz praktičan rad primenjuju prethodno stečena znanja i veštine kroz modelovanje električnih mašina i uređaja. To je neophodno pošto se ta znanja i veštine pojavljuju i u realizaciji delova projekta.

U ovom razredu treba zaokružiti celinu o obnovljivim izvorima energije. S obzirom da je u prethodnim razredima bilo reči o mehaničkim i toplotnim pretvaračima energije u osmom razredu težište je na električnoj energiji. Modele koji koriste obnovljive izvore energije učenici mogu modelovati na različite načine. Jedan od načina je izvođenje ogleada sa elektropanelima. U tu svrhu dovoljno je raditi na manjoj ploči elektropanela i pomoću multimetara (unimera) meriti promene u zavisnosti od količine svetla. U okviru projekta moguće je izraditi model vetrogeneratora.

Sa intrefejsum učenici su se upoznali na nivou „crne kutije“ (black box). Praktično prikazati kako funkcioniše interfejs da bi, u kasnijoj fazi, mogli primeniti stečena znanja na nekom projektu. Učenike treba upoznati sa osnovnim delovima intrfejsa: napajanje, ulazi i izlazi. Na isti način upoznati osnovne delove robota i sastaviti jednostavan školski robot.

S obzirom da je program modularnog tipa ostavlja se mogućnost da učenici izraze svoje lične afinitete, sposobnosti, interesovanja kako bi se opredelili za neke od ponuđenih mogućnosti: izrada modela električnih mašina i uređaja, automatskih sistema, robota, elektronskih sklopova i modela koji koriste obnovljive izvore energije. Sadržaje treba realizovati kroz učeničke projekte, od grafičkog predstavljanja zamisli, preko planiranja, izvršavanja radnih operacija, marketinga do procene i vrednovanja. Nastaviti sa algoritamskim pristupom u

konstruktorskom modelovanju posebno u pristupu razvoja tehničkog stvaralaštva – od ideje do realizacije. Potrebno je da učenici koriste podatke iz različitih izvora, samostalno pronalaze informacije o uslovima, potrebama i načinu realizacije proizvoda/modela koristeći IKT, izrađuju proizvod/model, poštujući principe ekonomičnog iskorišćenja materijala i racionalnog odabira alata i mašina primenjujući procedure u skladu sa principima bezbednosti na radu. U projekt se može uključiti i više učenika (timski rad) ukoliko je rad složeniji, odnosno ako se učenici za takav vid saradnje odluče.

Kada je projekat realizovan, učenici predstavljaju rezultate do kojih su došli. Pri tome treba omogućiti da se samoprocenom sopstvenog rada i rada drugih na osnovu postavljenih kriterijuma razvije razmena stavova i mišljenja. Da bi unapredili proces rada na projektu, treba podsticati upotrebu elektronske korespondencije. Isto tako treba realizovati aktivnosti koje se odnose na određivanje okvirne cene troškova i vrednost izrađenog modela prilikom predstavljanja proizvoda/modela.

Preporučeni broj časova za realizaciju ove oblasti je 18.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U nastavi orijentisanoj na dostizanje ishoda vrednuju se proces i produkti učenja.

U procesu ocenjivanja potrebno je uzeti u obzir sve aktivnosti učenika (urednost, sistematičnost, zalaganje, samoinicijativnost, kreativnost i dr).

Vrednovanje aktivnosti, naročito ako je timski rad u pitanju, potrebno je obaviti sa grupom tako da se od svakog člana traži mišljenje o sopstvenom radu i o radu svakog člana ponaosob (tzv. vršnjačko ocenjivanje).

Prilikom svakog vrednovanja postignuća potrebno je da nastavnik sa učenicima dogovori pokazatelje na osnovu kojih svi mogu da prate napredak u učenju. Na taj način učenici će biti podstaknuti da promišljaju o kvalitetu svog rada i načinima kako ga unaprediti. Ocenjivanje tako postaje instrument za napredovanje u učenju. Na osnovu rezultata praćenja i vrednovanja, zajedno sa učenicima treba planirati proces učenja i birati pogodne strategije učenja.

Naziv predmeta	INFORMATIKA I RAČUNARSTVO		
Cilj	Cilj učenja Informatike i računarstva je osposobljavanje učenika za upravljanje informacijama, bezbednu komunikaciju u digitalnom okruženju, kreiranje digitalnih sadržaja i računarskih programa za rešavanje različitih problema u društvu koje se razvojem digitalnih tehnologija brzo menja.		
Razred	Osmi		
Godišnji fond časova	34 časa		
ISHODI	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI	
Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:			
– unese i menja podatke u tabeli;		Radno okruženje programa za tabelarne proračune.	
– razlikuje tipove podataka u ćelijama tabele;		Kreiranje radne tabele i unos podataka (numerički, tekstualni, datum, vreme....).	
– sortira i filtrira podatke po zadatom kriterijumu;		Formule i funkcije.	
– koristi formule za izračunavanje statistika;		Primena formula za izračunavanje statistika.	
– predstavi vizuelno podatke na			

odgovarajući način;

- primeni osnovne funkcije formatiranja tabele, sačuva je u pdf formatu i odštampa;
- pristupi deljenom dokumentu, komentariše i vrši izmene unutar deljenog dokumenta;
- razume na koje sve načine delimo lične podatke prilikom korišćenja interneta;
- razume potencijalne rizike deljenja ličnih podataka putem interneta, pogotovu ličnih podataka dece;
- razume vezu između rizika na internetu i kršenja prava;
- objasni pojam „otvoreni podaci”;
- uspostavi vezu između otvaranja podataka i stvaranja uslova za razvoj inovacija i privrednih grana za koje su dostupni otvoreni podaci;
- unese seriju (niz) podataka;
- izvrši jednostavne analize niza podataka (izračuna zbir, prosek, procenite, ...);
- grafički predstavi nizove podataka (u obliku linijskog, stubičastog ili sektorskog dijagrama);
- unese tabelarne podatke ili ih učita iz lokalnih datoteka i snimi ih;
- izvrši osnovne analize i obrade tabelarnih podataka (po vrstama i po kolonama, sortiranje, filtriranje, ...);
- izvrši analize koje uključuju statistike po grupama;
- saraduje sa ostalim članovima grupe u svim fazama projektnog zadatka;
- saradnički osmisli i sprovede faze projektnog zadatka;
- samovrednuje svoju ulogu u okviru projektnog zadatka/tima;
- kreira računarske programe koji doprinose rešavanju projektnog zadatka;
- postavlja rezultat svog rada na Internet radi deljenja sa drugima uz pomoć nastavnika;
- vrednuje svoju ulogu u grupi pri izradi projektnog zadatka i aktivnosti za koje je bio zadužen.

IKT**DIGITALNA PISMENOST****RAČUNARSTVO****PROJEKтни ZADACI**

Sortiranje i filtriranje podataka.
Grupisanje podataka i izračunavanje statistika po grupama.
Vizuelizacija podataka – izrada grafikona.
Formatiranje tabele (vrednosti i ćelija) i priprema za štampu.
Računarstvo u oblaku – deljene tabele (nivoi pristupa, izmene i komentari).

Zaštita ličnih podataka.
Prava deteta u digitalnom dobu
Otvoreni podaci.

Programski jezici i okruženja pogodni za analizu i obradu podataka (Jupyter, Octave, R, ...).

Unos podataka u jednodimenzione nizove.
Jednostavne analize nizova podataka pomoću bibliotečkih funkcija (sabiranje, prosek, minimum, maksimum, sortiranje, filtriranje).

Grafičko predstavljanje nizova podataka.
Unos i predstavljanje tabelarno zapisanih podataka.

Analize tabelarno zapisanih podataka (npr. prosek svake kolone, minimum svake vrste, ...).

Obrade tabelarno zapisanih podataka (sortiranje, filtriranje, ...).

Grupisanje podataka i određivanje statistika za svaku grupu.

Onlajn upitnik (kreiranje – tipovi pitanja, deljenje – nivoi pristupa i bezbednost).

Onlajn upitnik (prikupljanje i obrada podataka, vizualizacija).

Otvoreni podaci.

Infografik.

Upravljanje digitalnim uređajima (programiranje uređaja).

Faze projektnog zadatka od izrade plana do predstavljanja rešenja.

Izrada projektnog zadatka u korelaciji sa drugim predmetima.

Vrednovanje rezultata projektnog zadaka.

Ključni pojmovi sadržaja: analiza podataka, tabelarni proračuni, statistika, vizualizacija podataka, deljene tabele, lični podaci, otvoreni podaci, infografik

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja informatike i računarstva, u drugom ciklusu osnovnog obrazovanja i vaspitanja, organizovan je po spiralnom modelu i orijentisan je na ostvarivanje ishoda. Ishodi su jasni i precizni iskazi o tome šta učenik zna da uradi i vrednosno proceni po završetku procesa učenja. Nastavni program predmeta informatika i računarstvo se sastoji iz tri tematske celine: Informaciono-komunikacione tehnologije (skr. IKT), Digitalna pismenost i Računarstvo.

Da bi svi učenici ostvarili predviđene ishode, potrebno je da nastavnik upozna specifičnosti načina učenja svojih učenika i prema njima planira i prilagođava nastavne aktivnosti. Nastavnik treba da osmisli aktivnosti tako da uključuju praktičan rad uz primenu IKT-a, povezivanje različitih sadržaja iz drugih tema unutar samog predmeta, kao i sa drugim predmetima. Poželjno je da planirane aktivnosti učenika na času prati sažeto i jasno uputstvo za realizaciju zadatka, uz eventualnu prethodnu demonstraciju postupka od strane nastavnika. Ostaviti prostor za učeničku inicijativu i kreativnost – kroz diskusiju sa učenicima odabirati adekvatne alate, koncepte i strategije za realizaciju određenih aktivnosti. U toku realizacije planiranih aktivnosti raditi na uspostavljanju i negovanju navika i ponašanja kao što su postupnost, analitičnost, istrajnost, samostalnost u radu, ali i spremnost na saradnju i odgovoran pristup timskom radu.

Dostizanje definisanih ishoda može se ostvariti uz određeni stepen slobode nastavnika kako u izboru metoda rada, programskih alata i tehnologija (računar, digitalni uređaj...), tako i u redosledu i dinamici realizacije elemenata različitih tematskih oblasti. Na internetu i u literaturi se mogu naći primeri dobre prakse koje, uz prilagođavanje uslovima rada i poštovanje autorskih prava, treba koristiti u nastavi i učenju.

S obzirom na to da je nastava ovog predmeta teorijsko-praktičnog karaktera časove treba ostvarivati sa odeljenjem podeljenim na grupe. Program nastave i učenja može se ostvarivati na samostalnim ili spojenim časovima u skladu sa mogućnostima škole. Podsetiti učenike na značaj poštovanja pravila koja važe u kabinetu i u radu sa računarima i opremom, kroz demonstraciju i ličnu aktivnost učenika (pravilno uključivanje, prijavljivanje, korišćenje, odjavljivanje i isključivanje računara).

Nastavnicima se preporučuje da u toku osmog razreda, radi razvijanja međupredmetnih kompetencija i ostvarivanja korelacije sa drugim predmetima, realizuju sa učenicima najmanje dva projektna zadatka koji obuhvataju teme i iz drugih predmeta. Vreme realizacije projektnih zadataka (jednog iz oblasti IKT i Digitalna pismenost i drugog iz oblasti Računarstvo) određuje nastavnik u dogovoru sa učenicima i sa nastavnicima drugih predmeta, koji obuhvataju oblast izabrane teme. Pri izboru tema, ponuditi nekoliko projektnih tema i omogućiti timovima učenika da odaberu onu koja najviše odgovara njihovim interesovanjima.

Predlog za realizaciju programa

Radi lakšeg planiranja nastave daje se orijentacioni predlog broja časova po temama (ukupan broj časova za temu, broj časova za obradu novog gradiva + broj časova za utvrđivanje i sistematizaciju gradiva).

Informaciono-komunikacione tehnologije (10)

Digitalna pismenost (2)

Računarstvo (12)

Projektni zadaci (10)

Prilikom izrade operativnih planova nastavnik raspoređuje ukupan broj časova predviđen za pojedine teme po tipovima časova (obrada novog gradiva, utvrđivanje i uvežbavanje, ponavljanje, proveravanje i sistematizacija znanja), vodeći računa o cilju predmeta i ishodima.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Nastavni program usmerava nastavnika da nastavni proces koncipira u skladu sa definisanim ishodima, odnosno da planira kako da ostvari ishode, koje metode i tehnike da primeni, kao i koje aktivnosti će za to odabrati.

Definisani ishodi pokazuju nastavniku i koja su to specifična znanja i vještine koja su učeniku potrebna za dalje učenje i svakodnevni život. Prilikom planiranja časa, ishode predviđene programom treba razložiti na manje koji odgovaraju aktivnostima planiranim za konkretan čas. Treba imati u vidu da se ishodi u programu razlikuju, da se neki mogu lakše i brže ostvariti, dok je za druge potrebno više vremena, više različitih aktivnosti i rad na različitim sadržajima. Ishode treba posmatrati kao cilj kome se teži tokom jedne školske godine. Nastavu u tom smislu treba usmeriti na razvijanje kompetencija, i ne treba je usmeriti samo na ostvarivanje pojedinačnih ishoda.

Pri obradi novih sadržaja treba se oslanjati na postojeće iskustvo i znanje učenika, i nastojati, gde god je to moguće, da učenici samostalno izvode zaključke. Osnovna uloga nastavnika je da bude organizator nastavnog procesa, da podstiče, organizuje i usmerava aktivnost učenika. Učenike treba upućivati da, osim udžbenika, koriste i druge izvore znanja, kako bi usvojena znanja bila trajnija i šira, a učenici osposobljeni za primenu u rešavanju raznovrsnih zadataka.

Na časovima treba kombinovati različite metode i oblike rada, što doprinosi većoj racionalizaciji nastavnog procesa, podstiče intelektualnu aktivnost učenika i nastavu čini interesantnijom i efikasnijom. Izbor metoda i oblika rada zavisi od nastavnih sadržaja koje treba realizovati na času i predviđenih ishoda, ali i od specifičnosti određenog odeljenja i individualnih karakteristika učenika.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Analiza podataka

Analiza podataka i donošenje zaključaka i odluka na osnovu podataka predstavlja jednu od najznačajnijih veština u savremenom društvu. Stoga je ova tema u fokusu tokom čitavog osmog razreda, i podaci i njihova analiza se obrađuju kroz sve tri tematske celine. U okviru teme *IKT*, podaci se obrađuju i analiziraju korišćenjem programa za tabelarne proračune, u okviru teme *Digitalna pismenost* priča se o pouzdanosti podataka i značaju zaštite podataka i privatnosti, dok se u okviru teme *Računarstvo* prikazuje obrada podataka primenom specijalizovanih programskih jezika i okruženja.

Podaci su u računarima obično organizovani tabelarno. Na primer, informacioni sistemi preduzeća daju mogućnost izvoza raznih izveštaja u obliku tabela. U poslednje vreme je sve češća praksa da umesto tradicionalnih izveštaja koje možemo odštampati i prezentovati na papiru informacioni sistem izveštaj daje u formi Excel tabele u kojoj možemo sami da sortiramo, filtriramo, grupišemo i sumiramo podatke, pravimo dijagrame, a ako umemo, radimo i naprednije analize. Pored podataka izvezenih iz raznih informacionih sistema (na primer, elektronskih dnevnika škole), na raspolaganju je sve više otvorenih podataka koji mogu da se koriste. Kada se na webu nudi pregled nekih podataka, sve se češće očekuje da postoji mogućnost preuzimanja kompletnih podataka, tako da svako može da ih analizira kako želi. Naravno, to je povezano i sa politikom do koje mere neko želi da otvori svoje podatke, ali u slučajevima kada podaci treba da su javno dostupni očekuje se da i u tehničkom smislu budu otvoreni.

U okviru edukativnih materijala za Informatiku i računarstvo za 8. razred treba da postoji nekoliko skupova podataka pažljivo pripremljenih za potrebe nastave i učenja. Kao osnova se mogu koristiti otvoreni podaci ili podaci iz nečijeg informacionog sistema (uz odobrenje vlasnika podataka) koje eventualno možemo dodatno pripremiti da bi bili zgodniji za nastavu.

Podaci treba da budu iz domena koji su bliski učenicima. Jedan takav primer čini elektronska dnevnička evidencija učenika jednog odeljenja ili škole. Uz imena učenika, u jednoj tabeli se obično nalaze njihove zaključne ocene iz različitih predmeta, a u drugoj njihovi izostanci. Slično, može se posmatrati tabela rezultata nekog takmičenja u kojoj su uz imena učenika dostupni i nazivi škola odakle dolaze, okruzi i poeni učenika na pojedinačnim zadacima. Pored domena vezanih za školu i nastavu, interesantan domen mogu predstavljati sportski rezultati i statistike pojedinih igrača, zatim podaci o muzici i filmovima i slično. Pored otvorenih, unapred pripremljenih podataka, preporučuje se korišćenje podataka koji učenici sami kreiraju na osnovu primera iz realnih životnih situacija: planiranje i prikaz kućnog budžeta, prigodan primer za poslovanje prodavnice sa određenim brojem artikala, troškovnik za letovanje i slično.

Veoma je značajno značajno da učenici razumeju smisao različitih analiza podataka i da umeju da izvedu zaključke na osnovu dobijenih rezultata. Kroz mnoštvo primera obući učenike da samostalno mogu da odrede analize (statistike, grafikone) koje će im omogućiti da na osnovu podataka daju odgovore na postavljena pitanja, uoče pravilnosti među podacima, korelacije i eventualne uzročno-posledične zavisnosti.

Informaciono-komunikacione tehnologije

Pre prelaska na opis programa za tabelarna izračunavanja ponoviti ukratko sa učenicima značenje pojmova: *podatak, informacija i informatika* (sa naglaskom na primeni i značaju podataka i informacija u savremenom društvu, ne insistirajući na preciznim definicijama). Diskutovati o mogućim načinima prikupljanja podataka (iz postojeće dokumentacije, anketiranjem, prikupljanjem otvorenih podataka...), obrade prikupljenih podataka, predstavljanja podataka (podsećanjem na ranije uvedene primene tabela u sklopu tekstualnih dokumenata i prezentacija sa tabelama) i prenošenja informacija uz pomoć digitalnih uređaja u savremenom društvu. Opisati značenje pojma automatske obrade podataka i ukratko opisati različite mogućnosti automatske obrade podataka. *Radno okruženje izabranog programa za tabelarne proračune*

Predstaviti izabrani program za tabelarne proračune i njegovu primenu u različitim oblastima (npr. kreiranje spiskova, evidencija, izračunavanje troškova, prihoda, rashoda...). Navesti primere iz realnih životnih situacija u kojima poznavanje rada u ovim programima olakšava obavljanje konkretnih zadataka (na primer, obrada rezultata kontrolnog zadatka, izračunavanje uspeha učenika odeljenja, vođenje mesečnog budžeta domaćinstva. Pomenuti zanimanja koja imaju potrebu da koriste ovakve programe za razne proračune i vođenje evidencije: ekonomisti, računovođe, inženjeri...).

Uvesti *koncept radne tabele* u izabranom programu, sa osvrtom na ranije upotrebljavane tabele za predstavljanje podataka u programima za obradu teksta i/ili izradu multimedijalnih prezentacija.

Ukratko opisati ulogu osnovnih elemenata radnog okruženja odabranog programa za tabelarne proračune (menija, paleta sa alatima, kartica, statusne linije...). Uvesti pojmove: **radna sveska, radni list** (radna tabela, tabela), **ćelija** (polje), **red** (vrsta), **kolona** i **opseg** (raspon) **ćelija**. Prilikom rada sa radnim sveskama koje mogu imati više radnih listova (tabela), prikazati postupak promene aktivnog radnog lista i imenovanja pojedinačnih radnih listova. Opisati navigaciju (kretanje) kroz tabelu (korišćenjem miša i tastature). Za efikasnije kretanje kroz tabelu koristiti prikazati osnovne prečice na tastaturi.

Unos podataka

Opisati postupak unosa podataka, vodeći računa o tipu podataka koji se unosi. Demonstrirati unos celih brojeva (brojeva bez decimala), realnih brojeva (brojeva sa decimalama), teksta, datuma, vremena i novčanih valuta. Naglasiti prednosti numeričke tastature pri unosu numeričkih podataka. Prikazati mogućnost unosa teksta u više redova u jednu ćeliju tabele. Skrenuti pažnju na različito poravnavanje sadržaja ćelija u zavisnosti od tipa podataka (i objasniti da su brojevi poravnati nadesno, isto kao kod potpisivanja prilikom sabiranja u matematici). Skrenuti pažnju na to da programi tip podataka određuju automatski, na osnovu sadržaja ćelije, što može dovesti do neočekivanog i neželjenog ponašanja (npr. pogrešnog prepoznavanja broja telefona koji počinje sa 06... ili jedinstvenog matičnog broja građana JMBG, kao numeričkog podatka, do prepoznavanja broja kao datuma i slično). Prikazati postupke eksplicitne promene tipa podatka (formatiranja ćelija) na nivou pojedinačnih ćelija, redova, kolona i selektovanih raspona ćelija. Prikazati podešavanje prikaza brojeva na određeni broj decimala, kao i prikaza u obliku procenata. Prikazati podešavanje formata prikaza datuma i vremena. Istaći razliku između kategorije podataka i formata prikaza (na primer, podatak kategorije datum može biti prikazan u formatu sa numeričkom, ali u formatu sa tekstualnom oznakom meseca, dok broj može biti prikazan u obliku procenta ili običnog decimalnog zapisa). Demonstrirati različit prikaz i tumačenje istog podatka pri promeni formata ćelija. Demonstrirati mogućnosti kopiranja i premeštanja sadržaja ćelija, redova, kolona ili opsega. Demonstrirati mogućnosti umetanja i brisanja redova tj. kolona, kao i promene redosleda redova tj. kolona. Demonstrirati mogućnost pretrage i zamene sadržaja ćelija tabele.

Prikazati postupak snimanja radne tabele, učitavanja podataka iz snimljene radne tabele, kao i uvoza podataka iz tekstualnih datoteka (podataka razdvojenih zarezima, csv). Prikazati mogućnost snimanja tabele u obliku šablona.

Prikaz, formatiranje i štampanje podataka iz tabele

Prikazati mogućnost sakrivanja i ponovnog prikazivanja redova i kolona tabele. Prikazati mogućnost podele prikaza tabele (pre svega u svrhu fiksiranja linije zaglavlja koja ostaje pri vrhu tokom skrolovanja sadržaja veće tabele). Predstaviti opcije za poboljšanje preglednosti podataka grupisanjem redova i kolona, kao i zamrzavanjem izabrane oblasti (okna) kako bi ista bila stalno vidljiva pri pregledu ostatka sadržaja radnog lista.

Prikazati mogućnosti estetskog podešavanja i oblikovanja sadržaja tabele (podešavanje boje ćelija, okvira, boje teksta, fonta i njegove veličine, širine kolona, visine redova, poravnavanja teksta u ćelijama i slično). Prikazati mogućnosti stilizovanja ćelija unapred definisanim stilovima, kao i konverzije opsega ćelija u tabelu sa već definisanim izgledom koje nudi program.

Prikazati mogućnost spajanja susednih ćelija i razdvajanja grupe ćelija na pojedinačne ćelije. Prikazati primenu u formatiranju naslovnih ćelija tabele i skrenuti pažnju na to da grupisanje onemogućava razne obrade podataka iz tabele (te ga treba izbegavati u centralnom delu tabele koji sadrži podatke).

U sklopu pripreme za štampu predstaviti mogućnosti programa za izdvajanje upotrebijene od neupotrebijene radne površine lista radne sveske. Prikazati kako je moguće izvršiti prelom stranica jednog lista radne tabele ukoliko prelaze okvire formata štampane stranice. Prikazati štampu radnog lista i radne tabele (pre svega u PDF dokument). Ukazati na prednosti predhodnog pregleda pre same štampe i opcije: korekcije margina, orijentacije i veličine stranica, oblasti za štampu, preloma stranica kao i mogućnost ponavljanja zaglavlja tabele na svakoj odštampanoj stranici. Podsetiti učenike na standardna podešavanja štampe sa kojima su se već susretali u programima za rad sa tekstom (izbor strana za štampu, broj kopija, obostrana štampa, skaliranje sadržaja ...).

Planiranje organizacije podataka, kreiranje radne tabele

Naglasiti važnost planiranja, koje treba da prethodi procesu kreiranja radne tabele u samom programu. Izabrati adekvatan primer, blizak učenicima kako bi uočili bitne elemente organizacije podataka u radnoj tabeli. Pogodan primer, mogao bi biti predstavljanje uspeha učenika škole, izostanci učenika, tabele za takmičenje. Napomenuti i konkretne koristi od izrade takvih tabela, na primer za razrednog starešinu ili školu (za ove potrebe moguće je kreirati radnu svesku – „Uspeh učenika osmog razreda”, radna sveska bi mogla imati: list1 za 8/1, list2 za 8/2... list n – koji bi prikazivao zbirno podatke za sva odeljenja osmog razreda)

Planiranje organizacije podataka

Za izabrani primer (kreiranje radne sveske: „Uspeh učenika osmog razreda“) prikazati postupak planiranja i kreiranja radne sveske, svako odeljenje može da kreira po jedan radni list a nastavnik da preuzme najbolje urađene primere za svako odeljenje i demonstrira povezivanje radnih listova i kreiranje radnog lista uspeh učenika osmog razreda, izradu grafikona, šablona i podeli učenicima kao primer za dalji rad na ovom dokumentu.

U postupku planiranja, izvršiti sa učenicima analizu podataka, koje je potrebno da sadrži takva tabela. Navesti relevantne izvore za prikupljanje podataka u okruženju na koje se podaci odnose (na primer, okruženje škola, za izvor izabrati Dnevnik rada odeljenja), planira konkretan skup podataka koji je potreban da bi učenici mogli da planiraju obradu podataka (na primer izračunavanje pojedinačnog proseka po učeniku i proseka za svaki predmet, planiraju koje ćelije će obuhvatiti formulom, koji matematički model da primene i osmisle formulu koja se može primeniti u izabranom programu). Demonstrirati postupak izbora odgovarajućih funkcija, metode povezivanja podataka unosom formule kojom se određuje uspeh odeljenja. Demonstrira se i izrada radnog lista za potrebne zbirne podatke za osmi razred.

Opisati kratko pojmove *entitet* i *atributi*. Naglasiti kako je u uobičajenom postupku planiranja radne tabele, potrebno da se prvo odredi šta je u zadatku *entitet* (u našem primeru to je učenik) i kako se može opisati u tabeli pomoću *atributa* (skup karakteristika kojima se opisuje entitet: *redni broj, ime, ime roditelja, prezime, podaci o postignutom uspehu iz predmeta, kao i vladanja, određivanje koje ocene ne ulaze u prosek i kako se rešava problem sa ...*).

Uobičajeno je da se entitet (učenik) predstavlja u jednom redu (za svakog učenika po jedan red tabele), a da se atributi (karakteristike) predstavljaju po kolonama. Prepoučiti da prilikom planiranja primene princip, da *svaki atribut opisuje posebnu karakteristiku* (svaka kolona nosi naziv izdvojenog podatka, na primer: umesto jedne kolone „Ime i prezime“ treba odvojiti u dve kolone, sa opisima: „Ime“ i „Prezime“ učenika).

Kreiranje tabele

Nakon planiranja nastavnik opisuje postupak kreiranja radne sveske u izabranom programu za tabelarne proračune. Za opis *entiteta* (u našem primeru: *učenik*), uobičajeno je da se u prvom redu sa leva na desno nose nazivi kolona – *atributi* (u našem primeru: *redni broj, ime, ime roditelja, prezime, srpski, prvi strani jezik, istorija, ...*), a u svakom narednom vrši se unos vrednosti za svaki od atributa upisivanjem odgovarajuće vrednosti u zasebnoj koloni. Naglasiti mogućnost dodavanja kolona i redova iako nisu planirane pre kreiranja radne sveske (u našem primeru, ako nam je potrebno da znamo broj dečaka i devojčica u odeljenju, možemo da dodamo posebnu kolonu pol umesto da, na primer, sve vrste sa dečacima obojimo u plavu, a sve vrste sa devojčicama obojimo u crvenu boju). Objasniti kako je najbolje podatke zapisati u tabelarnoj formi, da bi se kasnije jednostavnije i efikasnije sa njima radilo (na primer, da prvi red sadrži naslove kolona, da nema spajanja ćelija, da su svi podaci u povezanom pravougaonom rasponu ćelija, da su eventualni dodatni podaci, na primer, napomene razdvojeni praznim redom od glavnog dela tabele). Demonstrirati prednosti ovakve organizacije (na primer, kroz automatsko sortiranje bez eksplicitnog označavanja raspona).

Objasniti da se podaci mogu unositi bilo na jedan radni list u jednoj tabeli (predstavljanje učenika svih odeljenja na radnom listu „osmi razred“), ili da koristimo više tabela odnosno više listova (u našem primeru, ako se kreira samo jedna radna tabela sa uspehom učenika osmog razreda, podaci o svim učenicima mogu biti uneti u istu tabelu tako što se dodaje kolona u kojoj će biti prikazana oznaka odeljenja, ili da rešenje predstavimo kreiranjem posebne tabele za svako odeljenje, gde se svaki list tabele može imenovati oznakom odeljenja).

Sortiranje podataka

Opisati pojam *sortiranje*. Predstaviti postupak koji se primenjuje prilikom sortiranja, na primeru sortiranja numeričkih i tekstualnih podataka. Na realnim primerima ilustrovati potrebu za sortiranjem podataka. Sortiranje vršimo u cilju određivanja redosleda *entiteta* na izabranom primeru (na našem primeru, redosleda entiteta *učenika* : sortiranjem učenika jednog odeljenja na osnovu prezimena ili na osnovu prosečne ocene za uspeh), u cilju grupisanja entiteta pre određivanja statistika pojedinačnih grupa (na primer, sortiranje učesnika takmičenja na osnovu škole iz koje dolaze, razreda koji pohađaju ako se svi nalaze u istoj radnoj tabeli, pre izračunavanja prosečnog broja poena za svaku školu ili razred), u cilju uočavanja i uklanjanja duplikata (na primer, određivanja broja prijavljenih učesnika seminara, ako su se neki učesnici greškom prijavili više puta), u cilju upoređivanja dva spiska i slično. Prikazati mogućnost sortiranja redova na osnovu vrednosti u odabranoj koloni. Definisati rastući/neopadajući i opadajući/nerastući poredak i prikazati postupak kojim se bira poredak prilikom sortiranja. Diskutovati podrazumevani poredak numeričkih i tekstualnih podataka (abecedni – leksikografski poredak). Prikazati postupke koje treba primeniti u programu za tabelarna izračunavanja za potrebe sortiranja na osnovu *više kriterijuma*, tj. po podacima u više kolona (objasniti značenje pojma na konkretnom primeru, sortirati učenike na osnovu prezimena, a one sa istim prezimenom na osnovu imena ili sortirati učenike na osnovu odeljenja iz koje dolaze, a one iz istog odeljenja na osnovu prosečne ocene). Naglasiti da se prilikom sortiranja najčešće sortiraju redovi (utvrđuje se redosled redova), ali da je moguće sortirati i promeniti redosled kolona tabele (ovaj postupak nije neophodno demonstrirati). Naglasiti važnost predhodnog selektovanja pre primene postupka sortiranja (ako postoji selekcija dela tabele, sortira se izvršava samo na selektovani raspon, što nekada može dovesti do grešaka).

Elementarne statistike, formule, funkcije

Opisati pojam *statistika* (navesti prepoznatljive primere statističkih podataka na nivou odeljenja i ukazati na svrhu, kao na primer: broj dečaka/broj devojčica u odnosu na ukupan broj učenika u odeljenju, govori o rodnoj zastupljenosti učenika u odeljenju). Najvažnije statistike serija podataka su: broj podataka u seriji, zbir,

aritmetička sredina, minimum i maksimum. Demonstrirati nekoliko načina kako se ove statistike izračunavaju za određeni raspon ćelija ili cele vrste ili kolone. Prikazati očitavanje statistika selektovanih ćelija sa statusne linije. Prikazati kako se zbir može izračunati primenom alatke za automatsko sumiranje. Istaći dobru praksu da se vrednost statistike razdvoji praznim redom od tabele. Uvesti pojam formule, adrese ćelije (npr. A3) i adrese raspona ćelija (npr. A3:B5). Skrenuti pažnju na obaveznost navođenja znaka jednako na početku formule. Skrenuti pažnju na razliku između prikaza formule u polju za unos podataka i prikaza njene vrednosti u ćeliji. Reći da se formule mogu koristiti za izračunavanje vrednosti elementarnih matematičkih izraza, ali da im to nije glavna namena. Prikazati upotrebu funkcija SUM, COUNT, MAX, MIN, AVERAGE (Korelirati pojmove koji se upotrebljavati i matematičke modele koji su u osnovi ovih funkcija). Diskutovati uticaj praznih ćelija i ćelija koje ne sadrže numeričke vrednosti na rezultat (prikazati funkcije COUNTA, COUNTBLANK, AVERAGEA i slično). Pomenuti da pored ovih osnovnih statističkih funkcija programi za tabelarna izračunavanja imaju mogućnost izračunavanja vrednosti mnogo šireg skupa funkcija, prikazati paletu za izbor funkcija i prodiskutovati osnovne kategorije funkcija (matematičke, finansijske, statističke...), bez insistiranja na detaljima pojedinačnih funkcija (Prikazati upotrebu funkcije IF na izabranom primeru, postupak i način prikazivanja odgovarajuće vrednosti za uspeh učenika ispisuje u odgovarajućoj ćeliji tekst „odličan“, ukoliko su u ćeliji za prosečnu ocenu dobijene vrednosti „veće ili jednake 4,5“).

Kopiranje formula, adresiranje

Prikazati mogućnost da se formula primenjena na jednu vrstu/kolonu primeni na druge vrste/kolone. Jedan način predstavlja kopiranje sadržaja ćelije sa formulom, a drugi predstavlja razvlačenje ćelije mišem preko susednih ćelija koje treba da sadrže istu formulu. Uvesti pojam relativne adrese i opisati kako se relativne adrese automatski menjaju prilikom kopiranja formule iz jedne u drugu ćeliju (prikazati postupak kopiranja formule, kreiranjem formule u prvoj ćeliji kolone prosečna ocena i demonstrirati prevlačenje, diskutovati sadržaje po slučajnom uzorku u koloni).

Prikazati mogućnost kreiranja kolona sa izvedenim vrednostima korišćenjem kopiranja formula u kojima se koriste relativne adrese (na primer, ako je u jednoj koloni data jedinična cena, a u drugoj količina robe, kreirati kolonu koja sadrži ukupnu cenu svakog proizvoda).

Prikazati mogućnost kopiranja vrednosti izračunatih formulama (a ne samih formula), pomoću opcije specijalnog lepljenja (engl. paste special).

Navesti primere u kojima relativno adresiranje nije poželjno i u kojima se prilikom kopiranja formule želi referisanje ka istoj, fiksnoj adresi. Uvesti pojam apsolutnog adresiranja (npr. \$A\$3) i mešovitog adresiranja (npr. \$A3 ili A\$3) čijim se korišćenjem u formulama to postiže (na našem primeru procenat broja dečaka ili broja devojčica u odnosu na ukupan broj učenika u odeljenju/razredu). Uvesti mogućnost imenovanja pojedinačnih ćelija ili raspona ćelija i korišćenje takvih imena u formulama.

Filtriranje podataka

Definisati *filtriranje* kao postupak izdvajanja podataka koji odgovaraju nekom kriterijumu (na primer, izdvojiti podatke o učenicima iz iste škole, u našem primeru; izdvojiti podatke o učenicima koji imaju „odličan“ uspeh, prosečnu ocenu 5,00, u nekoj tabeli koja prati izostajanje učenika one koji imaju više od 50 opravdanih izostanaka ili ako se pravi tabela koja prati kućni budžet, izdvojiti podatke o uplatama tokom marta tekuće godine). Prikazati postupak umetanja padajućih menija za filtriranje u naslove kolona i filtriranje njihovom primenom.

Prikazati izračunavanje statistika samo onih redova koje zadovoljavaju određeni kriterijum. Uvesti funkcije COUNTIF, SUMIF, AVERAGEIF i slično. Prikazati izračunavanje statistika nakon filtriranja podataka primenom funkcije SUBTOTAL ili primenom funkcija COUNTVISIBLE, SUMVISIBLE, AVERAGEVISIBLE i slično.

Grupisanje podataka i statistike pojedinačnih grupa

U nekim situacijama želimo da izračunamo statistike unutar pojedinačnih grupa u tabeli. Na primer, ukoliko u

našu tabelu uspeh učenika dodamo i izostajanje za svakog učenika i izračunamo ukupan broj izostanaka, možemo ako nam je to potrebno da izračunamo prosečni broj opravdanih izostanaka unutar svake kategorije uspeha učenika (da bismo proverili da li učenici sa slabijim uspehom više izostaju nego oni sa boljim). Prikazati kako se grupisanje može ostvariti sortiranjem podataka po ključu na osnovu kojeg se vrši grupisanje i kako se nakon toga statistike za svaku grupu mogu dobiti izračunavanjem sub-totala.

Alternativni pristup kojim se ovo može postići je kreiranje *izvedene (pivot tabele)*. Opisati značenje termina *izvedena tabela*, prikazati na konkretnom primeru postupak koji treba primeniti, kako bi se kreirala izvedena tabela. Prikazati varijante u kojoj se izračunavaju statistike podataka grupisanih na osnovu jednog i na osnovu dva kriterijuma (na primer, prosečna ocena iz matematike za svako od odeljenja, a zatim prosečna ocena iz matematike za svako odeljenje i svaku kategoriju uspeha). Prikazati izračunavanje različitih statistika (broja podataka u svakoj grupi, zbira, proseka, minimuma, maksimuma). Skrenuti pažnju na to da se sadržaj izvedenih tabela ne ažurira automatski prilikom izmene originalnih podataka.

Vizuelizacija podataka

Naglasiti da je jedan od vidova vizualizacije podataka i sama tabela, ali da se pojam *vizuelizacija* najčešće odnosi na *grafičko predstavljanje podataka*. Ukazati na prednosti grafičkog prikaza podataka u smislu lakšeg razumevanja i analize podataka u odnosu na tabelarni prikaz. Predstaviti mogućnosti kreiranja različitih *tipova grafikona* (linijski, stubičasti, sektorski) i *mini grafikona* (engl. sparklines), kao i korišćenje već *ugrađenih modela formatiranja*. Naglasiti značaj odabira podataka koji se stavljaju na koordinate ose (prikazati i na izabranom primeru, radnog lista uspeh učenika osmog razreda na posebnim tabelama uspeh po odeljenjima, prosečan broj izostanaka po odeljenjima, proširiti analizu u odnosu na prosek u školi, a za očitavanje sa grafika mogu se posmatrati maksimalni, minimalni rezultati odeljenja u odnosu na prosek u školi i sl.). Prikazati mogućnost vizuelizacije i upoređivanja više serija podataka na istom grafikonu (na primer, kretanje temperatura u dva udaljena grada tokom istog vremenskog perioda). Prikazati korišćenje i podešavanje legende na grafikonima. Demonstrirati kako se grafički prikaz podataka automatski ažurira pri izmeni vrednosti u onim ćelijama koje su obuhvaćene (referencirane) pri kreiranju grafičkog prikaza. Ukazati na mogućnosti naknadnih korekcija kreiranih grafikona koje se tiču: izmena tipa grafikona, selekcije podataka za prikaz, zamene redova i kolona, natpisa (kao na primer pri vrhu pridružiti numeričku vrednost) kao i formatiranja prikazanog sadržaja.

Formatiranje tabele i priprema za štampu

Istaći važnost lako čitljivog prikaza podataka pri podešavanju: visine kolona i širine redova, izboru fonta i poravnanja sadržaja, isticanja pojedinačnih ćelija ili opsega ćelija – uokviravanjem, bojenjem ili senčenjem. Pri tom prikazati mogućnosti stilizovanja ćelija unapred definisanim stilovima, kao i konverzije opsega ćelija u tabelu sa već definisanim izgledom koje nudi program.

Predstaviti opcije za poboljšanje preglednosti podataka grupisanjem redova i kolona, kao i zamrzavanjem izabrane oblasti (okna) kako bi ista bila stalno vidljiva pri pregledu ostatka sadržaja radnog lista.

Ukazati na prednosti predhodnog pregleda pre same štampe i opcije: korekcije margina, orijentacije i veličine stranica, oblasti za štampu, preloma stranica kao i mogućnost ponavljanja zaglavlja tabele na svakoj odštampanoj stranici. Podsetiti učenike na standardna podešavanja štampe sa kojima su se već susretali u programima za rad sa tekstom (izbor strana za štampu, broj kopija, obostrana štampa, skaliranje sadržaja ...)

Za svaki primer demonstrirati selektovanje: ćelija, opsega ćelija, zone za štampanje, prikaz pre štampe, podešavanje okvira ćelija i tabele, kopiranje, lepljenje formula i funkcija i drugih sadržaja, podešavanje širine kolone, visine reda, povezivanje i centriranje sadržaja u tabelu (Wrap text i Marge&Center), formatiranje slova i numeričkih podataka i izradu i formatiranje grafikona.

Računarstvo u oblaku – deljene tabele

Podsetiti učenike na pojam koji su već sretali, računarstvo u oblaku. Naglasiti dve osnovne osobine koje računarstvo u oblaku omogućava: skladištenje i deljenje datoteka. Obnoviti sa učenicima pojmove deljeni disk,

deljeni dokumenti i kreiranje i otpremanje datoteke. Objasniti kreiranje onlajn tabelarnog dokumenta preko opcije tabele Gugl tabele, unos i editovanje podataka, deljenje tabele i prava pristupa (može da izmeni, može da komentariše i može da vidi).

Digitalna pismenost

Otvoriti nastavnu temu razgovorom sa učenicima čiji je cilj da osigura njihovo razumevanje prirode ličnih podataka i načina na koje se oni dele i zloupotrebljavaju u digitalnom okruženju. Pravo na zaštitu ličnih podataka i privatnosti jeste jedno od osnovnih ljudskih prava koje je, naglim razvojem digitalne tehnologije i interneta, ozbiljno dovedeno u pitanje. U eri velikih podataka, lični podaci tretiraju se kao „nova nafta“. Nastavnik treba da upozna učenike kako se koriste podaci koje o korisnicima interneta, njihovim aktivnostima i ponašanju, prikupljaju pretraživači internet stranica, same internet stranice i društvene mreže. Posebnu pažnju treba posvetiti kreiranju ličnog profila učenika na internetu, bilo da je u pitanju igranje video-igara, društvene mreže ili veb-sajtovi za učenje.

Nastavnik treba da upozna učenike i sa pravima deteta propisanim Konvencijom o pravima deteta i pojasni da se ona odnose i na digitalno okruženje. Umesto pitanja *da li prava deteta važe i u digitalnom svetu*, stručnjaci su pokrenuli drugo pitanje: *kako osigurati puno poštovanje prava deteta u digitalnom svetu*. S obzirom na to da je Konvencija o pravima deteta najvažniji međunarodni dokument kojim se štite prava deteta, nastavnik posebno treba da upozna učenike sa članovima 2, 16, 17, 19, 34 i 35. Konvencije, stavljajući ih u kontekst rizika i kršenja prava dece na internetu (izloženost digitalnom nasilju; govor mržnje, stereotipu, predrasude; izloženost neprimerenim sadržajima; zloupotreba ličnih podataka i identiteta).

Nastavnik treba da podstakne učenike da identifikuju načine na koje odrasli svojim ponašanjem u digitalnom okruženju krše pravo deteta na privatnost, kao i da im pomogne da razumeju ulogu odraslih (roditelja, nastavnika, kreatora internet sadržaja i javnih politika) u zaštiti njihovih prava u digitalnom okruženju. Prepoznavanje uzrasnih ograničenja za korišćenje različitih servisa na internetu takođe je od vitalnog značaja za osiguranje bezbednosti učenika u digitalnom prostoru.

Nastavnik upoznaje učenike sa načinima sakupljanja i obrade podataka. Predočava učenicima vezu između građanskih prava i obrade podataka, kao i da Republika Srbija ima instituciju Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti. Uvodi pojam *otvoreni podaci* i pojašnjava načine pronalaženja, pristupanja i preuzimanja sa naglaskom da treba navoditi izvor sa koga su preuzeti, prilikom korišćenja ovih podataka. Posebnu pažnju nastavnik treba da posveti objašnjenju veze između otvaranja podataka i generisanja novih radnih mesta, te ostvarivanja ekonomske dobiti kroz rad u profesijama vezanim za sakupljanje podataka, administraciju baza podataka, analizu podataka i sl.

Računarstvo

Osim u programima za tabelarna izračunavanja analizu podataka moguće je vršiti i u specijalizovanim programskim jezicima i okruženjima. U današnje vreme najpopularnija okruženja tog tipa su Jupyter/Python, R studio i Matlab tj. Octave. Ovaj pristup analizi podataka često ne odmenjuje nego dopunjuje programe za tabelarna izračunavanja. Podaci se iz informacionih sistema i repozitorijuma otvorenih podataka često mogu dobiti u formatima programa za tabelarna izračunavanja. Programi za tabelarna izračunavanja su veoma pogodni za pregled tih podataka i mogu se veoma jednostavno koristiti za unos, izmenu i jednostavnije obrade podataka. Sa druge strane, obrada podataka iz programskih jezika donosi određene prednosti i nove kvalitete.

– Jedna od važnih prednosti je to što je svaki postupak obrade podataka eksplicitno zapisan i lako ga je podeliti sa drugima u tekstualnom obliku (nije potrebno objašnjavati šta je potrebno uraditi kroz korisnički interfejs aplikacije). Razumevanje smisla dobijenih statistika mnogo je jednostavnije kada se gleda eksplicitno opisani algoritam koji ih opisuje, nego kada je postupak izračunavanja raštrkan kroz ćelije tabele (a u nekim slučajevima, poput sortiranja, potpuno sakriven).

– Lako je pronaći gotova rešenja i prilagoditi ih našim potrebama (modifikacijom i proširivanjem preuzetih

skriptova).

– Primena postojećih analiza na nove podatke postaje veoma jednostavna, jer skriptovi koji opisuju postupak ostaju neizmenjeni i samo je potrebno izmeniti naziv datoteke u kojoj se podaci nalaze. Na primer, ako želimo da izračunamo prosečni broj izostanaka za 10 najboljih učenika u odeljenju u program za tabelarna izračunavanja bismo uvezli podatke iz elektronskog dnevnika, zatim bismo ih sortirali po prosečnoj oceni opadajuće i onda bismo u neku ćeliju uneli formulu u kojoj bi se izračunavao prosečan broj izostanaka prvih 20 vrsta tako sortirane tabele. Ako bismo istu analizu hteli da uradimo za neko drugo odeljenje ili za isto vreme u narednom polugodištu, isti niz akcija (uvoz podataka u tabelu, sortiranje, dodavanje formule za prosečan broj izostanaka) bismo morali da ponovimo i u drugoj tabeli. Sa druge strane, ta analiza se može opisati veoma jednostavnim skriptom koji se zatim može primeniti na bilo koje odeljenje (jednostavnim izmenom imena datoteke u kojoj se podaci o tom odeljenju nalaze) ili na ažuriranu tabelu za podacima (jednostavnim ponovnim pokretanjem skripta).

– Obrada više skupova podataka istovremeno se svodi na to da se skript koji obrađuje podatke iz jedne datoteke okruži petljom u kojoj se iz liste uzima jedna po jedna putanja do datoteke sa podacima koji će se obrađivati (na primer, u petlji je moguće obrađivati jedno po jedno odeljenje).

Iako su svi podaci koji se obrađuju obično zapisani tabelarno, jednostavnije analize obično podrazumevaju analize pojedinačnih vrsta tj. kolona, tako da se za početak može pretpostaviti da su podaci koji se obrađuju zapisani u obliku niza (liste, vektora) podataka. Prikazati kako se u programskom jeziku mogu uneti nizovi podataka raznog tipa (nizovi celobrojnih vrednosti, nizovi realnih vrednosti, nizovi niski, nizovi logičkih vrednosti).

Prikazati učenicima osnovne načine analize nizova podataka (korišćenjem bibliotečke funkcionalnosti): izračunavanje dužine niza podataka, izračunavanje zbira, proseka (aritmetičke sredine), najmanje i najveće vrednosti (minimuma i maksimuma), sortiranje podataka u neopadajućem i nerastućem redosledu, filtriranje (izdvajanje elemenata niza koji zadovoljavaju dato svojstvo), preslikavanje (primenu određene funkcije tj. transformacije na svaki element niza) i frekvencijsku analizu (određivanje broja pojavljivanja raznih vrednosti u nizu). Opisati smisao svake od navedenih statistika i njihovo korišćenje uvežbavati na realnim primerima iz domenabliškihučenicima.

Prikazati učenicima mogućnost vizualizacije nizova podataka u različitim oblicima (linijski grafikon, stubičasti grafikon, sektorski (pita) grafikon).

Iako se svi tabelarno zapisani podaci mogu predstaviti pojedinačnim nizovima (gde svaki niz čuva podatke iz pojedinačne kolone), programska okruženja za analizu podataka pružaju specijalizovane strukture za predstavljanje tabelarno zapisanih podataka. Prikazati postupak analize pojedinačnih kolona tabele ili grupe kolona (na primer, u tabeli koja sadrži imena, prezimena učenika i zaključne ocene iz svih predmeta, prikazati izračunavanje prosečne ili minimalne ocene za svaki predmet). Prikazati postupak sortiranja tabele na osnovu nekog ključa (vrednosti neke kolone), filtriranje tabele (izdvajanje vrsta koje u nekoj koloni sadrže vrednost koja zadovoljava dati kriterijum) i frekvencijsku analizu (određivanje broja pojavljivanja raznih vrednosti u nekoj koloni).

Projektni zadaci

Deset časova tokom godine predviđeno je za izradu i evaluaciju projektnih zadataka. Nastavnik može da odabere kako će tih 10 časova rasporediti tokom školske godine (na primer, moguće je svih 10 časova realizovati na samom kraju školske godine, a moguće je 6 časa realizovati na kraju prvog, a 4 časa na kraju drugog polugodišta). Nastavnik definiše nekoliko tema projektnih zadataka koje pogoduju razvijanju međupredmetnih kompetencija, podstiču inicijativu i kreativnost, funkcionalizuju ranije stečena znanja, kao i formiranje vrednosnih stavova učenika. I u ovom razredu, projektni zadaci podrazumevaju korelaciju i saradnju sa nastavnicima ostalih predmeta. Teme treba da budu što bliže realnom životu i relevantne za učenike. Prilikom definisanja tema projektnih zadataka, nastavnik može da se osloni i na projekte koji su realizovani prethodne školske godine i projektne teme

poveže sa utvrđivanjem i evaluacijom njihovih rezultata.

Oslanjajući se na praksu utvrđenu u prethodna tri razreda, nastavnik realizaciju projektnog zadatka u najvećoj meri prepušta učenicima. Učenici biraju jednu od ponuđenih tema, a zatim, u okviru svojih timova, samostalno planiraju faze realizacije, u skladu sa raspoloživim vremenom, resursima i složenosti odabrane teme. Nastavnik ima ulogu mentora – on prati i blago usmerava učenike dok prolaze kroz sve faze rada na projektnom zadatku, pri čemu nastavnik podstiče učenike da temeljno osmisle svaki od koraka, diskusiju u okviru timova i saradnički dolaze do rešenja. Cilj nastavnika je da, tokom realizacije projektnih zadataka, kreira obrazovno okruženje koje pogoduje razvijanju i negovanju: postupnosti, povezivanja i izgradnje sopstvenih strategija učenja, vršnjačkog učenja, vrednovanja i samovrednovanja postignuća.

Na kraju projekata, učenici treba da sumiraju rezultate i izvedu zaključke. Poželjno je da se glavni zaključci vizuelno prikažu, u formi infografika i prezentuju nastavniku, ostalim učenicima, ali i širem auditorijumu (mogu se postaviti na internet, prikazati roditeljima, ...). Najbolje bi bilo da nastavnik unapred pripremi tutorijale za izradu infografika i podstakne učenike da ih izuče kod kuće, a da u školi primene prikazane tehnike.

U nastavku su predloženi projektni zadatci za temu analize podataka koja je zastupljena u osmom razredu kroz sve tri oblasti (*IKT, Digitalna pismenost i Računarstvo*). Pored ove, nastavnik može učenicima ponuditi određeni broj projektnih zadataka na temu *Upravljanje digitalnim uređajima*. Pri definisanju teme projekata nastavnik može da se osloni na predloge date u nastavku ili da u skladu sa njima predloži nove teme.

1. Projektni zadatak na temu prikupljanja i analize podataka

U skladu sa osnovnim konceptom predmeta u 8. razredu, ovaj projekat bi bilo poželjno uraditi tako što bi se prikupili podaci (na primer, pomoću onlajn upitnika), jednostavno obradili u programima za tabelarna izračunavanja, a zatim detaljnije analizirali iz specijalizovanog programskog okruženja i programskog jezika.

Primeri tema za projektne zadatke su:

- *Svrha i načini na koje se koristi digitalna tehnologija u mojoj školi*. Učenici sastavljaju listu relevantnih pitanja, kreiraju onlajn upitnik, prikupljaju i obrađuju podatke koje, zatim prikazuju u formi infografike.
- *Šta želimo – buduća zanimanja*. Učenici biraju najmanje tri obrazovna profila srednje škole koju bi želeli da upišu i za svaki je potrebno da pronađu podatak o minimalnom potrebnom broju bodova za upis prošle godine (<http://www.upis.mpn.gov.rs/>). Podatke agregiraju u deljenoj tabeli sa dozvolom za unos izmena. Deljena tabela može da sadrži: prezime i ime učenika osmog razreda, odeljenje, šifru prvog profila, minimum bodova za prvi profil, šifru drugog profila, minimum bodova za drugi profil, šifru trećeg profila i minimum bodova za treći profil. Više učenika zajednički obrađuje istu deljenu tabelu korišćenjem odgovarajućeg softvera „u oblaku”. Nastavnik prikazuje postupak preuzimanja već kreirane tabele onlajn uz objašnjenje kako se takva tabela može prilagoditi i dopuniti onlajn, oblikovati uz upotrebu odgovarajućih alata. Na osnovu podataka iz tabele, učenici kreiraju odgovarajući infografik.
- *Završni ispit: moja škola i škole iz okruženja*. Na internetu, učenici pronalaze podatke koji se odnose na postignuća na završnom ispitu – prosečan broj bodova sa sva tri testa, prosečan broj bodova na osnovu uspeha; pored postignuća na završnom ispitu sa bodovima na osnovu uspeha; utvrđuju pravednost ocenjivanja u školama; pored škole, prikazuju zaključke u formi infografika.
- *Analiza prošlogodišnjih projekata*. Rezultate prošlogodišnjih projekata učenici mogu da obrade po mesecima, a zatim i da utvrde činjenice poput prosečnog broja posetilaca, pregleda video-tutorijala...
- *Popularni filmovi i muzika*. Učenici na internetu pronalaze otvorene podatke o filmovima ili muzici, vrše analize tih podataka i izvode interesantne zaključke (na primer, pronalazi najpopularnije glumce ili reditelje koji su najviše eksperimentisali time što su snimali i veoma popularne i veoma nepopularne filmove).
- *Analiza saobraćajnih nesreća*. Na osnovu otvorenih podataka o saobraćajnim nezgodama učenici donose zaključke o rizičnom ponašanju u saobraćaju.
- *Zanimljive statistike u NBA*.

– *Zanimljive statistike u NBA*. Na internetu, učenici pronalaze podatke o učinku pojedinih košarkaša i pokušavaju da o njima prikupe interesantne statistike, na primer, da pronađe sebične igrače koji su imali najveći procenat utakmica sa tripl-dabl učinkom u kojima je njihov tim izgubio, a zatim dobijene rezultate prikazuju u formi infografika.

Poželjno je da svi infografici budu prikazani na sajtu škole, a neki od njih i korišćeni u praksi: na roditeljskim sastancima, prilikom predstavljanja škole roditeljima budućih prvaka i sl.

2. Projektni zadatak za temu Upravljanje digitalnim uređajima (programiranje uređaja)

U zavisnosti od infrastrukture škole (posedovanja Android uređaja, LEGO EV3 robota, Micro:bit ili Arduino uređaja) i prethodnog iskustva učenika u ovoj oblasti, jedan od projektnih zadataka može biti posvećen upravljanjudigitalnimuređajima.

Zahvaljujući upotrebi pametnih telefona u svakodnevnom životu, telefone možemo koristiti za kontrolu različitih uređaja i robota. Na primer, robot može da zna gde se nalazi i gde u zavisnosti od informacija koje je dobio od GPS senzora pametnog telefona; takođe, može ostvariti svoje kretanje kroz senzor orijentacije telefona; Štaviše, uz pomoć telefona, tačnije ekrana osetljivog na dodir, korisnik može lako da prikupi različite informacije o ponašanju robota ili fizičkim i digitalnim uređajima; Konačno, robot može iskoristiti kameru na telefonu kao „oči“ za kretanje i detektovanje predmeta u prostoru. Sve ove funkcije mogu se implementirati sa Android uređajima i LEGO EV3 robotima, Micro:bit ili Arduino. Koristeći grafičko okruženje App Inventora moguće je da učenici na osnovu prethodnih znanja iz programiranja kreiraju aplikaciju za pametni telefon. Kroz ovaj modul se učenici podučavaju o kreiranju aplikacija za pokretanje uređaja/robota povezujući svoja znanja sa znanjima koja stiču iz predmeta Tehnika i tehnologija. Takođe, kroz ovaj modul učenici se upoznaju sa osnovama Internet stvari (IoT) tako što će učenici kreirati aplikacije koje se mogu povezati sa fizičkim i digitalnim uređajima svuda oko nas. Učenici mogu da naprave aplikacije koje kontrolišu svetla, dugmad, zujalice, motore, robote, električne uređaje i sve veći spektar digitalnih uređaja. Mogu se koristiti senzori za snimanje podataka, i to temperature, zvuka, intenziteta svetlosti, boje, vlage, pokreta, dodira, broj otkucaja srca i još mnogo toga. Za kreiranje IoT aplikacija potrebni su uređaji kao što su Arduino ili Micro:bit koji se mogu povezati s različitim uređajima (motorima, senzorima) sa kojima može da se komunicira preko pametnog telefona.

Pre prelaska na izradu mobilnih aplikacija diskutovati sa učenicima o mobilnim aplikacijama koje koriste svakodnevno.

Predstaviti izabrani program za izradu mobilnih aplikacija i njegovu primenu u najrazličitijim oblastima (obrazovanje, bankarstvo, turizam, kultura, zabava,...)

Ukratko opisati ulogu osnovnih elemenata radnog okruženja odabranog programa za izradu mobilne aplikacije (menija, paleta sa alatima, editora, kartica, statusne linije...). Uvesti pojmove: komponente, događaji, ponašanje aplikacije (šta će se desiti sa aplikacijom ako korisnik klikne na dugme...). Prilikom rada sa komponentama razumeti razliku između vidljivih i nevidljivih komponenti. Svojstva komponente su poput ćelija u programima za proračune: mogu se menjati i definisati im početno stanje da li su vidljive ili ne. Opisati ulogu osnovnih komponenti (User Interface komponente, Layout komponente, Media komponente, Drawing i Animation komponente, Map komponente, Sensor komponente, Social komponente, Storage komponente, Connectivity komponente, LEGO® MINDSTORMS® komponente, Experimental komponente) i njihovih svojstava (osobina). Svaka komponenta može imati metode, događaje i svojstva. Upoznavanje sa osnovnim konceptom rada mobilnih aplikacija. Upoznati se sa načinima povezivanja fizičkih i digitalnih uređaja. Većina modernih aplikacija ne izvodi gomilu instrukcija u unapred određenom redosledu; umesto toga, one reaguje na događaje — najčešće događaje koje pokreće krajnji korisnik aplikacije. Na primer, ako korisnik pritisne dugme, aplikacija odgovara obavljanjem neke operacije (npr. slanje tekstualne poruke,...). Za telefone i uređaje sa ekranom osetljivim na dodir, postupak prevlačenja prstiju preko ekrana je još jedan događaj. Aplikacija može da odgovori na taj događaj

(prevlačenja prsta preko ekrana) tako što će povući liniju od tačke u kojoj je prst prvo dotakao ekran do tačke gde prst više nije u kontaktu sa ekranom. Upoznavanje sa osnovnim tipovima događaja: korisnički događaj (Initialization events), događaj povezan sa vremenom (Timer event) i događaj animacije (Animation events) i eksterni događaj (External events). Podsetiti učenike o razgranatim strukturama koje „rade“ po principu „postavljanja pitanja“ aplikaciji. To znači da je potrebno pitati podatke koje je aplikacija sačuvala i na osnovu odgovora odrediti pravac (granu) izvršavanja, odnosno manipulisanja podacima. Takve aplikacije imaju uslovne grane, potrebno je obnoviti grananje kroz blokove if i if-else sa kojima su se učenici ranije sretali kod blokovskog programiranja. Na primer, ako je igrač osvojio više od 90 poena onda je igrač pobedio. Pored postavljanja pitanja i grananja na osnovu odgovora, odgovor na događaj može biti i ponavljanje određene operacije više puta. Kroz blokove for each, while... do predstavljeni su ciklusi. Budući da upravljač događaja izvršava određene blokove, često je potrebno da se prate određene informacije. Informacije se čuvaju u promenljivim, koje se definišu u uređivaču blokova. Promenljive se tumače kao svojstva komponente, ali nisu povezane ni sa jednom posebnom komponentom. U aplikaciji za igru, na primer, možete definisati promenljivu rezultat, a nakon nekog događaja (klik na dugme,...) će doći do promene njene vrednost. Podsetiti učenike da promenljive privremeno čuvaju podatke dok se aplikacija izvršava; kada se aplikacija „zatvori“, podaci se gube i više nisu dostupni. Objasniti učenicima da je ponekad potrebno da aplikacija pamti podatke ne samo dok se izvršava, već i kada je zatvorena, a zatim i kada je ponovo pokrenuta. Na primer, ako želite da aplikacija prati najbolji skor igre, potrebno je sačuvati ove podatke tako da budu dostupni sledeći put kada neko igru igra. Podaci koji se čuvaju čak i nakon zatvaranja aplikacije nazivaju se trajni podaci i čuvaju se u nekoj vrsti baze podataka. Objasniti razliku između ugrađenih i definisanih funkcija (procedura). Npr. učenici kreiraju proceduru za izračunavanje udaljenosti između dve tačke korišćenjem GPS. Ponovna upotreba blokova (procedura) ne mora nužno biti ograničena na samo jednu aplikaciju. Postoje mnoge procedure, koje se mogu koristiti u skoro svakoj aplikaciji. U praksi, organizacije i programske zajednice stvaraju biblioteke procedura koje su u njihovom interesu. Prilikom rada u radnom okruženju upoznati se sa opcijama za testiranje aplikacije kao i opcijama za generisanje QR koda za preuzimanje aplikacije na Android uređaj, ili se kreira fajl sa ekstenzijom .apk koji čuvamo na računaru.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U procesu vrednovanja potrebno je kontinuirano pratiti rad učenika. U nastavi orijentisanoj na dostizanje ishoda vrednuju se i proces i produkti učenja. Trebalo bi i vrednovanje više usmeriti ka praćenju i vrednovanju praktičnih radova i vežbanja, a manje ka testovima znanja.

Vrednovanje aktivnosti, naročito ako je timski rad u pitanju, se može obaviti sa grupom tako da se od svakog člana traži mišljenje o sopstvenom radu i o radu svakog člana ponaosob (tzv. vršnjačko ocenjivanje). Preporučuje se da nastavnik sa učenicima dogovori pokazatelje na osnovu kojih svi mogu da prate napredak u učenju, učenici se uče da razmišljaju o kvalitetu svog rada i o tome šta treba da preduzmu da bi svoj rad unapredili. Ocenjivanje tako postaje instrument za napredovanje u učenju. Na osnovu rezultata praćenja i vrednovanja, zajedno sa učenicima treba planirati proces učenja i birati pogodne strategije učenja.

U procesu ocenjivanja dobro je koristiti portfolio (elektronska zbirka dokumenata i evidencija o procesu i produktima rada učenika, uz komentare i preporuke) kao izvor podataka i pokazatelja o napredovanju učenika. Prednosti korišćenja portfolija su višestruke: omogućava kontinuirano i sistematično praćenje napredovanja, podstiče razvoj učenika, predstavlja uvid u praćenje različitih aspekata učenja i razvoja, predstavlja, podršku u osposobljavanju učenika za samoprocenu, pruža precizniji uvid u različite oblasti postignuća (jake i slabe strane) učenika. Upotrebu portfolija otežavaju nedostatak kriterijuma za odabir produkata učenja, materijalno-fizički problemi, vreme, finansijska sredstva i veliki broj učenika. Veći broj ometajućih faktora, u prikupljanju priloga i uspostavljanju kriterijuma ocenjivanja, je rešiv uspostavljanjem saradnje nastavnika sa stručnim saradnikom, uz

korišćenje Blumove taksonomije.

Preporučuje se i ocenjivanje bazirano na praktičnim radovima i vežbanjima. Kvizove, testove znanja i slično koristiti prvenstveno za uvežbavanje i utvrđivanje pojmova i činjeničnih znanja, a manje za formiranje konačnih ocena. Kreiranje takvih instrumenata za utvrđivanje gradiva, kad god je moguće, prepustiti samim učenicima, čime se postiže višestruki efekat na usvajanje znanja i veština.

Preporučeno je kombinovanje različitih načina ocenjivanja da bi se sagledale slabe i jake strane svakog svog učenika. Prilikom svakog vrednovanja postignuća potrebno je učeniku dati povratnu informaciju koja pomaže da razume greške i poboljša svoj rezultat i učenje. Potrebno je da nastavnik rezultate vrednovanja postignuća svojih učenika kontinuirano analizira i koristi tako da promeni deo svoje nastavne prakse. Kada je promeni, potrebno je da prikupi nove podatke da bi mogao da vidi koliko su te promene efikasne.

U okviru plana rada nastavnika, u delu vannastavnih aktivnosti, pored dodatne i dopunske nastave, planirati sekciju i vreme za mentorski rad sa učenicima koji učestvuju na takmičenjima iz ovog predmeta. Preporučuje se da se izbor tema za rad na sekciji izvrši u saradnji sa drugim nastavnicima, a da se početna inicijativa prepusti učenicima i njihovim interesovanjima.

Naziv predmeta	FIZIČKO I ZDRAVSTVENO VASPITANJE	
Cilj	Cilj učenja predmeta <i>Fizičko i zdravstveno vaspitanje</i> je da učenik unapređuje fizičke sposobnosti, motoričke veštine i znanja iz oblasti fizičke i zdravstvene kulture, radi očuvanja zdravlja i primene pravilnog i redovnog fizičkog vežbanja u savremenim uslovima života i rada.	
Razred	Osmi	
Godišnji fond časova	102 časa	
ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	KLJUČNI POJMOVI SADRŽAJA
– odabere i primeni komplekse prostih i opštepripremnih vežbi odgovarajućeg obima i intenziteta u vežbanju;		
– koristi naučene vežbe u sportu, rekreaciji i drugim situacijama;		
– upoređuje i analizira sopstvene rezultate sa testiranja sa referentnim vrednostima;		
– primeni usvojene tehnike kretanja u igri, sportu i drugim različitim situacijama;	FIZIČKE SPOSOBNOSTI	Vežbe za razvoj snage. Vežbe za razvoj pokretljivosti. Vežbe za razvoj aerobne izdržljivosti. Vežbe za razvoj brzine. Vežbe za razvoj koordinacije.
– primeni atletske discipline u skladu sa pravilima;		Primenanacionalne baterije testova za praćenje fizičkog razvoja i motoričkih sposobnosti.
– razvija svoje fizičke sposobnosti primenom vežbanja iz atletike;		

– održava ravnotežu u različitim kretanjima, izvodi rotacije tela;
 – primeni vežbanja iz gimnastike za razvoj fizičkih sposobnosti;

– izvede elemente usvojenih timskih i sportskih igara;
 – primeni osnovna pravila timskih i sportskih igara;
 – koristi usvojene elemente tehnike u sportskim igrama;
 – primeni osnovne taktičke elemente;
 – učestvuje na unutar odeljenskim takmičenjima;
 – izvede kretanja u različitom ritmu;
 – igra narodno kolo;
 – izvede osnovne korake plesa iz narodne tradicije drugih kultura;
 – izvede vežbe i sastave uz muzičku pratnju;
 – pliva tehnikom kroula i leđnog kroula i prsnom tehnikom;
 – prepliva najmanje 50m;
 – proceni svoje sposobnosti i veštine u vodi;
 – skoči u vodu na noge i na glavu;
 – roni u dužinu u skladu sa svojim mogućnostima;
 – poštuje pravila ponašanja u vodi, i oko vodene sredine;
 – uoči rizične situacije u vodi i oko nje;

**MOTORIČKE
 VEŠTINE SPORT I
 SPORTSKE
 DISCIPLINE**

Atletika

Istrajno trčanje
 Sprintersko trčanje.
 Štafetno trčanje
 Skok udalj.
 Bacanja kugle.
 Skok uvis (leđna tehnika).
 Bacanje „vorteks-a“.
 Četvorboj

Osnovni sadržaji:

Vežbe i kombinacije vežbi karakterističnih za pojedine sprave:

Tlo
 Preskok
 Trampolina
 Vratilo

**Sportska
 gimnastika**

Dvovisinski razboj
 Paralelni razboj
 Krugovi
 Konj sa hvataljkama
 Greda

Prošireni sadržaji:

Na tlu i spravama složenije vežbe i kombinacije vežbi

Futsal:

Elementi tehnike i taktike.

Igra uz primenu pravila

Rukomet:

Elementi tehnike i taktike.

Igra uz primenu pravila.

Košarka:

Elementi tehnike i taktike.

Igra uz primenu pravila.

Odbojka:

Elementi tehnike i taktike.

Igra uz primenu pravila.

Aktivnost po izboru

Vežbe sa vijačom.

Vežbe sa obručem.

Narodno kolo „Moravac“.

**Timske i
 sportske igre**

- vrednuje uticaj primenjenih vežbi na organizam
- odredi nivo sopstvene dnevne fizičke aktivnosti;
- koristi vežbe radi poboljšanja svojih fizičkih sposobnosti;
- predvidi eliminiše posledice nedovoljne fizičke aktivnosti;
- primeni mere bezbednosti u vežbanju u školi i van nje;
- odgovorno se odnosi prema objektima, spravama i rekvizitima;
- primeni i poštuje pravila igara u skladu sa etičkim normama;
- primereno se ponaša kao učesnik ili posmatrač na takmičenjima;
- rešava konflikte na društveno prihvatljiv način;
- koristi različite izvore informacija za upoznavanje sa raznovrsnim oblicima fizičkih i sportsko-rekreativnih aktivnosti;
- prihvati pobedu i poraz;
- proceni vrednost različitih sportova bez obzira na lično interesovanje;
- primeni usvojene motoričke veštine u vanrednim situacijama;
- vrednuje lepotu pokreta u fizičkom vežbanju i sportu;
- podstiče porodicu na redovno vežbanje;
- poveže vrste vežbi, igara i sporta sa njihovim uticajem na zdravlje;
- planira dnevni ritam rada, ishrane i odmora u skladu sa svojim potrebama;
- razlikuje zdrave od nezdravih oblika ishrane
- pravilno koristi dodatke ishrani;
- primenjuje zdravstveno-

**FIZIČKA I
ZDRAVSTVENA**

Ples i ritimika

Narodno kolo iz kraja u kojem se škola nalazi.
Engleski valcer.

Plivanje

Tehnika kraule, leđnog kraula i prsnog plivanja.

Održavanje na vodi na razne načine i samopomoć.

Ronjenje u dužinu 10–15m.

Skokovi na noge i glavu.

Mešovito plivanje.

Igre u vodi.

Pomoć drugima u vodi

Vaterpolo

Plivanje sa loptom.

Hvatanje i dodavanje.

Osnovni elementi taktike i igra.

Poligon u skladu sa realizovanim motoričkim sadržajima.

Poligon sa preprekama

Podela motoričkih sposobnosti.

Funkcija srčano-disajnog sistema.

Osnovna pravila i taktika sportskih igara.

Ponašanje na takmičenjima i sportskim manifestacijama.

Čuvanje i održavanje prostora, sprava i rekvizita koji se koriste u vežbanju.

Prevenција nasilja u fizičkom vaspitanju i sportu.

Rešavanje spornih situacija.

Korišćenje pisanih i elektronskih izvora informacija iz oblasti fizičkog vaspitanja i sporta.

Vežbanje u funkciji snalaženja u vanrednim situacijama.

Značaj i uloga fizičkog vežbanja za profesionalna zanimanja u sportu, obrazovanju, zdravstvu, vojsci, policiji i drugim zanimanjima.

**Plivanje i
Vaterpolo**

Poligoni

**Fizičko
vežbanje i
sport**

oblikovanja. Deo glavne faze časa koristi se za razvoj osnovnih fizičkih sposobnosti uzimajući u obzir uticaj koji nastavna tema ima na njihov razvoj. Metode i oblike rada nastavnik bira u skladu sa potrebama i mogućnostima učenika i materijalno-tehničkim uslovima za rad;

- podsticanje učenika na samostalno vežbanje;
- pravilno držanja tela.

Program razvoja fizičkih sposobnosti je sastavni deo godišnjeg plana rada nastavnika.

Praćenje, vrednovanje i evidentiranje fizičkih sposobnosti učenika sprovodi se na osnovu Priručnika za praćenje fizičkog razvoja i razvoja motoričkih sposobnosti učenika u nastavi fizičkog vaspitanja, (Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, 2016).

II. Motoričke veštine, sport i sportske discipline

Usvajanje motoričkih znanja, umenja i navika, ostvaruje se kroz primenu osnovnih i proširenih programskih sadržaja atletike, gimnastike, sportskih igara, plesa, ritmičke gimnastike, plivanja i vaterpola, primenjujući osnovne didaktičko- metodičke principe i metode rada neophodne za dostizanje postavljenih ishoda.

Usvojena znanja, umenja i navika treba da omoguće učenicima njihovu primenu u sportu, rekreaciji, svakodnevnim i specifičnim situacijama.

Sticanje znanja, umenja i navika je kontinuirani proces individualnog napredovanja učenika u skladu sa njihovim psihofizičkim sposobnostima.

Učenicima koji nisu u stanju da usvoje neke od sadržaja, zadaju se vežbanja slična ali lakša od predviđenih ili predvežbe.

Ukoliko učenik ne dostigne predviđeni ishod, ostavlja se mogućnost da isti dostigne u narednom periodu.

Usavršavanje nekih motoričkih zadataka je kontinuirani proces bez obzira na sadržaje programa (tehnika hodanja, trčanja, primena naučene igre itd).

U radu sa naprednijim učenicima realizuju se prošireni sadržaji ili sadržaji iz narednih razreda. Kroz proces realizacije programa neophodno je pratiti sposobnosti učenika za pojedine sportove.

III. Fizička i zdravstvena kultura

Dostizanjem ishoda ove nastavne oblasti, učenici stiču znanja, veštine, stavove i vrednosti o vežbanju (osnovnim pojmovima o vežbi, kako se neko vežbanje izvodi i čemu konkretna vežba i vežbanje služi), fizičkom vaspitanju, sportu, rekreaciji i zdravlju.

Posebno planirane i osmišljene informacije o vežbanju i zdravlju prenose se neposredno pre, tokom i nakon vežbanja na času.

Ova nastavna oblast ostvaruje se kroz sve organizacione oblike rada u Fizičkom i zdravstvenom vaspitanju uz praktičan rad i obuhvata: formiranje pravilnog odnosa prema fizičkom vežbanju, zdravlju i radu; razvijanje i negovanje fer-pleja; prepoznavanje negativnih oblika ponašanja u sportu i navijanju; vrednovanje estetskih vrednosti u fizičkom vežbanju, rekreaciji i sportu; razvijanje kreativnosti u vežbanju; očuvanje životne sredine, kao i razvijanje i negovanje zdravstvene kulture učenika.

Pored navedenog u ovoj oblasti potrebno je raditi na: negovanju patriotskih vrednosti (narodne tradicije i multikulturalnosti); formiranju pravilnog odnosa prema različitostima, čuvanju materijalnih dobara, negovanju društvenih vrednosti itd.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Definisani ishodi su osnovni i nezaobilazni elementi procesa planiranja nastave i učenja. Definisani kao rezultati učenja na kraju svakog razreda, tokom planiranja rada potrebno je odrediti vremensku dinamiku u odnosu na bavljenje pojedinim ishodima tokom školske godine. Neophodno je posebnu pažnju obratiti na ishode koje nije moguće dostići tokom jednog ili više časova, već je u tu svrhu potrebno realizovati različite aktivnosti tokom školske godine.

Oblici nastave

Predmet se realizuje kroz sledeće oblike nastave:

- teorijska nastava (do 5 časova);
- praktična nastava (97-102 časa).

Teorijska nastava

Posebni teorijski časovi mogu se organizovati samo u onim situacijama kada ne postoje uslovi za realizaciju nastave u prostorima za vežbanje ili alternativnim objektima i kao prvi čas u polugodištu. Na tim časovima detaljnije se obrađuju sadržaji predviđeni temama Fizičko vežbanje i sport i Zdravstveno vaspitanje uz mogući praktičan rad u skladu sa uslovima.

Pri planiranju teorijskih sadržaja neophodno je uzeti u obzir: ishode programa, prethodna iskustva učenika, sadržaje i ishode drugih predmeta (korelaciju – međupredmetne kompetencije).

Praktična nastava

Broj časova po temama planira se na osnovu: procene složenosti sadržaja za učenike i uslova za realizaciju nastave. Nastavne teme ili pojedini sadržaji za koje ne postoje uslovi za realizaciju mogu biti zamenjeni odgovarajućim temama ili sadržajima programa za koje postoje odgovarajući uslovi. Okvirni broj časova po temama:

1. Atletika (12);
2. Gimnastika (12);
3. Osnove timskih i sportskih igara:
 - Odbojka (10)
 - Futsal (10)
 - Rukomet (10)
 - Košarka (10)
 - Aktivnost po izboru učenika (12)
4. Ritmika i ples (6);
5. Plivanje i vaterpolo (10);
6. Poligoni (5);
7. Testiranje i merenje (5).

Ostvarivanje ishoda iz nastavne teme *Sportska gimnastika* realizuje se usvajanjem osnovnih i proširenih sadržaja.

Osnovni sadržaji su oni koje je neophodno sprovesti u radu sa učenicima uzimajući u obzir sposobnosti učenika, materijalno-tehničke i prostorne uslove.

Prošireni sadržaji su oni koji se biraju i realizuju u radu sa učenicima (grupama ili pojedincima), koji su savladali obavezne sadržaje, uzimajući u obzir nivo dostignutosti ishoda, potrebe učenika i uslove za rad.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Fizičke sposobnosti

Pri planiranju kondicionog vežbanja u glavnoj fazi časa, treba uzeti u obzir uticaj nastavne teme na fizičke sposobnosti učenika i primeniti vežbe čiji delovi biomehantičke strukture odgovaraju osnovnom zadatku glavne faze časa i služe za obučavanje i uvežbavanje (obrađu i utvrđivanje) konkretnog zadatka. Metode vežbanja koje se primenjuju u nastavi su trenažne metode (kontinuirani, ponavljajući i intervalni metod, kružni trening, i dr.), prilagođene uzrasnim karakteristikama učenika. U radu sa učenicima primenjivati diferencirane oblike rada, dozirati vežbanja u skladu sa njihovim mogućnostima i primenjivati odgovarajuću terminologiju vežbi. Vreme izvođenja vežbi i broj ponavljanja, zadaju se grupama učenika ili pojedincima u skladu sa njihovim sposobnostima, vodeći računa o postizanju što veće radne efikasnosti i intenziteta rada. Akcenat se stavlja na one motoričke aktivnosti kojima se najuspešnije suprotstavlja posledicama hipokinezije.

Preporučeni načini rada za razvoj fizičkih sposobnosti učenika.

1. Razvoj snage:

Paragraf Lex

- bez i sa rekvizitima,
- na spravama i uz pomoć sprava.

2. Razvoj pokretljivosti:

- bez i sa rekvizitima,
- uz korišćenje sprava,
- uz pomoć suvežbača.

3. Razvoj aerobne izdržljivosti:

- istrajno i intervalno trčanje,
- vežbanje uz muziku – aerobik,
- timske i sportske igre,
- pešačenje u dužini od 10 km (organizovati u okviru nedelje školskog sporta ili aktivnosti u prirodi – izlet),
- drugi modeli vežbanja.

4. Razvoj koordinacije:

- izvođenje koordinacionih vežbi u različitom ritmu i promenljivim uslovima (kretanje ekstremitetima u više ravni).

5. Razvoj brzine i eksplozivne snage:

- jednostavne i složene kretne strukture izvoditi maksimalnim intenzitetom iz različitih početnih položaja, izazvane različitim čulnim nadražajima (start iz različitih položaja itd.),
- štafetne igre,
- izvođenje vežbi različitom maksimalnom brzinom (bacanja, skokovi, akrobatika, šutiranja, udarci kroz atletiku, gimnastiku, timske i sportske igre).

Za učenike koji iz zdravstvenih razloga izvode posebno odabrane vežbe, potrebno je obezbediti posebno mesto za vežbanje, a za one sa kojima se program realizuje po individualno obrazovnom programu (IOP-u), neophodno je obezbediti odgovarajuće uslove, uzimajući u obzir njihove mogućnosti.

Motoričke veštine, sportovi i sportske discipline

1. Atletika

Preporuka je da se sadržaji atletike realizuju u jesenjem i prolećnom periodu, u skladu sa uslovima.

Osnovni sadržaji

- Usavršavanje tehnike sprinterskog trčanja i niskog starta. Trčanje deonica do 60 m. Tehnika štafetnog trčanja (4 x 60 m);
- Usavršavanje tehnike istrajnog trčanja i visokog starta;
- Skok udalj tehnika „uvinuće” i predvežbe za koračnu tehniku;
- Skok uvis leđnom tehnikom (predvežbe); za naprednije učenike tehnika skoka uvis leđnom tehnikom;
- Bacanja kugle 3 kg devojčice, 4 kg dečaci – bočna tehnika;
- Bacanje „vorteks-a” u dalj;
- Četvoroboj – kroz unutarodeljensko takmičenje primeniti četiri discipline (primer: sprintersko trčanje 60 m, bacanje vorteksa ili kugle, skokovi uvis ili udalj, istrajno trčanje 600 m učenice, 800 m učenici).

2. Sportska gimnastika

Preporuka je da se sadržaji realizuju u oba polugodišta.

Osnovni sadržaji

Učenici se dele u radne grupe prema polu, prema nivou usvojenosti vežbi iz prethodnih razreda i njihovim sposobnostima. Sa učenicima, koji nisu savladali pojedine vežbe iz programa do osmog razreda, rade se one predvežbe i vežbe koje će im omogućiti njihovo usvajanje. Zadaci obuhvataju vežbe i kombinacije vežbi koje učenici savladali u prethodnim razredima, bez otežanja (ili sa minimalnim otežanjima), u skladu sa morfološkim karakteristikama i motričkim sposobnostima učenika ovog uzrasta. U radu sa učenicima neophodno je postaviti

više radnih mesta. Inicirati učenike da samostalno kreiraju kombinacije vežbi i, uz pomoć nastavnika, organizuju čuvanje i pomaganje. Promena radnih mesta vrši se nakon određenog broja ponavljanja. Grupa koje nije prošla neki zadatak na času, isti će realizovati na sledećem času. Učeniku koji nije u mogućnosti da izvede određene vežbe, daju se olakšani zadaci. Učenike treba podsticati i pomoći im da organizuju poligone koji odgovaraju njihovim sposobnostima i usvojenosti gimnastičkih zadataka.

Prošireni sadržaji

Mogu se realizovati kroz časove na kojima se realizuju osnovni sadržaji putem programa koji je diferenciran prema sposobnostima učenika – za napredne učenike (IOP 3). Ovakve modele moguće je primeniti na sve sadržaje sportske gimnastike.

Tlo (učenice i učenici):

Osnovni sadržaji

– kombinacija vežbi naučenih tokom osnovne škole koja sadrži: vagu pretklonom i zanoženjem; varijante koluta napred i koluta nazad; stav na šakama – izdržaj, kolut napred – uz pomoć; premet strance uporom („zvezde”) u „bolju stranu” i sp. premet strance uporom u „slabiju stranu”; za učenice dodati vežbe iz ritmike: plesni korak, skok, okret, ravnotežu u usponu.

Prošireni sadržaji

– kombinacija predviđena za sve učenike sa težim varijantama navedenih vežbi.

Preskok (učenice i učenici):

Osnovni sadržaji

konj u širinu visine 110 cm (uz kvalitetnu dasku visina konja 120 cm):

– zgrčka i raznoška – udaljavanjem daske usavršavanje faza prvog i faze drugog leta.

Prošireni sadržaji

konj u širinu (120 za učenice i 125 cm za učenike);

– pripremne vežbe za preskoke sa zanoženjem i preskoci sa zanoženjem.

Trampolina ili odskočna daska (učenice i učenici):

Osnovni sadržaji

– skokovi: pruženim telom okretom oko uzdužne ose za 1800; skok sa zgrčenim prednoženjem - usavršavanje.

Prošireni sadržaji

– skokovi pruženim telom sa okretom oko uzdužne ose za 3600; skok sa prednožnim raznoženjem – usavršavanje.

Vratilo

Osnovni sadržaji

– dočelno vratilo: sunožnim odzivom uzmak do upora prednjeg; saskok zamahom (zanjihom) do stava na tlu;

– dohvatno vratilo: iz upora prednjeg spadom nazad saskok podmetno;

– doskočno vratilo: njihanje sa povećanom amplitudom i saskok u prednjihu sa okretom za 1800.

Prošireni sadržaji

– kombinacija: uzmak iz visa stojećeg, kovrtljaj nazad u uporu i sp. spadom nazad saskok podmetno.

Dvovisinski razboj

Osnovni sadržaji

– licem prema nižoj pritki, vis prednji: odgurivanjem jedne noge o n/p, zanjih prednjih do n/p, zanjih i spojeno saskok u zanjihu.

Prošireni sadržaji

– kombinacija: sunožnim odzivom uzmak iz zgiba stojećeg, kovrtljaj nazad u uporu, saskok zamahom nogama unazad (zanjihom), do stava na tlu;

– vis prednji na v/p; klimom uspostaviti njih.

Paralelni razboj

Osnovni sadržaji

– kombinacija: iz položaja bočno: naskok u upor, prednjih, zanjih, prednjim do seda raznožno pred rukama; kroz uzručenje preхват do seda raznožno za rukama, zanoženjem snožiti, njihanje u upor i sp. prednjim saskok prednoška (ili zanoška).

Prošireni sadržaji

– kombinacija kao za osnovne sadržaje sa otežanjem: naskok u upor i spojeno prednjih i zanjih i kod saskoka prednjim prednoška sa okretom za 1800 ili zanjim zanoška.

Krugovi

Osnovni sadržaji

dohvatni krugovi (učenici i učenice):

– kombinacija: zamahom – prednjim vis uzneto, vis strmoglavo, vis uzneto, vis stražnji – saskok (uz pomoć). doskočni krugovi (učenici):

– kombinacija: iz visa prednjeg zgibom vučenjem vis uzneto, vis strmoglavo – izdržaj, vis uzneto, zgibom otvaranje u vis prednji i spojeno saskok (uz pomoć).

Prošireni sadržaji

– predviđene kombinacije vežbi izvesti bez pomoći.

Konj sa hvataljkama

Osnovni sadržaji

– iz upora prednjeg na hvataljkama premah odnožno desnom do upora jašućeg; njih u upor jašućem, premah odnožno levom do upora stražnjeg; premah odnožno desnom nazad do upora jašućeg, premah odnožno levom nazad do upora i sp. saskok.

Prošireni sadržaji

– naskok u upor prednji; premah odnožno desnom napred; premah odnožno levom napred, premah odnožno desnom nazad do upora jašućeg; njih u upor sa izrazitim prenošenjem težine sa ruke na ruku i spojeno premahom odnožno desne saskok sa okretom za 900 ulevo.

Greda

Vežbe prvo naučiti na tlu, švedskoj klupi i niskoj gredi i na kraju na visokoj gredi.

Osnovni sadržaji

Niska greda

– učenica kombinuje kratak sastav izborom vežbi naučenih tokom osnovne škole, redosledom koji ona želi: naskok; različiti načini hodanja i trčanja; poskoci; skokovi; okreti; ravnoteže, saskok.

Visoka greda

– Kombinacija: (čeoona prema gredi) naskok iz mesta ili zaletom naskok premahom odnožno u upor jašućim; okret za 900, grčenjem nogu stopala postaviti iza tela i preći u upor čučeci; čučanj odručiti; usprav; kombinaciju sa niske grede izvesti na visokoj; saskok pruženo ili zgrčeno iz položaja čeoona ili bočno u odnosu na spravu.

Prošireni sadržaji

– program za sve učenice otežati: posle naskoka u upor jašućim i okreta zamahom nogama u zanoženje preći u upor čučeci. Sva ostala kretanja i saskok izvesti u težoj varijanti.

3. Osnove timskih i sportskih igara

3.1. Futsal

- Sa učenicima ponoviti usvojene elemente tehnike i taktike.
- Primena usvojenih elemenata u dirigovanoj i situacionoj igri.
- Igra uz primenu pravila.

3.2. Rukomet

- Sa učenicima ponoviti usvojene elemente tehnike i taktike.
- Primena usvojenih elemenata u dirigovanoj i situacionoj igri.
- Igra uz primenu pravila.

3.3. Košarka

- Sa učenicima ponoviti usvojene elemente tehnike i taktike.
- Primena usvojenih elemenata u dirigovanoj i situacionoj igri.
- Igra uz primenu pravila.

3.4. Odbojka

- Sa učenicima ponoviti usvojene elemente tehnike i taktike.
- Primena usvojenih elemenata u dirigovanoj i situacionoj igri.
- Igra uz primenu pravila.

3.5. Aktivnosti po izboru

U skladu sa prostorno tehničkim mogućnostima škole nastavnik u dogovoru sa učenicima realizuje neke od navedenih aktivnosti:

- Kondiciono vežbanje (kružni trening, aerobik, elementi fitnesa i dr.).
- Plivanje i vaterpolo.
- Skijanje.
- Klizanje.
- Badminton.
- Stoni tenis.
- Orijentiring.
- Igra „Jadžent”.
- Osnovni elementi borilačkih sportova i samoodbrane po izboru nastavnika.
- Druge aktivnosti po izboru Stručnog veća škole.
- Aktivnosti od značaja za lokalnu zajednicu.

4. Ples i ritmika

- Njihanja i kruženja sa vijačom u frontalnoj i sagitalnoj ravni u mestu i kretanju (vežbe po izboru nastavnika).
- Dupli provak kruženjem vijače unapred.
- Sastav sa vijačom.
- Dupli provlak kruženjem vijače unazad.
- Sastav sa obručem sastavljen od elemenata obrađenih u petom, šestom i sedmom razredu.
- Sastav sa loptom sastavljen od elemenata obrađenih u petom, šestom i sedmom razredu.
- Usavršiti kolo iz kraja u kome se škola nalazi, usvojeno u predhodnom razredu.
- Kolo „Moravac” ponoviti varijante iz prethodnih razreda.
- Engleski valcer – mešoviti parovi.

5. Plivanje i vaterpolo

Nastavna tema plivanje i vaterpolo realizuje se u školama u kojima za to postoje uslovi, u okviru redovne nastave. Škole koje se opredele za realizaciju programskih sadržaja plivanja i vaterpola na objektima izvan škole, časove organizuju po posebnom rasporedu.

Ukoliko ne postoji mogućnost realizacije nastave plivanja u ovom razredu, broj časova namenjen ovoj nastavnoj temi raspoređuje se drugim nastavnim temama predviđenih programom.

5.1. Plivanje

Prilikom realizacije sadržaja Plivanja formirati grupe plivača i neplivača.

Osnovni sadržaji

Vežbe disanja, rad nogu, plovak, održavanje u mestu, zaveslaji (kraul i leđni kraul), tehnika prsnog plivanja, skok na glavu i zron.

Plivanje tehnikom kraula ili leđnog kraula; plivanje 50 m jednom od tehnika i plivanje 25 m na vreme. Ronjenje po

dužini u skladu sa sposobnostima učenika 10-15 m.

Prošireni sadržaji

Mešovito plivanje tehnikama leđnog kraula, prsnog i kraul plivanja.

5.2. Vaterpolo

Sadržaji vaterpola realizuju se sa učenicima koji pripadaju grupi „plivača“:

- Održavanje na vodi;
- Plivanje sa loptom (vođenje lopte);
- Hvatanje i dodavanje lopte;
- Šut na gol;
- Osnovni elementi taktike;
- Igra.

6. Poligoni

Nastavnik nakon jedne ili više obrađenih nastavnih tema može realizovati poligon u skladu sa usvojenim motoričkim sadržajima iz:

- sportskih igara;
- gimnastike, kao i
- poligon sa preprekama koji sadrži:

kolutanja i puzanja, provlačenja, promene pravca, savladavanja prepreke odbočkom, preskakanja prepreka uvis i udalj, prelaženje visoke grede, uzmak na vratilu, penjanje na švedske lestve i saskok, penjanje uz šipku ili konopac. Po mogućstvu sastaviti poligon sličan (olakšan) poligonu koji se primenjuje u Vojsci Srbije, primer: puzanje ispod prepreke; preskok prepreke do visine kolena; prelaženje preko visoke prepreke (švedski sanduk, konj, ripstol...); prelaženje preko visoke grede; naskok na početak visokog vratila, bočno pomeranje na vratilu (prelaz cele šipke u visu) saskok; gaženje kroz nekoliko okvira „švedskog” sanduka; penjanje i prelaženje preko otvorenog ripstola; uzmak na vratilu; trčanje preko niske grede, skok sa strunjače na strunjaču; penjanje uz dve šipke ili konopac.

Napomena: motoričke zadatke i njihov redosled kombinuje nastavnik u skladu sa materijalno-tehničkim uslovima.

7. Testiranje i merenje

Praćenje fizičkog razvoja i motoričkih sposobnosti sprovodi se na početku i kraju školske godine, iz prostora kardiorespiratorne izdržljivosti (procena aerobnog kapaciteta), telesnog sastava (posebno telesne masnoće), mišićne snage, izdržljivosti u mišićnoj snazi, gipkosti i agilnosti. Model kontinuiranog praćenja fizičkog razvoja i motoričkih sposobnosti u nastavi Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, baterija testova, kriterijumske referentne vrednosti i način njihovog tumačenja, organizacija i protokol testiranja kao pedagoške implikacije detaljno su objašnjeni u navedenom priručniku.

Fizička i zdravstvena kultura

Ova nastavna oblast realizuje se kroz sve druge nastavne oblasti i teme uz praktičan rad i sastoji se od dve nastavne teme *Fizičko vežbanje i sport* i *Zdravstveno vaspitanje*.

Fizičko vežbanje i sport

Upoznati učenika sa osnovnom podelom motoričkih sposobnosti i funkcijom srčano-disajnog sistema prilikom vežbanja. Ponoviti pravila i taktiku sportskih igara i disciplina usvojenih u prethodim razredima. Istaći značaj vežbanja i njegovu ulogu u vanrednim situacijama i za pojedina profesionalna zanimanja. Struktura fizičke kulture (fizičko vaspitanje, sport i rekreacija).

Zdravstveno vaspitanje

Upoznati učenike sa uticajem različitih vrsta vežbanja na kardio-respiratorni sistem, skeletno-mišićni i organizam uopšte, značajem primene zdravstveno-higijenskih merepre i posle vežbanja. Uticajem pravilne ishrane na organizam izdavlje. Istaći štete efekte energetskih napitaka, duvana, alkohola, psihoaktivnih supstanci kao i nepravilnog konzumiranja dodataka ishrani.

Upoznati učenike sa pružanjem prve pomoći nakon površinskih povreda, uganuća u preloma. Istaći važnost mera zaštite reproduktivnog zdravlja u procesu vežbanja.

Didaktičko-metodički elementi

Osnovne karakteristike časova:

- jasnoća nastavnog procesa;
- optimalno korišćenje raspoloživog prostora, sprava i rekvizita;
- izbor racionalnih oblika i metoda rada;
- izbor vežbi optimalne obrazovne vrednosti;
- funkcionalna povezanost svih delova časa – unutar jednog i više uzastopnih časova jedne nastavne teme.

Ukoliko na času istovremeno vežbaju dva odeljenja, nastava se sprovodi odvojeno za učenike i učenice.

Prilikom izbora oblika rada neophodno je uzeti u obzir prostorne uslove rada, broj učenika na času, broj sprava i rekvizita i dinamiku obučavanja i uvežbavanja nastavnog zadatka.

Izbor didaktičkih oblika rada treba da bude funkciji racionalne organizacije i intenzifikacije časa, kao i dostizanja postavljenih ishoda.

Oslobađanje učenika od nastave fizičkog i zdravstvenog vaspitanja

Učenik može biti oslobođen samo od praktičnog dela programa nastave za određeni period, polugodište ili celu školsku godinu na osnovu preporuke izabranog lekara.

Učenik oslobođen praktičnog dela u obavezi je da prisustvuje časovima. Za rad sa oslobođenim učenicima nastavnik sačinjava poseban program rada baziran na usvajanju teorijskih i vaspitnih sadržaja u skladu sa programom i korelaciji sa sadržajima drugih predmeta.

Oslobođenim učenicima treba pružiti mogućnost da:

- sude, vode statistiku, registruju rezultat ili prate nivo aktivnosti učenika na času ili školskom takmičenju;
- naprave edukativni poster ili elektronsku prezentaciju, pripreme reportažu sa sportskog događaja;
- prate i evidentiraju aktivnost učenika na času uz pomoć nastavnika i na drugi način pomažu u organizaciji časovnih, vannastavnih i vanškolskih aktivnosti.

Neki od ishoda za učenike oslobođene od praktičnog dela nastave:

Po završetku teme učenik će biti u stanju da:

- Navede osnovna pravila, gimnastike, atletike, sportske igre, plivanja;
- Definiše osnovna zdravstveno-higijenska pravila vežbanja;
- Prezentuje i analizira informacije o fizičkom vežbanju, sportu, zdravlju, istoriji fizičke kulture, aktuelnim sportskim podacima itd.);
- Učestvuje u organizaciji Nedelje školskog sporta i školskih takmičenja.

Učenicima sa invaliditetom nastava se prilagođava u skladu sa njihovim mogućnostima i vrstom invaliditeta.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE

Ishodi predstavljaju dobru osnovu za praćenje i procenu postignuća učenika, odnosno kreiranje zahteva kojima se može utvrditi da li su učenici dostigli ono što je opisano određenim ishodom. Ishodi pomažu nastavnicima u praćenju, prikupljanju i beleženju postignuća učenika. Kako će u procesu vrednovanja iskoristiti ishode nastavnik, sam osmišljava u odnosu na to koji se način praćenja i procene njemu čini najracionalnijim i najkorisnijim. Pored toga, postojanje ishoda olakšava i izveštavanje roditelja o radu i napredovanju učenika.

U procesu praćenja i ocenjivanja poželjno je koristiti lični karton učenika (evidencija o procesu i produktima rada učenika, uz komentare i preporuke) kao izvor podataka i pokazatelja o napredovanju učenika. Prednosti korišćenja ličnog kartona učenika su višestruke: omogućava kontinuirano i sistematično praćenje napredovanja, predstavlja uvid u praćenje različitih aspekata učenja i razvoja, predstavlja, podršku u osposobljavanju učenika za samoprocenu, pruža precizniji uvid u različite oblasti postignuća (jake i slabe strane) učenika.

U cilju sagledavanja i analiziranja efekata nastave Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, preporučuje se da nastavnik

podjednako, kontinuirano prati i vrednuje:

1. Aktivnost i odnos učenika prema fizičkom i zdravstvenom vaspitanju koji obuhvata:

- vežbanje u adekvatnoj sportskoj opremi;
- redovno prisustvovanje časovima Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja;
- učestvovanje u vannastavnim i vanškolskim aktivnostima i dr.

2. Prikaz više kompleksa usvojenih opštepripremnih vežbi (vežbi oblikovanja), sa i bez rekvizita;

3. Dostignut nivo postignuća motoričkih znanja, umenja i navika (napredak u usavršavanju tehnike):

Atletika:

Tehnika izmene štafete; skoka uvis ledna tehnika;

Sprintersko trčanje 60 m na vreme; Bacanje kugle bočnom tehnikom. Istrajno trčanje u trajanju od 12 minuta.

Tehnika bacanja „vorteksa”.

Trčanje školskog krosa.

Sportska gimnastika

Vežbe na tlu:

- stav na šakama, izdržaj, kolut napred, uz pomoć;
- premet strance uporom („zvezde”) u „bolju stranu” i spojeno premet strance uporom u „slabiju stranu”;
- učenik, prema svojim sposobnostima, kreira sastav koji sadrži vežbe koje je naučio tokom osnovne škole.

Preskok:

- raznoška, zgrčka (visina sprave do 120 cm), učenik individualno određuje udaljenje daske od sprave.

Trampolina ili odskočna daska (učenice i učenici):

- učenik bira da li će izvesti skok pruženim telom; skok sa okretom za 180o ili skok sa okretom za 360o; skok sa zgrčenim prednoženjem.

Vratilo:

- dočelno vratilo: sunožnim odzivom uzmak do upora prednjeg; saskok zamahom (zanjihom) do stava na tlu;
- dohvatno vratilo: iz upora prednjeg spadom nazad saskok podmetno;
- doskočno vratilo: njihanje sa povećanom amplitudom i saskok u prednjihu sa okretom za 180o.

Dvovisinski razboj:

- licem prema nižoj pritci, vis prednji: odgurivanjem jedne noge o n/p, zadnjih prednjih do n/p, zanjih i spojeno saskok u zanjihu.

Paralelni razboj:

- kombinacija: iz položaja bočno: naskok u upor, prednjih, zanjih, prednjihom do seda raznožno pred rukama; kroz uzručenje preхват do seda raznožno za rukama, zanoženjem snožiti, njihanje u upor i spojeno prednjihom saskok prednoška (ili zanoška).

Krugovi

dohvatni krugovi (učenici i učenice):

- kombinacija: zamahom – prednjihom vis uzneto, vis strmoglavo, vis uzneto, vis stražnji – saskok (uz pomoć).

doskočni krugovi (učenici):

- kombinacija: iz visa prednjeg zgibom (vučenjem) vis uzneto, vis strmoglavo – izdržaj, vis uzneto, zgibom otvaranje u vis prednji i spojeno saskok (uz pomoć).

Konj sa hvataljkama:

- iz upora prednjeg na hvataljkama premah odnožno desnom do upora jašućeg; njih u upor i jašućem, premah odnožno levom do upora stražnjeg; premah odnožno desnom nazad do upora jašućeg, premah odnožno levom nazad do upora i spojeno saskok.

Greda

Niska greda

Paragraf Lex

– učenica kombinuje kratak sastav izborom vežbi naučenih tokom osnovne škole, redosledom koji ona želi: naskok; različiti načini hodanja i trčanja; poskoci; skokovi; okreti; ravnoteže, saskok.

Visoka greda

– Kombinacija: (čeo prema gredi) iz mesta ili zaletom naskok premahom odnožno u upor jašući; okret za 900, grčenjem nogu stopala postaviti iza tela i preći u upor čučeci; čučanj odručiti; usprav; kombinaciju sa niske grede izvesti na visokoj; saskok pruženo ili zgrčeno iz položaja čeo ili bočno u odnosu na spravu.

Odbojka:

Gornji servis; individualni i grupni blok; pridržavanje taktičkih uputstava i kretanje u igri; Igra preko merže (primena elemenata tehnike u igri).

Rukomet:

Primena elemenata tehnike u igri. Pridržavanje taktičkih uputstava i kretanje u igri.

Košarka:

Primena elemenata tehnike u igri. Pridržavanje taktičkih uputstava i kretanje u igri.

Ples i ritmika:

– Vežba sa vijačom, loptom ili obručem. Dupli provak kruženjem vijače unapred i unazad.

– Narodno „Moravac” kolo uz muziku (treća, četvrta i peta varijanta).

– Engleski valcer (mešoviti parovi).

Plivanje i vaterpolo:

– Tehnika plivanja (kraul, leđnom i prsnom tehnikom) 3 x 25 m.

– Plivanje sa loptom i šut na gol.

4. Individualni napredak motoričkih sposobnosti

Individualni napredak motoričkih sposobnosti svakog učenika procenjuje se u odnosu na prethodno provereno stanje. Prilikom ocenjivanja neophodno je uzeti u obzir sposobnosti učenika, stepen spretnosti i umešnosti.

Ukoliko učenik nema razvijene posebne sposobnosti, prilikom ocenjivanja uzima se u obzir njegov individualni napredak u odnosu na prethodna postignuća i mogućnosti kao i angažovanje učenika u nastavnom procesu.

Kod učenika oslobođenih od praktičnog dela nastave, nastavnik prati i vrednuje:

– poznavanje osnovnih pravila, gimnastike, atletike, sportske igre, plivanja, vaterpola i osnovnih zdravstveno-higijenskih pravila vežbanja;

– učesće u organizaciji vannastavnih aktivnosti.

Praćenje, vrednovanje i ocenjivanje učenika oslobođenih od praktičnog dela nastave, nastavnik može izvršiti usmenim ili pismenim putem.

Praćenje vrednovanje i ocenjivanje učenika sa invaliditetom vrši se na osnovu njihovog idividualnog napretka.

VANNASTAVNE I VANŠKOLSKE AKTIVNOSTI

Plan i program ovih aktivnosti predlaže Stručno veće i sastavni je deo godišnjeg plana rada škole i školskog programa.

B.Sekcije

Formiraju se prema interesovanju učenika. Nastavnik sačinjava poseban program uzimajući u obzir materijalne i prostorne uslove rada, uzrasne karakteristike i sposobnosti učenika. Ukoliko je neophodno, sekcije se mogu formirati prema polu učenika. Učenik se u svakom trenutku može se uključiti u rad sekcije.

V.Nedeljaškolskogsporta

Radi razvoja i praktikovanja zdravog načina života, razvoja svesti o važnosti sopstvenog zdravlja i bezbednosti, o potrebi negovanja i razvoja fizičkih sposobnosti, kao i prevencije nasilja, narkomanije, maloletničke delinkvencije, škola u okviru Školskog programa realizuje nedelju školskog sporta.

Nedelja školskog sporta obuhvata:

– takmičenja u sportskim disciplinama prilagođenim uzrastu i mogućnostima učenika;

– kulturne manifestacije sa ciljem promocije fizičkog vežbanja, sporta i zdravlja (likovne i druge izložbe, folklor, ples, muzičko-sportske radionice, slet...);

– đlačke tribine i radionice (o zdravlju, istoriji fizičke kulture, sportu, rekreaciji, „ferpleju“, posledicama nasilja u sportu, tehnološka dostignuća u vežbanju i sportu i dr.).

Plan i program Nedelje školskog sporta sačinjava Stručno veće Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u saradnji sa drugim stručnim većima (likovne kulture, muzičke kulture, istorije, informatike...) i stručnim saradnicima u školi, vodeći računa da i učenici koji su oslobođeni od praktičnog dela nastave Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, budu uključeni u organizaciju ovih aktivnosti.

G. Aktivnosti u prirodi (krosevi, zimovanje, letovanje)

Iz fonda radnih dana, predviđenih zajedničkim planom, škola organizuje aktivnosti u prirodi:

- prolećni kros (dužinu staze određuje stručno veće);
- izlet sa pešačenjem (10-12 km);
- zimovanje – organizuje se u toku zimskog perioda u trajanju od sedam dana. Aktivnosti na zimovanju obuhvataju obuka skijanja, klizanja, kraće izlete sa pešačenjem ili na sankama, i druge aktivnosti;
- letovanje – organizuje se za vreme letnjeg raspusta u trajanju od najmanje sedam dana i obuhvata boravak u prirodi sa organizovanim obrazovnim i sportsko-rekreativnim aktivnostima.

D.Školskaivanškolskatamičenja

Škola organizuje i sprovodi obavezna unutarškolska sportska takmičenja, kao integralni deo procesa fizičkog vaspitanja prema planu Stručnog veća i to u:

- sportskoj gimnastici (u zimskom periodu);
- atletici (u prolećnom periodu);
- najmanje jednoj sportskoj igri (u toku godine).

Škola može planirati takmičenja iz drugih sportskih grana ili igara ukoliko za to postoje uslovi i interesovanje učenika (ples, orijentiring, badminton, između dve ili četiri vatre, poligoni itd.).

Učenici mogu da učestvuju i na takmičenjima u sistemu školskih sportskih takmičenja propisanim od strane ministarstva nadležnog za prosvetu, a koja su u skladu sa planom nastave i učenja.

Kako bi što veći broj učenika bio obuhvaćen sistemom takmičenja, na vanškolskim takmičenjima jedan učenik tokom školske godine može predstavljati školu u jednoj sportskoj igri i sportskoj gimnastici (ekipno i pojedinačno) ili u jednoj sportskoj igri i jednoj atletskoj disciplini (ekipno i pojedinačno).

Đ. Korektivno-pedagoški rad i dopunska nastava

Ove aktivnosti organizuju se sa učenicima koji imaju:

- poteškoće u savladavanju gradiva;
- smanjene fizičke sposobnosti;
- loše držanje tela;
- zdravstvene poteškoće koje onemogućavaju redovno pohađanje nastave.

Za učenike koji imaju poteškoće u savladavanju gradiva i učenike sa smanjenim fizičkim sposobnostima organizuje se dopunska nastava koja podrazumeva savladavanje onih obaveznih programskih sadržaja, koje učenici nisu uspeli da savladaju na redovnoj nastavi, kao i razvijanje njihovih fizičkih sposobnosti;

Rad sa učenicima koji imaju loše držanje tela podrazumeva:

- uočavanje posturalnih poremećaja kod učenika;
- savetovanje učenika i roditelja;
- organizovanje dodatnog preventivnog vežbanja u trajanju od jednog školskog časa nedeljno;
- organizivanje korektivnog vežbanja u saradnji sa odgovarajućom zdravstvenom ustanovom.

Rad sa učenicima sa zdravstvenim poteškoćama organizuje se isključivo u saradnji sa lekarom specijalistom, koji određuje vrstu vežbi i stepen opterećenja.

Pedagoška dokumentacija

- Dnevnik rada za fizičko i zdravstveno vaspitanje;
- Planovi rada fizičkog i zdravstvenog vaspitanja i obaveznih fizičkih aktivnosti učenika: plan rada stručnog veća,

godišnji plan (po temama sa brojem časova), mesečni operativni plan, plan vančasovnih i vanškolskih aktivnosti i praćenjenjihoverrealizacije.

– Pisane pripreme: formu i izgled pripreme sačinjava sam nastavnik uvažavajući: vremensku artikulaciju ostvarivanja, cilj časa, ishode koji se realizuju, konzistentnu didaktičku strukturu časova, zapažanja nakon časa.

– Radni karton: nastavnik vodi za svakog učenika. Radni karton sadrži: podatke o stanju fizičkih sposobnosti sa testiranja, osposobljenosti u veštinama, napomene o specifičnostima učenika i ostale podatke neophodne nastavniku.

Pedagošku dokumentaciju nastavnik sačinjava u elektronskoj ili pisanoj formi.

4. IZBORNI PROGRAMI

Naziv programa	GRAĐANSKO VASPITANJE		
Cilj	Cilj učenja Građanskog vaspitanja je da učenik izučavanjem i praktikovanjem osnovnih principa, vrednosti i procedura građanskog društva postane svestan svojih prava i odgovornosti, osetljiv za potrebe drugih i spreman da aktivno deluje u zajednici.		
Razred	Osmi		
Godišnji fond časova	34 časa		
ISHODI	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI	
Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:			
– izrazi osećaj ljubavi i ponosa prema svojoj domovini na način koji nikoga ne ugrožava;		Pripadnost državi i naciji Patriotizam – osećaj ljubavi i ponosa prema domovini i svim njenim pripadnicima. Načini izražavanja patriotizma.	
– obrazloži zašto su ponašanja koja se mogu opisati kao ksenofobija, rasizam, antisemitizam, anticiganizam	LJUDSKA PRAVA Zajednica pripadnika različitih kulturnih grupa	Obespravljanje i ugrožavanje slobode ljudi. Ksenofobija, rasizam, antisemitizam, anticiganizam.	
oblici diskriminacije i kršenja ljudskih prava;		Zajednica različitih kulturnih grupa Kulturna raznolikost u formi multikulturalnosti i interkulturalnosti. Interkulturalni dijalog kao sredstvo razvoja poštovanja različitih kultura i zajedničkog života.	
– navede primere povezanosti različitih kultura u jednoj zajednici i obrazloži potrebu interkulturalnog dijaloga za kvalitetan život svih članova te zajednice;		Pripadnici nacionalnih manjina u Srbiji – zaštita prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina.	
– pokaže interesovanje za upoznavanje različitih kultura;		Pol i rod Biološke razlike (anatomske i fiziološke), nasuprot razlikama koje društvo stvara (očekivanja društva od muškaraca i žena). Prenošenje rodnih obrazaca.	
– navede prava koja nacionalne manjine u Srbiji po Ustavu imaju;			
– razlikuje pojmove pol i rod i prepoznaje rodne stereotype;			
– uočava u reklamama, filmovima, knjigama, izrekama, stripovima i			

drugim produktima kulture na koji način se prenose rodni obrasci;

- ukazuje na primere rodne ravnopravnosti i neravnopravnosti u situacijama iz svakodnevnog života;
- diskutuje o značaju uvažavanja rodne perspektive prilikom donošenja odluka značajnih za jednu zajednicu;
- navede nekoliko privremenih pozitivnih mera za postizanje rodne ravnopravnosti i argumente za njihovu primenu;
- prepozna u ponašanju osobe karakteristike nasilnika i žrtve;
- navede moguće načine reagovanja u situaciji susreta sa nasilnikom;
- navede osnovne funkcije medija i obrazloži zašto je važno da postoje kodeks novinara i kodeks deca i mediji;
- obrazloži značaj slobode medija za razvoj demokratije;
- u medijima pronalazi primere predrasuda, stereotipa, diskriminacije, netolerancije po različitim osnovama i kritički ih analizira;
- prepozna mehanizme manipulacije medija i uticaj medija na sopstveno mišljenje i delovanje;
- pronalazi i koristi informacije iz različitih izvora, kritički ih razmatra i vrednuje;
- prepozna primer zloupotrebe dece u medijima;
- u diskusiji pokazuje veštinu aktivnog slušanja, iznosi svoj stav zasnovan na argumentima, komunicira na konstruktivan način;

**DEMOKRATSKO
DRUŠTVO
Rodna (ne)
ravnopravnost**

**PROCESI U
SAVREMENOM
SVETU
Mediji**

**GRAĐANSKI
AKTIVIZAM
Vrednosti
građanskog
društva**

Stereotipi i predrasude o rodu.

Rodna perspektiva

Uključivanje rodne perspektive prilikom donošenja odluka važnih za jednu zajednicu (obrazovanje, zdravlje, porodica, zapošljavanje, sport...).

Rodna ravnopravnost

Rodna ravnopravnost i jednake mogućnosti za sve radi razvoja društva. Prepreke rodnoj ravnopravnosti. Odgovornost države, organizacija civilnog društva i pojedinca u postizanju rodne ravnopravnosti. Privremene pozitivne mere za postizanje rodne ravnopravnosti (kvote upisa na fakultet, subvencije za zapošljavanje...).

Rodno zasnovano nasilje

Rodne razlike kao osnova neravnoteže moći. Zloupotreba moći nasilnika. Karakteristike osobe koja vrši nasilje, koja je izložena nasilju ili koja mu svedoči. Mere zaštite od rodno zasnovanog nasilja.

Mediji

Vrste i funkcije medija. Sloboda medija i njihov doprinos razvoju demokratije. Mediji kao izvor informacija i dezinformacija. Manipulacije putem medija (odlaganje informacije, skretanje pažnje, pobuđivanje emocija, stvaranje osećaja krivice, negovanje nekulture...).

Medijska pismenost

Sposobnost razumevanja, kritičkog i analitičkog usvajanja medijskih sadržaja.

Kodeks u medijima

Kodeks deca i mediji. Kodeks novinara. Pritisci na novinare kao instrument ograničavanja slobode izražavanja.

Snimanje kratkog filma o vrednostima građanskog društva

Izbor teme i formulisanje ideje. Pisanje scenarija. Podela zadataka. Snimanje.

– učestvuje u pripremi, realizaciji i evaluaciji kratkog filma,
– učestvuje u izboru sadržaja i načina rada.

Montaža.
Prezentacija.
Evaluacija.

Ključni pojmovi sadržaja: patriotizam, ksenofobija, interkulturalnost, mediji, rodna ravnopravnost i rodno zasnovano nasilje

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Izborni program Građansko vaspitanje za osmi razred organizovan je, kao i prethodni programi, po modelu spirale, što znači da su sadržaji dati u iste četiri oblasti (*Ljudska prava, Demokratsko društvo, Proces i savremenom svetu i Građanski aktivizam*), ali se oni proširuju i produbljuju, a ishodi se nadograđuju ili se, ako je u pitanju veština, dalje razvijaju. Po svom sadržaju ovo je najzahtevniji program, koji se oslanja na ishode u programima Građanskog vaspitanja za prethodne razrede, na ishode iz programa obaveznih predmeta, kao i na vanškolsko iskustvo učenika koji na kraju osnovne škole imaju sve složenije socijalne relacije.

U programu su navedeni sadržaji koje nastavnik, kao i u prethodnim razredima, može da dopunjuje, proširuje i menja prema konkretnim potrebama i planu sopstvenog rada, ali uvek imajući u vidu ishode koje treba ostvariti. Oni su tako dati da odgovaraju uzrastu učenika, da budu merljivi i proverljivi, odnosno da nastavnik, prateći aktivnosti učenika, može lako da utvrdi da li ih oni dostižu i u kojoj meri. Najčešće su ishodi dati na nivou primene, što znači da se znanje i razumevanje podrazumevaju, jer bez toga nema primene. Takav pristup odgovara konceptu Građanskog vaspitanja od koga se očekuje da kod učenika razvija konativnu, voljnu komponentu, koja dolazi do izražaja u ponašanju. Redosled navedenih ishoda ne iskazuje njihovu važnost jer su svi od značaja za postizanje opšteg cilja predmeta i razvoj međupredmetnih kompetencija. Između ishoda postoji povezanost. Dostizanje jednog ishoda doprinosi dostizanju drugih ishoda. Mnogi ishodi su procesni i predstavljaju rezultat kumulativnog dejstva obrazovno-vaspitnog rada, tokom dužeg vremenskog perioda, što se prepoznaje u tome da se neki ishodi u istoj ili sličnoj formulaciji nalaze u programima i za prethodne razrede, ali se očekuje da postoji napredak u kvalitetu. Na primer, ishod *učenik će biti u stanju da iznosi svoj stav zasnovan na argumentima* podstiče se tokom više razreda, a očekuje se da je kvalitet argumenata sve bolji.

Posebnost Građanskog vaspitanja je u tome što je ono deo šireg koncepta obrazovanja za demokratiju i građansko društvo i u tom smislu je tesno povezano sa obaveznim predmetima, vannastavnim aktivnostima i uopšte etosom škole. Najjača veza je sa predmetima Istorija i Srpski jezik i književnost, jer imaju sadržaje koji se odnose na pojave kao što su multikulturalnost, ksenofobija, rasizam, antisemitizam, anticiganizam, rodno zasnovano nasilje. Pored ova dva predmeta, veza se može napraviti i sa Biologijom, čiji program za osmi razred, u okviru teme *Čovek i zdravlje*, predviđa da se učenici bave pitanjima rodnog i polnog identiteta, naravno u kontekstu hormonskih aktivnosti i individualne genetičke varijabilnosti što se prirodno nadovezuje na sadržaj ovog programa u delu *Rodna (ne)ravnopravnost*.

U procesu planiranja nastave i učenja nastavnik se, prevashodno, rukovodi ishodima koje učenici treba da dostignu. Prilikom osmišljavanja aktivnosti, kako nastavnika tako i učenika, treba imati u vidu da se svaka od njih može višestruko koristiti. Na primer, u okviru mnogih aktivnosti na različitim sadržajima moguće je doprinosi dostizanju ishoda koji se odnose na komunikaciju, osetljivost za različitost, empatiju. To znači da za takve ishode nisu potrebni posebni sadržaji, aktivnosti i časovi. Njihovo ostvarivanje odvija se postepeno i spontano sa tendencijom da učenici autentično razvijaju poželjne oblike ponašanja.

U okviru prve oblasti učenici proširuju svoja znanja u vezi sa pravima, sa fokusom na ugrožavanje slobode ljudi. Ključni pojmovi ove oblasti su *ksenofobija, rasizam, antisemitizam, anticiganizam*. S obzirom na uzrast učenika i znanja koja su stekli u okviru Građanskog vaspitanja, proučavajući istoriju, čitajući književna dela i gledajući filmove, učenici mogu samostalno da pronalaze primere tih pojava i o njima kritički da raspravljaju. Ove pojave se

moгу posmatrati sa stanovišta *nekad i sad* i *lokalno* i *globalno*, čime se dobija celovitost uvida. Rad u okviru ove oblasti zahteva posebnu pažnju nastavnika, jer u grupi mogu biti učenici koji imaju lično neprijatno iskustvo po tom pitanju, ili ga ima neko u njihovoj porodici. Za takve osetljive teme pogodne su radionice, i to posebno dramske, koje pružaju zaštitu učesnicima, jer se kroz igranje uloga slobodnije iskazuju misli i osećanja.

U okviru ove oblasti nalazi se i sadržaj značajan za odgovoran život u demokratskom društvu, koji se odnosi na život u zajednici kulturno različitih grupa, kakva je svakako naša država, a zapravo i čitav svet. Od učenika se očekuje da uočavaju razliku između multikulturalnosti i interkulturalnosti, kao i da se zalažu za interkulturni dijalog kao najbolji način razvoja poštovanja različitih kultura i kvaliteta zajedničkog života.

Za drugu oblast izabran je sadržaj koji odgovara završnom razredu osnovne škole, iako se neki aspekti rodne perspektive nalaze i u programima Građanskog vaspitanja za prethodne razrede. Osim razlikovanja pola i roda, od učenika se očekuje da dovode u vezu pitanja rodne perspektive sa kvalitetom života svih ljudi u jednoj zajednici. Rodna ravnopravnost je zapravo priča o jednakim mogućnostima za sve, a radi razvoja društva. Aktivnosti treba fokusirati na identifikaciju prepreka rodnoj ravnopravnosti i na očekivanja u budućnosti – šta za njeno postizanje treba da uradi država, a šta organizacije civilnog društva i sami pojedinci. Ovde se, takođe, tematika može sagledati iz perspektive *nekad i sad* i *lokalno* i *globalno*. Učenicima su dostupni brojni podaci koji nedvosmisleno pokazuju kakvo je stanje kada je u pitanju rodna ravnopravnost, kod nas i u svetu.

Posebnu pažnju zahteva rad na istraživanju o rodno zasnovanom nasilju. Iako se podrazumeva da i muškarac i žena mogu biti žrtve takvog nasilja, učenici će vrlo lako, na osnovu statističkih podataka, shvatiti da je ugroženost žena značajno veća. Sadržaj predviđa da se o ovoj temi govori sa stanovišta neravnoteže moći, što nasilnik koristi da bi naudio žrtvi. Učenici mogu diskutovati i o ovoj temi i samostalno pronalaziti primere iz istorije, svakodnevnog života, književnosti, filmova, gde se prepoznaje neravnoteža moći i njena zloupotreba. Kako u grupi mogu biti učenici koji su žrtve ili svedoci takvog nasilja, neophodna je puna pažnja nastavnika u vođenju aktivnosti. Važan očekivani ishod rada u ovoj oblasti jeste da učenici prepoznaju karakteristike nasilnika i zaštite se. Potrebno je, međutim, osposobiti učenike da prepoznaju i karakteristike žrtve i obrate se za pomoć adekvatnoj osobi.

U okviru treće oblasti predviđeno je da se učenici bave pitanjima medija i njihovom doprinosu demokratizaciji društva. Ta oblast je povezana sa mnogim temama u programima Građanskog vaspitanja za prethodne razrede. U programu za četvrti razred, na primer, postoji ishod koji glasi: *učenik će biti u stanju da prepozna u medijima poruke koje podstiču prekomernu potrošnju, posebno dece i mladih*. U programu za šesti razred dat je ishod: *učenik će biti u stanju da obrazloži mogući uticaj društvenih mreža na stavove i delovanje pojedinca*. Iz tog razloga može se očekivati da su učenici već imali prilike da o pitanjima medija promišljaju u okviru rada na različitim sadržajima, kao i da imaju izvesnu razvijenu kritičkog mišljenja o medijima, kao izvoru informacija i dezinformacija. U programu se nalazi i sadržaj koji se odnosi na mehanizme manipulacije koji se koriste u medijima (npr. uskraćivanje informacije, praplavljivanje selektovanim informacijama, uproščavanje, preterano stručno informisanje...). Učenici završnog razreda, ukoliko su od strane nastavnika dobro pripremljeni, mogu sasvim uspešno u medijima samostalno prepoznati neke od primera manipulacije. U ovoj tematskoj celini nalazi se i sadržaj koji se odnosi na medijsku pismenost, ali se ona razvija na mnogim sadržajima ovog izbornog programa, u svim razredima, i to svaki put kada se od učenika traži da pronalaze i kritički razmatraju podatke koji su dati u medijima.

Kao nastavak bavljenja medijima program predviđa da učenici u okviru četvrte celine osmisle i realizuju kratki film na temu po izboru, a koja se tiče ključnih vrednosti građanskog društva. Najvažniji momenat ove akcije jeste dogovor učenika o tome kojom temom će se baviti i kako će joj pristupiti. Fokus ove akcije, naravno, nije na tehničkom kvalitetu proizvedenog filma, iako učenici osmog razreda svojim mobilnim telefonima svakako mogu to korektno izvesti. Kao pripremu za tu akciju potrebno je integrisati pređene sadržaje i dostignute ishode, kako bi

učenici stekli bolji uvid u razvoj ključne, odnosno međupredmetne kompetencije za odgovorno učešće u demokratskom društvu. U tu svrhu treba izvršiti neki vid rekapitulacije o tome šta se sve dešavalo tokom njihovog izučavanja Građanskog vaspitanja, sa posebnim osvrtom na aktivnosti u okviru četvrte oblasti, gde su učenici sprovodili akciju u korist dece, istraživali stavove i ponašanje učenika, simulirali rad parlamenta itd. To je trenutak kad se sa učenicima može razgovarati i o značaju pristupa informacijama od javnog značaja s obzirom na to da su u sprovođenju akcija bili u situaciji da su im bile potrebne različite informacije. Takvu rekapitulaciju nastavnik može osmisliti na različite načine (spontani razgovor, pisanje eseja, kviz, pravljenje izložbe na osnovu sačuvanih produkata...), ali sa istim ciljem – da učenici postanu svesni znanja koja su stekli, stavova i veština koje su razvili, a što je značajno za odgovoran život u demokratski uređenoj zajednici. Osvrt bi trebalo da sadrži procenjivanje sledećih elemenata kompetencije za odgovorano učešće u demokratskom društvu (znanja, stavovi, veštine): kakva je bila saradnja u grupnim aktivnostima, koliko smo bili otvoreni za različitosti, koliko znamo o ljudskim pravima i problemima neravnopravnosti, kako smo rešavali sukobe, da li poznamo demokratske procedure, koliko smo bili odgovorni za sopstvene postupke, koliko smo iskazivali empatije, koliko smo kritički promišljali, koliko smo bili tolerantni i solidarni, da li prepoznamo opasnosti i znamo kome da se obratimo za pomoć, da li u diskusiji pokazujemo veštinu aktivnog slušanja, da li iznosimo svoj stav zasnovan na argumentima, da li komuniciramo na konstruktivan način, kako smo prikupljali i obrađivali podatke, da li imamo stav da treba štiti i poštovati ljudska prava, da li smo spremni da se angažujemo u zaštiti nečijih prava i da li verujemo u vladavinu zakona. Za ovaj osvrt neophodno je planirati više časova i na taj način stvoriti dobru podlogu da učenici samostalno izaberu temu filma i napišu scenario. Bilo bi dobro da snimljeni film ne ostane u okvirima grupe koja ga je radila, te treba osmisliti na koji način će on biti predstavljen drugim učenicima osmog razreda, ali i svih drugih, kao i njihovim roditeljima. Film bi, s jedne strane, trebalo da bude finale četvorogodišnjeg, a za neke učenike i osmogodišnjeg razvoja kompetencije za odgovorno učešće u demokratskom društvu, a sa druge, prilika da nastavnik i škola dobiju povratnu informaciju o svom radu u ovoj oblasti i ideje o tome kako ga unaprediti.

Naziv predmeta	DRUGI STRANI JEZIK	
Cilj	Cilj učenja Drugog stranog jezika je da se učenik usvajanjem funkcionalnih znanja o jezičkom sistemu i kulturi i razvijanjem strategija učenja stranog jezika osposobi za osnovnu pismenu i usmenu komunikaciju i stekne pozitivan odnos prema drugim jezicima i kulturama, kao i prema sopstvenom jeziku i kulturnom nasleđu.	
Razred	Osmi	
Godišnji fond časova	68	

ISHODI	KOMUNIKATIVNE FUNKCIJE	JEZIČKE AKTIVNOSTI (u komunikativnim funkcijama)
Po završetku razreda učenik će biti u stanju da: – razume jednostavnije tekstove koji se odnose na pozdravljanje, predstavljanje i traženje/davanje informacija lične prirode;	POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE SEBE	Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji se odnose na pozdravljanje i predstavljanje (dijalozi, narativni tekstovi, formulari i sl.); reagovanje na usmeni ili pisani impuls sagovornika (nastavnika,

– pozdravi i otpozdravi, predstavi sebe i drugog koristeći jednostavnija jezička sredstva;

– razmeni jednostavnije informacije lične prirode;

– u nekoliko vezanih iskaza saopšti informacije o sebi i drugima;

– razume jednostavnije tekstove koji se odnose na opis osoba, biljaka, životinja, predmeta, mesta, pojava, radnji, stanja i zbivanja;

– opiše i uporedi živa bića, predmete, mesta, pojave, radnje, stanja i zbivanja koristeći jednostavnija jezička sredstva;

– razume jednostavnije predloge, savete i pozive na zajedničke aktivnosti i odgovori na njih uz odgovarajuće obrazloženje;

– uputi predloge, savete i pozive na zajedničke aktivnosti koristeći situaciono prikladne komunikacione modele;

– zatraži i pruži dodatne informacije u vezi sa predlozima, savetima i pozivima na zajedničke aktivnosti;

– razume uobičajene molbe i zahteve i reaguje na njih;

– uputi uobičajene molbe i zahteve;

– čestita, zahvali i izvini se koristeći manje složena jezička sredstva;

– razume i sledi jednostavnija uputstva u

I DRUGIH I TRAŽENJE/
DAVANJE OSNOVNIH
INFORMACIJA O SEBI I
DRUGIMA

OPISIVANJE BIĆA,
PREDMETA, MESTA,
POJAVA, RADNJI,
STANJA I ZBIVANJA

IZNOŠENJE PREDLOGA I
SAVETA, UPUĆIVANJE
POZIVA ZA UČEŠĆE U
ZAJEDNIČKOJ
AKTIVNOSTI I
REAGOVANJE NA NJIH

IZRAŽAVANJE MOLBI,
ZAHTEVA,
OBAVEŠTENJA,
IZVINJENJA,
ČESTITANJA I
ZAHVALNOSTI

vršnjaka i sl.) i iniciranje i proširivanje komunikacije; usmeno i pisano davanje informacija o sebi i traženje i davanje informacija o drugima (podaci o ličnosti, privatnim i školskim aktivnostima, društvenim ulogama i sl.).

Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u kojima se opisuju bića, predmeti, mesta, pojave, radnje, stanja i zbivanja; usmeno i pisano opisivanje/ poređenje živih bića, predmeta, pojava, mestâ, iz iskustvenog sveta i fikcionalnog spektra.

Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova koji sadrže predloge;

usmeno i pisano pregovaranje i dogovaranje oko predloga i učešća u zajedničkoj aktivnosti; pisanje pozivnice za proslavu/žurku ili imejla/ SMS-a kojim se ugovara zajednička aktivnost; prihvatanje/odbijanje predloga, usmeno ili pisano, uz poštovanje osnovnih normi učtivosti i davanje odgovarajućeg opravdanja/izgovora; obrazloženje spremnosti za prihvatanje predloga, uz iskazivanje emotivnih i ekspresivnih reakcija (radosti, ushićenosti i sl.).

Slušanje i čitanje jednostavnijih iskaza kojima se nešto čestita, traži/nudi pomoć, usluga, obaveštenje ili se izražava izvinjenje, zahvalnost; usmeno i pisano čestitanje, traženje i davanje obaveštenja, upućivanje molbe za pomoć/uslugu i reagovanje na nju, izražavanje

vezi s uobičajenim situacijama iz svakodnevnog života;

- pruži jednostavnija uputstva u vezi sa uobičajenim situacijama iz svakodnevnog života;
- razume jednostavnije tekstove u kojima se opisuju radnje i situacije u sadašnjosti;
- razume jednostavnije tekstove u kojima se opisuju sposobnosti i umeća;
- razmeni pojedinačne informacije/i linekoliko informacija u nizu koje se odnose na radnje u sadašnjosti;
- opiše radnje, sposobnosti i umeća koristeći nekoliko vezanih iskaza;
- razume jednostavnije tekstove u kojima se opisuju iskustva, događaji i sposobnosti u prošlosti;
- razmeni pojedinačne informacije/i linekoliko informacija u nizu o iskustvima, događajima i sposobnostima u prošlosti;
- opiše u nekoliko kraćih, vezanih iskaza iskustva, događaj iz prošlosti;
- opiše neki istorijski događaj, istorijsku ličnost i sl.;
- razume jednostavnije iskaze koji se odnose na odluke, obećanja, planove, namere i predviđanja i reaguje na njih;
- razmeni jednostavnije

RAZUMEVANJE I DAVANJE UPUTSTAVA

OPISIVANJE RADNJI U SADAŠNJOSTI

OPISIVANJE RADNJI U PROŠLOSTI

OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI (PLANOVA, NAMERA, PREDVIĐANJA)

izvinjenja i zahvalnosti.

Slušanje i čitanje tekstova koji sadrže jednostavnija uputstva (npr. za izradu zadataka, projekata i sličnih nastavnih i vannastavnih aktivnosti), s vizuelnom podrškom i bez nje; usmeno i pisano davanje uputstava.

Slušanje i čitanje opisa i razmenjivanje iskaza u vezi sa stalnim, uobičajenim i trenutnim događajima/ aktivnostima i sposobnostima; usmeno i pisano opisivanje aktivnosti, radnji i sposobnosti u sadašnjosti.

Slušanje i čitanje opisa i usmeno i pisano razmenjivanje iskaza u vezi s ličnim iskustvima, događajima, aktivnostima, sposobnostima i osobenostima u prošlosti; usmeno i pisano opisivanje iskustava, aktivnosti i sposobnosti u prošlosti, istorijskih događaja i ličnosti.

Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa odlukama, planovima, namerama i predviđanjima; usmeno i pisano dogovaranje/ izveštavanje o odlukama, planovima, namerama i predviđanjima.

iskaze u vezi sa obećanjima, odlukama, planovima, namerama i predviđanjima;

- saopšti šta on/ona ili neko drugi planira, namerava, predviđa;
- razume uobičajene izraze u vezi sa željama, interesovanjima, potrebama, osećanjima i reaguje na njih;
- izrazi želje, interesovanja, potrebe, osećanja jednostavnijim jezičkim sredstvima;
- razume jednostavnija pitanja koja se odnose na orijentaciju/ položaj predmeta, bića i mesta u prostoru i pravac kretanja i odgovori na njih;
- zatraži i razume obaveštenja o orijentaciji/položaju predmeta, bića i mesta u prostoru i pravcu kretanja;
- opiše pravac kretanja i prostorne odnose jednostavnijim, vezanim iskazima;
- razume jednostavnije iskaze koji se odnose na dozvole, zabrane, upozorenja, pravila ponašanja i obaveze i reaguje na njih;
- razmeni jednostavnije informacije koje se odnose na dozvole, zabrane, upozorenja, pravila ponašanja i obaveze kod kuće, u školi i na javnom mestu;
- razume jednostavnije

ISKAZIVANJE ŽELJA, INTERESOVANJA, POTREBA, OSETA I OSEĆANJA

Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa željama, interesovanjima, potrebama, osetima i osećanjima; usmeno i pisano dogovaranje u vezi sa zadovoljavanjem želja i potreba; predlaganje rešenja u vezi sa osećanjima i potrebama; usmeno i pisano iskazivanje svojih osećanja i reagovanje na tuđa.

ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA I UPUTSTAVA ZA ORIJENTACIJU U PROSTORU

Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u vezi sa smerom kretanja i specifičnijim prostornim odnosima; usmeno i pisano razmenjivanje informacija u vezi sa smerom kretanja i prostornim odnosima; usmeno i pisano opisivanje smeru kretanja i prostornih odnosa.

IZRICANJE DOZVOLA, ZABRANA, UPOZORENJA, PRAVILA PONAŠANJA I OBAVEZA

Slušanje i čitanje jednostavnijih iskaza u kojima se izražavaju dozvole, upozorenja, pravila ponašanja i obaveze; postavljanje pitanja u vezi sa zabranama, dozvolama, upozorenjima, pravilima ponašanja i obavezama i odgovaranje na njih; usmeno i pisano saopštavanje zabrana, dozvola, upozorenja, pravila ponašanja i obaveza.

IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I POSEDOVANJA

Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova, u kojima se govori o tome šta neko ima/nema ili čije je nešto; postavljanje pitanja u vezi sa pripadanjem i odgovaranje na njih.

iskaze koji se odnose na posedovanje i pripadanje; – formuliše pitanja i jednostavnije iskaze koji se odnose na posedovanje i pripadanje; – razume jednostavnije iskaze koji se odnose na izražavanje dopadanja i nedopadanja i reaguje na njih;	IZRAŽAVANJE DOPADANJA I NEDOPADANJA	Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova kojima se izražava dopadanje/nedopadanje; usmeno i pisano izražavanje dopadanja/ nedopadanja.
– izrazi dopadanje i nedopadanje uz jednostavnije obrazloženje; – razume jednostavnije iskaze kojima se traži mišljenje i reaguje na njih; – izražava mišljenje, slaganje/neslaganje i daje kratko obrazloženje;	IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA	Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u kojima se traži i iznosi mišljenje i izražava slaganje/neslaganje; usmeno i pisano traženje iznošenje mišljenja i izražavanje slaganja i neslaganja.
– razume jednostavnije iskaze koji se odnose na količinu, dimenzije i cene; – razmeni informacije u vezi sa količinom, dimenzijama i cenama.	IZRAŽAVANJE KOLIČINE, DIMENZIJA I CENA	Slušanje i čitanje jednostavnijih tekstova u kojima se navode količine, dimenzije i cene; razmenjivanje informacija u vezi s količinom, dimenzijama i cenama, usmeno i pisano.

TEMATSKJE OBLASTI U NASTAVI STRANIH JEZIKA ZA OSNOVNU ŠKOLU – DRUGI CIKLUS

Napomena: Tematske oblasti se prožimaju i iste su u sva četiri razreda drugog ciklusa osnovnog obrazovanja i vaspitanja – u svakom narednom razredu obnavlja se, a zatim proširuje fond lingvističkih znanja, navika i umenja i ekstralingvističkih predstava vezanih za konkretnu temu. Nastavnici obrađuju teme u skladu sa interesovanjima učenika, njihovim potrebama i savremenim tokovima u nastavi stranih jezika.

- 1) Lični identitet
- 2) Porodica i uže društveno okruženje (prijatelji, komšije, nastavnici itd.)
- 3) Geografske osobenosti
- 4) Srbija – moja domovina
- 5) Stanovanje – forme, navike
- 6) Živi svet – priroda, ljubimci, očuvanje životne sredine, ekološka svest
- 7) Istorija, vremensko iskustvo i doživljaj vremena (prošlost – sadašnjost – budućnost)
- 8) Škola, školski život, školski sistem, obrazovanje i vaspitanje
- 9) Profesionalni život (izabrana – buduća struka), planovi vezani za buduće zanimanje
- 10) Mladi – deca i omladina
- 11) Životni ciklusi
- 12) Zdravlje, higijena, preventiva bolesti, lečenje
- 13) Emocije, ljubav, partnerski i drugi međuljudski odnosi

- 14) Transport i prevozna sredstva
- 15) Klima i vremenske prilike
- 16) Nauka i istraživanja
- 17) Umetnost (naročito moderna književnost za mlade; savremena muzika, vizuelne i dramske umetnosti)
- 18) Etički principi; stavovi, stereotipi, predrasude, tolerancija i empatija; briga o drugome
- 19) Običaji i tradicija, folklor, proslave (rođendani, praznici)
- 20) Slobodno vreme – zabava, razonoda, hobiji
- 21) Ishrana i gastronomske navike
- 22) Putovanja
- 23) Moda i oblačenje
- 24) Sport
- 25) Verbalna i neverbalna komunikacija, konvencije ponašanja i ophođenja
- 26) Mediji, masmediji, internet i društvene mreže
- 27) Život u inostranstvu, kontakti sa strancima, ksenofobija

JEZIČKI SADRŽAJI**ENGLISKI JEZIK**

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI I DRUGIMA	<p><i>Hi Sophie, how are you/ have you been? Fine!/ Pretty good!/Great!/ Never been better!/Not bad!/As usual./A little busy actually!/I've been busy studying, how about you?/Thanks for asking, and you? It was nice meeting you. It was nice/a pleasure meeting you as well/too. /You as well/too./I hope to see you again./I look forward to meeting/seeing you again. Say hello/hi to your family. Is Dorian your first name? No, it's my middle name. My first name is David. What's your first/middle/last name/family name/surname? I was named after my great-grandfather, who was Russian. Who were you named after? My godparents chose this name for me. I grew up/was raised in Serbia, but my parents moved to Australia when I was ten. My paternal grandparents are still alive, but my maternal grandparents died when I was a child. These are my classmates, Vasilije and Neda; we've been friends for years. We belong to the the Drama Club, and we meet once a week/every Thursday afternoon. Which school club do you belong to? Who's that girl on the right/left - the one in the leather jacket and plain T-shirt? The picture was taken a few years ago, but it must be Elena, a girl from my class. She plays the guitar in the school orchestra. What instrument do you play? Luka and I go to the same school, but we aren't in the same class. We get on/along very well, although we don't always agree about everything. He doesn't live in my street; however, he lives very close to me, just round the corner. Who do you get on/along (well) in your class/school/family? Phillip's quite brainy, and he's really good with computers, but he's been really bad-tempered since his parents got divorced. Who has he lived with since then?</i></p> <p><i>The Present Simple Tense za izražavanje stalnih i uobičajenih radnji</i></p> <p><i>The Past Simple Tense glagolato be i ostalih glagola (pravilnih i nepravilnih)</i></p> <p><i>The Past Continuous Tense</i></p> <p><i>The Present Perfect Tense učestalijih glagola (pravilnih i nepravilnih)</i></p>

Pitanja sa *Who/What/Which/Where/When/Why...*

Pitanja sa prepozicionim glagolima

Upotreba i izostavljanje članova pri bližem određivanju lica, u fiksnim izrazima (*go to school/by car/on foot...*), sa osnovnim geografskim pojmovima (nazivima ulica, gradova, država...)

Modalni glagoli za izvođenje zaključaka o sadašnjosti (*must, can't, may...*)

Pasivni oblik glagola u prostim vremenima (*Present Simple, Past Simple, Future Simple*)

(Inter)kulturni sadržaji : ustaljena pravila učtive komunikacije; imena i nadimci; rodbina, porodični odnosi i rodbinske veze. Veći gradovi u zemljama ciljne kulture.

*What's he/she like? He's smart and confident, but he's slightly irresponsible at times. What does he/she look like? She's of medium height/build and she's got medium length straight/wavy/curly hair. She usually wears sporty clothes – she must love sports!
My sister's too young to take the driving test. My brother isn't tall enough to play basketball.
Fast food is unhealthy, isn't it? These potatoes are too salty, aren't they?
Our results look great compared to theirs. We can't be worse than them.
The lamp is broken! The news is fascinating/unbelievable.
What an enormous fish! What a lovely drawing! What lovely weather!
How interesting/boring!
You can see/There's a church in the middle/in the background/in front of the picture.*

I didn't enjoy the amusement park – it was too scary!

It was -10 degrees on the mountain - it was freezing cold and snowy.

It rained/ snowed more heavily than last night.

What's the title of the book/film? It's a novel/film entitled...

Serbia is situated at the crossroads of Central and Southeast Europe.

Belgrade is located at the confluence of the Danube and Sava Rivers.

The United Kingdom consists of four countries: England, Wales, Scotland and Northern Ireland.

The UK national anthem is called "God Save the Queen", while the US national anthem is called "The Star Spangled Banner". What's Serbian national anthem called? It's "God of Justice".

What is/are the most endangered animal species in the world?

What is/are the most popular teen TV series in your country?

In Serbian tradition godparents are usually given the responsibility for naming a newborn child.

The Present Simple Tense i The Present Continuous Tense za izražavanje pojava, radnji, stanja i zbivanja u sadašnjosti, The Past Simple Tense i The Past Continuous Tense za izražavanje pojava, radnji, stanja i zbivanja u prošlosti

Poređenje priloga

Pridevi sa nastavcima *-ed* i *-ing*

Too (adjective) to... / (not) enough (adjective) to...

Tvorba i upotreba priloga za način (*beautifully, quickly, happily, well, badly, fast, hard...*)

Upotreba određenog člana kod poređenja prideva/priloga

OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA,
MESTA, POJAVA, RADNJI,
STANJA I ZBIVANJA

Upotreba/izostavljanje određenog člana sa osnovnim geografskim pojmovima (nazivima gradova, država, reka...)

Relativne zamenice *who, which, that, whose, where...*

Neodređene zamenice (*somebody, something, anybody, anything, nobody, no one, nothing, everything...*).

Pitanja sa *What...like, How, Why...*

Negativni prefiksi *un-, im-, ir-...*

Modalni glagoli za izvođenje zaključaka o sadašnjosti (*must, can't, may...*)

Pasivni oblik glagola u prostim vremenima (*Present Simple, Past Simple, Future Simple*)

What (a/an) + adjective + noun

Question tags

(Inter)kulturalni sadržaji : osobenosti naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika (znamenitosti, geografske karakteristike i sl.)

Have a slice of bread!

Help yourself/yourself to the sandwiches!

Less/More, please!

He should cut down on sweets, shouldn't he?

If you experience any form of bullying, you should immediately report it to the teachers.

What should/shall I do if my Facebook account gets hacked?

Are we meeting Pavle and Dorotea in front of the cinema?

Let's go sightseeing, shall we?

We'll play in the garden if the weather gets better, won't we?

I'm on the team, aren't I?

I'll keep my fingers crossed for you!

Why don't we download some music from the Internet?

Let me show you!

It's lesson/break/quiz time!

The game is over!

They asked me to join their team.

The doctor told me to stay in bed and drink plenty of fluids.

She advised us to take a bus downtown/not to drink the water.

Should za davanje saveta

Izrazi: *How about...? What about...? Why don't we...? Would you like...? Do you want...? Shall we...? Let's...*

Modalni glagoli za izražavanje predloga - *can/could/may/might*

Zapovedni način

The Present Continuous Tense za unapred dogovorene radnje

Question tags

Indirektni predlozi i saveti

Prvikondicional

Povratne zamenice

(Inter)kulturalni sadržaji : prikladno upućivanje predloga, saveta i poziva i reagovanje na predloge, savete i pozive.

Can I have my magazine back?

Can/Could we have some advice/information about the trip?

Could you speak a bit more slowly/speak up, please?

Mother told the children to stop arguing/fighting.

IZNOŠENJE PREDLOGA I
SAVETA, UPUĆIVANJE POZIVA
ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ
AKTIVNOSTI I REAGOVANJE NA
Njih

IZRAŽAVANJE MOLBI,
ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA,
IZVINJENJA, ČESTITANJA I
ZAHVALNOSTI

*The flight attendant told the passengers to fasten their seat belts.
The librarian asked us not to make noise in the library.
Will you leave me alone, please? He asked me to leave him alone.
She promised/refused to let me use her laptop/dictionary.
I'm sorry for your loss!/I'm sorry to hear that! Thank you for your
sympathy/kindness!
He thanked me for my help/support.
Sorry for being late. Thanks for coming. Thank you in advance!
I'll put it down so that I don't make the same mistake again!*

Modalni glagoli za izražavanje molbe i zahteva – *can/could/may/will*

Indirektne naredbe i molbe

Gerund/Infinitive

(Inter)kulturalni sadržaji: pravila učtive komunikacije, značajni praznici i događaji, čestitanja.

*If you want to help the charity, email... or call...
If you want to recycle, sort out/separate different materials and put them
in recycling containers.
You can set up your account in just a few steps.
Once you have finished, you can save your work and share the link.
Make sure you check your essay for spelling mistakes before you hand it
in!*

Make/ Do a class survey on their reading habits/ media preferences.

Compare/ Present the results.

The form must be completed in ink.

Write your name and address in block capitals.

Fill in the blanks.

Don't let go of the handlebar on that bike!

Keep your dog on a leash!

Hold on! Hold the line!

When a challenge is given don't step back. Step up!

Prvikondicional

Zapovedni način

Pasivni oblik modalnih glagola

(Inter)kulturalni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom.

*How long does it take you to get to school? It takes me half an hour if I
go by bus, but this week Dad's driving me to school, so it's taking me
only half the time.*

Who's the teacher telling off?

What are the police looking for?

*She's getting dressed for the party, isn't she? The children are dressed
up for the celebration, aren't they?*

My parents have been married since 2002.

*Can you do a handstand/ a cartwheel/ a forward/backward roll/ a split/ a
bridge?*

We've been able to use the application for over a year now.

Teenagers don't watch TV as often as they used to.

*My neighbours have got a very big house with a swimming pool - they
must be rich!*

Pavle can't be on holiday – I've just seen him!

In Serbian tradition, if you hiccup, someone is talking about you.

Plants die if they don't get enough water.

The novel/film is based on an oral folk story/a historic fact.

RAZUMEVANJE I DAVANJE
UPUTSTAVA

OPISIVANJE RADNJI U
SADAŠNJOSTI

The Present Simple Tense za izražavanje stalnih i uobičajenih radnji
The Present Continuous Tense za izražavanje trenutnih i privremenih radnji.

Razlike u upotrebi glagolskih oblika *The Present Simple Tense* i *The Present Continuous Tense*

The Present Perfect Simple Tense za izražavanje radnji koje su počele u prošlosti i još uvek traju

Nulti kondicional

Pitanja sa prepozicionim glagolima

Can za izražavanje sposobnosti u sadašnjosti

Modalni glagoli za izvođenje zaključaka o sadašnjosti (*must, can't, may...*)

Pasivni oblik glagola u prostim vremenima (*Present Simple*)

Question tags

(Inter)kulturalni sadržaji : porodični život; život u školi i u širem okruženju – nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja; tradicija i običaji.

It was very nice/kind of Nadja to help me with my homework.

Nicholas did very well in his test – better than in the previous one!

Lara was born in Canada, but her family moved to the USA two years ago. Which US state did they move to?

Have you ever read this book? No, but I'd like to.

Has Marco finished his exams yet?

She has already had supper, hasn't she?

It's been ages since we last met, hasn't it?

Everybody enjoyed themselves, didn't they?

We've won! They've lost!

Have the police been able to find the criminals who robbed the bank?

When we looked up we could see the stars.

I broke my glasses so I couldn't see the board at school.

It was raining when I left home this morning.

While we were watching TV, I fell asleep.

Who were you talking to when I saw you at the party?

What was Isaac Newton doing when he discovered the law of gravity?

He was sitting in his garden when an apple fell on his head.

I didn't use to like animals, but I do now.

What kind of TV programmes did you use to watch when you were a child?

Robin Hood used to take from the rich and give to the poor.

The Indians didn't use to hunt with guns, they used to hunt with bows and arrows.

The plane was late so we had to wait for ages.

It was very warm so we didn't have to wear jumpers.

Did you have to study hard for your maths test?

I was given a lot of useful advice/information about the project.

How many people were killed in the hurricane/flood/earthquake?

How many homes were destroyed by the hurricane/flood/earthquake?

What was the deadliest hurricane/flood/earthquake?

America was discovered in 1492. When was George Washington elected the first president of the United States?

Peter I reigned as the last King of Serbia and as the first King of the

Serbs, Croats and Slovenes. When was he proclaimed King of Serbia?

OPISIVANJE RADNJI U
PROŠLOSTI

Queen Elizabeth II has ruled Britain since 1952, when her father, King George VI, died. When was she crowned?

"The Bridge on the Drina" was written by Ivo Andrić. Who was "Oliver Twist" written by?

The Past Simple Tense pravilnih i nepravilnih glagola, sve upotrebe

The Past Continuous Tense, sve upotrebe

Kontrastiranje upotrebe i značenja glagolskih oblika *The Past Simple Tense* i *The Past Continuous Tense*

The Present Perfect Simple Tense za izražavanje iskustava i radnji u neodređenoj prošlosti i sa *ever, never, just, already, yet...*

Kontrastiranje upotrebe i značenja glagolskih oblika *The Past Simple Tense* i *The Present Perfect Simple Tense*

Used to

Could i *was/were able to* za izražavanje sposobnosti u prošlosti

Pitanja sa *Who/What/Which/Where/When/Why...*

Pitanja sa prepozicionim glagolima

Pasivni oblik glagola u prostim vremenima (*Past Simple*)

Question tags

(Inter)kulturni sadržaji : istorijski događaji, epohalna otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti

I'm going to the dentist's/doctor's tomorrow morning.

Anja is spending the weekend at her grandparents'.

My auntie Sara is getting married next month.

My mum's flying to Rome this afternoon. What time does her plane leave?

The project will/could/may/might be finished by the end of the month.

Will you be able to hand in your project in time?

I hope the rain will stop soon!

Look at the bright sky – it's going to be a lovely day today!

The car's going to hit the child! We're going to miss the train!

Mina's going to take the final exam at the end of term - I'm sure she'll pass it.

I'll let you know as soon as I get the results!

Let's cross that bridge when we come to it!

The teacher will get angry if we don't finish our homework, won't he?

If Nenad doesn't do any revision for his exam, he will get bad marks and fail it.

I haven't heard from my cousins for ages - I'll text them to check if they're OK.

What will happen if we don't stop polluting our planet?

In Serbian tradition, if your left palm is itching, you will get money, but if it's the right one then you will give money.

The Present Continuous Tense za izražavanje unapred dogovorenih/isplaniranih radnji

The Present Simple Tense za izražavanje budućih radnji koje su deo utvrđenih rasporeda/programa

The Future Simple Tense za izražavanje odluka donetih u trenutku govora, obećanja i predviđanja na osnovu znanja, iskustva i verovanja

Modalni glagoli za izražavanje verovatnoće: *could/may/might*

Going to za izražavanje planova, namera i predviđanja na osnovu čulnih opažanja

OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI
(PLANOVA, NAMERA,
PREDVIĐANJA)

ISKAZIVANJE ŽELJA,
INTERESOVANJA, POTREBA,
OSETA I OSEĆANJA

Vremenske zavisne rečenice za izražavanje budućnosti i odgovarajući
veznici (*when, after, before, as soon as...*)

Stative verbs (promise, believe, think, hope...)

Pasivni oblik glagola u prostim vremenima (*Future Simple*)

Question tags

Will be able to za izražavanje sposobnosti u budućnosti

(Inter)kulturalni sadržaji : pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom; tradicija i običaji.

What's wrong/the matter with you? My knee/ankle hurts! / I've got a sore throat and a runny nose. That must be the flu. You need some medicine. Get well/better soon!

What do you want to talk about?

She's been very lonely since her best friend moved house last year.

Why's Sara angry with me? She might be jealous of you!

He's disappointed with his test results.

I'm (very) happy for you/about visiting my aunt in Dublin.

My heart sank/ I was over the moon when I heard the news.

My parents were very proud of me when I won the first prize.

The cake smells/tastes delicious. Can I taste your pie?

Teenagers aren't interested in reading the news.

The children are not hungry enough to eat a whole pizza.

I'm too tired to go out tonight.

Stative verbs (be, want, need, have, hurt, feel, smell, taste...)

Why don't we/you + infinitivna osnova glagola.

Would like + imenica/infinitivglagola.

Upotreba pridevsko-predložkih izraza *tired of / sick of / fed up with / bored with / disappointed with/by / happy for/about / angry with / proud of / interested in...*

The Present Simple / Past Simple / Present Perfect Simple Tense

Modalni glagoli za izvođenje zaključaka o sadašnjosti (*must, can't, may...*)

Pasivni oblik glagola u prostim vremenima (*Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple*)

Zapovedni način

Gerund/Infinitive

too (adjective) to/(not) enough (adjective) to

(Inter)kulturalni sadržaji : mimika i gestikulacija; interesovanja, hobi, zabava, razonoda, sport i rekreacija.

Could you tell me the way to a nearby/the nearest station?

The city hall is closer to/nearer the city centre than the cathedral.

The Modern Art Museum is the farthest from the centre.

They built their home in a forest on a mountain, among pine trees.

We put up our tent on a campsite by the lake, and we slept under the stars.

They went sledging down the steep hills.

We often go for long walks along the river bank.

You mustn't go across this road here.

The children were running past/through/around the park.

The plane was flying high above the clouds.

I placed the speakers right against the wall.

Can you wait outside/inside?

ISKAZIVANJE PROSTORNIH
ODNOSA I UPUTSTAVA ZA
ORIJENTACIJU U PROSTORU

*The cat jumped onto/off the roof/over the wall and into the garden.
Yuri Gagarin was the first human being to travel into space.
How can I find these places on the map?
Canada is north of, and Mexico is south of the United States.
The UK is bordered to the south by the English Channel, which
separates it from continental Europe, to the east by the North Sea
and to the west by the Irish Sea and the Atlantic Ocean.
Tara Mountain is located in western Serbia, while the Djerdap Gorge is
situated in eastern Serbia.
It's on the tip of my tongue!
I wrote off the top of my head.*

Predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa: *in front of, behind, between, opposite, along, above, against...*

Predlozi sa glagolima kretanja: *onto, into...*

Predložki izrazi sa imenicama za označavanje strana sveta: *north of, south of, to the south, to the west...*

Pridevi izvedeni od imenica za označavanje strana sveta: *western, eastern...*

Komparativ i superlativ prideva

Zapovedni način

Pasivni oblik glagola u prostim vremenima (*Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple*)

Upotreba/izostavljanje određenog člana sa osnovnim geografskim pojmovima (nazivima gradova, država, reka, planina, mora, okeana...)
(Inter)kulturni sadržaji : javni prostor; tipičan izgled mesta; geografske karakteristike naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika; idiomatska/metaforička upotreba predloških izraza.

*The head teacher ordered us not to use our mobile phones in class.
They must be put away before the beginning of class. What are the rules about using cell phones in your school?
The local council warned the people not to pollute the river.
My parents told me not to leave the house without their permission.
The animals mustn't be disturbed. Don't let the children feed them!
The teams cannot have more than 11 players on the field during a match.
The new Spiderman film is rated 12. This means we're allowed to watch it.
We're not allowed to talk during the performance.
Don't go near Ljubica. She's got chicken pox.
Look out! There's a car coming!
Watch out! The floor/staircase/pavement is slippery.
Be careful. You could burn yourself.
Take care in the sun. You may/might get sunburnt.
Keep off the grass!
No entry!
We should say good-bye now!*

Zapovedni način

Modalni glagoli i glagolski oblici za izražavanje dozvole, zabrane, pravila ponašanja i prisustvo/odsustvo obaveze: *can/can't, must/mustn't, should/shouldn't, have to/don't/doesn't have to, had to/didn't have to, (not to) be allowed to*

Modalni glagoli za izražavanje verovatnoće: *could/may/might*

IZRICANJE DOZVOLA,
ZABRANA, UPOZORENJA,
PRAVILA PONAŠANJA I
OBAVEZA

IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I
POSEDOVANJA

Let/Make + infinitivna osnova glagola
Indirektne naredbe i molbe
Pasivni oblik glagola u kombinaciji sa modalnim glagolima
(Inter)kulturalni sadržaji : ponašanje u kući, školi i na javnim mestima;
značenje znakova i simbola.

That's your parents' car, isn't it?
These are my sunglasses, aren't they?
Is that Lazar's phone? I'm not sure, it could be Sanja's.
This can't be my book, it must be yours; I left mine at home.

Saksonski genitiv sa imenicom u jednini i množini (pravilna i nepravilna množina) – *my friend's/ friends/ children's books*

Prisvojne zamenice *mine, yours...*

Pitanja sa *Whose*

Modalni glagoli za izvođenje zaključaka o sadašnjosti (*must, can't, may...*)

Question tags

(Inter)kulturalni sadržaji : odnos prema svojoj i tuđoj imovini.

My most/least favourite outdoor/indoor activity is...
Masha enjoys outdoor swimming, doesn't she?
She can't be keen on skiing, she doesn't like winter sports.
My sister prefers vanilla to chocolate ice-cream / traditional shopping to online shopping / downloading music to buying CDs.
Which one do you prefer?
It's not my cup of tea!

IZRAŽAVANJE DOPADANJA I
NEDOPADANJA

Pridevsko-predložke fraze - *interested in, good/bad at, crazy about, keen on...*

Glagoli *like/love/hate/enjoy/prefer/can't stand* + glagolska imenica

Pitanja sa *What, Who, Why, Which...*

Modalni glagoli za izvođenje zaključaka o sadašnjosti (*must, can't, may...*)

Question tags

(Inter)kulturalni sadržaji : umetnost, književnost za mlade, strip, muzika, film, sport.

I don't think that mobile phones should be banned in schools. / In my opinion, students should be allowed to use cell phones in school for safety reasons. What do you think? What's your opinion?
Who do you think will win/lose the match?
What do you mean by that?
They must/can't be rich/poor/famous...
I agree/disagree with you on that!
Stative verbs (think, like, agree, believe, mean...)

IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA

Pitanja sa *What, Why, How...*

Modalni glagoli za izvođenje zaključaka o sadašnjosti (*must, can't, may...*)

Pasivni oblik glagola u prostim vremenima (*Present Simple, Past Simple, Future Simple*)

Pasivni oblik modalnih glagola

(Inter)kulturalni sadržaji : poštovanje osnovnih normi učtivosti u

komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.

What's the population of Belgrade? It's nearly 1.7 million people. It lies 116.75 metres above sea level.

The Dead Sea is the world's lowest point of land at 423 metres below sea level.

What's the height of the world's tallest building? It's a skyscraper in Dubai that reaches 829.8 m.

My mum works on the 15th floor of a 29-storey building.

What's the length of the world's longest river? It's the Nile in Africa, and it's 6,853 km (4,258 miles) long.

What's the weight of the world's heaviest animal? It's the blue whale, and it weighs about 200 tonnes.

What are the length, width and depth of the pool? It's 6 metres long, 4 metres wide and 2 metres deep. What's its size? Its area is 24 square metres.

What's the size of the image? It's 29.6 KB.

How much do these apples weigh? They're almost two and a half kilos/five and a half pounds.

We need only 2 loaves of bread for the party.

That's a bargain!

This costs a lot!

They gave us a lot of useful advice/information.

I heard some amazing news this morning.

How much homework did you have last night?

We've got fewer subjects/ less homework this year.

Neda got full marks in her test – ten out of ten!

Osnovni brojevi preko 1000

Nebrojive imenice: *information, advice, news, homework...*

Građenje imenica za izražavanje dimenzija: *high-height, long-length, deep-depth, wide-width...*

(Inter)kulturni sadržaji : društveno okruženje; valute ciljnih kultura; pravopisne konvencije pri razdvajanju hiljada, kao i celih od decimalnih brojeva; konvencije u izgovoru decimalnih brojeva; metrički i nemetrički sistem mernih jedinica.

IZRAŽAVANJE KOLIČINE,
DIMENZIJA I CENA

ITALIJANSKI JEZIK

Komunikativna funkcija

Jezički sadržaji

Come stai? Come sta? Come va? Bene, grazie./ A presto!/ A domani!/ Buona notte!

Di dove sei? Sono di... Sono della Serbia. Come ti chiami?/ Come si chiama?/ Mi chiamo.../ Sono.../ Piacere. Questo/a è il mio amico/la mia amica... Si chiama.../ Questo è il signor.../la signora... Lui/lei è di Verona. È nato/a Padova, ma vive a Torino./ Questa è mia cugina Marta. Lei vive in Italia. Suo padre è ingegnere e lavora in Fiat.

Io sono figlia unica, e tu?/ Hai fratelli o sorelle?/ Questi sono i miei compagni di classe (mostrando la foto).

Quanti anni hai? / Ho 12 anni./ Dove abiti? Dove vivi?/ Abito a ..., in Via .../ Qual è il tuo/il Suo indirizzo?/ Il mio indirizzo è.../ Nome, cognome, indirizzo, nazionalità, data di nascita.../ Quando sei nato/a? Sono nato/a il/...nel .../ Quando è il tuo compleanno?

Cosa fai nel tempo libero? Nel tempo libero gioco a pallavolo/ suono la chitarra.

Che lavoro fa tua madre? Lei è commessa.

POZDRAVLJANJE I
PREDSTAVLJANJE SEBE I

DRUGIH I TRAŽENJE/ DAVANJE
OSNOVNIH INFORMACIJA O
SEBI I DRUGIMA

Cosa hai fatto ieri dopo la scuola? Sono andata al cinema con mio fratello maggiore, e tu?

Perché non sei venuto alla festa di Mirko?

Prezent indikativa.

Prošlo vreme (Passato prossimo): pravilni i nepravilni glagoli.

Ličnezamenice.

Upitne reči: *come, di dove, quanto, dove, come/chi, che cosa, chi, perché.*

Pokazna zamenica (*questo/a/e/, quello/a/e/i*).

Brojevi.

(Inter)kulturalni sadržaji : ustaljena pravila učtive komunikacije; imena i nadimci; rodbina, porodični odnosi i rodbinske veze. Veći gradovi u zemljama ciljne kulture.

Andrea ha i capelli/ gli occhi/ neri. È alto/a, magro/a... ha gli occhi azzurri / È più alto di Luigi./ I capelli di Anna sono più corti dei miei. La bici è meno costosa della macchina.

Lei è la mia migliore amica. È generosa, simpatica, sincera, buona, ma un po' timida./ Perché sei triste?

Per me questa è la più buona pizza di Napoli./ Questa rosa è la più bella del nostro giardino.

Siamo felici perché andiamo insieme in gita.

Questa è la mia camera. È piccola, ma mi piace molto. È molto ordinata/disordinata. C'è/ Ci sono....

Lui/lei porta i pantaloni neri/la gonna rossa.

Questa è la mia famiglia.../ Nikola è il mio fratello minore/maggiore. Lui suona il violino molto bene.

Non ti capisco, parla piano, per favore.

Oggi mi sento male./ Paolo è stanco perché non ha dormito bene.

Il ghepardo è un animale molto veloce/velocissimo

Roma è più grande di Firenze./ Napoli è meno tranquilla di Macerata. //Il nostro albero è alto come il vostro.

Ličnezamenice.

Upitne reči (*quanto, dove, come/chi, che cosa*).

Pridevi. Rod, broj i slaganje s imenicama.

Određeni i neodređeni član.

Prilozi za način.

Poređenje prideva sa *più/meno* .

Apsolutni superlativ.

Relativni superlativ.

Poređenje prideva po jednakosti.

(Inter)kulturalni sadržaji : osobenosti naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika (znamenitosti, geografske karakteristike i sl.)

Facciamo una gita domani? Perché no? È un'ottima idea! Perché non chiamiamo anche Marco? Dove ci troviamo? Dai, andiamo! A che ora partiamo? Alle sette, va bene? Prendiamo il treno alle otto. Perfetto! Portiamo anche i panini? Ci sentiamo stasera.

Ti invito a venire alla mia festa di compleanno! Vorrei invitarti alla mia festa. /Grazie, ci vengo volentieri!// Mi dispiace, ma non posso perché non mi sento bene...

Va' dal medico! Perché non vai dal medico? Dovresti andare dal

OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA,
MESTA, POJAVA, RADNJI,
STANJA I ZBIVANJA

IZNOŠENJE PREDLOGA I
SAVETA, UPUĆIVANJE POZIVA
ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ
AKTIVNOSTI I REAGOVANJE NA
Njih

medico! Sta' tranquillo!
Se fa freddo, non uscire! Se piove, portiamo l'ombrello!
Non mangiare troppi dolci! Bevi tanta acqua!
Facciamo i compiti insieme!
Verresti con me al cinema?

Prezent indikativa povratnih glagola

Sadašnje vreme u značenju budućeg.

Buduće vreme

Imperativ

Kondicional sadašnji

(Inter)kulturalni sadržaji : prikladno upućivanje predloga, saveta i poziva i reagovanje na predloge, savete i pozive.

Potresti aprire la finestra, per favore? Grazie. Prego.
Posso aiutarti (darti una mano)? Sì, grazie, sei molto gentile. No, grazie.
/Posso fare una domanda? / Prego.
Vorrei un bicchiere di acqua, pre favore.
Mi dispiace, ma non posso.
Permesso, posso entrare? / Scusa! Scusi! / Un momento/un attimo, per favore.

Scusi signora, che ore sono? Mi aiuti, per favore. Prenda questa medicina due volte alla settimana.

Posso provare queste scarpe, per favore? Che numero porti?

Quale libro ti piace? Questo qui? Quello lì?

Pronto! Sono Anna, vorrei parlare con Luca, per favore.

Grazie del regalo! È bellissimo!

/A che ora parte il treno per Palermo? Alle 20. / Dov'è la fermata dell'autobus numero 71?

Modalni glagoli (*potere, dovere, volere*).

Kondicional učtivosti.

Upitni pridevi: *quale/i; che* ;

Pokazne zamenice: *quello/a/i/e; questo/a/i/e*

Imperativ za formalno obraćanje

(Inter)kulturalni sadržaji: pravila učtivity komunikacije, značajni praznici i događaji, čestitanja.

Ascolta e rispondi alle seguenti domande. Scegli la risposta giusta. Sottolinea le parole che non capisci. Presentate in classe il vostro progetto. Create il poster. Completa la tabella. Usa le parole date./ La scuola è vicino. Deve prendere il tram numero 7./ Va' dritto! Vada dritto! / Il centro è un po' lontano.

Mi dispiace, ma non lo so.

Pulire le patate. Tagliare (tagliate) le cipolle. Cuocere a fuoco lento.

Imperativ.

(Inter)kulturalni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom.

Vivo in campagna. Abito al settimo piano di un grattacielo.

La mattina si alza presto e fa colazione al bar. / Di solito pranziamo verso le due./ Non va a letto mai prima delle dieci. / Qualche volta vado dai nonni dopo la scuola./ Siamo a scuola dalle 8 alle 14.

In questo film si tratta di una ragazza che descrive la sua infanzia.

Cosa stai facendo? Sto guardando la TV.

IZRAŽAVANJE MOLBI,
ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA,
IZVINJENJA, ČESTITANJA I
ZAHVALNOSTI

RAZUMEVANJE I DAVANJE
UPUTSTAVA

OPISIVANJE RADNJI U
SADAŠNOSTI

*Suo fratello è ancora piccolo e non sa nuotare.
Nel mio paese di solito pranziamo alle 3.*

Sadašnje vreme. Povratni i prelazni glagoli.

Glagol *sapere*.

Prilozi i priloški izrazi za vreme: *oggi, domani, qualche volta, sempre, mai, ancora, di solito...*

Predlozi.

Stare + gerundio

(Inter)kulturalni sadržaji : porodični život; život u školi i u širem okruženju – nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja; tradicija i običaji.

A che ora ti sei alzata stamattina? Mi sono alzata presto. / Ci siamo vestite in fretta. Prima siamo andate da Lusia e poi siamo andate insieme in piscina./Cosa hai fatto ieri pomeriggio? Ho letto un libro interessante.

Da piccola andavo spesso dai nonni in campagna. Di solito andavamo con i nostri cugini al mare./ Ogni inverno andavano in montagna./ Quando era giovane mia nonna aveva i capelli lunghi e biondi. Era alta e molto bella./ La camera era piccola, ma con tanta luce.

Mentre facevo la doccia, ho sentito il telefono.

Mentre noi studiavamo, il papà preparava da mangiare.

Cosa avete fatto il sabato scorso? Siamo andati in campagna, e voi?

Abbiamo fatto un giro in centro./ L'anno scorso non siamo andati in vacanza. Siamo rimasti a Belgrado.

Galileo Galilei ha scoperto il cannocchiale. Antonio Vivaldi è nato/nasce a Venezia. È stato un compositore e violinista italiano.

Prošlo vreme (*Passato prossimo*): pomoćni glagoli *essere/avere*; povratni glagoli.

Prošlo nesvršeno vreme, imperfekat (*Imperfetto*).

Upotreba imperfekta (*Imperfetto*) i prošlog vremena (*Passato prossimo*).

Upitne reči: *come, a che ora, quanto, dove, come/chi, che cosa, chi, perché.*

Prilozi i priloški izrazi za vreme: *prima, poi, dopo, ieri, due settimane fa, un anno fa; di solito, ogni settimana/mese/ anno...*

(Inter)kulturalni sadržaji : istorijski događaji, epohalna otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti

Da grande vorrei diventare una scienziata./ Da grande vorrei fare il meccanico.

Cosa farai domani?/Ti va di venire in piscina con me? Certo! Chiediamo anche a Paolo? Lo chiami tu?

Quanto spesso vai in piscina? Ci vado due volta alla settimana.

Quando sarà la tua festa di compleanno?/ Domani avrò lezione di ballo.

Stasera finisco il mio compito./Devo studiare molto perché domani abbiamo il test di italiano.

Zamenice za direktni objekat (*Pronomi diretti*).

Buduće vreme (*Futuro semplice*): najfrekventniji glagoli.

Upotreba sadašnjeg vremena za buduću radnju.

Priloška upotreba reči *si*.

Prilozi i priloški izrazi za vreme: *domani, sabato prossimo, la settimana prossima...*

OPISIVANJE RADNJI U
PROŠLOSTI

OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI
(PLANOVA, NAMERA,
PREDVIĐANJA)

ISKAZIVANJE ŽELJA,
INTERESOVANJA, POTREBA,
OSETA I OSEĆANJA

(Inter)kulturalni sadržaji : pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom; tradicija i običaji.

Ho caldo/freddo/fame/sete.../Ti faccio un panino? Vuoi un po' di acqua? Sì, grazie!

Mi piace leggere e dipingere./ Ragazzi, cosa vi piace fare nel tempo libero?

Non mi sento bene. Ho mal di testa/gola/stomaco./ Sono molto stanca. Vorrei andara a casa./ Ho paura. Sono nervoso.

Andrei al cinema, ma non posso perché devo studiare.

Mi piacerebbe fare il giro del mondo.

Prendi una medicina. Va' dal dottore. Riposati!/ Alzati!/ Fa' un po' di sport! Sta' all'aria aperta!/ Non ti preoccupare! Tutto andrà bene!

Andiamo al cinema!/Perché non facciamo una pausa?/

State attenti! Non parlate! Fate i compiti!

Che peccato! Che bello! Mi dispiace tanto!

Imperativ (drugo lice jednine i množine).

Glagol piacere.

Kondicional sadašnji (*Condizionale presente*).

Povratni glagoli u imperativu (najfrekventniji).

Prilozi za način (*molto, tanto, bene, male*).

(Inter)kulturalni sadržaji : mimika i gestikulacija; interesovanja, hobi, zabava, razonoda, sport i rekreacija

Scusa, sai dov'è la libreria? Devi andare dritto e girare a destra dopo il semaforo./ È a destra, dietro l'angolo/accanto alla posta. Attraversa la piazza e vedrai la libreria. / Gira a destra e va' sempre dritto.

Scusi, sa dov'è la stazione ferroviaria?È di fronte al cinema.

Dove sono i miei quaderni? Sono sul banco./Sotto la sedia c'è un gatto.

Fra il tavolo e la sedia c'è lo zaino.

Vado in biblioteca./ Sono da Paolo./ La borsa è sul tavolo.

Imperativ.

Prilozi za mesto (*qui, lì, là, giù, su*).

Predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa (*in, su, da, tra/fra, dietro, davanti, lontano, vicino, di fronte a...*).

Preposizioni articolate.

Upitni prilog: *dove.*

C'è/ci sono.

(Inter)kulturalni sadržaji : javni prostor; tipičan izgled mesta; geografske karakteristike naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika; idiomatska/metaforička upotreba predloških izraza.

Spingere. Tirare./ Spegner il cellulare. È vietato parcheggiare! Si prega di non buttare carte e rifiuti per terra!

Dovresti studiare di più!

Permesso, posso entrare?/ Posso uscire?/Potresti chiudere la porta, per favore?/ Puoi/Può ripetere, per favore!/ Come, scusi?/ È libero questo posto?Mi dispiace, è occupato.

Ragazzi, fate silenzio!

Vietato l'accesso! Vietato fumare! Divieto di pesca.

Non posso uscire perché devo finire il compito di casa. / Gino non può venire perché non si sente bene.

Modalni glagoli za izražavanje dozvole, zabrane, pravila ponašanja i

ISKAZIVANJE PROSTORNIH
ODNOSA I UPUTSTAVA ZA
ORIJENTACIJU U PROSTORU

IZRICANJE DOZVOLA,
ZABRANA, UPOZORENJA,
PRAVILA PONAŠANJA I
OBAVEZA

IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I
POSEDOVANJA

obaveze.

Imperativ.

Kondicional modalnih glagola za izražavanje dozvole, zabrane, pravila ponašanja i sl.

(Inter)kulturalni sadržaji : ponašanje u kući, školi i na javnim mestima; značenje znakova i simbola.

Di chi è questa bici? È di Laura./ È tuo questo libro? No, è di Marco./ Questo zaino è mio.

Hai un dizionario? Sì, ce l'ho. No, non ce l'ho.

Luigi non ha il biglietto per il concerto.

Konstrukcija za iskazivanje pripadnosti.

Pitanja sa *di chi*.

Rečca *ci* u izrazima *ce l'ho, ce l'abbiamo...*

Prisvojni pridevi i zamenice.

Pokazni pridevi.

Određeni i neodređeni član.

Negacija.

Upitna intonacija.

(Inter)kulturalni sadržaji : odnos prema svojoj i tuđoj imovini.

Che cosa ti piace fare nel tempo libero? Nel tempo libero mi piace/preferisco....perché.../Il mio film preferito è.../

Ti piace il nuoto?/Ti piace nuotare?/ Mi piacciono i libri gialli perché...

Non mi piace/piacciono... perché...

A chi piace/piacciono...

Quando ero più piccola mi piaceva tanto disegnare.

Non mi è piaciuto il film. Ti è piaciuta la pizza?

Glagol *piacere* u sadašnjem i prošlom vremenu.

Nenaglašenje lične zamenice u funkciji indirektnog objekta (*pronomi indiretti: mi, ti,ci,vi, le/gli*).

(Inter)kulturalni sadržaji : umetnost, književnost za mlade, strip, muzika, film, sport.

Secondo me/Per me/ è importante avere un animale a casa. Secondo me/Per me/dobbiamo aiutare Marco.

È vero. / È sbagliato.

Hai ragione./ Non è vero. Sbagli. (Non) sono d'accordo con te. Non ci credo.

IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA

Izražavanje mišljenja indikativom (*Secondo me/Per me...*).

Nenaglašenje lične zamenice u funkciji indirektnog objekta (*pronomi indiretti: mi, ti,ci,vi, le/gli*).

(Inter)kulturalni sadržaji : poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.

Quante persone ci sono (al parco)? Ci sono tre persone che leggono il giornale. Ci sono dei bambini che giocano a calcio...

Belgrado ha quasi 2 milioni di abitanti.

Quanto costa un chilo di mele?

Vorrei due etti di prosciutto cotto, grazie./ Vorrei un po' di pane, grazie.

Compriamo del pane, delle patate e dell'uva./ Quante mele vuole, signora? Ne prendo due chili, grazie./ Quanta frutta mangi? Ne mango

IZRAŽAVANJE KOLIČINE,
DIMENZIJA I CENA

poca.

Scusi? Possiamo ordinare? Per me una pizza Napoletana e per la ragazza una cotoletta con le patatine.

Che numero porta? Che taglia porti?

Il grattacielo è alto più di 500 metri.

Oggi è il 25 aprile 2019.

Upitni pridev /prilog: *quanto//a/e.*

Partitivan član.

Ne partitivo.

Prilozi za količinu: *poco/molto/tanto;un po' .*

Osnovni brojevi preko 1000.

(Inter)kulturalni sadržaji : društveno okruženje; valute ciljnih kultura; pravopisne konvencije pri razdvajanju hiljada, kao i celih od decimalnih brojeva; konvencije u izgovoru decimalnih brojeva; metrički i nemetrički sistem mernih jedinica.

NEMAČKI JEZIK

Komunikativna funkcija

Jezički sadržaji

POZDRAVLJANJE I
PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH
I TRAŽENJE/ DAVANJE
OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI
I DRUGIMA

Hallo Sarah, wie geht es dir? Guten Tag, Frau Bauer, wie geht es Ihnen? Danke, (mir geht es) sehr gut/prima/ nicht schlecht. Leider schlecht. Es geht.

Ich freue mich. Freut mich!

Es war schön. Ich hoffe, dich wiederzusehen.

Bis bald! Bis dann!

Ist Marion dein Vor- oder Nachname? – Mein Vorname.

Und wie ist dein Nachname? – Kruggel.

Vesna, woher kommst du? – Ich bin in Deutschland geboren, aber meine Eltern kommen aus Serbien. Sie sind vor 20 Jahren nach Deutschland gekommen./ Sie leben seit 20 Jahren hier in Bamberg. Das ist meine Oma Maria. – Ist sie deine Oma mütterlicherseits oder väterlicherseits? – Sie ist die Mutter von meinem Vater. Meine Großeltern väterlicherseits sind gestorben, als ich 10 Jahre alt war. Meine Großeltern mütterlicherseits leben nicht mehr.

Das sind meine Schulfreunde Maja und Philip. Wir trainieren jeden Tag/ zweimal pro Woche/ montags und freitags zusammen Judo im Sportverein „Spartak“. Maja und ich sind auch Mitglieder der Drama AG. – Bist auch in einem Verein/ in einer AG? Treibst du Sport? Spielst du ein Instrument?

Das ist Herr Baumgartner, mein neuer Nachbar. Er ist Ingenieur und arbeitet bei Bosch. Er kommt aus Stuttgart. Jetzt wohnt er aber in Serbien. Er ist geschieden und hat zwei Kinder. Als Programmierer entwickelt er Programme in seiner Firma.

Ličnezamenice

Upitne reči (*wer, woher, wo, wohin, wie...*).

Određeni i neodređeni član.

Prilozi za vreme, mesto i način

Pravilno i nepravilno poređenje prideva i priloga (*gern, gut, viel*)

Sadašnje i prošlo vreme (perfekt i preterit pomoćnih i modalnih glagola).

(Inter)kulturalni sadržaji : ustaljena pravila učtive komunikacije; imena i nadimci; rodbina, porodični odnosi i rodbinske veze. Osobnosti

OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA,
MESTA, POJAVA, RADNJI,
STANJA I ZBIVANJA

IZNOŠENJE PREDLOGA I SAVETA,
UPUĆIVANJE POZIVA ZA UČEŠĆE
U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI I
REAGOVANJE NA NJIH

gradova i oblasti u zemljama nemačkog govornog područja.

Wie sieht er/sie aus? – Er ist groß und schlank, seine Haare sind blond und glatt. Sie ist etwas kleiner als er. Sie hat lange, lockige Haare und ist sehr hübsch.

Wie ist er? – Fleißig, zuverlässig, ordentlich, humorvoll und hilfsbereit. Sie ist eine gute Schauspielerin, wie geboren für die Bühne.

Fast food ist ungesund. Pommes sind zu fett und zu salzig. Warum isst du sie dann?

Dein Zimmer ist aber schön gemütlich. Es ist groß und hell, modern eingerichtet. Das Sofa ist sehr bequem. Am besten gefällt mir der Balkon und der Blick von hier oben.

Das Fenster ist gebrochen! Das Wetter ist aber wunderschön/ furchtbar. Der Film ist ziemlich/ sehr/ total langweilig, das habe ich nicht erwartet.

Meine Stadt ist klein, sie liegt am See und ist von Bergen umgeben. Alles ist niedlich und es ist schön, hier zu leben.

Serbien befindet sich an der Kreuzung von Zentral- und Südosteuropa. Belgrad und Novi Sad liegen an der Donau.

Deutschland besteht aus 16 Bundesländern, Österreich aus neun und die Schweiz aus 26 Kantonen.

Was sind die Wahrzeichen von Belgrad? Was muss man in Belgrad besichtigen?

Imenice.

Ličnezamenice

Upitne reči (wer, woher, wo, wohin, wie, welcher, welche, welches, was für ein...).

Određeni i neodređeni član – upotreba.

Prilozi za vreme, mesto i način i pojačavanje osobina (*ganz, ziemlich, total, furchtbar, schrecklich...*)

Pravilno i nepravilno poređenje prideva i priloga (*gern, gut, viel*)

Pridevska promena sa članom.

Sadašnje i prošlo vreme (perfekt i preterit).

(Inter)kulturni sadržaji : osobenosti naše zemlje i zemalja nemačkog govornog područja (znamenitosti, geografske karakteristike i sl.)

Um wieviel Uhr treffen wir uns heute vor dem Kino? Um halb acht oder? Kommst du mit?

Nehmen Sie/ Nimm den Bus Nummer 78 um Viertel nach sieben. Er fährt direkt zum Kino. Dann sehen wir uns, bis dann.

Ich ziehe nach Deutschland um, deshalb lade ich dich zu meiner Abschiedsparty ein. Sag bitte Bescheid, wenn du nicht kommen kannst.

Danke für die Einladung. Leider kann ich nicht kommen, denn ich bin am Samstag bei meinen Großeltern. Sie feiern ihren Hochzeitstag.

Danke für die Einladung, ich komme gerne.

Wir gehen morgen ins Konzert. Hast du Lust mitzukommen?/ Hast du Lust auf das Konzert? – Natürlich. Super Idee. Ich bin nicht daran interessiert.

Du bist dick geworden. Du solltest deine Ernährung umstellen und dich mehr bewegen. Vielleicht solltest du nach 18 Uhr nichts essen. Vergiss alle Süßigkeiten! Iss mehr Obst und Gemüse!

Sollte za davanje saveta

Modalni i pomoćni glagoli za izražavanje predloga (*möcht-, können/*

IZRAŽAVANJE MOLBI,
ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA,
IZVINJENJA, ČESTITANJA I
ZAHVALNOSTI

könnst-, wollen, dürfen/dürft-, würd-)

Zapovedni način

Prilozi (*deshalb, darum, deswegen*)

Veznici za izražavanje uzroka (*weil, da, denn*)

(Inter)kulturni sadržaji : prikladno upućivanje predloga, saveta i poziva i reagovanje na predloge, savete i pozive.

Kannst du/Könntest du etwas langsamer/leiser sprechen?

Könnten Sie das Radio ausmachen, ich kann mich nicht konzentrieren.

Ich bitte dich um Hilfe. Ich bitte dich mir zu helfen.

Lass mich in Ruhe! Lass mich ausreden!

Der Lehrer teilte mit, dass der Unterricht morgen wegen seiner Krankheit ausfällt.

Entschuldigung! Verzeihung! Entschuldige für Verspätung! Tut mir leid, aber ich habe den Bus verpasst.

Ich gratuliere zum Jubiläum. Alles Gute! Herzlichen Glückwunsch!

Danke schön. Ich bedanke mich für die Geschenke.

Modalni glagoli i glagol *lassen* za izražavanje molbe i zahteva (oblici indikativa i konjunktiva)

(Inter)kulturni sadržaji: pravila učtve komunikacije, značajni praznici i događaji, čestitanja.

Ergänze die Sätze! Antwortet auf die Fragen! Ordne die Texte den Fotos zu. Die Flaschen gehören in diesen Container. Diese Tabletten solltest du dreimal täglich einnehmen. Füllen Sie dieses Formular aus. Du solltest weniger Süßigkeiten essen und viel Wasser trinken.

Wenn es stark regnet, musst du alle Fenster zumachen.

Realnekondicionalnerečenice

Zapovedni način.

(Inter)kulturni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom.

Wie lange brauchst du bis zur Schule? Ich brauche eine halbe Stunde zu Fuß. Aber wenn ich mit dem Bus fahre, (dann) brauche nur 10 Minuten.

Die Schüler in Indien tragen Uniformen wie die Schüler in England, nicht wahr?

Wenn du dich nicht regelmäßig bewegst, kannst du nicht gesund bleiben.

Mein Vater geht montags ins Schwimmbad und freitags ins Fitnessstudio.

Ich komme in 10 Minuten, bitte warte auf mich.

Wir leben seit 5 Jahren in dieser Wohnung.

Er fährt für drei Wochen nach Berlin.

Prezent za izražavanje stalnih i uobičajenih radnji

Veznici (*wenn, während*)

Predlozi za izražavanje vremena (*in, an, um, seit, für*).

(Inter)kulturni sadržaji : porodični život; život u školi i u širem društvenom okruženju – nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja; tradicija i običaji.

Es war nett von dir, dass du auf meinen Hund aufgepasst hast, während ich beim Arzt war.

RAZUMEVANJE I DAVANJE
UPUTSTAVA

OPISIVANJE RADNJI U
SADAŠNJOSTI

OPISIVANJE RADNJI U PROŠLOSTI

Wo hast du gewohnt, als du Kind warst?

Hast du dieses Buch schon gelesen? – Ja, vor 3 Jahren.

Nach 8 Jahren hat er aufgehört Basketball zu trainieren.

Wie hast du deine Ferien verbracht? – Zuerst bin ich mit meinen Eltern ans Meer gefahren und danach habe ich eine Sprachreise nach London gemacht. Es war super.

Der Erste Weltkrieg ist 1914 ausgebrochen und hat vier Jahre gedauert.

Mileva Maric war mit Albert Einstein verheiratet. Sie hat ihm viel bei der Forschung geholfen und zu seinem Erfolg beigetragen.

Perfekt i preterit pravilnih i nepravilnih glagola

Veznici *wenn, als, während, bis.*

(Inter)kulturelne sadržaji : istorijski događaji, epohalna otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti

Ich gehe morgen zum Zahnarzt, denn ich habe heftige Zahnschmerzen. Unsere Tante Maria kommt in zwei Stunden zu uns.

Nach dem Studium wirst du bestimmt bei deinem Vater in der Firma arbeiten.

Ich vermute, dass er im Ausland studieren wird.

Ich glaube, der Regen hört bald auf. Ich hoffe, dass der Regen bald aufhört.

Was hast du am Sonntagnachmittag vor? – Nichts, ich möchte mich ein bisschen erholen.

Was wirst du Hans in Belgrad zeigen, wenn er zu Besuch kommt?

Prezent i futur

Veznici (*wenn, sobald*).

(Inter)kulturelne sadržaji : pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom; tradicija i običaji.

Wie fühlst du dich? Mein Bauch tut weh und ich habe Fieber. – Du musst zum Arzt gehen. Gute Besserung

Ich fühle mich ziemlich einsam, seitdem wir hierher umgezogen sind.

Warum ärgert er sich über seine Kinder? Vielleicht haben sie schlechte Noten, oder?

Ich bin von unserem Spiel enttäuscht. Das war nicht unser glücklicher Tag.

Er hat sich so gefreut, als er dieses Stipendium bekommen hat.

Wofür interessiert sich deine Schwester? Sie ist interessiert an Mode. Sie kauft ständig Klamotten und Modemagazine.

Unser Sportlehrer war sehr stolz auf uns, als wir die Medaille gewonnen haben.

Warum hast du das nicht aufgegessen? – Ich habe keinen Hunger, ich bin satt.

Glagoli sa predložnim objektom.

(Inter)kulturelne sadržaji : mimika i gestikulacija; interesovanja, hobi, zabava, razonoda, sport i rekreacija

Können/Könnten Sie mir sagen, wie ich zum Stadion komme?

Entschuldigung, wo ist die nächste Bushaltestelle? – Gehen Sie nur geradeaus und dann die zweite Straße links.

Was ist dieses weiße Gebäude gegenüber dem Rathaus?

Wir sind an der Donau vorbeigefahren.

Mein Haus ist nicht weit weg von der Bushaltestelle (entfernt).

OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI
(PLANOVA, NAMERA,
PREDVIĐANJA)ISKAZIVANJE ŽELJA,
INTERESOVANJA, POTREBA,
OSETA I OSEĆANJA

ISKAZIVANJE PROSTORNIH
ODNOSA I UPUTSTAVA ZA
ORIJENTACIJU U PROSTORU

*Wo ist der Fahrkartenautomat? – Da drüben.
Das Wetter ist schön, geh raus und verbringe nicht die ganze Zeit
drinnen vor dem Computer.
Kommt er aus Süddeutschland? – Ja, sein Ort ist liegt im Südwesten.
Er liegt an einem wunderschönen See.*

Predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa

Prilozi za izražavanje prostornih odnosa

Komparativ i superlativ prideva

Zapovedni način.

(Inter)kulturalni sadržaji : javni prostor; tipičan izgled mesta; geografske karakteristike naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika; idiomatska/metaforička upotreba predložkih izraza.

*Der Schulleiter hat Handyverbot eingeführt. Wir müssen unsere Handys
vor dem Unterricht ausschalten und auf dem Tisch liegen lassen. Wie
sind die Regeln an deiner Schule?*

*Du darfst diese Grünfläche nicht betreten. Das ist nicht gestattet. An
Regeln muss man sich halten.*

*Meine Eltern haben mir verboten, ins Konzert zu gehen, weil ich
morgen einen Mathetest schreibe.*

*In Deutschland wird der Müll getrennt und das muss du
berücksichtigen, solange du in Deutschland lebst.*

*Rauchen verboten. Tiere füttern ist nicht erlaubt! Eintritt gesperrt! Lass
mich schlafen! Lass uns in Ruhe!*

Zapovedni način

Modalni glagoli za izražavanje dozvole, zabrane, pravila ponašanja i prisustvo/odsustvo obaveze

Lassen + infinitiv.

(Inter)kulturalni sadržaji : ponašanje u kući, školi i na javnim mestima; značenje znakova i simbola.

*Gehört das Auto Marions Vater? Gehört das Auto dem Vater von
Marion?*

Das ist meine Sonnenbrille.

*Er is der Onkel meines besten Freundes/ von meinem besten Freund.
Ist das dein Fahrrad? – Ja, (es ist) meins. Du kannst es haben und
fahren.*

Der Pulli gefällt mir sehr, ich muss ihn haben.

*Mir passt die Größe dieser Bluse nicht. Wie ist der Name des Autors?
Wessen Hund ist das? Das ist der Hund meiner Freundin Martha/
Marthas Hund.*

Saksonski genitiv sa imenicom u jednini i množini

Prisvojni determinativi

Genitiv

Pitanja sa Wessen?

(Inter)kulturalni sadržaji : odnos prema svojoj i tuđoj imovini.

Was ist deine Lieblingsfreizeitbeschäftigung? – Skaten.

*Mir gefällt dieser Film sehr. Er ist einfach Spitze. Die Schauspieler
waren total gut.*

Ich finde Schwimmen sehr gesund.

Er mag Skilaufen, darüber hat er sich immer gefreut.

Ich liebe Tiere.

IZRICANJE DOZVOLA, ZABRANA,
PRAVILA PONAŠANJA I OBAVEZA

IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I
POSEDOVANJA

IZRAŽAVANJE DOPADANJA I
NEDOPADANJA

*Basteln macht mir Spaß.
Sie genießt, wenn sie ihren Morgenkaffee auf der Terrasse trinkt.
Meine Schwester mag lieber Cola als Fanta. Was magst du lieber?
Was bevorzugst du? Hörbücher oder gedruckte Bücher?*

Pridevska promena

Pitanja sa *Wie? Welcher, welche, welches? Was für ein?*

(Inter)kulturni sadržaji : umetnost, književnost za mlade, strip, muzika, film, sport.

*Ich denke/miene/glaube/vermute, dass Fast Food der Gesundheit schaden kann. Ich finde, Fast Food kann auch schmecken.
Ich teile auch deine Meinung. Meiner Meinung/Ansicht nach haben die Deutschen das beste Brot.*

Ich finde ihren Rock zu kurz. Findest du auch?

Wer gewinnt das Spiel, was denkst du?

Ich finde das Kleid nicht so schön, obwohl es so teuer ist.

Er sagt, dass ihm der neue Mathelehrer gut gefällt. Nur weiß er noch nicht, ob er streng ist.

Veznici dass, w?, ob, obwohl

(Inter)kulturni sadržaji : poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.

Wie viele Einwohner hat Belgrad? Etwa 1.7 Millionen.

Der Rhein ist mehr als 1200m lang.

Wie hoch ist das höchste Gebäude der Welt? – 829 Meter, das ist ein Wolkenkratzer in Dubai.

Wie groß bist du? – 1,87.

Er wohnt im fünften Stock.

Wie weit ist Novi Sad von Belgrad entfernt? – Ich denke, 80km.

Wieviel wiegt ein Elefant? – Keine Ahnung.

Wie groß ist deine Wohnung? – Die Fläche beträgt 76 Quadratmeter.

Was brauchst du für diesen Kuchen? – 250 Gramm Mehl, 10 Eier, eine Tafel Schokolade.

Osnovni brojevi preko 1000

Mernejedinice

(Inter)kulturni sadržaji : društveno okruženje; valute ciljnih kultura; metrički i nemetrički sistem mernih jedinica.

IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA

IZRAŽAVANJE KOLIČINE,
DIMENZIJA I CENA

RUSKI JEZIK

Komunikativna funkcija

Jezički sadržaji

Kak vas/teбя zovut? Kak vaša/ tvoja familija? Меня zovut Viktor Petrovič Ivanov.

Razrešite/ pozvol'ite vam predstavit'...Это мой друг Saša. Privet, Saša! Dobro požalovat'! Мы будем вместе учиться. Очень приятно. Rad/rada s toboj poznamit'sja.

Kak vas/teбя zovut? Kak vaša/ tvoja familija? Меня zovut Viktor Petrovič Ivanov. Razrešite/ pozvol'ite vam predstavit'...

Это мой друг Saša. Privet, Saša! Dobro požalovat'! Мы будем вместе учиться. Очень приятно. Rad/rada s toboj poznamit'sja. A kto это? Это моя rodstvennica Sveta. Она занимается музыкой. Мне казется, что она хоčet stat' izvestnoj pianistkoj.

Gde ty živješ? Na ulice Gagarina, dom 5, kvartira 10. Na vtorom etaže, a ty? Я живу на улице Lenina, в доме номер 13, в квартире 17, на четвѳртом etaže. Ты знаеешь мою соседку Lenu? Мне казется, что вы

POZDRAVLJANJE I
 PREDSTAVLJANJE SEBE I
 DRUGIH I TRAŽENJE/DAVANJE
 OSNOVNIH INFORMACIJA O
 SEBI I DRUGIMA

vmeste učilis v načalnoj škole imeni Branislav Nušič. Eto ego roditeli. Ego papa rabotaet inženerom, a ego mama medsestroj.

U tebya est' brat'ja/sěstry? Da, u menja est' brat. On molože menja. Emu 7 let. Net, u menja net sestry.

Ty interesueš'sja muzykoj? Net, ne očen', ja ljubju sport.

U moego papy est' sestra, eě zovut Marina. Marina – moja tětja. Eě muž, djadja Stefan – nemec. U nih est' syn, moj dvojurodnyj brat Ivan. Emu tri goda. On rodilsja v Germanii, no seičas živet v Rossii, v Moskve. Eto moj djadja Ivan. On očen' interesnyj čelovek, hudožnik. On živet i rabotaet v derevne Ivanovo.

Ja očen' rad perepisyvat'sja s toboj.

Eto ih podrugj.

Kak dela? Normalno. Vse v porjadke. Spasibo za mejl (pismo).

Boľšoe vam spasibo. Ne za čto.

Nominativ množine imenica muškog roda sa nastavkom –á/ -я (dom – domá, gorod – gorodá, učitelj – učitelja)

Rečenice s upitnim rečima (kto, gde, kak...)

Konstrukcije za izražavanje posesivnosti (potvrdne i odrične): u + gen.

ličnih zamenica i imenica (u menja est', u menja net).

Lične zamenice 3.lice sa i bez predloga (k nej, ej)

Prisvojne zamenice

Nepromenjive prisvojne zamenice za izražavanje pripadnosti trećem licu ego, eě; ih

Glagoli zanimat'sja, interesovat'sja, stat' + instrumental.

Kratak oblik prideva rad/rada; rady .

Bezlične rečenice sa odričnim zamenicama sa prefiksom ne u predikatu. Ne za čto.

(Inter)kulturni sadržaji : ustaljena pravila učtivosti; imena, patronimi, prezimena i nadimci; adresa; formalno i neformalno predstavljanje; stepeni srodstva i rodbinski odnosi; numerisanje spratova, nazivi većih gradova, poznatijih država i njihovih stanovnika, rodno mesto.

Kakoj eto gorod/derevnyj? Kakie interesnye mesta, ulicy i istoričeskie pamjatniki nahodjatsja tam? Kakie dostoprimečatel'nosti v stolice Rossii, a kakie v stolice Serbii? Eto – pamjatnik Petru Pervomu. Kakoj boľšoj i krasivyj! Tebe nraivsja boľše pamjatnik Puškinu ili Petru Pervomu? Etoť pamjatnik mne izvesten.

Kakoj Miša? Kak Miša vygljadit? Ja v pervyj raz s nim vstrečaoj'sja, opiši ego. Miša nevyšokij, strojnyj.

Kakaja Maša? Maša vyšokaja, polnaja.

Kakoj u nego rost?

Kakie u neě glaza? Glaza – karie, volosy – kaštanovye.

V čem ona? Na nej bluzka v polosku.

Miša horošo znaet matematiku i pomagaet Maše. Maša očen' horošo plavaet. Ona živet v centre Ekaterinburga v mnogočtažnom dome. Eě kvartira neboľšaja. Opiši svoju komnatu! Moj krovat' boľšaja i udobnaja. Idet dožd', duet veter, holodno očen'. Zavtra budet solnečnaja pogoda, bez doždja. Noč'ju podnjalsja silnyj veter i pošel dožd'.

Ja očen' ploho sebya čuvstvuj. Bolit golova i glotat' boľno. U menja temperatura. U nego silno bolit spina. U neě gripp/angina.

My žili v sportivnom lagere prošlym letom. On spal v boľšoj palatke.

Promena imenica treće deklinacije tipa oblast'

Promena prideva. Slaganje s imenicama u rodu, broju i padežu.

OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA,

MESTA, POJAVA, RADNJI,
STANJA I ZBIVANJA

Kratki pridevi – oblici promene kratkih prideva, značenje i upotreba kratkih prideva (u predikativnoj funkciji) *Вашня видна издали. Я рад, что вы приехали.*

Prilozi za način, mesto, vreme.

Frekventne vremenske konstrukcije (*прошлым летом, в прошлую среду, на следующей неделе, в прошлом году*)

Sadašnje vreme frekventnih glagola.

Prošlo vreme frekventnih glagola.

Buduće vreme (prosto i složeno).

Prosti oblici komparativa prideva/priloga

Povratna zamenica *себя*

Neodređenične rečenice bez subjekta sa predikatom u neodređeničnom glagolskom obliku (treće lice množine) *Здесь продают билеты. Говорят, что это было давно.*

Bezlične rečenice u kojima lice na koje se odnosi radnja bezličnog glagola može stajati u akuzativu. *Меня тошнит.*

(Inter)kulturni sadržaji : karakteristike naše zemlje i Rusije (znamenitosti, geografske karakteristike i sl.)

Überite вещи! А давайте посмотрим с вами, что там лежит. Давайте вместе приберемся в нашу группу! Разложим книги по местам. Помогите мне požalušta, давайте все вместе!

Я иду в бассеїн. Петя, пойдешь со мной? Я обожаю плавать. Сегодня мы с вами сделали очень много. Какие молодцы!

Чем тебя угостить? Ты будешь чай? Нет, спасибо.

Что ты будешь делать на следующей неделе?

Придешь ко мне на вечеринку? У меня день рождения. Во сколько? В семь часов в субботу. Внимание! Срочно отправляемся на прогулку! Буду в воскресенье играть в футбол? Когда? В пять. Нет, к сожалению, я еду с родителями к бабушке.

Пойдем в кино вечером? Давай! Где встречаемся? У входа в метро.

Нажмите здесь и зарегистрируйтесь!

Не переживай! В следующий раз получиться лучше!

У семьи и школы одни беды и проблемы. Давайте искать совместные пути решения!

Dorogie učeniki! Priglašam vas priņjat' učastie v tvorčeskom proekte «Kak horošo ljubit' čitat'».

Мне понравилось, как вы справились с заданием. Наша работа сегодня была очень полезной.

Promena imenica ženskog roda treće deklinacije čija se osnova završava na *-чь, -ць ; -жь, -жь*.

Zapovedni način (poziv na zajedničku aktivnost) .

Bezlične modalne konstrukcije s predikativima (*mне нужно, mне надо, mне необходимо*).

Upitni iskazi bez upitne reči. Intonacija.

Sadašnje vreme u značenju budućeg.

Buduće vreme.

Promena broja *odin, odna, odno; odni*

Odredbeni prilozi vremena: *utrom, вчера, завтра, сейчас, опять ...*

Odredbeni prilozi količine (mere): *очень, совсем, слишkom ...*

IZNOŠENJE PREDLOGA I
SAVETA, UPUĆIVANJE POZIVA
ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ
AKTIVNOSTI I REAGOVANJE NA
Njih

(Inter)kulturni sadržaji : prikladno upućivanje predloga, saveta i poziva i reagovanje na predloge, savete i pozive.

Вы поняли как выполнить домашнее задание? Скажите, как вы справились с текстом и вопросами?

Не забудьте, что у каждого ученика своя роль.

Давайте споем эту песню. Пусть они читают.

Не ешьте гамбургеры на завтрак. Составьте здоровое меню на день рождения с друзьями. Дайте советы о здоровом питании! Занимайтесь спортом серьёзнее!

Я согласен (согласна) с тобой. Я не согласна с твоим мнением. Вам помочь? Да, спасибо, возьмите эту сумку, пожалуйста. Спасибо.

Благодарю вас. Не за что. Нищего.

Дай мне, пожалуйста, тетрадь. Минуточку. Вот она.

Можно я подожду? Можно. Мне кажется, что ...

Это для меня (не)важно. По – моему, ... Я считаю, что ... Я хотела бы танцевать с тобой..

Извините, можно вопрос? Можно.

Приезжайте к нам в Сочи!

Вы не скажете, как дойти до Красной площади? Конечно, скажу.

Простите за беспокойство. Извините за опоздание.

Zapovedni način (poziv na zajedničku aktivnost)

Glagoli sa neregularnom konjugacijom: 1) glagoli sa specifičnom konjugacijom: *estь, datь* 2) glagoli sa mešovitom konjugacijom: *hotetь, bežatь*

Predikativni koji označavaju odnos lica prema nekoj radnji, stanju, predmetu i slično: *možno, nužno, nado, ...*

Upitni iskazi bez upitne reči. Intonacija.

Bezlične rečenice tipa: *Mne kažetsя ...*

Prošlo vreme glagola sa infinitivnom osnovom na suglasnik (*močь, lečь, pečь*)

Kondicional za izražavanje predloga, želja (u prosto rečenici): *Я хотела бы...*

(Inter)kulturni sadržaji: pravila učtve komunikacije, značajni praznici i događaji, čestitanja.

Дай такую же книгу. Запомните названные слова. Отметь правильный ответ. Проверьте свои ответы.

Используйте сайт ... Из каких частей состоит он- лаун тестирование?

Прочитай внимательно вопросы к тексту и обведи кружком букву правильного ответа.

Открой рот и скажи «А- а- а». Это лекарство тебе надо принимать три раза в день. Тебе надо лежать в постели пять дней.

Сделайте проект-плакат презентацию на тему „Мой любимый город“.

Найдите ошибки в тексте! Встаньте!

Нарежь картошку кубиками, положи в салатницу.

Обрати внимание! Составьте предложения! Вы все поняли?

Старайтесь угадать! Закрой глаза! Правильно ли это?

Помните, вам надо прочитать её всего один раз.

Вставьте выбранное вами ключевое слово в соответствующем месте.

Ответьте на те вопросы, которые кажутся вам наиболее легкими. Не обязательно придерживаться того порядка, в котором приведены вопросы.

Один раз топни ногой, подожди к двери и похлопай в ладоши!

С трёх до четырёх я провожу время со своими друзьями.

IZRAŽAVANJE MOLBI,
ZAHTEVA, OBAVEŠTENJA,
IZVINJENJA, ČESTITANJA I
ZAHVALNOSTI

RAZUMEVANJE I DAVANJE
UPUTSTAVA

OPISIVANJE RADNJI U
SADAŠNOSTI

Promena brojeva *dva, tri, četyre*

Zapovedni način frekventnih glagola na nulti sufiks: *vstany/te, sostavy/te, ne zabudy/te, prover/te...*

Upotreba prostog nepromenjivog oblika komparativa *bolee, menee*
(Inter)kulturni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom.

Моя семья любит по праздникам собираться с близкими родственниками. В выходные мы ходим в кино или ездим на дачу. Я живу в Москве. Моя бабушка живёт в деревне Азово, недалеко от города Омска. Летом мы ходим купаться на пруд. В Новгороде тоже есть кремль.

Я учусь в седьмом классе. В школу я езжу на автобусе. Каждый день я встречаюсь с друзьями. Мы играем в футбол или в волейбол на школьной спортивной площадке.

Ты активно занимаешься спортом? Какой вид спорта ты можешь мне порекомендовать? В свободное время я играю в компьютерные игры. Я ищу MP4 - плеер.

Ты играешь на пианино? Нет, не играю, я рою в горе.

Какие книги ты любишь? А я как раз сейчас читаю Андрича. Если хочешь, можешь взять почитать.

Я каждый день примерно пять часов сижу в Интернете. Обычно я встаю в шесть часов. Сначала я включаю ноутбук и читаю электронную почту. С восьми до десяти или одиннадцати мама и папа смотрят телевизор. С шести до семи я делаю уроки.

Город Сочи называют южной или курортной столицей России. Здесь можно купаться или ходить по музеям.

Зимой мы катаемся на лыжах. Пётр часто ездит на озеро ловить рыбу. Сколько времени поезд едет от Москвы до Владивостока? Самолёт летит в Белград.

Glagolski vid, razlike u upotrebi glagolskog vida u ruskom i srpskom jeziku (*обещать, завтракать...*)

Sadašnje vreme

Povratni glagoli, razlike u upotrebi povratnih glagola u ruskom i srpskom jeziku (*играть, отдыхать, загорать, учиться...*)

Glagolikretanja: *идти/ ходить, ехать/ ездить, лететь/ летать, плыть/ плавать, бежать/ бегать, нести/ носить.*

Upotreba glagola *играть (во что, на чём).*

Upotreba glagola *есть*

Prilozi za vreme, način

Predikativi koji označavaju prostorni odnos *daleko, недалеко...*

Promena brojeva od 5 do 20

Pridevske upitne zamenice *какой, который*

(Inter)kulturni sadržaji : porodični život; život u školi i u širem društvenom okruženju – nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja; tradicija i običaji.

Где он родился? В каком городе он жил?

На прошлой неделе мы посмотрели хороший фильм.

Что ты делал/делала вчера вечером?

Мама нашла свой мобильник.

Он помог мне выучить урок. Задание сделали быстро.

Сегодня мама пришла с работы в семь часов. Саša не ушёл в свою

OPISIVANJE RADNJI U PROŠLOSTI

komnatu.

Твоя семья когда-нибудь переезжала из одной квартиры в другую.

Мы прилетели вчера вечером. Когда вылетает твой самолёт.

Мы в прошлом году ездили на машине на море.

Я нашла в Интернете информацию о Максиме Горьком. Александр Сергеевич Пушкин родился 6 июня 1799 года в Москве. Название «Сибирь» появилось на карте в 14в.

Belgrad был основан кельтами в IV- III вв. до н.э, поселение называлось Singidunum. В 1521 году город захватили турки.

Открытия Николая Теслы навсегда изменили мир.

Branislav Nušić умер 19 января 1938 г.

Прошло время повратных глагола.

Прошло время глагола кретанья са и без префикса

Употребление глагола кретанья у прошлом времени.

Прошло время глагола с суфиксима -чь (мочь), -ти (идти).

Употребление речи тысяча

Временские конструкции с именником год: в 1978 году; в сентябре 1978-го года.

Промена редних бројева преко 10.

Фреквентне временские конструкции (прошлым летом, в прошлую среду, в прошлом году)

Безличнереčenice са безличним обликом глагола

Прилози и прилошке одредбе за време.

(Inter)kulturni sadržaji : istorijski događaji, epohalna otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti

Завтра утром я пойду к врачу.

Майя проведёт летние каникулы у бабушки в деревне.

На следующей неделе моя старшая сестра выйдёт замуж.

Мой брат улетает в Рим сегодня вечером. Во сколько его самолёт вылетает?

Мы закончим проект до конца недели.

Я надеюсь, что завтра будет хорошая погода.

Сегодня солнце светит, будет прекрасная погода!

Завтра моя сестра сдаёт экзамен по русскому языку на факультете.

Если мы не сделаем домашнее задание, наш учитель рассердится.

Что будет в будущем, если человек продолжит загрязнять планету?

Глаголски вид.

Просто и сложено будущее время.

Прилози и прилошке одредбе за време.

Фреквентне временские конструкции (на следующей неделе, в следующую среду)

(Inter)kulturni sadržaji : правила učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom; tradicija i običaji.

Что с тобой? Как ты себя чувствуешь? У меня сильный насморк и голова очень болит. Температура повышена. У тебя, наверное, грипп. Тебе нужно лекарство. Выздоровливай быстро!

Рассердился Володя сердится на меня?

Желаю тебе счастья и успехов! Удачи тебе!

Ой, я очень волнуюсь! Я так переживаю за тебя!

Моя тётя приезжает завтра в Москву. Я так радуюсь!

Это пирожное так вкусно пахнет. Можно я попробую?

OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI
(PLANOVA, NAMERA,
PREDVIĐANJA)

ISKAZIVANJE ŽELJA,
INTERESOVANJA, POTREBA,
OSETA I OSEĆANJA

Tak eŝť hoĉetsja! Ja progolodalsja/ progolodalas'. Hoĉu piť! Daťte mne, poŝaluŝta, stakan vody.

Ja tak ustal/a! Tak spať hoĉetsja!

Ja oĉen' interesujuŝ' istorieŭ. A ja uvlekaюŝ' peniem.

Bezliĉne reĉenice

Glagol *hotet'.*

Glagol *hotet'sja* (bezliĉna upotreba: *mne hoĉetsja*).

Glagol *ĉuvstvovat' sebj.*

Modalne konstrukcije (liĉne i bezliĉne) s *nuŝno* i *dolŝen*

Zapovedni naĉin.

Upitni iskazi bez upitne reĉi. Intonacija.

Glagoli *interesovat'sja*, *uvlekat'sja ĉem*.

(Inter)kulturni sadrŝaji : mimika i gestikulacija; interesovanja, hobi, zabava, razonoda, sport i rekreacija.

Proŝtite, vy ne skaŝete, gde nahoditsja bliŝaŭŝaja ostnovka avtobusa?

Da, koneĉno. Idite prjamo do konca ulicy. Za uglom – ostanovka.

Izvinite, ostanovka odinnadcatogo avtobusa naprotiv?

My guljali ves' den' po nabereŝnoj.

U moih roditelej daĉa v gorah.

Nacionalnyj muzej nahoditsja v centre goroda.

Deti ves' den' begali po parku.

Podoŝdi, poŝaluŝta, za dverju.

Pervym ĉelovekom v kosmose byl Jurij Gagarin.

Sibir' nahoditsja v centralnyh i vostoĉnyh rajonah Rossii.

Gora Zlatar nahoditsja na zapade Serbii. Uĉelje Dŝerdap nahoditsja v vostoĉnoj Serbii. Na juge Rossii graniĉit s Kitaeom i Mongoliej.

Predloŝko-padeŝne konstrukcije za izraŝavanje mesta i pravca (za *dverju*, *v kosmose*, *na juge*, *v centre...*).

Prilozi za mesto i pravac.

Glagolikretanja.

Prefiksalni glagolikretanja.

(Inter)kulturni sadrŝaji : javni prostor; tipičan izgled mesta; geografske karakteristike naŝe zemlje i zemalja govornog podruĉja ciljnog jezika; idiomatska/metaforiĉka upotreba predloŝkih izraza.

Po gazonam hodit' nel'zja!

Moŝno sest' rjodom s vami? Moŝno, koneĉno. Net, nel'zja, k soŝaleniju.

Moŝno vospol'zovat'sja tvoim mobil'nikom, poŝaluŝta?

Vy dolŝny otkljuĉit' svoi mobil'niki na uroke.

My dolŝny nosit' ŝkol'nju formu.

On ne moŝet priiti, potomu ĉto u nego mnogo raboty.

Ostroŝno! Dveri zakryvajutsja!

Ŝivotnyh kormit' zapreĉeno!

Kurit' zapreĉeno!

Zapovedni naĉin.

Bezliĉne modalne reĉenice s predikativima *moŝno*, *nel'zja*, *nado*, *nuŝno*.

Modalna konstrukcija s reĉima *dolŝen/dolŝna/dolŝny* .

Upravni i neupravni govor.

(Inter)kulturni sadrŝaji : ponaŝanje u kuĉi, ŝkoli i na javnim mestima; znaĉenje znakova i simbola.

ISKAZIVANJE PROSTORNIH
ODNOSA I UPUTSTAVA ZA
ORIJENTACIJU U PROSTORU

IZRICANJE DOZVOLA,
ZABRANA, PRAVILA
PONAŝANJA I OBAVEZA

IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I
POSEDOVANJA

*Это родители моего друга Саши.
Чьи это очки? Мои или его?
У неё нет чемодана, потеряла.
Это твой пенал? Нет, не мой.*

Pitanja s prisvojnomo upitnom zamenicom Čeŭ.
Konstrukcije za izražavanje posesivnosti.
Opšta i posebna negacija.
Prisvojne zamenice.
Upitni iskazi bez upitne reči. Intonacija.
(Inter)kulturni sadržaji : odnos prema svojoj i tuđoj imovini.

IZRAŽAVANJE DOPADANJA I
NEDOPADANJA

*Kogda u меня есть свободное время, я hožu/ ežžu...
Mne нравится смотреть в интернете фильмы, слушать музыку. Вчера я
скачал/ скачала из интернета новую песню DDT.
Mне нравятся зимние виды спорта. Люблю кататься на санках. Не люблю
кататься на лыжах.
Мой любимый спорт – теннис. Мне интересно смотреть теннис.
Mне не очень нравится новый сериал.
Я занимаюсь баскетболом. У меня тренировки каждый день.
Глаголи заниматься, интересоваться (чем).
Bezlična upotreba glagola нравиться.
(Inter)kulturni sadržaji : umetnost, književnost za mlade, strip,
muzika, film, sport.*

IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA

*Я думаю, что в школах нужны мобильники. На уроке их можно
использовать. Что ты думаешь на эту тему?
Пожалуйста, расскажи мне об этой книге. Тебе нравится книга?
Как тебе кажется, кто выиграет? Что ты думаешь по этому поводу?
Да, я согласен/согласна. Нет, мы не согласны.
Кратки облича prideva согласен.
Bezlična upotreba glagola казаться. Mне кажется.
(Inter)kulturni sadržaji: poštovanje osnovnih normi učtivosti u
komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.*

IZRAŽAVANJE KOLIČINE,
DIMENZIJA I CENA

*Сколько жителей в Belgrade? Почти два миллиона.
Самое высокое здание в «Москва-Сити» – Башня Восток. Её высота –
348 метров.
Моя мама работает на 16-ом этаже Башни Восток в «Москва-Сити».
Самая длинная река в России – Lena (4.400 километров).
Сколько весит яблоко? 200 грамм.
Сколько весят эти яблоки? Три с половиной килограмма.
У тебя было много домашнего задания?
Это дорого!
У нас больше/ меньше предметов в этом году.
Я получил пятёрку по биологии.
Osnovni brojevi preko 1000.
Upotreba brojnih imenica тысяча, million, половина .
Upotreba priloga za količinu mnogo, malo, несколько uz genitiv
množine imenica.
Redni brojevi preko 10.
Pitanja sa Skolьko.
(Inter)kulturni sadržaji : društveno okruženje; valute ciljnih kultura;
metrički i nemetrički sistem mernih jedinica.*

FRANCUSKI JEZIK

Komunikativna funkcija

Jezički sadržaji

POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE
SEBE I DRUGIH I TRAŽENJE/
DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA
O SEBI I DRUGIMA

*Tu connais Michel ? Il vient de Poitiers.
Je vous présente Monsieur Dupont. Tiens, je te présente Valérie,
c'est ma meilleure amie. Moi, c'est René. Bonjour. Enchanté.
Salut.
C'est ton grand-père sur cette photo, n'est-ce pas? Oui, c'est mon
papi, je m'appelle comme lui. Maintenant il a 73 ans.
Malheureusement, ma grand-mère est morte.
Le grand garçon blond aux yeux verts, avec un pull bleu, c'est
Louis. Il s'intéresse à la musique. Qui est cette petite fille à côté
de lui ? C'est sa sœur, elle s'appelle Hélène, elle est très
gentille.
Lucas et moi, nous habitons dans la même rue, mais nous ne
sommes pas dans la même classe. Nous nous rencontrons souvent
devant l'école.
Présentativi (c'est, ce sont).
Pitanjaintonacijom.
Upitna morfema n'est-ce pas?
Opisni pridevi.
Prezent povratnih glagola.
Naglašeničnezamenice.
(Inter)kulturalni sadržaji : ustaljena pravila učtive komunikacije;
imena i nadimci; rodbina, porodični odnosi i rodbinske veze.*

OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA,
MESTA, POJAVA, RADNJI, STANJA I
ZBIVANJA

*Yves est le garçon le plus grand dans ma classe. Il joue au basket.
Elle est médecin. Il est boulanger.
Elle est très nerveuse, mais elle voudrait être plus calme.
Tu regardes quel animal ? Je regarde ce cheval blanc parce que j'
adore les chevaux.
Quel est ce livre sur ton bureau ? C'est le livre de français que
Sarah m'a prêté.
À mon avis, dans la revue qui est devant vous, il n'y a rien d'
intéressant.
Ce portable ne fait pas de photos et on ne peut pas recevoir des
e-mails. Celui-là est meilleur, mais il est plus cher aussi.
Pour se relaxer, ma mère fait l'exercice suivant: d'abord, elle se
met debout, le dos au mur. Puis, elle lève les bras le plus haut
possible. Elle tient cette position pendant 6 secondes. Elle
respire normalement. Enfin, elle se repose 6 secondes.
On parle français en France, mais aussi en Suisse, au
Luxembourg et en Belgique. Le drapeau français est tricolore, le
drapeau serbe aussi.
Prezent frekventnih glagola.
Poređenje prideva (komparativ, superlativ).
Pokazni pridevi.
Negacija (ne/ n'... pas, ne jamais, ne rien, ne personne).
Predlozi ispred naziva zemalja.
Odnosne zamenice: que, qui, où
Izostavljanje određenog člana ispred naziva zanimanja.
Sredstva za iskazivanje argumenata i logičkih odnosa: d'abord,*

IZNOŠENJE PREDLOGA I SAVETA,
UPUĆIVANJE POZIVA ZA UČEŠĆE U
ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI I
REAGOVANJE NA NJIH

puis/ensuite, enfin ; mais, pour + infinitif, car, parce que
(Inter)kulturalni sadržaji : osobenosti naše zemlje i zemalja
govornog područja ciljnog jezika (znamenitosti, geografske
karakteristike i sl.)

*Je te propose de voir ce film, toi aussi.
Si elle a mal à la dent, elle doit aller chez le dentiste.
On peut aller chez moi si tu es libre après l'école. Ça me va ! /
Pourquoi pas ? / D'accord, et on va jouer aux jeux vidéo.
Voulez-vous essayer ? Oui, pourquoi pas ?
On ira voir le match si tu finis tes devoirs. J'aimerais bien y aller.
Sois patiente. N'ayez pas peur.
Et si on allait à la piscine ? C'est une bonne idée.*

Prezent frekventnih glagola.

Modalniglagoli: *pouvoir, devoir, vouloir.*

Buduće vreme.

Kondicional prezenta.

Hipotetična rečenica – verovatni potencijal.

Konstrukcija : *(Et) si + imparfait*

Subjunktiv/imperativ glagola *avoir* i *être* u ustaljenim izrazima.

(Inter)kulturalni sadržaji : prikladno upućivanje predloga, saveta i poziva i reagovanje na predloge, savete i pozive.

*Excusez-moi, est-ce que je peux parler à Louise ?
Bien, merci et au revoir !
Je peux m'asseoir à côté de vous ?
Je voudrais savoir si le centre est ouvert cet après-midi. Est-ce que vous avez l'adresse du Centre ? Bonjour Madame, vous pouvez me dire à quelle heure ouvre le Centre cet après-midi ?
Je voudrais cette revue pour adolescents. Celle-là, son titre est Okapi.
Regarde-moi! Ouvre-lui! Téléphonez-leur!
Je suis vraiment désolé, Monsieur. Je vous demande pardon. Ne t'inquiète pas !
Je suis fier de toi. Toutes mes félicitations ! Je vous remercie beaucoup, Madame !*

IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA,
OBAVEŠTENJA, IZVINJENJA,
ČESTITANJA I ZAHVALNOSTI

Kondicionalmodalnihglagola.

Upitna rečenica sa konstrukcijom *est-ce que* .

Lične zamenice u funkciji direktnog i indirektnog objekta.

Pokazne zamenice (*celui, celle, ceux, celles*).

Imperativ.

Uzvičnerečenice.

Indirektni govor (upitna rečenica)

(Inter)kulturalni sadržaji: pravila učtve komunikacije, značajni praznici i događaji, čestitanja.

Jeu de mémoire

Règles du jeu : - Mélanger les cartes et bien les ordonner face contre table. - Tour à tour, chaque élève retourne deux cartes : s'il retourne une paire, il la garde et peut rejouer.

Il faut que tu racontes ça à ton frère.

Avez-vous compris ? Pour apprendre, il faut bien écouter.

RAZUMEVANJE I DAVANJE
UPUTSTAVA

*Tu devrais aller à la pharmacie.
Tu dois faire les courses aujourd'hui.
Tu peux écrire au courrier des lecteurs de ce magazine. Ils vont te répondre.
Pourriez/Pouvez-vous me dire où est la gare ?*
Imperativ.
Infinitiv.
Konstrukcija *il faut* + subjunktiv (glagoli 1. grupe).
Konstrukcija *il faut* + infinitiv.
Modalni glagoli.
Upitna rečenica.
Indirektni govor (upitna rečenica)
(Inter)kulturalni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom.

OPISIVANJE RADNJI U SADAŠNjOSTI

*Tu vas à Nice ? Non, j'en viens. Tu vas souvent à la campagne ?
J'y vais chaque été.
On est ici depuis lundi.
Le mercredi, je fais du tennis.
Je sais danser et chanter. Je peux aussi jouer avec les enfants.
Quand je veux organiser une fête, je choisis d'abord une date et je réserve un endroit. Ensuite, je fais une liste d'invités. Je prépare des invitations toute seule parce que j'adore dessiner.
Enfin, je choisis la nourriture et la musique.
Les filles mettent leurs nouvelles robes parce qu'elles se préparent pour la fête.*
Prezent frekventnih glagola.
Negacija (*ne/ n'... pas, ne jamais, ne rien, ne personne*).
Priloške zamenice (*en, y*).
Predlozi i predložki izrazi (*à côté de, chez, depuis*).
Prilozi.
Prilozi za mesto (*ici, là*).
Sredstva za iskazivanje argumenata i logičkih odnosa: *d'abord, puis/ensuite, enfin ; mais, parce que*
(Inter)kulturalni sadržaji : porodični život; život u školi i u širem okruženju – nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja; tradicija i običaji.

OPISIVANJE RADNJI U PROŠLOSTI

*Nous sommes arrivés il y a trois jours.
Je n'ai jamais été chez eux.
Hier c'était dimanche, je me suis réveillé à 10 heures.
Elle a écouté le dernier disque de ce chanteur et elle a décidé d'aller à son concert.
J'ai découvert Paris il y a deux ans.
Il est né à Genève, mais il a grandi à Lyon parce que ses parents ont déménagé.
J'écoutais de la musique quand soudain Pauline est entrée.
Quand mes parents étaient petits, l'ordinateur n'existait pas.
Il s'est trompé à cause de moi. Je suis désolé.
Elle a réussi grâce à ses amis.
Les frères Lumière ont inventé le cinéma.
Napoléon Bonaparte était le premier empereur des Français. Il est*

OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI
(PLANOVA, NAMERA, PREDVIĐANJA)

ISKAZIVANJE ŽELJA,
INTERESOVANJA, POTREBA, OSETA I
OSEĆANJA

*né en Corse.
Astérix et Obélix ont vécu dans un petit village gaulois et ils ont lutté contre les Romains.*

Perfekta (passé composé).

Imperfekta.

Negacija (*ne/ n'... pas, ne jamais, ne rien, ne personne*).

Predlozi i predložki izrazi (*il y a*).

Vremenska rečenica: *quand*.

Sredstva za iskazivanje argumenata i logičkih odnosa: *d'abord, puis/ensuite, enfin ; mais, grâce à, à cause de, parce que*
(Inter)kulturalni sadržaji : istorijski događaji, epohalna otkrića; važnije ličnosti iz prošlosti.

Quand est-ce qu'on part ? Il demande quand on part. Je pars dans deux jours.

D'abord, je vais finir mes devoirs, puis j'irai au cinéma.

Si mes parents me laissent partir, je viendrai avec toi!

S'il fait beau demain, on va à la piscine.

Si j'avais du temps libre, je sortirais ce soir.

Qui va jouer les personnages ? Qui va à ce spectacle ?

C'est Pierre qui va le faire.

Cette année, je vais faire plus de sport et je vais aller à un atelier de peinture.

Nous finirons notre projet dans dix jours.

Je crois que il va neiger demain.

Je suis sûr que tu réussiras.

Prezent frekventnih glagola.

Futur simple.

Futur proche.

Negacija (*ne/ n'... pas, ne jamais, ne rien, ne personne*).

Predlozi: *dans* + vremenska odrednica

Hipotetične rečenice – verovatni i mogući potencijal.

Sredstva za iskazivanje argumenata i logičkih odnosa: *d'abord, puis/ensuite, enfin*

(Inter)kulturalni sadržaji : pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom; tradicija i običaji.

Bonne chance! Bon appétit !

Tu as envie de quoi ? J'ai envie d'aller au cinéma. Moi, je n'ai pas envie.

J'aimerais être célèbre. Je voudrais voyager partout dans le monde.

Je trouve ça intéressant. Je ne trouve pas ça intéressant.

J'espère qu'il viendra.

Ça me fait plaisir de te revoir !

Tout va bien maintenant.

Je n'aime pas le café.

Tu as réussi, je suis très content ! Elle n'est pas venue, c'est dommage !

Prezent frekventnih glagola.

Kondicional prezenta frekventnih glagola.

Uzvičnarečenica.

ISKAZIVANJE PROSTORNIH ODNOSA
I UPUTSTAVA ZA ORIJENTACIJU U
PROSTORU

IZRICANJE DOZVOLA, ZABRANA,
PRAVILA PONAŠANJA I OBAVEZA

Negacija.

(Inter)kulturalni sadržaji : mimika i gestikulacija; interesovanja, hobi, zabava, razonoda, sport i rekreacija.

Où sont mes affaires? Elle demande où sont ses affaires.

Vous ne pouvez pas traverser la rue ici.

Au-dessous de mon appartement il y a un parc où je peux voir les enfants qui jouent.

Pouvez-vous me montrer où est la gare, s'il vous plaît ?

Ma ville est située à 75km au nord de Belgrade.

Le Musée national se trouve dans le centre-ville, en face du Théâtre national.

Elle habite à Subotica, dans le nord de la Serbie, à la frontière avec la Hongrie.

En Serbie il y a cinq parcs nationaux: Djerdap, Kopaonik, Tara, Šar, Fruška Gora.

Le tunnel du Mont-Blanc relie Chamonix en France et Courmayeur en Italie.

Ils se promènent au bord de la mer.

Indirektno pitanje.

Relative zamenice (*qui, que, où*).

Osnovni brojevi.

Strane sveta.

Prilozi za mesto (*ici, là*).

Predlozi (*à, de, en, près de, à côté de, en face de, au bord de...*)

(Inter)kulturalni sadržaji : javni prostor; tipičan izgled mesta; geografske karakteristike naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika.

Maman me dit que je peux inviter tous mes copains à mon anniversaire.

Tous mes amis vont au cinéma, mais pas moi. Mon papa ne me permet pas.

Ne lui dis rien!

Tu dois apprendre beaucoup cette semaine.

C'est toi qui as jeté la bouteille dans l'herbe ? Non, ce n'est pas moi, je respecte la nature.

Cherche une poubelle pour jeter ce papier !

N'ouvrez pas le livre pour le moment ! Ne pas ouvrir les fenêtres.

Ne pas se pencher. Assez ! Ça suffit ! On ne mange pas avec ses mains.

Il ne faut pas allumer le feu.

Il ne faut pas jeter des ordures.

Il est interdit de fumer ici.

Prezent frekventnih glagola.

Modalni glagoli.

Imperativ.

Infinitiv.

Indirektni govor – izjavne rečenice (uvodni glagol u prezentu).

Konstrukcija *il faut / il ne faut pas* + infinitiv.

Lične zamenice u funkciji indirektnog objekta.

Negacija.

IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I
POSEDOVANJA

Uzvičnerečenice.

(Inter)kulturalni sadržaji : ponašanje u kući, školi i na javnim mestima; značenje znakova i simbola.

Cette moto? C'est celle de mon grand frère.

C'est à moi. Ils sont à vous.

J'ai fait ma valise. Tu as fait la tienne ?

Il est à toi, ce portable rouge, n'est-ce pas ? Non, pas du tout, il est à cette dame-là. J'ai laissé le mien à la maison.

Prezentativi (c'est, ce sont).

Prisvojni pridevi i zamenice.

Naglašenedličnezamenice.

Negacija.

Upitna morfema *n'est-ce pas?*

Konstrukcija za iskazivanje pripadnosti.

(Inter)kulturalni sadržaji : odnos prema svojoj i tuđoj imovini.

C'est toi que j'aime. Je l'aime comme un frère.

Les enfants aiment les jeux de société. Le frère de Mia aime jouer au Scrabble.

Comme c'est joli ! Comme sa robe est belle ! Quel beau film !

J'aime les pommes, mais je préfère les bananes.

Je déteste la science fiction.

J'adore faire du ski.

Tu as aimé le film ? Non, il ne me plaît pas.

Konstrukcija za naglašavanje (c'est... que).

Upitna rečenica.

Uzvičnarečenica.

Negacija.

(Inter)kulturalni sadržaji : umetnost, književnost za mlade, strip, muzika, film, sport.

Je suis d'accord avec lui. Je pense que non. Je crois que tu n'as pas raison.

Qu'est-ce que vous pensez ? Je ne suis pas sûr, mais je pense qu'il faut attendre encore un peu.

Qu'est-ce que tu en penses ? Je crois que Marc n'est pas coupable

Ce n'est pas juste ! Ce n'est pas bien !

À ton avis, quelle équipe a mieux joué ?

Selon/Pour moi, c'est l'équipe de mon école.

À mon avis, il n'est pas possible de terminer tout en cinq minutes.

Je propose une autre solution.

Prezent frekventnih glagola.

Izrazi: *selon...*, *pour...*, *à mon avis*

Naglašenedličnezamenice.

Upitna rečenica.

Objekatska rečenica – glagoli mišljenja (indikativ).

Negacija.

(Inter)kulturalni sadržaji : poštovanje osnovnih normi učtivosti u

IZRAŽAVANJE DOPADANJA I
NEDOPADANJA

IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA

komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.

Novi Sad est une grande ville? C'est la plus grande ville de la Voïvodine avec presque 300.000 habitants.

La France compte près de 67 millions d'habitants.

Combien de crayons avez-vous acheté? J'ai acheté deux crayons.

Tu as mangé tous les gâteaux? Oui, je les ai mangés.

Ça coûte combien? Ces baskets coûtent combien? Ils coûtent 40 euros. Merci! Au revoir!

Je voudrais un kilo de pommes et un litre de lait. Voilà! Ça fait combien? 11,30 € trente. 11 euros 30 centimes? C'est cher!

Cette tour fait plus de 500 mètres de haut.

Nous habitons au cinquième étage.

Cette année je suis en 8ème.

J'ai autant d'amis que toi.

Il a plus de temps libre que moi.

Osnovni brojevi preko 1000.

Redni brojevi.

Partitivni član.

Partitivno de.

Komparacija.

Lične zamenice u funkciji direktnog objekta.

Upitna rečenica.

Prezentativi (*voilà, c'est*).

(Inter)kulturalni sadržaji : društveno okruženje; valute ciljnih

kultura; pravopisne konvencije pri razdvajanju hiljada, kao i celih

od decimalnih brojeva; konvencije u izgovoru decimalnih brojeva;

metrički i nemetrički sistem mernih jedinica.

IZRAŽAVANJE KOLIČINE,
DIMENZIJA I CENA

ŠPANSKI JEZIK

Komunikativna funkcija

Jezički sadržaji

*Hola, Buenos días, Buenas tardes / noches, Adiós, Hasta luego
Bienvenido/a. –(Muchas) gracias.*

Hola, ¿qué tal? –(Muy) bien. Y tú, ¿qué tal?

Hola, ¿cómo estás? –(Muy) bien, gracias, ¿y tú?

Buenos días, ¿cómo está? –(Muy) bien, ¿y usted?

lengua escrita: Querido/a + nombre

Querido Pedro: Soy un futbolista de Belgrado... Saludos, Manolo

Te presento a +

Te presento a mi hermano Paco.

Te presento a Elena. Es mi amiga. Nos conocemos desde primero/desde el primer grado y vamos juntas al aula de teatro de nuestra escuela.

Te presento al señor Mesa. Es nuestro profesor de español.

Hola, encantado/a. / Mucho gusto.

¿Cómo te llamas? ¿Cuántos años...? ¿Con quién...? ¿Dónde...?

¿De dónde eres? ¿Qué haces? ¿A qué te dedicas?

Me llamo Mónica. Tengo trece años y vivo con mi padre. Él es de Grecia. Se mudó a Serbia cuando tenía veinte años. Ahora trabaja en el departamento de informática de una compañía local.

Pozdravi (¡Hola! ¡Buenos días! ¡Buenas tardes! ¡Buenas noches!

POZDRAVLJANJE I
PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH I
TRAŽENJE/ DAVANJE OSNOVNIH
INFORMACIJA O SEBI I DRUGIMA

OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA,
MESTA, POJAVA, RADNJI, STANJA I
ZBIVANJA

IZNOŠENJE PREDLOGA I SAVETA,
UPUĆIVANJE POZIVA ZA UČEŠĆE U

¡Hasta luego! ¡Adiós! ¡Chao! ¿Qué tal? ¿Cómo está(s)?

Indikativ prezenta frekventnih glagola

Pitanja (*qué, quién/es, con quién, cómo, dónde, de dónde, cuándo, cuánto, cómo, alguna vez*)

Lične zamenice, naglašene i nenaglašene

Pokazne zamenice

Prisvojni pridevi

Brojevi

(Inter)kulturalni sadržaji : ustaljena pravila učtive komunikacije (usmene, pisane, elektronske); imena i nadimci; rodbina, porodični odnosi i rodbinske veze; način na koji predstavljamo sebe ili nekog drugog u matičnoj zemlji i u nekim zemljama gde se govori španski.

¡Qué divertido / aburrido / bonito / interesante...!

¿De qué color es?

¿Cómo es? –Es igual / diferente / parecido / típico / regular.

La blusa es azul. Es de algodón.

El libro es más interesante que la película. / El libro es tan bonito como la película.

La paella está muy rica.

Glagol ser za trajnu karakteristiku; estar za opis stanja; najfrekventniji pridevi koji menjaju značenje uz ser/estar (aburrido, cansado, rico).

¡Qué... + adjetivo!

Imenice (zajedničke, vlastite); pravopis – veliko slovo

Odsustvo člana uz imena profesija, funkcije, nacionalnosti (*Es profesora de español.*)

Pridevi – rod, broj i slaganje sa imenicama; položaj prideva.

joven, mayor, anciano; adulto (edad)

bonito, feo, bueno, malo, fuerte, débil

colores; color claro/oscuro; redondo, cuadrado

de madera / piel / plástico / metal / tela / papel / cristal (material)

rico, bueno, malo (comida)

Komparativ prideva (*más...que, menos...que, tan...como*);

komparativ najčešćih nepravilnih prideva (*mejor, peor, mayor, menor*).

(Inter)kulturalni sadržaji : osobenosti naše zemlje i zemalja govornog područja ciljnog jezika (klima, biljni i životinjski svet, istorijske i kulturne znamenitosti, značajne ličnosti).

¿Vamos a salir? –Sí, vale. / Vale, ¿por qué no?

¿Vienes al club? ¿Quedamos el miércoles? ¿Quedamos en mi casa? –Sí, vale, de acuerdo.

¿Por qué no jugamos al fútbol?

Te invito a mi fiesta.

¿Vienes a mi casa? –Sí, pero más tarde. / Bueno, vale, pero más tarde. / No, lo siento. Me siento mal. Otro día.

¿Quieres zumo? –Sí, gracias. / Gracias, está muy rico pero no quiero más.

ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI I
REAGOVANJE NA NJIH

ir a + inf.

invitar, quedar

Suprotne rečenice (pero...)

Uzročne rečenice (porque...)

(Inter)kulturalni sadržaji : prikladno upućivanje predloga, saveta i poziva i reagovanje na predloge, savete i pozive; norme učtivosti (npr. prilikom poseta i sl.)

¿Puedo abrir la ventana? –Sí, sí, ábrela. / Sí, claro. / Perdona, pero estoy resfriado.

¿Puedo escuchar el texto otra vez? No he entendido todas las palabras.

Dejad de pelear y hablad con calma. Quiero escuchar las dos versiones del problema.

¿Puedes darme un vaso de agua? / ¿Me das un vaso de agua?

Tengo sed. –Aquí tienes. –(Muchas) gracias. – De nada.

¿Te puedo pedir un favor? –Sí, sí, claro. / Vale. / Bueno, vale.

Perdona, ¿puedes ayudarme? –Sí, con mucho gusto. / Bueno, no sé. / Lo siento, no puedo.

Perdón, ¿me puede ayudar?

Lo siento mucho. / Perdona. / Siento llegar tarde.

¡Enhorabuena! / ¡Muy bien!

¡Feliz cumpleaños!

¡Felices fiestas!

Suerte. Buen viaje. Felices vacaciones. Buen provecho.

poder + inf.

Lične zamenice – COD (*me, te, lo, la, nos, os, los, las*), COID (*me, te, le, nos, os, les*); redosled nenaglašenih ličnih zamenica za direktni i indirektni objekat

Imperativ u potvrdnom obliku za drugo lice jednine i množine; upotreba nenaglašenih ličnih zamenica uz imperativ

Indirektno upućivanje molbe *No entiendo la tarea* (=možete li da mi objasnite?)

Intonacija

Año Nuevo, Nochevieja, Navidad, Pascua

(Inter)kulturalni sadržaji: pravila učtive komunikacije, značajni praznici i događaji, čestitanja.

Por favor, abrid el libro por la página 67. Vamos a hacer la actividad tres. Organizad grupos de tres personas y analizad el primer diagrama.

Dale el libro.

¿Dónde está el taller de pintura? – Baja las escaleras y luego coge el pasillo de la izquierda. Allí está.

¿Cómo puedo preparar una tortilla española? – Ahora te explico...

Imperativ u potvrdnom obliku za drugo lice jednine i množine; upotreba nenaglašenih ličnih zamenica uz imperativ

(Inter)kulturalni sadržaji: pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom; priprema hrane u našoj zemlji i (nekim) zemljama španskog govornog područja.

IZRAŽAVANJE MOLBI, ZAHTEVA,
OBAVEŠTENJA, IZVINJENJA,
ČESTITANJA I ZAHVALNOSTI

RAZUMEVANJE I DAVANJE
UPUTSTAVA

OPISIVANJE RADNJI U SADAŠNJOSTI

Vivo aquí desde hace tres años. Mi escuela está muy cerca y necesito solo cinco minutos para llegar desde casa. Sin embargo, a veces llego tarde porque no me despierto a tiempo...

¿Haces deporte? –Sí, tres veces por semana. Practico natación. / No, nunca.

¿Qué hace Manolo? –Hace los deberes. –Hm, no los hace; está hablando por teléfono.

Prezent indikativa frekventnih glagola

Glagolske perifraze *estar* + gerundio, *soler* + gerundio

desde... hasta; antes de... después de; en este momento; durante desde hace

todos los meses/años/fines de semana; todo el tiempo

despertarse, levantarse, acostarse; hacer deporte; quedarse; tener tiempo

Odsustvo člana (Escribe libros. Bebe agua.)

Lične zamenice – COD (*me, te, lo, la, nos, os, los, las*).

(Inter)kulturni sadržaji : porodični život; život u školi i u širem okruženju – nastavne i vannastavne aktivnosti; raspusti i putovanja; tradicija i običaji.

¿Has estado en España alguna vez? –No, nunca. / Sí, fui a España cuando tenía cinco años. / No, todavía no.

¿Cómo has hecho la tarea? –Muy despacio. Me ha ayudado mi hermano mayor. Me ha explicado tres ejemplos.

El jueves hubo un taller de escultura.

¿Qué tal el viaje? –Muy bien. Fuimos a Nis y visitamos la fortaleza.

Hizo buen tiempo y paseamos mucho. La comida fue estupenda. Cristóbal Colón llegó a América en 1492. Su viaje duró varios meses...

El 15 de febrero salió de la ciudad.

Složeni perfekat (*pretérito perfecto*): particip pravilnih glagola i najfrekventnijihnepravilnihglagola

esta mañana / tarde / noche / semana, este mes, este año; ya; todavía no; alguna vez

OPISIVANJE RADNJI U PROŠLOSTI

Imperfekat za opisivanje prošlih radnji

Vremenska rečenicac*cuando era / cuando tenía ... años*

Prosti perfekat (*pretérito indefinido*) u osnovnom značenju:

pravilni glagoli i najfrekventniji nepravilni glagoli (*ser, ir, ver, dar, tener, hacer, estar*)

hace ... días/semanas/meses/años; hace mucho tiempo fecha, en + año

(Inter)kulturni sadržaji : istorijski događaji, epohalna otkrića, važnije ličnosti iz prošlosti i njihov značaj za savremeno doba; način života sada i nekada u našoj zemlji i (nekim) zemljama španskog govornog područja.

¿Qué vais a hacer el sábado? –Vamos a celebrar el cumpleaños de nuestra amiga.

Este fin de semana vamos a preparar una sorpresa para mi mejor amigo.

OPISIVANJE BUDUĆIH RADNJI
(PLANOVA, NAMERA,
PREDVIĐANJA)

El año que viene viajaré a Madrid. Estaré allí hasta septiembre.
Prezent indikativa za izražavanje buduće radnje
Glagolska perifriza ir a + inf.
Buduće vreme (*futuro simple*)
esta tarde/noche/semana, este mes/año
la semana/el mes/el año que viene
(Inter)kulturalni sadržaji : pravila učtivosti u skladu sa stepenom formalnosti i situacijom; slobodno vreme.

ISKAZIVANJE ŽELJA,
INTERESOVANJA, POTREBA, OSETA
I OSEĆANJA

¿Quieres comer / salir / descansar? ¿Te gustaría comer / salir / descansar? –Me gustaría quedarme en casa.
Estoy (muy) bien / mal / enfermo / cansado...
Me duele el estómago... Me duelen los pies.
Tengo dolor de cabeza... Necesito descansar.
Estoy contento / preocupado / nervioso / (bastante/muy) enfadado / triste...
Određeni član (*me duele la cabeza vs. tengo dolor de cabeza*)
Lične zamenice – COID (*me, te, le, nos, os, les*)
me/te/le/nos/os/les gustaría za učtivo upućivanje pitanja/ molbe
querer, necesitar
ser / estar
(Inter)kulturalni sadržaji : mimika i gestikulacija; interesovanja, hobi, zabava, razonoda, sport i rekreacija.

ISKAZIVANJE PROSTORNIH
ODNOSA I UPUTSTAVA ZA
ORIJENTACIJU U PROSTORU

¿Dónde está tu casa? –Cerca del museo.
Para ir al zoo, hay que seguir todo recto. Cruza la calle y coge la primera calle a la derecha. Allí está.
El centro comercial está a las afueras de la ciudad.
Hay 100 metros desde la escuela hasta mi casa.
Para llegar al museo, hay que andar dos o tres kilómetros.
Había cuatro sillas alrededor de la mesa. Encima de la mesa había una botella de plástico y cuatro vasos.
dentro (de), fuera (de), debajo (de), encima (de), delante (de),
detrás (de), alrededor (de), en/a las afueras (de)
desde, hasta
subir, bajar, andar, caminar, pasear, correr, pasar por, seguir
Određeni član; član *el* ispred naglašenog *a-* (*el aula / las aulas*)
(Inter)kulturalni sadržaji : lični prostor; javni prostor (sadržaji, organizacija) u našoj zemlji i (nekim) zemljama španskog govornog područja.

IZRICANJE DOZVOLA, ZABRANA,
UPOZORENJA, PRAVILA
PONAŠANJA I OBAVEZA

¿Podemos acampar aquí? –Sí, podéis. / No, está prohibido.
Hay que comprar los billetes antes de subir al autobús.
Tienes que hacer los deberes a tiempo.
Tienes que estudiar. –Hoy no tenemos que estudiar.
Cuidado, hace mucho calor. Tienes que ponerte crema solar.
Ten cuidado. ¡Cuidado!
¡Socorro! ¡Ayuda!
Modalni glagoli za izražavanje dozvole, zabrane, pravila ponašanja i obaveze
(Inter)kulturalni sadržaji : ponašanje u kući, školi i na javnim

IZRAŽAVANJE PRIPADANJA I
POSEDOVANJA

mestima; značenje znakova i simbola; transport.

¿De quién es este perro? –Es mío.

¿De quién son esos libros? –Son de mi padre.

¿de quién es / son...?

Prisvojni pridevi i zamenice

(Inter)kulturni sadržaji : odnos prema svojoj i tuđoj imovini.

¿Qué te gusta / interesa? –Me interesa mucho la historia. / (A mí) me gusta mucho viajar en tren.

¿Qué te gusta hacer en tu tiempo libre?

¿Qué tipo de música te gusta? –Odio la música... / Me encanta la música...

¿Qué estación del año prefieres, verano o invierno? –Me gusta más el verano que el invierno.

Me gusta más jugar al tenis que verlo en televisión.

¿Cuál es tu comida preferida?

¿Quiénes son tus escritores preferidos?

¿Qué prefieres: ir al parque o quedarte en casa?

¡Qué interesante!

gustar, encantar, interesar, preferir

Određeni član uz glagole *gustar, encantar, apetecer; jugar al tenis; tocar la guitarra*

Neodređene zamenice

(Inter)kulturni sadržaji : umetnost, književnost za mlade, strip, muzika, film, sport.

¿Te parece...? ¿En tu opinión...?

Para mí, es muy importante pasar tiempo en la naturaleza. ¿Y para tí? ¿Qué crees?

¿Qué tal la prueba? –Es demasiado fácil/difícil.

¿Qué tal la novela? –No está mal. –Para mí está muy bien. Me gustan los personajes, son muy interesantes.

La película es estupenda. –Sí, para mí también. / Sí, estoy de acuerdo. / Sí, es verdad, pero dura mucho.

IZRAŽAVANJE MIŠLJENJA

creer, parecerle, (no) estar de acuerdo, (no) tener razón

Izražavanje mišljenja indikativom

Naglašene lične zamenice posle predloga

Uzročne rečenice u indikativu (porque...)

Pogodbene rečenice u indikativu (si...)

(Inter)kulturni sadržaji : poštovanje osnovnih normi učtivosti u komunikaciji sa vršnjacima i odraslima.

¿Hay alguna farmacia en esta calle? –Sí, hay una. / No, no hay ninguna.

¿Hay leche? –No, no hay. No hay nada en la nevera.

¿Cuántas personas vinieron? –Había más de diez personas.

Necesito 200 gramos de jamón. –Aquí tiene. –Muchas gracias. Y

¿cuánto vale, por favor?

Quiero cambiar dinares por euros.

Mi ciudad tiene 250.000 habitantes. Tiene más o menos 50.000 habitantes.

Brojevi preko 1000

IZRAŽAVANJE KOLIČINE,
DIMENZIJA, BROJEVA I CENA

Redni brojevi do deset
 todo el mundo
 botella de, vaso de, barra de, paquete de
 tall grande/pequeña/mediana
 centímetro(s), metro(s), kilómetro(s); gramo(s), kilo(s); litro(s)
(Inter)kulturalni sadržaji : društveno okruženje; hrana; merne
 jedinice; novac.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

III. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja orijentisan na ishode nastavnika daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje program prema potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu sastav odeljenja i karakteristike učenika, tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže, udžbenike i druge nastavne materijale, kao i resurse i mogućnosti lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda, komunikativnih funkcija i preporučenih jezičkih aktivnosti, nastavnik kreira svoj godišnji (globalni) plan rada na osnovu koga će kasnije razviti operativne planove. Ishodi su definisani za kraj razreda i usmeravaju nastavnika da ih operacionalizuje na nivou jedne ili više nastavnih jedinica imajući u vidu nivo postignuća učenika. Ishodi se razlikuju, tako da se neki mogu lakše i brže ostvariti, dok je za većinu ishoda potrebno više vremena, različitih aktivnosti i načina rada. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo koje ne određuje sadržaje predmeta i zato se sadržajima u udžbeniku pristupa selektivno i u skladu sa predviđenim ishodima. S obzirom na to da udžbenik nije jedini izvor znanja, nastavnik treba da uputi učenike na druge izvore informisanja i sticanja znanja i veština.

IV. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Komunikativna nastava **jezik** smatra sredstvom komunikacije. Stoga je i program usmeren ka ishodima koji ukazuju na to šta je učenik u komunikaciji u stanju da razume i produkuje. Tabela prikaz nastavnika postepeno vodi od ishoda preko komunikativne funkcije kao oblasti do **preporučenih jezičkih aktivnosti i sadržaja** u komunikativnim funkcijama koje u nastavi osposobljavaju učenika da komunicira i koristi jezik u svakodnevnom životu, u privatnom, javnom ili obrazovnom domenu. Primena ovog pristupa u nastavi stranih jezika zasniva se na nastojanjima da se dosledno sprovode i primenjuju sledeći stavovi:

- ciljni jezik upotrebljava se u učionici u dobro osmišljenim kontekstima od interesa za učenike, u prijatnoj i opuštenoj atmosferi;
- govor nastavnika prilagođen je uzrastu i znanjima učenika;
- nastavnik treba da bude siguran da je shvaćeno značenje poruke uključujući njene kulturološke, vaspitne i socijalizirajuće elemente;
- bitno je značenje jezičke poruke;
- znanja učenika mere se jasno određenim relativnim kriterijumima tačnosti i zato uzor nije izvorni govornik;
- s ciljem da unapredi kvalitet i obim jezičkog materijala, nastava se zasniva i na socijalnoj interakciji; rad u učionici i van nje sprovodi se putem grupnog ili individualnog rešavanja problema, potragom za informacijama iz različitih izvora (internet, dečiji časopisi, prospekti i audio materijal) kao i rešavanjem manje ili više složenih zadataka u realnim i virtuelnim uslovima sa jasno određenim kontekstom, postupkom i ciljem;
- nastavnik upućuje učenike u zakonitosti usmenog i pisanog koda i njihovog međusobnog odnosa;
- svi gramatički sadržaji uvode se induktivnom metodom kroz raznovrsne kontekstualizovane primere u skladu sa nivoom, a bez detaljnih gramatičkih objašnjenja, osim, ukoliko učenici na njima ne insistiraju, a njihovo poznavanje se vrednuje i ocenjuje na osnovu upotrebe u odgovarajućem komunikativnom kontekstu.

Komunikativno-interaktivni pristup u nastavi stranih jezika uključuje i sledeće kategorije:

- usvajanje jezičkog sadržaja kroz ciljano i osmišljeno učestvovanje u društvenom činu;

- poimanje nastavnog programa kao dinamične, zajednički pripremljene i prilagođene liste zadataka i aktivnosti;
- nastavnik treba da omogući pristup i prihvatanje novih ideja;
- učenici se posmatraju kao odgovorni, kreativni, aktivni učesnici u društvenom činu;
- udžbenici predstavljaju izvor aktivnosti i moraju biti praćeni upotrebom dodatnih autentičnih materijala;
- učionica je prostor koji je moguće prilagođavati potrebama nastave iz dana u dan;
- rad na projektu kao zadatku koji ostvaruje korelaciju sa drugim predmetima i podstiče učenike na studiozni i istraživački rad;
- za uvođenje novog leksičkog materijala koriste se poznate gramatičke strukture i obrnuto.

Tehnike/aktivnosti

Tokom časa se preporučuje dinamično smenjivanje tehnika/aktivnosti koje ne bi trebalo da traju duže od 15 minuta.

Slušanje i reagovanje na komande nastavnika na stranom jeziku ili sa audio zapisa (slušaj, piši, poveži, odredi ali i aktivnosti u vezi sa radom u učionici: crtaj, seci, boji, otvori/zatvori svesku, itd.).

Rad u parovima, malim i velikim grupama (mini-dijalozi, igra po ulogama, simulacije itd.).

Manuelne aktivnosti (izrada panoa, prezentacija, zidnih novina, postera i sl.).

Vežbe slušanja (prema uputstvima nastavnika ili sa audio-zapisa povezati pojmove, dodati delove slike, dopuniti informacije, selektovati tačne i netačne iskaze, utvrditi hronologiju i sl.).

Igre primerene uzrastu

Klasiranje i upoređivanje (po količini, obliku, boji, godišnjim dobima, volim/ne volim, komparacije...).

Rešavanje „problem-situacija” u razredu, tj. dogovori i mini-projekti.

„Prevođenje” iskaza u gest i gesta u iskaz.

Povezivanje zvučnog materijala sa ilustracijom i tekstom, povezivanje naslova sa tekstom ili, pak, imenovanje naslova.

Zajedničko pravljenje ilustrovanih i pisanih materijala (planiranje različitih aktivnosti, izveštaj/dnevnik sa putovanja, reklamni plakat, program priredbe ili neke druge manifestacije).

Razumevanje pisanog jezika:

- uočavanje distinktivnih obeležja koja ukazuju na gramatičke specifičnosti (rod, broj, glagolsko vreme, lice...);
- odgovaranje na jednostavnija pitanja u vezi sa tekstom, tačno/netačno, višestruki izbor;
- izvršavanje pročitanih uputstava i naredbi;
- ređanje činjenica logičkim ili hronološkim redosledom.

Pismeno izražavanje:

- pronalaženje nedostajuće reči (upotpunjavanje niza, pronalaženje „uljeza”, osmosmerke, ukrštene reči, i slično);
- povezivanje kraćeg teksta i rečenica sa slikama/ilustracijama;
- popunjavanje formulara (prijava za kurs, nalepnice npr. za prtljag);
- pisanje čestitki i razglednica;
- pisanje kraćih tekstova.

Uvođenje dečije književnosti i transponovanje u druge medije: igru, pesmu, dramski izraz, likovni izraz.

Predviđena je izrada **dva** pismena zadatka u toku školske godine.

STRATEGIJE ZA UNAPREĐIVANJE I UVEŽBAVANJE JEZIČKIH VEŠTINA

S obzirom na to da se ishodi ostvaruju preko aktivnosti jezičke komunikacije, važno je da se one u nastavi stranih jezika permanentno i istovremeno uvežbavaju. Samo tako učenici mogu da steknu jezičke kompetencije koje su u skladu sa zadatim ciljem.

Stoga je važno razvijati strategije za unapređivanje i uvežbavanje jezičkih veština.

Slušanje

Razumevanje govora je jezička aktivnost dekodiranja doslovnog i implicitnog značenja usmenog teksta; pored

spособnosti da razaznaje fonološke i leksičke jedinice i smisla celine na jeziku koji uči, da bi uspešno ostvario razumevanje učenik treba da poseduje i sledeće kompetencije:

- diskurzivnu (o vrstama i karakteristikama tekstova i kanala prenošenja poruka);
- referencijalnu (o temama o kojima je reč); i
- sociokulturnu (u vezi sa komunikativnim situacijama, različitim načinima formulisanja određenih govornih funkcija i dr.).

Težina zadataka u vezi sa razumevanjem govora zavisi od više činilaca:

- od ličnih osobina i sposobnosti onoga ko sluša, uključujući i njegov kapacitet kognitivne obrade;
- od njegove motivacije i razloga zbog kojih sluša dati usmeni tekst;
- od osobina onoga ko govori;
- od namera s kojima govori;
- od konteksta i okolnosti – povoljnih i nepovoljnih – u kojima se slušanje i razumevanje ostvaruju;
- od karakteristika i vrste teksta koji se sluša, itd.

Progresija (od lakšeg ka težem, od prostijeg ka složenijem) za ovu jezičku aktivnost u okviru programa predviđena je, stoga, na više ravni. Posebno su relevantne sledeće:

- prisustvo/odsustvo vizuelnih elemenata (na primer, lakšim za razumevanje smatraju se oni usmeni tekstovi koji su praćeni vizuelnim elementima zbog obilja kontekstualnih informacija koje se automatski upisuju u dugotrajnu memoriju, ostavljajući pažnji mogućnost da se usredsredi na druge pojedinosti);
- dužina usmenog teksta;
- brzina govora;
- jasnost izgovora i eventualna odstupanja od standardnog govora;
- poznavanje teme;
- mogućnost/nemogućnost ponovnog slušanja i drugo.

Čitanje

Čitanje ili razumevanje pisanog teksta spada u tzv. vizuelne receptivne jezičke veštine. Tom prilikom čitalac prima i obrađuje tj. dekodira pisani tekst jednog ili više autora i pronalazi njegovo značenje. Tokom čitanja neophodno je uzeti u obzir određene faktore koji utiču na proces čitanja, a to su karakteristike čitalaca, njihovi interesi i motivacija kao i namere, karakteristike teksta koji se čita, strategije koje čitaoci koriste, kao i zahtevi situacije u kojoj se čita.

Na osnovu namere čitaoca razlikujemo sledeće vrste čitanja:

- čitanje radi usmeravanja;
- čitanje radi informisanosti;
- čitanje radi praćenja uputstava;
- čitanje radi zadovoljstva.

Tokom čitanja razlikujemo i nivo stepena razumevanja, tako da čitamo da bismo razumeli:

- globalnu informaciju;
- posebnu informaciju,
- potpunu informaciju;
- skriveno značenje određene poruke.

Pisanje

Pisana produkcija podrazumeva sposobnost učenika da u pisanom obliku opiše događaje, osećanja i reakcije, prenese poruke i izrazi stavove, kao i da rezimira sadržaj različitih poruka (iz medija, književnih i umetničkih tekstova itd.), vodi beleške, sačini prezentacije i slično.

Težina zadataka u vezi sa pisanom produkcijom zavisi od sledećih činilaca: poznavanja leksike i nivoa komunikativne kompetencije, kapaciteta kognitivne obrade, motivacije, sposobnosti prenošenja poruke u

koherentne i povezane celine teksta.

Progresija označava proces koji podrazumeva usvajanje strategija i jezičkih struktura od lakšeg ka težem i od prostijeg ka složenijem. Svaki viši jezički nivo podrazumeva ciklično ponavljanje prethodno usvojenih elemenata, uz nadogradnju koja sadrži složenije jezičke strukture, leksiku i komunikativne sposobnosti. Za ovu jezičku aktivnost u okviru programa predviđena je progresija na više ravni. Posebno su relevantne sledeće:

- teme (učenikova svakodnevnica i okruženje, lično interesovanje, aktuelni događaji i razni aspekti iz društveno-kulturnog konteksta, kao i teme u vezi sa različitim nastavnim predmetima);
- tekstualne vrste i dužina teksta (formalni i neformalni tekstovi, rezimiranje, lične beleške);
- leksika i komunikativne funkcije (sposobnost učenika da ostvari različite funkcionalne aspekte kao što su opisivanje ljudi i događaja u različitim vremenskim kontekstima, da izrazi pretpostavke, sumnju, zahvalnost i slično u privatnom, javnom i obrazovnom domen);
- stepen samostalnosti učenika (od vođenog/usmeravanog pisanja, u kome se učenicima olakšava pisanje konkretnim zadacima i uputstvima, do samostalnog pisanja).

Govor

Govor kao produktivna veština posmatra se sa dva aspekta, i to u zavisnosti od toga da li je u funkciji *monološkog izlaganja*, pri čemu govornik saopštava, obaveštava, prezentuje ili drži predavanje jednoj ili više osoba, ili je u funkciji *interakcije*, kada se razmenjuju informacije između dva ili više sagovornika sa određenim ciljem, poštujući princip saradnje tokom dijaloga.

Aktivnosti monološke govorne produkcije su:

- javno obraćanje (saopštenja, davanje uputstava i informacija);
- izlaganje pred publikom (predavanja, prezentacije, reportaže, izveštavanje i komentari o nekim događajima i sl.);
- Ove aktivnosti se mogu realizovati na različite načine i to:
- čitanjem pisanog teksta pred publikom;
- spontanom izlaganjem ili izlaganjem uz pomoć vizuelne podrške u vidu tabela, dijagrama, crteža i dr.
- realizacijom uvežbane uloge ili pevanjem.

Interakcija podrazumeva stalnu primenu i smenjivanje receptivnih i produktivnih strategija, kao i kognitivnih i diskurzivnih strategija (uzimanje i davanje reči, dogovaranje, usaglašavanje, predlaganje rešenja, rezimiranje, ublažavanje ili zaobilazanje nesporazuma ili posredovanje u nesporazumu) koje su u funkciji što uspešnijeg ostvarivanja interakcije. Interakcija se može realizovati kroz niz aktivnosti, na primer:

- razmenu informacija;
- spontanu konverzaciju;
- neformalnu ili formalnu diskusiju, debatu;
- intervju ili pregovaranje, zajedničko planiranje i saradnju.

Sociokulturna kompetencija i medijacija

Sociokulturna kompetencija i medijacija predstavljaju skup teorijskih znanja (kompetencija) koja se primenjuju u nizu jezičkih aktivnosti u dva osnovna jezička medijuma (pisanom i usmenom) i uz primenu svih drugih jezičkih aktivnosti (razumevanje govora, govor i interakcija, pisanje i razumevanje pisanog teksta). Dakle, predstavljaju veoma složene kategorije koje su prisutne u svim aspektima nastavnog procesa i procesa učenja.

Sociokulturna kompetencija predstavlja skup znanja o svetu uopšte, kao i o sličnostima i razlikama između kulturnih i komunikativnih modela sopstvene govorne zajednice i zajednice/zajednica čiji jezik uči. Ta znanja se, u zavisnosti od nivoa opštih jezičkih kompetencija, kreću od poznavanja osnovnih komunikativnih principa u svakodnevnoj komunikaciji (osnovni funkcionalni stilovi i registri), do poznavanja karakteristika različitih domena jezičke upotrebe (privatni, javni i obrazovni), paralingvističkih elemenata, i elemenata kulture/kultura zajednica čiji jezik uči. Navedena znanja potrebna su za kompetentnu, uspešnu komunikaciju u konkretnim komunikativnim aktivnostima na ciljnom jeziku.

Poseban aspekt sociokulturne kompetencije predstavlja *interkulturalna kompetencija*, koja podrazumeva razvoj svesti o drugom i drugačijem, poznavanje i razumevanje sličnosti i razlika između svetova, odnosno govornih zajednica, u kojima se učenik kreće. Interkulturalna kompetencija takođe podrazumeva i razvijanje tolerancije i pozitivnog stava prema individualnim i kolektivnim karakteristikama govornika drugih jezika, pripadnika drugih kultura koje se u manjoj ili većoj meri razlikuju od njegove sopstvene, to jest, razvoj interkulturalne ličnosti, kroz jačanje svesti o vrednosti različitih kultura i razvijanje sposobnosti za integrisanje interkulturalnih iskustava u sopstveni kulturni model ponašanja i verovanja.

Medijacija predstavlja aktivnost u okviru koje učenik ne izražava sopstveno mišljenje, već funkcioniše kao posrednik između osoba koje nisu u stanju da se direktno sporazumevaju. Medijacija može biti usmena i pisana, i uključuje sažimanje i rezimiranje teksta i prevođenje. Prevođenje se u ovom programu tretira kao posebna jezička aktivnost koja nikako ne treba da se koristi kao tehnika za usvajanje bilo kog aspekta ciljnog jezika predviđenog komunikativnom nastavom. Prevođenje podrazumeva razvoj znanja i veština korišćenja pomoćnih sredstava (rečnika, priručnika, informacionih tehnologija, itd.) i sposobnost iznalaženja strukturalnih i jezičkih ekvivalenata između jezika sa koga se prevodi i jezika na koji se prevodi.

Uputstvo za tumačenje gramatičkih sadržaja

Nastava gramatike, s nastavom i usvajanjem leksike i drugih aspekata stranog jezika, predstavlja jedan od preduslova ovladavanja stranim jezikom. Usvajanje gramatike podrazumeva formiranje gramatičkih pojmova i gramatičke strukture govora kod učenika, izučavanje gramatičkih pojava, formiranje navika i umjenja u oblasti gramatičke analize i primene gramatičkih znanja, kao prilog izgrađivanju i unapređivanju kulture govora. Gramatičke pojave treba posmatrati sa funkcionalnog aspekta (funkcionalni pristup). U procesu nastave stranog jezika u što većoj meri treba uključivati one gramatičke kategorije koje su tipične i neophodne za svakodnevni govor i komunikaciju, i to kroz raznovrsne modele, primenom osnovnih pravila i njihovim kombinovanjem. Treba težiti tome da se gramatika usvaja i receptivno i produktivno, kroz sve vidove govornih aktivnosti (slušanje, čitanje, govor i pisanje, kao i prevođenje), na svim nivoima učenja stranog jezika, prema jasno utvrđenim ciljevima, standardima i ishodima nastave stranih jezika.

Gramatičke kategorije su razvrstane u skladu sa Evropskim referentnim okvirom za žive jezike za svaki jezički nivo koji podrazumeva progresiju jezičkih struktura prema komunikativnim ciljevima: od prostijeg ka složenijem i od receptivnog ka produktivnom. Svaki viši jezički nivo podrazumeva gramatičke sadržaje prethodnih jezičkih nivoa. Cikličnim ponavljanjem prethodno usvojenih elemenata nadograđuju se složenije gramatičke strukture. Nastavnik ima slobodu da izdvoji gramatičke strukture koje će ciklično ponavljati u skladu sa postignućima učenika, kao i potrebama nastavnog konteksta.

Glavni cilj nastave stranog jezika jeste razvijanje komunikativne kompetencije na određenom jezičkom nivou, u skladu sa statusom jezika i godinom učenja. S tim u vezi, uz određene gramatičke kategorije stoji napomena da se usvajaju receptivno, dok se druge usvajaju produktivno.

V. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje ne samo postignuća učenika, proces nastave i učenja, već i sopstveni rad kako bi permanentno unapređivao nastavni proces.

Proces praćenja ostvarenosti ishoda počinje procenom nivoa znanja učenika na početku školske godine kako bi nastavnici mogli da planiraju nastavni proces i proces praćenja i vrednovanja učeničkih postignuća i napredovanja. Taj proces se realizuje formativnim i sumativnim vrednovanjem. Dok se kod formativnog ocenjivanja tokom godine prate postignuća učenika različitim instrumentima (dijagnostički testovi, samoevaluacija, jezički portfolio, projektni zadaci i dr.), sumativnim ocenjivanjem (pismeni zadaci, završni testovi, testovi jezičkog nivoa) preciznije se procenjuje ostvarenost ishoda ili standarda na kraju određenog vremenskog perioda (kraj polugodišta, godine, ciklusa obrazovanja). Formativno vrednovanje nije samo praćenje učeničkih postignuća, već i praćenje

načina rada i sredstvo koje omogućava nastavniku da u toku nastavnog procesa menja i unapređuje proces rada. Tokom ocenjivanja i vrednovanja učeničkih postignuća treba voditi računa da se načini na koje se ono sprovodi ne razlikuje od uobičajenih aktivnosti na času jer se i ocenjivanje i vrednovanje smatraju sastavnim delom procesa nastave i učenja, a ne izolovanim aktivnostima koje stvaraju stres kod učenika i ne daju pravu sliku njihovih postignuća. Ocenjivanjem i vrednovanjem treba da se obezbedi napredovanje učenika u ostvarivanju ishoda, kao i kvalitet i efikasnost nastave. Svrha ocenjivanja treba da bude i jačanje motivacije za napredovanjem kod učenika, a ne isticanje njihovih grešaka. Elementi koji se vrednuju su raznovrsni i treba da doprinesu sveopštoj slici o napredovanju učenika, jačanju njihovih komunikativnih kompetencija, razvoju veština i sposobnosti neophodnih za dalji rad i obrazovanje. To se postiže ocenjivanjem različitih elemenata kao što su jezičke veštine (čitanje, slušanje, govor i pisanje), usvojenost leksičkih sadržaja i jezičkih struktura, primena pravopisa, angažovanost i zalaganje u radu na času i van njega, primena sociolingvističkih normi. Prilikom ocenjivanja i vrednovanja neophodno je da načini provere i ocenjivanja budu poznati učenicima, odnosno usaglašeni s tehnikama, tipologijom vežbi i vrstama aktivnosti koje su primenjivane na redovnim časovima, kao i načinima na koji se vrednuju postignuća. Takva pravila i organizacija vrednovanja i ocenjivanja omogućavaju pozitivnu i zdravu atmosferu u procesu nastave i učenja, kao i kvalitetne međusobne odnose i komunikaciju na relaciji učenik – nastavnik, kao i učenik – učenik, a ujedno pomažu učeniku da razume važnost i smislenost vrednovanja i podstiču ga na preuzimanje odgovornosti za planiranje i unapređivanje vlastitog procesa učenja.

5. UPUTSTVO ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA, PREPORUČENE VRSTE AKTIVNOSTI I NAČINI OSTVARIVANJA PROGRAMA

Preporučene vrste aktivnosti u obrazovno-vaspitnom radu date su u programima za svaki obavezni predmet i izbori program u delu *Uputstvo za didaktičko-metodičko ostvarivanje programa*.

6. PREPORUKE ZA PRIPREMU INDIVIDUALNOG OBRAZOVNOG PLANA ZA UČENIKE KOJIMA JE POTREBNA DODATNA OBRAZOVNA PODRŠKA

Za učenike kojima je potrebna dodatna podrška zbog teškoća u pristupanju, uključivanju i učestvovanju u obrazovanju i vaspitanju, planiraju se i sprovode mere za otklanjanje fizičkih, komunikacijskih i socijalnih prepreka (mere individualizacije), odnosno donosi individualni obrazovni plan.

6.1. Individualni obrazovni plan za učenike sa teškoćama u učenju, smetnjama u razvoju i invaliditetom, odnosno za učenike u riziku od ranog napuštanja školovanja

Individualni obrazovni plan se priprema za učenike kojima je zbog smetnji u razvoju i invaliditeta, socijalne uskraćenosti i drugih razloga potrebna dodatna obrazovna podrška.

Individualni obrazovni plan je poseban akt koji ima za cilj optimalni razvoj učenika i ostvarivanje ishoda obrazovanja i vaspitanja, u skladu sa propisanim ciljevima i principima, odnosno zadovoljavanja obrazovno-vaspitnih potreba učenika. Za svakog učenika pojedinačno, prema njegovim specifičnim potrebama i mogućnostima, priprema se prilagođen način obrazovanja koji obuhvata individualni obrazovni plan, program i način rada koji sadrže: 1) podatke o učeniku i podatke o timu za dodatnu podršku 2) pedagoški profil učenika, u kom su opisane njegove jake strane i potrebe za podrškom; 3) plan mera individualizacije, kojim se predlažu određeni vidovi prilagođavanja nastave (prostora i uslova, metoda rada, materijala i učila) specifičnim potrebama učenika i 4) personalizovani program nastave i učenja, kojim se predviđeni oblici dodatne podrške operacionalizuju u niz konkretnih zadataka i koraka, i specifikuje raspored, trajanje, realizatori i ishodi svake aktivnosti, 5) podatke o praćenju i vrednovanju IOP-a i 6) saglasnost roditelja. IOP se izrađuje prema obrazovnim potrebama deteta, učenika, odnosno odraslog, i može da bude prilagođeni program nastave i učenja (IOP 1) i izmenjeni program nastave i učenja za jedan, više ili sve predmete (IOP 2).

Individualni obrazovni plan donosi pedagoški kolegijum na predlog stručnog tima za inkluzivno obrazovanje. Tim za inkluzivno obrazovanje čine odeljenski starešina, predmetni nastavnik, stručni saradnik škole, roditelj/staratelj, a po potrebi pedagoški asistent i stručnjak van škole, na predlog roditelja/staratelja. Roditelj/staratelj daje

saglasnost za sprovođenje individualnog obrazovnog plana. Nastavnik, pri planiranju rada u odeljenju, usklađuje svoj plan sa individualnim obrazovnim planom učenika.

Sprovođenje individualnih obrazovnih planova prati prosvetni savetnik.

6.2. Individualni obrazovni plan za učenike sa izuzetnim sposobnostima

Za učenike sa izuzetnim sposobnostima, škola obezbeđuje izradu, donošenje i ostvarivanje individualnog obrazovnog plana kojim se vrši proširivanje i produbljivanje sadržaja učenja (IOP 3). Individualni obrazovni plan je poseban akt koji u ovom slučaju ima za cilj optimalni razvoj i zadovoljavanje obrazovno-vaspitnih potreba učenika koji postižu rezultate koji prevazilaze očekivani nivo obrazovnih postignuća.

Individualni obrazovni plan za učenike sa izuzetnim sposobnostima uključuje:

1) podatke o učeniku i podatke o timu za dodatnu podršku 2) pedagoški profil učenika, u kojem su opisane njegove jake strane i potrebe za podrškom; 3) plan mera individualizacije, kojim se predlažu određeni vidovi prilagođavanja nastave (prostora i uslova, metoda rada, materijala i učila) specifičnim potrebama učenika i 4) personalizovani program nastave i učenja, kojim se predviđeni oblici dodatne podrške operacionalizuju u niz konkretnih zadataka i koraka, i specifikuje raspored, trajanje, realizatori i ishodi svake aktivnosti, 5) podatke o praćenju i vrednovanju IOP-a i 6) saglasnost roditelja.

Individualni obrazovni plan donosi pedagoški kolegijum na predlog tima za inkluzivno obrazovanje, odnosno tima za pružanje dodatne podrške učeniku. Tim za pružanje dodatne podrške čine: nastavnik predmetne nastave, stručni saradnik škole, roditelj/staratelj, a po potrebi i stručnjak van škole, na predlog roditelja/staratelja.

Roditelj/staratelj daje saglasnost za sprovođenje individualnog obrazovnog plana. Nastavnik pri planiranju svog rada u odeljenju usklađuje svoj plan sa individualnim obrazovnim planom učenika, uključujući mere i aktivnosti predviđene individualnim obrazovnim planom. On se ostvaruje dominantno u okviru zajedničkih aktivnosti u odeljenju a u skladu sa potrebama učenika.

Sprovođenje individualnih obrazovnih planova prati prosvetni savetnik.

7. DRUGA PITANJA OD ZNAČAJA ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA NASTAVE I UČENJA

7.1. Uputstvo za ostvarivanje slobodnih nastavnih aktivnosti

Slobodne nastavne aktivnosti škola planira Školskim programom i Godišnjim planom rada. One mogu biti iz prirodnih ili društvenih nauka, umetnosti i kulture, tehnike, kao i drugih oblasti u skladu sa interesovanjima učenika, prostornim i ljudskim resursima. Škola je u obavezi da učenicima ponudi listu od tri slobodne nastavne aktivnosti, a učenik obavezno bira jednu od njih i pohađa tokom cele školske godine. Slobodne nastavne aktivnosti realizuju se po programu koji priprema škola ili po programima koji su prethodno doneti kao izborni (npr. svakodnevni život u prošlosti, crtanje, slikanje, vajanje, čuvari prirode i sl.). Svrha ovih aktivnosti je osnaživanje učenika da prepoznaju svoja interesovanja i sposobnosti koje su važne za profesionalni razvoj i donošenje odluka za nastavak školovanja i zato učenici mogu svake godine birati različite slobodne nastavne aktivnosti. Nastavu treba tako organizovati da učenici imaju što više mogućnosti za aktivno učešće, za interakciju sa drugim učenicima, korišćenje različitih izvora informacija i savremenih tehnologija.

7.2. Uputstvo za ostvarivanje vannastavnih aktivnosti

Škola je u obavezi da svojim Školskim programom i Godišnjim planom rada predvidi različite programe vannastavnih aktivnosti u skladu sa interesovanjima učenika, resursima i prostornim mogućnostim. Pored organizacije izleta, ekskurzije, poseta izložbama i saradnje sa lokalnom samoupravom, učenicima treba ponuditi veći broj društvenih, tehničkih, humanitarnih, sportskih i kulturnih aktivnosti. Nastavnici, odeljenske starešine i stručni saradnici kroz svoj neposredni rad sa učenicima upoznaju ih sa ponudom vannastavnih aktivnosti, njihovim sadržajem, načinom rada i svrhom. Takođe, potrebno je da i roditelji budu upoznati sa ponudom škole i motivisani da njihova deca izaberu one aktivnosti koje im najviše odgovaraju.

Plan i program vannastavnih aktivnosti škola sama priprema u skladu sa iskazanim interesovanjima učenika i svojim mogućnostima. Izbor načina rada treba da bude u funkciji podsticanja aktivnog učešća učenika i njihove

samostalnosti. Neke aktivnosti mogu biti tako organizovane da ih zajednički vode dva i više nastavnika (na primer: drama, pokret, muzika).

Učešće učenika u društvenim, tehničkim, humanitarnim, sportskim i kulturnim aktivnostima doprinosi mnogim važnim ishodima obrazovanja i vaspitanja, kao što su:

- zadovoljenje različitih obrazovnih potreba i interesovanja učenika;
- prepoznavanje profesionalnih sposobnosti i interesovanja, upoznavanje sa svetom rada;
- nadogradnja ishoda koji se ostvaruju u okviru redovne nastave i doprinose razvoju međupredmetnih ishoda;
- unapređivanje različitih sposobnosti (intelektualne, fizičke, kreativne, radne...);
- jačanje kapaciteta učenika za razlikovanje bezbednog od nebezbednog ponašanja i zaštitu od rizičnog ponašanja;
- podsticanje humanog i odgovornog odnosa prema sebi, drugima i okruženju, jačanje osetljivosti za one kojima je potrebna pomoć (npr. stari i bolesni);
- unapređivanje različitih vrsta pismenosti (jezičke, medijske, kulturne, naučne...);
- kultivisanje korišćenja slobodnog vremena;
- podsticanje interkulturalnog dijaloga;
- razumevanje koncepta inkluzije i jačanje osetljivosti za različitost;
- jačanje generacijskih veza između učenika različitih odeljenja bez kompetitivnosti;
- relaksacija, rasterćenje napetosti učenika, samoiskazivanje;
- jačanje veze sa lokalnom zajednicom;
- razvoj osećanja pripadnosti svojoj školskoj zajednici;
- podsticanje samostalnosti, proaktivnosti i preduzimljivost;
- priprema za rešavanje različitih životnih situacija;
- promocija škole i njenog identiteta.

Škola treba da nastoji da rezultati rada učenika u okviru vannastavnih aktivnosti postanu vidljivi kako u okviru škole, tako i šire, kao što su organizovanje predstava, izložbi, bazara, objavljivanje na sajtu, smotre stvaralaštva, sportski susreti i dr.

HOR/ORKESTAR

Svaka osnovna škola je obavezna da organizuje rad horova. Horovi mogu biti organizovani kao hor razreda prvog ciklusa, hor razreda drugog ciklusa, hor na nivou škole, od prvog do osmog razreda, ili razredni hor.

Orkestar može da se obrazuje u zavisnosti od uslova škole. Orkestar je instrumentalni sastav od najmanje 10 izvođača koji sviraju u najmanje tri samostalne deonice. Mogu se obrazovati orkestri blok flauta, tamburica, gudačkog sastava, harmonika, mandolina, kao i mešoviti orkestri.

Rad sa horom/orkestrom predstavlja složeniji vid vaspitno-obrazovnog rada nastavnika. Računa se kao sastavni deo obavezne nastave, a vrednuje se kao pedagoška norma nastavnika u okviru obavezne dvadesetočasovne norme sa po 3 časa nedeljno, odnosno po 108 časova godišnje. Časovi hora /orkestra izvode se kontinuirano od početka do kraja školske godine i deo su radne obaveze učenika koji su prošli audiciju za hor/orkestar.

Rad sa horom/orkestrom ima obrazovni i vaspitni cilj.

Obrazovni cilj obuhvata razvijanje muzičkog ukusa, stvaralačkih sposobnosti, spontanog izražavanja, muzičkog sluha i ritma, razvijanje glasovnih mogućnosti i učvršćivanje intonacije, sposobnost za fino nijansiranje i izražajno pevanje primenom elemenata muzičke izražajnosti (tempo, dinamika...). Razvija se dečji glas, pravilno držanje, disanje, intonacija, izgovor i artikulacija.

Vaspitni cilj obuhvata razvijanje osećanja pripadnosti kolektivu – timski rad, razvijanje tolerancije, discipline, poštovanja različitosti i pravila ponašanja, razvijanje odgovornosti, sticanje samopouzdanja, savladavanje treme i pružanje pomoći u smislu vršnjačkog učenja i saradnje. Upoznavanje raznovrsnih dela domaćih i stranih autora doprinosi razvoju opšte kulture, međusobnom razumevanju, uvažavanju i poštovanju.

Uticaj muzike na zdravlje (psihološki, sociološki, emocionalni razvoj) je veoma značajan. Učestvovanje u

horu/orkestru u velikoj meri doprinosi smanjenju stresa i agresivnosti. Učenici koji pevaju, odnosno sviraju pokazuju bolje rezultate u učenju i socijalnim veštinama. Ujedno, učestvovanje u grupnom muziciranju podstiče i doživotnu ljubav prema muzici.

HOR

Nastavnik formira hor na osnovu provere sluha i pevačkih sposobnosti učenika, dikcije i osećaja za ritam, nakon čega sledi klasifikovanje pevača po glasovima. Horskke probe se izvode odvojeno po glasovima i zajedno. Repertoar školskih horova obuhvata odgovarajuća dela domaćih i stranih autora raznih epoha, kao i narodne, prigodne, pesme savremenih dečjih kompozitora i kompozicije sa festivala dečjeg stvaralaštva. U toku školske godine potrebno je sa horom izvesti najmanje deset dvoglasnih i troglasnih kompozicija, a cappella ili uz instrumentalnu pratnju. Pri izboru pesama nastavnik treba da pođe od uzrasta učenika, procene glasovnih mogućnosti, i primerenog literarnog sadržaja.

Sadržaj rada:

- odabir i razvrstavanje glasova;
- vežbe disanja, dikcije i intonacije;
- horsko raspevavanje i tehničke vežbe;
- intonativne vežbe i rešavanje pojedinih problema iz horske partiture (intervalski, harmonski, stilski);
- muzička i psihološka obrada kompozicije;
- uvežbavanje horskih deonica pojedinačno i zajedno;
- ostvarivanje programa i nastupa prema godišnjem programu škole.

Na časovima hora, nastavnik treba da ukaže na građu i važnost mehanizma koji učestvuje u formiranju tona u okviru pevačkog aparata. Disanje, dikcija i artikulacija predstavljaju osnovu vokalne tehnike pa tako vežbe disanja i raspevavanja moraju biti stalno zastupljene. Preporučuje se kombinovano disanje, nos i usta istovremeno, i to trbušno, dijafragmatično disanje.

Pevač na slušaoca deluje i tonom i rečju. U tom smislu nastavnik treba da insistira na dobroj dikciji koja podrazumeva jasan i razgovetan izgovor teksta, odnosno samoglasnika i suglasnika, ali i na pravilnom akcentovanju reči. Preporučljivo je pevanje vokala na istoj tonskoj visini, uz minimalno pokretanje vilice u cilju izjednačavanja vokala, a u cilju dobijanja ujednačene horske boje.

Kod obrade nove pesme ili kompozicije prvo se pristupa detaljnoj analizi teksta. Ukoliko je tekst na stranom jeziku, učenici moraju naučiti pravilno da čitaju tekst, izgovaraju nove, nepoznate glasove koji ne postoje u maternjem jeziku i upoznaju se sa značenjem teksta. U okviru analize teksta važno je obratiti pažnju i na akcentovanje reči i slogova u zavisnosti od dela takta u kome se nalaze i melodijskog toka. Sledi analiza notnog teksta i usvajanje melodije u fragmentima. Ova faza pripreme zahteva odvojene probe po glasovima. Na zajedničkoj probi hora, nakon usvajanja pesme/kompozicije u celini treba obratiti pažnju na dinamiku i agogiku. Obradene kompozicije treba izvoditi na kulturnim manifestacijama škole (Dan škole, Svečana poslava povodom obeležavanja školske slave Svetog Save, Godišnji koncert...), i van nje, kao i na festivalima i takmičenjima horova, kako u zemlji, tako i van nje.

PREPORUČENE KOMPOZICIJE ZA RAD HORA

Himne:

Državna himna
Himna Svetom Savi
Himna škole

Tradicionalne i pesme domaćih autora:

Dum daga dum
Ergen dedo
Fatiše kolo vranjske devojke
,Ajde Jano, kolo da igramo

Puče puška
Tri devojke
Taj tavrje
 Tradicionalna pesma iz Slavonije, *Moja Diridika*
 Tradicionalna ruska pesma, *Kaljinka*
 Manjifiko, *Pukni, zoro*
 Tradicionalna pesma, *Urodile žute kruške*
 Tradicionalna pesma, *Čaj goro, lane moje*
 Tradicionalna pesma, *Zaspo Janko*
 Stevan Stojanović Mokranjac, *U Budimu gradu*
 Zbirka horskih kompozicija, *Varaj Danke*
 Zbirka horskih kompozicija, *Živkova tašta*
Niška banja, aranžman Nik Pejdž
 Staniša Korunović, *Cveće*
 Svetolik Pašćan Kojanov, *Zimska pesma*
 Biljana Mandić, *LJubičica*
 Vladimir Đorđević, *Veće vrana*
 Stevan Stojanović Mokranjac, *Al` je lep ovaj svet*
 Marko Tajčević, *Pošla rumena*
 Žarko Petrović, *Serenada Beogradu*
 Davorin Jenko, *Vostani Srbije*
 Nikola Grbić, *Ovo je Srbija*
 Dragan Pantić, *Simonida*
 Konstantin Babić, *Čaj goro*
 Ju rok misija, *Za milion godina*
 Plavi orkestar, *Sava tiho teče*
 Aleksandra Kovač, *Božić je*
 Saša Ilić, *Plava ptica*
 Bane Opačić, *Zavoli*
 R.M.Točak-M.Glišić/M.Gavrilović, *Daire*
Duhovne pesme:
Mileševka
Beli anđeo
Udaralo u tamburu đaće
Pomozi nam, Bože dragi
Pomozi nam, višnji Bože
 Josif Marinković, *Oče naš*
 Vera Milanković, *Oče naš*
 Nepoznat autor, *Brojanica Svetog Save*
 Nepoznat autor, *Pred ikonom Svetog Save*
 Nepoznat autor, *Raduj se* (uskršnja pesma)
 Hor manastira Bogorodice, *Deca neba*
 Tekst Sveti Nikolaj, *Istočniče živonosni*
Strani kompozitori:
 Johan Sebastijan Bah, *Ah, što volim*
 Volfgang Amadeus Mocart, *Laku noć (Bona nox)*

Đovani da Nola, *Chi la gagliarda*
 Ludvig van Betoven, *Oda radosti*
 Dmitri Bortnjanski, *Mnogaja ljeta*
 Darko Kraljić, *Čamac na Tisi*
 Arsen Dedić, *Kad bi svi*
 Harold Arlen, *Iznad duge (Over The Rainbow)*
 Hoze Marti, *Guantanamera*
 Džo Dasin, *Champs Elysées*
 Bob Marli, *Don't Worry, Be Happy*
 Din Martin, *Volare*
 Tradicionalna pesma iz Grčka, *Mi mou thimonis matia mou*
 Tradicionalna pesma iz Engleske, *Green sleeves*
 Nena, 99 *Luftballons*
 Japanska dečja pesma, *Tanabata Sama*
 Ričard Rodžers: *Edelweiss*
 Tradicionalna pesma iz Italije, *L'inverno se n'è andato*
 Pesma iz Francuske *Mačji kanon*

Na repertoaru hora mogu se naći i višeglasne pesme koje su predložene u Preporučenim kompozicijama za pevanje i sviranje, naročito ako je reč o razrednom horu.

ORKESTAR

Sadržaji rada:

- izbor instrumenata i izvođača u formiranju orkestra;
- izbor kompozicija prema mogućnostima izvođača i sastavu orkestra;
- tehničke i intonativne vežbe;
- raspisivanje deonica i uvežbavanje po grupama (prstomet, intonacija, fraziranje);
- spajanje po grupama (I-II; II-III; I-III);
- zajedničko sviranje celog orkestra, ritmičko-intonativno i stilsko oblikovanje kompozicije.

U izboru orkestarskog materijala i aranžmana voditi računa o vrsti ansambla, uzrastu učenika i njihovim izvođačkim sposobnostima. Repertoar školskog orkestra čine dela domaćih i stranih kompozitora raznih epoha u originalnom obliku ili prilagođena za postojeći školski sastav. Školski orkestar može nastupiti samostalno ili kao pratnja horu.

OSTALI OBLICI OBRAZOVNO-VASPITNOG RADA

U svakoj osnovnoj školi ima učenika čije se interesovanje i ljubav za muziku ne mogu zadovoljiti samo onim što im pruža redovna nastava. Za takve učenike može se organizovati dodatna nastava ili sekcije gde se mogu uključiti u razne grupe.

U zavisnosti od afiniteta, kreativnih sposobnosti ili izvođačkih mogućnosti učenika rad se može organizovati kroz sledeće aktivnosti:

- solističko pevanje,
- grupe pevača,
- „Mala škola instrumenta” (klavir, gitara, tambure...),
- grupe instrumenata,
- mladi kompozitori,
- mladi etnomuzikolozi (prikupljanje malo poznatih ili gotovo zaboravljenih pesama sredine u kojoj žive),
- muzičko-kreativne radionice (pravljenje muzičkih instrumenata, ilustracije vezane za nastavu muzičke kulture i školske muzičke događaje, ažuriranje školskog sajta, kreiranje, organizacija i realizacija muzičkih događaja...),

- ritmičke radionice (moderni i tradicionalni ples, ritmičke igre, „bit boksing” – vokalne perkusije, igre čašama, štapovima...),
- posete koncertima u školi i van nje (koncerti eminentnih umetnika, koncerti u organizaciji Muzičke omladine ili nekog drugog udruženja, koncerti učenika muzičkih škola, prijatelja škole, projekcije muzičkih filmova...),
- muzički urednik.

Program rada treba prilagoditi individualnim mogućnostima, zrelosti i nivou prethodnog znanja svakog učenika.